

9—10 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 9 december

Sid.

Svar på enkel fråga av herr Strandberg (m) ang. inkomstbortfall för värnpliktig vid inskrivningsförrättning	5
---	---

Onsdagen den 10 december

Minnesord över herr Persson, Nils,	9
Svar på interpellationer:	
av herr Schött (m) om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.	9
av herr Olsson, Johan, (cp) om ett regionalpolitiskt handlingsprogram	13
Om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika	23
Representation för Färöarna och Åland i Nordiska rådet	27
Införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.	28
Ändringar i kommunallagen för Stockholm	58
Ett statligt förvaltningsbolag m. m.	60
Svar på interpellation av herr Tistad (fp) ang. insynen i statliga företag	90
Meddelande ang. enkel fråga av herr Brundin (m) ang. indragningen av USA:s generalkonsulat i Göteborg	102
Ett statligt förvaltningsbolag m. m. (Forts.)	102
Förvärv av aktier i AB Kabi m. m.	114
Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB	116
Om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktieföretag ..	117
Om förstatligande av läkemedelsindustrin	119
Om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan	120
Om fackrepresentation i skolstyrelse	121
Om skolornas elevvård, m. m.	136

	Sid.
Om forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna	145
Information i Sverige om internationella frågor	149
Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet	151
Skatt för hundar	157
Beredskapslagring av olja	159

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 10 december

Jordbruksutskottets utlåtande nr 57, ang. utgifter på tilläggsstat I: jordbruksärenden	23
Utrikesutskottets utlåtande nr 21, om förbättrad samordning av de nordiska ländernas utlandsrepresentation	23
— nr 22, om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nord- amerika	23
— nr 23, ang. ändring i stadgan för Nordiska rådet	27
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, ang. ändringar i kommu- nallagen	28
— nr 45, ang. ändringar i kommunallagen för Stockholm	58
— nr 46, ang. vilande grundlagsförslag om riksdagens krigsdele- gation	60
— memorial nr 47, med uppgift på ett vilande förslag till ändring i grundlagarna, avseende riksdagens krigsdelegation	60
— nr 48, ang. uppskov med behandlingen av visst ärende	60
Statsutskottets utlåtande nr 168, ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.	60
— nr 169, ang. förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucen- tralen Vitrum Apotekare AB	114
— nr 170, ang. förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB	116
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, om rätt för riksdagens re- visorer att granska statliga aktiebolag	117
Bankoutskottets utlåtande nr 52, om förstatligande av läkemedels- industrin	119
Statsutskottets utlåtande nr 171, ang. domartjänster vid vissa un- derrätter m. m.	120
— nr 172, ang. utbildningen på barnavårdens område	120
— nr 173, om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fack- skolan	120
Andra lagutskottets utlåtande nr 88, om fackrepresentation i skol- styrelse	121

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 174, om samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium m. m.	136
— nr 175, om den pedagogiska stödpersonalen i grundskolan samt skolornas elevvård	136
— nr 176, ang. forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna	145
— nr 177, ang. information i Sverige om internationella frågor ..	149
— nr 178, ang. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet	151
Bevillningsutskottets betänkande nr 65, ang. skatt för hundar	157
Andra lagutskottets utlåtande nr 86, ang. beredskapslagring av olja	159
Bevillningsutskottets betänkande nr 66, ang. beredskapslagring av olja	159
— nr 68, ang. rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.	162
— nr 69, ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m.	163
— nr 73, ang. tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet med Canada för undvikande av dubbelbeskattning, m. m., i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966	163
Första lagutskottets utlåtande nr 53, ang. ändring i rättegångsbalken m. m.	163
— nr 54, ang. ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m.	163
— nr 58, ang. ändring i lagen om fri rättegång	163

Tisdagen den 9 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr *Larsson, Thorsten*, anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne november.

Ang. inkomstbortfall för värnpliktig vid inskrivningsförrättning

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet *ANDERSSON* erhöll ordet för att besvara herr *Strandbergs* (m) fråga angående inkomstbortfall för värnpliktig vid inskrivningsförrättning, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 november, och anförde:

Herr talman! Herr *Strandberg* har frågat mig om jag har uppmärksammat att många värnpliktiga i samband med inskrivningsförrättningarna mister ett par dagars inkomst — vilket herr *Strandberg* betecknar som kännbart för många — och vad jag avser att vidta för åtgärder med hänsyn härtill.

Enligt värnpliktsavlöningskungörelsen får en värnpliktig under inskrivning penningbidrag med samma belopp som utgår till menig under grundutbildning, d. v. s. fem kronor per dag. Denna förmån infördes den 1 juli i år efter beslut av 1968 års riksdag om ett nytt system för inskrivning av värnpliktiga på grundval av förslag från 1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning. Utredningen ansåg att ersättning till den inskrivningsskyldige beräknad efter förlorad arbetsförtjänst skulle bli svår att administrera och

kontrollera. Den föreslog därför att alla inskrivningsskyldiga skulle få lika stor ersättning, nämligen penningbidrag med samma belopp som utgår till menig under grundutbildning.

Jag anser inte att det finns anledning att ändra på de nyligen införda bestämmelserna, och några åtgärder är därför inte aktuella från min sida.

Herr *STRANDBERG* (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min enkla fråga.

Jag har flera gånger stort försvarsministern under årens lopp, och försvarsministern känner därför väl till mitt personliga intresse för de värnpliktiga och deras sociala problem. Långt innan jag fick säte i denna kammare försökte jag på olika sätt att medverka till positiva lösningar i de skilda frågor som så ofta uppstår.

Många värnpliktiga har kontaktat mig i den fråga som jag nu har aktualiserat och direkt visat sina ekonomiska förluster. Jag kan inte beteckna det annat än som kännbart för många värnpliktiga att bli av med en hundralapp eller mera för att de fullgör sin inskrivningsförrättning. Det kan uppstå en hel del ekonomiska bekymmer i det sammanhanget.

Statsrådet säger i sitt svar, under hänvisning till den utredning som sysslade med dessa frågor, att ett system med ersättning beräknad efter förlorad arbetsförtjänst skulle bli svårt att administrera och kontrollera. Ja, statsrådet har väl till en del rätt i sin uppfattning, som utredningen också hade, men i många andra sammanhang går motsvarande problem att lösa.

Den förlust som våra värnpliktiga gör — d. v. s. ett par dagars inkomst-

Ang. inkomstbortfall för värnpliktig vid inskrivningsförrättning

bortfall — när de deltar i inskrivningsförrättningarna kan inte direkt jämföras med de förluster som de värnpliktiga gör under själva värnpliktstjänstgöringen. Under värnpliktstjänstgöringen kan man ju planera sin ekonomi på ett helt annat sätt än man kan göra när det gäller dessa enstaka dagar i samband med inskrivningen.

Jag är litet ledsen för att statsrådet på de sista raderna i svaret säger att det inte finns någon anledning att ändra på bestämmelserna och att statsrådet inte heller tänker aktualisera några åtgärder. Med hänsyn till det svar som jag har fått kan jag naturligtvis, om jag så skulle önska, i januari månad begagna mig av motionsrätten så att riksdagen får ta ställning till dessa frågor på nytt. Ingenting hindrar väl att man kunde gå fram på de partiella reformernas väg — vad vet jag — men jag tror, herr statsråd, att dessa frågor en dag kommer att aktualiseras i ett eller annat sammanhang. Vad vi än tycker och tänker och även om statsrådet inte i dag vill sätta i gång och vidta åtgärder — vilket jag skulle hälsa med viss tillfredsställelse — så är jag övertygad om att denna ersättning kommer att framtvingas i en eller annan form.

Herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Herr Strandberg får gärna motionera. Jag vill inte uttala mig om vilka ersättningar vi kommer att utbetala till värnpliktiga i framtiden. Jag föreställer mig att det kommer att bli andra än de som ges i dag, men jag tror också att riksdagen kommer att betänka sig innan eventuella ändringar görs. Vi kommer nämligen aldrig ifrån att värnplikten i vårt land innebär mycket stora ekonomiska förluster för de flesta som inkallas, inte bara till grundutbildning utan också till repetitionsövning. Många som deltar i dessa är gifta och har stor försörjningsbörda.

Ersättning har aldrig tidigare utgått i någon form vid mönstring. Det är

först nu vi infört det, när vi har ordnat med en ny form av inskrivning, som tar två dagar i anspråk. Vi har ansett att detta i princip är en del av värnplikten och att samma förmåner skall utgå som under värnpliktstjänstgöring.

I inget sammanhang utgår till värnpliktiga ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Skulle man finna att sådan vore rimlig är väl knappast dessa två inskrivningsdagar den del av värnpliktstiden för vilken det är väsentligast att försöka tillmötesgå kraven på ersättning. I första hand måste tagas de många andra inkallelseformer vi har, där oftast personer med försörjningskyldighet kan råka illa ut.

Dessa omständigheter har gjort att jag, när jag noga övervägt problemet både tidigare och i samband med detta svar, har sagt mig att man inte kan begränsa en sådan radikal ändring av ersättningssystemet till dessa två dagar. Det är en mycket kort tid i förhållande till den långa värnpliktsutbildningstiden.

Herr **STRANDBERG** (m):

Herr talman! Jag fattar statsrådets senaste inlägg så att han lade till ett litet ord, som egentligen borde stått i svaret. Där sägs: »några åtgärder är därför inte aktuella från min sida». Men efter statsrådets inlägg anser jag att lydelsen blir den att några åtgärder inte *nu* är aktuella från hans sida.

Jag hälsar naturligtvis det tillägget med viss tillfredsställelse. Låt mig dock konstatera att det väl inte var riktigt när statsrådet sade att man först nu infört någon som helst ersättning i samband med det han kallade mönstringarna. Det är riktigt vad beträffar femkronan. Men jag har själv författat motioner i riksdagen när det gällt framför allt långväga resenärer, som inte ens kunnat få ut traktamente för sitt nödvungna uppehälle. Förslaget antogs här i riksdagen och blev en realitet. Det var ett steg i rätt riktning.

Ang. inkomstbortfall för värnpliktig vid inskrivningsförrättning

Efter det senaste tillägget som herr statsrådet nu gjorde är jag ännu mera övertygad om att denna reform kommer, herr statsråd. Vi kan vara förvissade därom.

Herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Resekostnader har alltid betalats vid mönstring, men ersättning har aldrig utgått förrän nu — från den 1 oktober i år.

Frågan huruvida det blir nya regler i framtiden vågar jag inte uttala mig om. På grund av den snabba samhällsutvecklingen kommer vi, som jag sagt flera gånger, att tvingas att i stort ompröva ersättningsfrågorna för de inkallade. De fem kronorna kommer i framtiden, misstänker jag, icke att anses vara till fyllest.

Målsättningen på sikt måste väl bli att man får upp dessa belopp i en sådan storlek att de börjar motsvara ungefär den förlust de värnpliktiga gör. Det har vi inte råd till nu; det är fråga om många hundra miljoner om året. Jag har ansett att dessa reformer får anstå tills vidare. Men det skall vara i ett större sammanhang som man tar upp ersättningsfrågorna. Jag tror inte att man på ett enda litet område, när det gäller ett visst tillfälle i värnpliktsutbildningen, skall börja tillämpa principen att ersättning skall utgå för förlorad arbetsförtjänst.

Herr **STRANDBERG** (m):

Herr talman! För att inget missförstånd skall uppstå oss emellan vill jag säga att statsrådet kanske fattade mitt tidigare uttalande så att det gällde resekostnader. Jag använde ett uttryck som närmast avsåg traktamentsersättning för den som hade långväga resor. Den frågan blev löst för ett antal år sedan.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 21—23, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 39 och 43—46 samt memorial nr 47 och 48, statsutskottets utlåtanden nr 168—178, bevillningsutskottets betänkanden nr 65, 66, 68, 69 och 73, bankoutskottets utlåtande nr 52, första lagutskottets utlåtanden nr 53, 54 och 58, andra lagutskottets utlåtanden nr 85—88, tredje lagutskottets utlåtande nr 59 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 40—57.

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer att kammaren måtte besluta att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista följande ärenden erhåller ändrad plats, nämligen konstitutionsutskottets utlåtanden nr 39 och 43, bankoutskottets utlåtande nr 52, andra lagutskottets utlåtanden nr 86 och 88 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 57,

och att de inplaceras: konstitutionsutskottets utlåtande nr 39 närmast före jordbruksutskottets utlåtande nr 43, konstitutionsutskottets utlåtande nr 43 och bankoutskottets utlåtande nr 52 i nu nämnd ordning näst efter statsutskottets utlåtande nr 170, andra lagutskottets utlåtande nr 86 närmast före bevillningsutskottets betänkande nr 66, andra lagutskottets utlåtande nr 88 närmast före statsutskottets utlåtande nr 174, samt jordbruksutskottets utlåtande nr 57 främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 70, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956: 623); samt

nr 71, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om

insättning på skogskonto, m. m. jämte motion;

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon; samt

nr 59, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648), m. m. jämte motioner i ämnet;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1968:346) angående ändring i la-

gen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom jämte motion i ämnet;

nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motion om rätt för det allmänna att förvärva vissa trafikföretag, m. m.; samt

nr 64, angående uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till fastighetsbildningslag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 16.16.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 10 december förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag har den smärtsamma plikten tillkännagiva att ledamoten av kammaren Nils Persson — Persson i Svensköpp — avlidit.

Ledamot i första kammaren har Nils Persson varit endast under det nu snart gångna året. I andra kammaren var han ledamot i tio år, i två omgångar redan på 1940-talet och vidare i slutet på 1950-talet. Under tiden i första kammaren var han ledamot av första lagutskottet och suppleant i statsutskottet. Under tidigare riksdagsarbete har han bland annat varit ledamot i bevillningsutskottet.

Nils Persson var en stor idealist med ett djupt religiöst intresse. Han gjorde stora insatser förutom i riksdagen också lokalt och inom landstinget. Inte minst på det sociala området framstod han som en av de ledande inom sitt landsting. Också undervisningsfrågorna låg honom varmt om hjärtat, och han gjorde där stora insatser vid skolreformens genomförande, bl. a. såsom ordförande i länsskolnämnden. Flitigt anlitad i statliga utredningar fick han utlopp för sin koncisa framställningsförmåga och sin varma medmänsklighet.

Jag lyser frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 378, i anledning av motioner om ersättning till upphovsman vid utlåning av musikalier;

nr 379, i anledning av motioner om ekonomiskt stöd till de ideella rörelsernas tidningsutgivning; och

nr 380, i anledning av motioner rörande den statliga trafikpolitiken m. m.

Om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Schöotts* (m) interpellation om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Schött har frågat mig vilka lokaliseringpolitiska åtgärder som regeringen avser att vidta för att hejda befolkningsminskningen på Öland och säkerställa en gynnsam utveckling av öns näringsliv.

Behoven av lokaliseringpolitiska insatser är omfattande. Detta framgår bl. a. av den nu avslutade »Länsplanering 1967». De målsättningar som ställts upp av länsstyrelser och planeringsråd innebär att ytterligare omkring 60 000 nya arbetstillfällen främst inom industrin borde tillskapas för att uppnå en mera balanserad regional utveckling i olika delar av landet.

En avvägning mellan olika delar av landet när det gäller dessa behov är därför ofrånkomlig. I detta hänseende framhöll min företrädare i 1968 års statsverksproposition, att de kommun-

Om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.

block utanför det s. k. stödområdet, där särskilda åtgärder anses påkallade för att motverka en negativ befolkningsutveckling, kunde anses förhållandevis väl belägna i förhållande till större, expansiva orter. Det kunde därför inte anses motiverat att prioritera sådana kommunblock framför kommunblocken i stödområdet med dess stora geografiska avstånd. Jag ansluter mig för egen del till denna principiella uppfattning.

Enligt gällande bestämmelser kan lokaliseringsstöd utgå även till företag utanför stödområdet om särskilda skäl föreligger. Detta gäller givetvis även Öland. Enligt riksdagens beslut bör emellertid frågan om stödåtgärder i dessa fall bedömas med största försiktighet.

När det slutligen gäller den i interpellationen berörda frågan om lokaliseringssöd till turism vill jag erinra om att sådant stöd författningsenligt kan utgå endast inom norra stödområdet.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesminister Holmqvist för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till denna var främst den oroande befolkningsutveckling som ägt rum på Öland de senaste decennierna. Här må endast erinras om att ön år 1950 hade en befolkning på 25 900 invånare. Fram till år 1965 sjönk denna siffra med 17 procent till 21 500, vid senaste årsskiftet var den nere i 20 600, och den beräknas år 1980 ha stabiliserat sig kring 19 000.

Befolkningsminskningen på Öland har pågått många år. Den har på olika sätt varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Den år 1954 tillsatta ö-utredningen överlämnade 1956 till chefen för socialdepartementet ett betänkande rörande Öland. Utöver en beskrivning av befolkning, näringsliv, samfärdsel, turistväsende, sysselsättningsförhållanden, administrativ indelning m. m.

framfördes i betänkandet allmänna synpunkter och förslag rörande möjligheterna att hejda befolkningsminskningen genom att utbygga öns näringsliv. Helt naturligt gavs kommunikationerna i det sammanhanget en framträdande plats.

Ö-utredningen konstaterade att en besvärande säsongarbetslöshet rådde på Öland, att denna hade sin bakgrund i att sysselsättningen inom jordbruket genom bland annat mekaniseringen blivit alltmer säsongbetonad samt att livsmedelsindustrin i stor utsträckning arbetade säsongmässigt. Utredningen förutsatte att arbetsmarknadsstyrelsen med stor uppmärksamhet skulle följa utvecklingen på Öland.

Ett uttalande med samma innebörd gjordes också av departementschefen i 1957 års statsverksproposition. Omnämmandet av Ölandsbetänkandet inskränkte sig till en enda mening här om.

Några konkreta åtgärder från arbetsmarknadsstyrelsens sida föranledde emellertid inte betänkandet.

Sedan ö-utredningen framlade sitt betänkande har Ölandsfrågan behandlats i en rad olika sammanhang varvid frågan om en broförbindelse med fastlandet intagit en dominerande ställning. Antalet motioner i brofrågan hann bli stort innan Kungl. Maj:t i november 1967 fattade definitivt beslut i frågan. Brobygget påbörjades i januari 1968, pågår nu för fullt och väntas vara avslutat 1972. Utan tvekan är ölänningarna tacksamma för sin bro, vid vilken de fäst stora förväntningar.

Genom sitt milda och soliga klimat — ön är statistiskt vårt lands regnfattigaste landskap —, sin säregna och vackra natur, sina utmärkta badmöjligheter och sina historiska minnen är Öland sedan länge ett av vårt lands populäraste turistmål. Turistströmmen dit har ständigt ökat. Enligt en företagen undersökning sommaren 1968 beräknas av de främmande bilar som då anlände till Kalmarområdet cirka 100 000 bilar och 300 000 turister ha åkt vidare till Öland.

Om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.

Kalmar läns södra landsting har låtit företa en utredning om Ölandsbron och turismen. Enligt denna skulle antalet bilturister på Öland komma att mer än fördubblas efter brons tillkomst. Det säger sig självt att detta kräver en avsevärd upprustning på ön av både vägnät och turistanläggningar. Enbart erforderliga övernattningsanläggningar med tillhörande serveringar beräknas för Ölands del till en kostnad av cirka 50 miljoner, vartill kommer investeringar i anläggningar för service och aktiviteter av olika slag. Å andra sidan beräknas den av utredningen föreslagna utbyggnaden av turistkapaciteten öka sysselsättningen inom turistsektorn på Öland med cirka 700 årsarbetare. Under högsäsongen skulle cirka 3 000 personer vara sysselsatta vid turistanläggningar med tillhörande anordningar.

På Öland, där man hittills förgäves väntat på någon ny industrilokalisering, har man glatt sig åt landstingets turistutredning och hoppas givetvis att däri framförda förslag skall kunna realiseras. Härför fordras emellertid ett rejält statligt stöd.

Enligt interpellationssvaret utgår författningen enligt lokaliseringsstöd till turism endast inom norra stödområdet. Härom erinrade jag också i min interpellation men framhöll att en ändring i gällande bestämmelser borde ske, så att dylikt stöd kan utgå också till turistanläggningar på Öland.

Angelägenheten av att förstklassiga turistanläggningar där snarast kommer till stånd är uppenbar. Såvitt jag förstår är detta inte bara ett ölandsintresse utan i högsta grad ett riksintresse.

För många svenskar skulle man på Öland kunna skapa ett realistiskt semesteralternativ till utlandet, och för många utlänningar skulle ett ur turistisk synpunkt väl rustat Öland utan tvekan efter brons tillkomst vara ett mycket lockande mål.

Jag vill gärna framhålla hur värdefullt det ur nationalekonomisk synpunkt

skulle vara om vi på det sättet finge fler svenskar att semestra i hemlandet och fler utländska turister att besöka vårt land. Även av denna anledning bör det vara motiverat att lämna statsstöd åt turistanläggningar på Öland.

Om alltså turismen för Öland är av den allra största betydelse — Ölands turistinkomster beräknas för år 1968 till närmare 60 miljoner kronor — så bör givetvis allt göras för att stödja öns näringsliv i övrigt.

Vad särskilt angår det öländska jordbruket så hade redan ö-utredningen synpunkter på sockerbetsodlingens stora betydelse. Här skall i sammanhanget endast understrykas angelägenheten av att Mörbylånga sockerbruk får fortsätta sin drift. I höstas gavs garanti för den närmaste femårsperioden, men det är ett förstahandsintresse för Öland att bruket även efter denna tid får fortsätta sin verksamhet. Betodlingens betydelse för det öländska jordbruket kan nämligen knappast överskattas. Beträffande livsmedelsindustrin i övrigt bör konserverindustrin ha vissa utvecklingsmöjligheter.

Statsrådets svar kunde naturligtvis ha varit mer positivt. Något direkt svar på min fråga om vilka lokaliseringpolitiska åtgärder regeringen avser att vidta för att hejda befolkningsminskningen på Öland och säkerställa en gynnsam utveckling av öns näringsliv fick jag väl knappast. Svaret innehöll väl mest uppgifter om nu gällande hinder för att ge sådant stöd. Trots allt har jag den uppfattningen att statsrådet är medveten om Ölands stora bekymmer.

Utvecklingen på Öland har varit ogynnsam. Alla hoppas vi att brobygget skall bryta denna ogynnsamma utveckling, men härför fordras följdåtgärder, främst på turismens område. Dessa måste sättas in snarast möjligt. Ölänningarna själva och Ölandskommunerna orkar ej med dem. Landstinget har för sin del beslutat att ge ett rejält stöd åt turistnäringen på ön, men härutöver fordras ovillkorligen ett stat-

Om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.

ligt finansieringsstöd. Avsikten med min interpellation har varit att fästa uppmärksamheten på detta.

Givetvis hoppas jag att den proposition om lokaliseringpolitiken, som vi har att emotse till våren, kommer att ha en sådan utformning att bl. a. de öländska önskemålen kan tillgodoses, speciellt i fråga om lokaliseringsstöd till turistanläggningar men också i fråga om lokaliseringstöd över huvud taget.

Som vi alla vet arbetar nu också en ny tillsatt utredning med planering av turistanläggningar och friluftsområden. Även ur den borde kunna komma fram förslag innebärande bidrag till en gynnammare utveckling på Öland.

Herr talman! Än en gång ber jag att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret på min interpellation.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag noterar att herr Schött själv har varit mycket angelägen att framhålla de åtgärder som samhället på olika sätt har vidtagit för att hjälpa Ölands näringsliv. Tillkomsten av bron framhöll han som särskilt värdefull i sammanhanget. Han omnämnde också betydelsen av att betodlingen kan hållas vid liv på ön. Jag vågar påstå att den nuvarande jordbruksministern tog ett värdefullt initiativ för att rädda just betodlingen. Det finns alltså aktuella och starka uttryck för att regeringen är medveten om betydelsen av att Öland kan behålla ett vitalt näringsliv.

Av mitt interpellationssvar, som herr Schött kanske ansåg vara alltför passivt, framgår det dock att vi är angelägna att positivt bedöma ärenden som kommer oss till handa beträffande de problem som finns på Öland. Någon ansökan från något företag på Öland om lokaliseringsstöd har dock inte inkommit, och därför har vi aldrig fått tillfälle att ta ställning till någon sådan framställning. Jag tror ändå jag vågar säga att regeringen även i detta av-

seende kommer att visa ett positivt intresse, om en sådan ansökan inkommer.

Jag nämnde det inte i mitt interpellationssvar, men vi har ju också möjligheten med statliga kreditgarantier för hotellrörelse. Ungefär 10 miljoner kronor utbetalades under det senaste året i form av sådana lån. Möjligheter finns alltså att gå även den vägen. Den enda skillnaden är att för lån enligt lokaliseringstödregleringen kan man få viss räntebefrielse, vilket man inte kan få när det gäller statliga garantilån till hotellrörelse.

Jag noterar alltså att herr Schött själv har pekat på regeringens insatser för Öland, och jag vill gärna betona att vi har vår uppmärksamhet riktad på dessa problem. Jag hoppas dock att herr Schött förstår att trycket är oerhört stort också från andra regioner. Som alla vet har ju inte minst vissa Norrlandskommuner speciella svårigheter.

Turismen är ett glädjämne för Öland. Har man varit där några gånger just under turistsäsongen, har man en känsla av att det kanske inte i och för sig behövs speciella reklamåtgärder. Öland har en dragningskraft på turister som det naturligtvis är mycket värdefullt att bygga vidare på. Jag förstår väl att herr Schött vill utveckla dessa möjligheter.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för hans senaste inlägg. Det vittnar om att han själv uppskattar Öland och att han vet vilka problem som finns där.

Vad jag särskilt vill understryka är att Öland f. n. saknar de anläggningar inom turismens område som erfordras när det nu snart blir en ännu större invasion av turister till ön. För att kunna åstadkomma dessa absolut erforderliga anläggningar måste man på Öland få statligt stöd. Jag är annars ängslig för den reaktion som kan komma inte

minst från utländska turisternas sida, om man inte kan rusta upp Öland ordentligt ur turistsynpunkt. Just nu är tidpunkten inne att ge detta landskap ett rejält handtag.

Statsrådets senaste inlägg var så positivt att man efter det bör kunna se framtiden an med större lugn. Det är värdefullt att veta att statsrådet kommer att ägna Ölandsfrågan stort intresse. Jag ber att få tacka därför.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

Ordet gavs därpå ånyo till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet HOLMQVIST, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Johan Olssons* (cp) interpellation om ett regionalpolitiskt handlingsprogram, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Johan Olsson har frågat mig om jag vill medverka till utarbetande av ett regionalpolitiskt handlingsprogram vari ingår målsättningen om en viss befolkningsnivå i olika områden. Herr Olsson har vidare frågat om jag i sådant fall vill medverka till att den nu pågående utvecklingen hejdas och en samordning av de samhällsliga åtgärderna kommer till stånd så att en sådan målsättning kan uppfyllas.

I den i våras avslutade länsplanering 1967 uttrycktes den lokaliseringpolitiska målsättningen i länen i vissa befolkningsramvärden för år 1980 för de skilda kommunblocken. Dessa ramvärden skall vara vägledande för planeringen inom olika samhällssektorer. I mars 1969 uppdrog regeringen åt länsstyrelserna att utarbeta konkreta regionalpolitiska handlingsprogram för att lösa de problem som kan uppstå om utvecklingen ansluter till denna allmänna

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram
målsättning. Mitt svar på interpellantens första fråga är därför att en planering med i stort sett den efterfrågade utformningen är under utarbetande.

Av den andra frågan synes framgå att interpellanten menar att målsättningar i form av befolkningstal borde få bindande verkan. Jag vill då erinra om att regeringen i sin anmälan av Länsplanering 1967 till 1969 års riksdag liksom statsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande däröver framhöll, att målsättningar av detta slag inte kunde få bindande effekt. Det finns flera motiv för detta bl. a. att det inte är möjligt att förutse den spontana utvecklingen i skilda delar av landet så exakt att man kan bedöma vilka insatser som behöver göras för att målsättningen skall kunna förverkligas. Å andra sidan är givetvis avsikten med den genomförda planeringen att de medel, som står till förfogande i den regionala politiken, t. ex. lokaliseringssöd och lokaliseringen av offentliga verksamheter av olika slag, skall utnyttjas så att målsättningarna kan förverkligas så långt resurserna medger.

Jag vill slutligen framhålla att jag inte kan dela interpellantens uppfattning att de berörda befolkningsramvärdena för avfolkningsområdena bör sättas vid nuvarande invånarantal. För att realisera ett sådant mål, satt t. ex. för kommunblocken, skulle krävas insatser av sådan art att målet sannolikt, utom i undantagsfall, aldrig skulle kunna uppnås. Det vore ohederligt att genom en sådan orealistisk målsättning förespegla människor i dessa områden att deras sysselsättningsproblem helt skulle kunna lösas på orten. I många områden är de regionala obalansproblemen så stora att det är nödvändigt att tillgripa olika medel för att lösa dem, såväl arbetsmarknadspolitiska, lokaliseringspolitiska som socialpolitiska. Det kan då inte undvikas att befolkningsminskning kommer att ske i vissa områden även i framtiden.

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag ber att till inrikesminister Holmqvist få framföra mitt tack för ett snabbt svar på interpellationen. Svaret är positivt i den del där det sägs att regeringen beslutat ge länsstyrelserna i uppdrag att utarbete ett regionalpolitiskt handlingsprogram. I övrigt måste man emellertid säga att svaret andas pessimism i fråga om möjligheterna att driva en aktiv regionalpolitik. Man kan som norrlänning inte känna någon större glädje över inrikesministerns svar. Det finns i det inga förhoppningar om att man skall kunna bryta den pågående trenden eller att man skall kunna sätta in sådana åtgärder att folk i dessa områden verkligen kan tro på en framtid.

Bakgrunden till frågan är faktiskt den krissituation, som på många håll — framför allt inom Norrlands inland — råder och den utveckling som fortfarande pågår och som under den högkonjunktur vi nu har ökar i tempo. Det är inte bara brist på arbetstillfällen, vilket direkt påverkar arbetskraften att flytta ifrån dessa områden, utan det är också så — och det är kanske farligare — att tron på framtiden vacklar. Man tror inte att myndigheterna skall lyckas vända utvecklingen och man tror inte att bygdens eget näringsliv skall överleva.

Typiskt är att Norrlandsförbundet, en organisation som har tagit som sin uppgift att verka för Norrland, på omslaget till senaste numret av sin tidskrift, som jag visar upp här, har en gravsten på vilken man skrivit: »Norrlands inland, vila i frid.» Skall det bli så, frågar man sedan i en ledare.

Vi kunde i nyheterna i dag på morgonen höra hur man från ett område i södra Sverige hade skrivit till varje byggnadsarbetare i Norrland för att värva arbetskraft till byggen i Sydsverige. För dem som har försökt att aktivt arbeta för en annan utveckling känns det som ett piskrapp när myndigheterna medverkar till att värva den produktiva

arbetskraften till andra områden. Och inte nog med att man värvar den produktiva arbetskraften, man inriktar sig också på att ta med hela de unga familjerna så att arbetskraften lättare skall akklimatisera sig i de nya områdena. Detta bidrar verksamt till att definitivt stoppa möjligheten att vända utvecklingen, framför allt i de norrländska inlandsområdena.

Rapporterna om befolkningsutvecklingen detta år är lika negativa. Det torde bli minst lika stor minskning i år som föregående år. Den ihållande arbetslöshet som fortfarande råder trots att vi har högkonjunktur i landet visar också att det är någonting som brister.

Det är inte bara enstaka områden och glesbygder som påverkas, utan det är framför allt de mindre tätorterna och hela landsändar som påverkas av denna utveckling. Vi torde komma i en omöjlig situation om inte statsmakterna kan förändra sin inställning till problemen. Samtidigt talar allt flera om vådorna av den starka befolkningsanhopningen på några få orter i landet. Man talar om miljöproblem, och man talar om stress och anpassningsproblem.

När t. o. m. en tidning som Aftonbladet, vilken 1964 skrev om befolkningsutflyttningen från Norrland med rubriken »Den glädjande folkvandringen», nu talar om en aktivare regionalpolitik, tycker man att en kraftigare insats borde kunna göras. LO har för sin del också, trots att man i början av 1960-talet var ganska positiv till en ökad storstadskoncentration, nu slagit in på en annan väg, och LO:s ordförande har gjort ganska klara uttalanden för en aktiv regionalpolitik.

Det är gott och väl att länsstyrelserna har fått i uppdrag att utarbete regionala handlingsprogram. Men var står regeringen? Länsstyrelserna är ju ett redskap för statsmakterna och har den formella skyldigheten att upprätta regionala handlingsprogram. Detta skall självfallet göras, men hur kommer regeringen att ställa sig till de målsättning-

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

ar som länsstyrelserna har arbetat fram? Man kan inte säga att regeringen har accepterat målsättningarna i Länsplanering 1967. Tvärtom har man väl bedömt de prognoserna ganska restriktivt och sagt att det är orealistiskt att tänka sig att den målsättningen skall kunna uppfyllas och att sysselsättning skall kunna beredas i den omfattningen. Trots att länsstyrelserna målmedvetet har gjort upp en målsättning är det fråga om människorna kan tro på denna, eftersom statsmakterna inte har satt kraft bakom orden.

Det torde vara regeringen som bär det tunga ansvaret för den utveckling som har skett och för att inte kraftigare åtgärder har satts in i tid.

Vad som nu, enligt min mening, måste till är en satsning på regionalpolitiken, så att förtroendet återställs och så att människorna även i fortsättningen vågar satsa sin arbetskraft och sitt kapital även ute i de många tätorterna i landet och inte bara i de nio som i en nyligen avlämnad utredning har prioriterats. Det krävs alltså av regeringen en fast politik och klara besked för att bygga upp detta förtroende.

I svaret ifrågasätter statsrådet Holmqvist om jag menar att en viss målsättning skulle få *bindande verkan*, och han anser att detta skulle vara omöjligt. Jag anser att man måste se praktiskt på detta problem, och man kan inte alltid i detalj uppnå en viss målsättning. Ibland kan en målsättning överskridas, ibland kan den underskridas, ibland kan utvecklingen ta former som gör att målsättningen infrias i andra former som dock kan vara likvärdiga. Vad som är nödvändigt är att uppföljningen sker på ett sådant sätt att målsättningen blir så effektiv och så pass allvarligt menad att människorna i en region vågar tro på statsmakternas goda vilja och förmåga.

Jag har i min interpellation antytt att man måste ha ett visst befolkningstal för olika regioner. Jag avser därmed ett befolkningstal som är anpassat till mil-

jö, naturresurser och förutsättningar i övrigt. I de regioner där allvarlig fara för service och samhällsfunktioner i övrigt är för handen måste man försöka uppnå en målsättning som innebär att en minskning inte får ske. Detta har människorna i en glesbygdsregion rätt att kräva, om man förväntar att de skall stanna kvar och fullgöra för landet nödvändiga uppgifter, t. ex. att utvinna råvaror eller försvara våra gränser. De minsta fordringar de kan ha är väl att samhället skall fungera även i fortsättningen. Och för att det skall fungera krävs ett visst minsta befolkningstal.

En fråga i min interpellation har ännu inte besvarats. Jag frågade om statsrådet vill medverka till ett stopp för de företeelser som nu sker i samhället — i viss mån med statens medverkan — och som motverkar regionpolitiken. Landshövding Lemne har i sin utredning klart sagt ut att sådana här företeelser av samhällsomvandlande innebörd helt kan äventyra de insatser som görs inom lokaliseringpolitiken.

Jag har nämnt Ljusdalsområdet i min interpellation, inte därför att jag anser att vi bör diskutera det området i och för sig utan därför att Ljusdalsområdet är ett ganska betecknande exempel på hur det går. Statsråd och verksamchefer har varit i Ljusdal upprepade gånger och sagt att det är grönt ljus för regionen — Ljusdal skall man satsa på! Under tiden har regionen förlorat en hel del institutioner som är av grundläggande betydelse för tron på möjligheterna att bevara regionen i en framtid. Domsagan är under diskussion liksom lantmäteriet, polisväsendet, domänenverket och — inte minst — statens järnvägar.

Även andra företeelser inverkar. Järnvägspolitiken i stort och beskattningen av den tunga lastbilstrafiken kommer alldeles säkert att ogynnsamt påverka de regioner som ligger långt ifrån de stora centralorterna, liksom indragningen av busslinjer. Härtill kommer bo-

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

stadsbyggandet som också är en negativ faktor. Planeringsrådet har funnit att det i Ljusdalsområdet behövs ungefär 250 nya bostäder varje år för att upphålla bostadsstandarden och bevara befolkningsnivån där den är för närvarande. Tilldelningen uppgår *till ungefär hälften* av vad som anses nödvändigt för att hålla en normal nivå. Ändå är ju detta ett område där det inte saknas arbetskraft och material. En satsning på Ljusdal skulle inte nämnvärt inverka på de ekonomiska resurserna i övrigt annat än att det möjligen skulle bli något svårare att värva byggnadsarbetare från Ljusdalsområdet till andra områden. Jag anser det vara riktigt att — i avvaktan på att produktiva arbetstillfällen skapas genom tillverkningsindustrier eller annat — till varje pris försöka sysselsätta den arbetskraft som finns i stället för att låta den väras till andra områden.

I interpellationen har jag också tagit upp andra frågor. I Stockholmsområdets regionplanering räknas det med att befolkningen i det området år 2000 uppgår till 2,5 miljoner, d. v. s. en fördubbling i jämförelse med nuvarande förhållanden. En sådan planering tyder ju på att det helt enkelt blir omöjligt att driva en effektiv regionalpolitik. Jag vore tacksam för att få ytterligare några synpunkter i dessa viktiga frågor från statsrådet.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag föreställer mig att herr Olsson tagit upp den här frågan för att få till stånd en diskussion. Att göra det just i dessa dagar är kanske litet förhastat, eftersom ett förslag om hur lokaliseringpolitiken skall utformas för framtiden för närvarande är ute på remissbehandling. Vi får all anledning att diskutera de lokaliseringpolitiska åtgärderna längre fram, men herr Olsson har tydligen haft lust till en diskussion om dessa ting redan på det här stadiet.

Jag förstår honom inte när han hävdar — som han ändå gör så uttryckligt i sin interpellation — att man för alla orter och för alla kommunblock, såvitt jag förstår, skulle bestämma att befolkningen inte får bli mindre än vad den är i dag. Herr Olsson har tydligen inte varit medveten om vad han själv varit med om att godta här i riksdagen, när vi behandlade de lokaliseringpolitiska riktlinjerna och riktlinjerna för det regionala utvecklingsarbetet. Om vi går in för att stärka avfolkningsbygderna genom en viss koncentration och skalling på en del punkter, får det givetvis återverkningar på andra håll, där befolkningstalen inte kan upprätthållas. Det är vi väl medvetna om. Det förutsatte också riksdagen när den uttalade, att det med hänsyn till en sådan utveckling behövdes ett speciellt stöd åt glesbygderna.

Herr Olsson inser också svårigheten att stå för vad han har sagt i sin interpellation. Han säger nu att man skall ange målet men egentligen inte fästa så stort avseende vid om man kan uppnå det. Det är väl mera riktigt att försöka göra en realistisk bedömning och inte skapa några felaktiga föreställningar om de möjligheter som kan finnas. De måste självfallet ändå vara begränsade. Vi har inte möjligheter att överallt kunna hejda den utveckling som vi har sett pågå under lång tid.

Jag tycker också att herr Olsson inte har fäst särskilt avseende vid de strävanden som ändå förekommer i olika avseenden. Planeringsarbetet fortsätter. Såvitt jag kan se är länen nu starkt engagerade i att försöka gå vidare i planeringen. Intresset för dessa frågor blir allt starkare. De initiativ som regeringen har tagit för att åstadkomma en snabbare utlokalisering av företag borde också herr Olsson ha uppmärksammat.

Om herr Olsson inte är nöjd med svaret — och det var han inte — vore jag tacksam om herr Olsson konkret kunde peka ut på vilken punkt i mitt

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

svar som felaktigheter förekommer, där herr Olsson är missnöjd och där motsatsen mot vad som står i svaret skulle vara ett riktigt konstaterande.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Jag har givetvis inte påstått att svaret skulle innehålla felaktiga uppgifter. Vad jag sagt är att det andades en viss resignation inför möjligheten att driva en regionalpolitik som ger effekt. Det påståendet finner jag inte någon anledning att ändra på. Enligt det sista stycket i interpellationssvaret kan statsrådet inte tänka sig att bestämma precisa befolkningsramvärden, utan vi måste räkna med en fortsatt minskning. Ett sådant uttalande på regeringsnivå innebär givetvis ytterligare påskjutning på en utveckling, som redan är katastrofal.

Jag har inte påstått att man till varje pris skulle hålla varje kommunblock intakt. Jag har inte nämnt kommunblock utan har talat om regioner. Jag är medveten om att vissa kommunblock inte kan överleva, men säg det då! Låt oss göra realistiska målsättningar även i det fallet i stället för att lova sysselsättning och en framtid för kommunblocket i fråga. Medverka då också till att hela befolkningen får flytta därifrån, inte bara den produktiva arbetskraften, utan även familjerna och åldringarna. Det är ändå inte rimligt och rättvist att det i vissa områden skall uppstå befolkningsöar, alltså grupper av människor som är ställda helt åt sidan i samhället. Det kan inte vara rimligt att åldringarna i en bygd skall leva helt utan kontakt med aktivt liv och aktiva unga människor. En sådan planering som det här talas om kanske inte kan undvikas, men målsättningen måste även i så fall vara realistisk. Detta bör dock bli undantag. I regel blir det dock en mer positiv målsättning, hoppas jag. Vad som saknas är att regeringen talar om för länsstyrelserna vilka åtgärder man är beredd att vidtaga och sätter

kraft bakom orden genom att anvisa medel för åtgärdernas genomförande.

Jag är medveten om att problemen är mycket stora, och det lär vara svårt att få ett konkret besked. Skulle det dock inte vara möjligt att få till stånd en ändring när det gäller sådana företeelser som jag talat om, som verkar i *motsatt riktning*, i avvaktan på en regionalpolitik som är effektiv?

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag noterar att herr Olsson inte kan närmare precisera sina inläggningar. Han tycker bara att mitt svar andas en alltför pessimistisk inställning. Jag anser inte det. Det finns ingenting av pessimism bakom mina uttalanden. Jag har försökt att göra en realistisk bedömning. Jag tror att människorna sätter större värde på det.

Herr Olsson har väl liksom jag tillfälle att åka omkring i bygderna. Nog har jag därvid träffat kommunalmän som accepterar att befolkningen i deras kommun kommer att minska under de närmaste åren. De har förklarat sig nöjda om bara befolkningstalet kan hållas vid en viss angiven nivå. Det är märkligt att inte herr Olsson har träffat någon i dessa bygder där vi vet att svårigheterna är stora — det finns ju sådana — med denna mera realistiska inställning.

Menar verkligen herr Olsson att det skulle vara rimligt att regeringen skulle säga till kommunerna att den inte bryr sig om de beräkningar i fråga om utvecklingen som har gjorts på länsplanet, utan hävda, att befolkningstalen skall hållas inom varje kommunblock. Det är alldeles orealistiskt att resonera på det sättet, men det blir ju ändå konsekvensen av herr Olssons resonemang.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Denna interpellationsdebatt rör sig ju mest om förhållandena i län som ligger norr ut i detta land. Får jag lov att här framföra några syn-

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

punkter beträffande de förhållanden som råder i Malmöhus län, som både statsrådet och jag representerar här i riksdagen.

I vårt län råder väl snarare det omvända förhållandet, nämligen en överhettning med de problem som denna överhettning skapar inom vissa regioner. Från den utgångspunkten att arbetet i regionalpolitiskt syfte ligger på länsstyrelserna skulle jag närmast vilja fråga statsrådet, om det förekommer något planerande samarbete över länsgränserna. Jag skall motivera varför jag ställer den frågan.

Det är ju väl känt att i den sydvästra och västra delen av Skåne pågår en expanderande inflyttning, och där uppstår ständigt nya sysselsättningsprojekt. Inom vissa områden föreligger redan nu svårigheter att bemästra dessa överhettningstendenser i befolkningspolitiskt hänseende. Samtidigt har vi näraliggande län och regioner där förhållandena påminner om dem som råder i Norrland. Frågan är om inte här en mera aktiv planering för en jämnare fördelning borde till för att tillgodose rent nationalekonomiska intressen.

Jag tänker också på det ganska besvärliga förhållande som kan uppstå inför utsikten att vissa regioner i Malmöhus län kommer att bilda tätortsregioner som så småningom kommer att sammanfalla. Vi håller på att få sammanhängande samhällsbildningar av en storleksordning som nästan påminner om storstäderna i Amerika. Vad detta kommer att betyda i miljöhänseende för kommande generationer, som skall bebo dessa väldiga stadsbygder, kan var och en räkna ut.

Jag vill med detta bara ha ställt frågan: Görs en planering som går över länsgränserna, mellan de olika länsstyrelserna?

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att jag gärna vill ha en rea-

listisk målsättning, men man skall också få vettiga alternativ från högsta ort när det gäller att genomföra denna målsättning. Jag har inte menat att man skulle vidtaga åtgärder för att försöka behålla en befolkning på en ort, som överstiger det befolkningstal som t. ex. de kommunala myndigheterna själva anser rimligt. Det skulle vara en mycket stor framgång om vi kunde få en regionalpolitik som möjliggjorde att den målsättning som framkom i alternativ 4 i Länsplanering 1967, det vill säga länsstyrelsernas målsättning, tillnärmelsevis kunde uppnås. Därvidlag måste man anse att regeringen tvekar, vilket jag beklagar.

När statsutskottet gjorde en resa i övre Norrland i september gjorde de många uppvaktningarna från de olika kommunblocken i Norrland ett mycket starkt intryck. Jag kommer särskilt ihåg när representanter från Övertorneå, som f. ö. i dagarna uppvaktar regeringen, till slut sade: Ge oss i varje fall ett besked!

Om regeringen inte kan ge annat besked än att den eller den bygden måste utdö skall den också ge det. Jag tror emellertid att man kan diskutera frågan på ett annat sätt. Jag skulle vilja ha en annan linje i denna debatt. Det finns säkert positiva saker, som aldrig kommer fram. Man skulle nog, samtidigt med denna lokaliserings- och regionalpolitik, kunna driva en informationskampanj, där man verkligen diskuterade de samhällsekonomiska konsekvenserna av den utveckling som äger rum. Man kunde diskutera försvarssynpunkter, vådorna av en alltför stark överkoncentration till vissa områden o. s. v. På det sättet skulle man få fram realistiska motiv för en regionalpolitik som vore annorlunda än den vi fört hittills. Jag tror att det finns mycket att framhålla därvidlag.

En sådan information skulle betyda mycket. I syfte att dämpa inflations-tendenserna, att vinna ut ytterligare arbetskraftsresurser skulle man kunna föra det resonemanget att vi skall spri-

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

da aktiviteten en del och flytta ut arbetstillfällena till de områden som nu har arbetslöshet; vi skulle vinna ut den dolda arbetskraften och sätta dessa personer i meningsfull sysselsättning. Det finns mycket som skulle kunna göras med en aktiv regionalpolitik.

Landshövding Mats Lemnes utredning är en besvikelse ur Norrlandssynpunkt. Utredningens ledamöter har reisonerat ganska positivt om problemen och haft en riktig inställning, men utredningsresultatet är en besvikelse däri-genom att man inte hunnit presentera några förslag utan endast föreslår nya utredningar. Utredningen föreslår att under tiden endast gällande bestämmelser skall prolangeras, med viss förstärkning på ett antal utvalda orter. Utredningen diskuterar ändå vissa möjligheter. Man säger t. ex. att Sverige för en föga radikal lokaliseringpolitik jämfört med ett flertal andra länder i Europa. Varför skulle man inte här snabbt ta upp sådana frågor som diskuteras i Italien, Norge och Frankrike? Jag tror att det där finns mycket att hämta om man verkligen vill driva på denna utveckling.

Jag hoppas att inrikesministern gör ytterligare ett inlägg i denna fråga. Jag önskar här höra vad han har att säga om inlandsområdenas möjligheter att tro på framtiden.

Inrikesministern har själv sagt vid den socialdemokratiska partikongressen, att det inte är säkert att norrlänningarna vill stanna kvar. En annan regeringens närstående person har sagt att norrlänningarna ändå flyttar till ett bättre liv. Visst kan det vara sant i vissa stycken, men när man fäller sådana uttalanden har man tappat tron på möjligheterna. Jag vill varna för sådana uttalanden; man måste försöka föra diskussionen på annat sätt. Jag tror att flertalet norrlänningar inte gärna vill flytta från sina trakter, om de bara får sysselsättning. Men de har ingen valfrihet, eftersom de inte får något arbete. Den småbrukare som flyttar

från ett jordbruk, vilket inte ger bärgning, flyttar inte därför att han skall få det bättre, utan han flyttar därför att han inte har någon möjlighet att överleva på det lilla jordbruket. Han har inte valfrihet.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Eftersom herr Olsson just uttalade förhoppningen att jag skulle göra ett inlägg till, skall jag tillmötesgå honom på den punkten. Annars tycker jag i och för sig att vi skulle kunna låta mycket av detta anstå till längre fram.

Nu går herr Olsson vidare och börjar tala om behovet av mera undersökningar, vetenskapliga prognoser om utvecklingen o. s. v. Men det är ju allt detta som vi har arbetat med sedan riksdagen fattade beslutet om lokaliseringpolitiken 1964. Då startades också ett forskningsarbete, som har pågått vid våra universitet och högskolor under dessa år. Jag kan tala om att just nu finns delar av detta material att tillgå. Det har sänts ut samtidigt med Lemnes förslag till justeringar i fråga om de lokaliseringpolitiska åtgärderna. Man har också redovisat olika resultat som framkommit genom dessa undersökningar. Vi får alltså tillfälle att senare komma tillbaka till en debatt, och jag hoppas att herr Olsson då också är bättre rustad att ta upp den debatten efter att ha tagit del av det material som finns.

Till herr Thorsten Larsson vill jag säga att vi faktiskt inte har beordrat länsstyrelserna att etablera ett speciellt samarbete och angivit vilka länsstyrelser som skall samverka med varandra. Förutsättningarna är kanske litet olika. I vissa fall kan det gå utmärkt för länsstyrelserna att ta kontakt med varandra och informera varandra om de synpunkter man har på dessa frågor, och man kan då lättare komma fram till lösningar. När detta material kommer in till departementet är det självfallet nödvändigt — så var det i den förra

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

omgången — att göra vissa bedömningar med hänsyn till att länen naturligtvis inte är isolerade var för sig utan har kontakt med andra län. De som är anställda för planeringsuppgifterna kallas, så långt det är möjligt, till sammankomster. Man försöker där få till stånd diskussioner kring skilda problem. Det är min förhoppning att även den verksamheten kan leda till bättre möjligheter att etablera de nödvändiga kontakterna.

Något sådant har alltså inte beordrats — det är mitt svar på herr Larssons fråga — men dessa synpunkter är naturligtvis värda beaktande.

Herr Olsson tog då — tydligen i brist på annat — upp ett tidningscitat. Jag undrar om jag inte haft tillfälle att just i denna kammare tidigare bemöta detta. Tidningarna sätter ju gärna rubriker som de anser vara lockande. I denna tidningsartikel framstod det som om huvudtemat i mitt tal på partikongressen skulle ha varit en rekommendation till unga människor att flytta från Norrland. Jag tror att de som var med på partikongressen kan vitsorda att mitt tal inte hade den innebörden. Jag skall gärna tillstå herr Olsson talet för att även han skall bli medveten om att det fanns många synpunkter i talet som också herr Olsson och likasinnade kan ansluta sig till.

Däremot tror jag det är felaktigt att utgå från att alla människor har en önskan att få bo kvar i den bygd där de är födda. Jag har sagt förut att det kanske särskilt hos unga människor finns en lust att få pröva på någonting annat, ett annat arbete än det som kan bjudas i hembygden, där det kanske är ett mycket ensidigt näringsliv. Det är rätt naturligt att sådana unga människor söker sig bort från hembygden och vill pröva sina förutsättningar på annat håll. Detta var ungefär innebörden i vad jag sade vid det tillfället.

Eftersom herr Olsson tog upp de rörlighetsfrämjande åtgärderna och vände sig mot den akquisition som vis-

sa företag i södra Sverige skulle ha bedrivit i Norrland, vill jag varna herr Olsson för den föreställningen att sådana grupper som byggnadsarbetarna och anläggningsarbetarna skulle vara så stationära som han tror.

Jag hade faktiskt tillfälle så sent som i går att träffa byggnadsarbetarförbundets representanter i byggnadsnämnderna ute i våra län. Vi hade en mycket intressant diskussion. Jag kan försäkra herr Olsson att där inte fanns denna skull vi säga negativa inställning till att flytta och söka sig dit där arbetsuppgifterna finns för stunden. De är inställda på att hellre söka sig arbete än att gå arbetslösa på hemorten och vänta att det någon gång skall dyka upp en chans där.

De tyckte att man möjligen borde kunna underlätta bostadsförhållandena, så att de snabbare kunde få familjen med sig. Men jag varnar herr Olsson för att sprida föreställningen att dessa kårer skulle ha den inställning som herr Olsson gör sig till tolk för.

Att de sedan återvänder till sin hembygd när de har möjligheter att få arbete där är helt naturligt. Det sades också vid den diskussionen att man får räkna med en sådan rörlighet som att söka sig söderut, men också vända tillbaka till hembygden när man kan få arbete där.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! Som både interpellanten och inrikesministern framhåller är det ytterst värdefullt med en planering inom länen för att tillvarata de möjligheter som finns till sysselsättningsskapande åtgärder. Jag skulle vilja fråga inrikesministern om regeringen är beredd att ta till vara de synpunkter som kommer från olika länsorgan. Jag tänker närmast på de farhågor som förts fram av både länsstyrelse och lands ting beträffande vissa delar av särskilt Norrlands inland. Det gäller svårigheter med vägar, transporter och ökade transportkostnader, som motarbetar de in-

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

tioner man redovisar genom andra åtgärder.

Flyttning av arbetskraft har ju pågått under lång tid. Målsättningen bör väl vara att försöka skapa sysselsättningsmöjligheter i så stor utsträckning som det över huvud taget är möjligt inom de områden av landet där arbetskraft finns. Men då kommer man också in på frågan hur regeringen ser på situationen i de fall arbetskraft kan återvända till områden den förut flyttat från, när arbetstillfällena erbjuds.

Då man flyttar arbetskraft söderut finns en hel del olika bidragsmöjligheter. Jag vill fråga inrikesministern om man är beredd att sätta in samma åtgärder när arbetskraften flyttar tillbaka. Om jag inte är felunderrättad kan man endast få resebidrag, när man återvänder till nya arbetsmöjligheter på hemorten.

Inom mitt hemlän har både länsstyrelsens planeringsråd och landstinget sett allvarligt på utvecklingen. Det framhålls ofta att en svårighet vid företags-etablering är bristen på kvalificerad arbetskraft. Vårt läns landstings näringsnämnd har därför gjort en enkät genom annonsering och har i denna annonsering framhållit, att det inte är fråga om något löfte om arbetstillfällen men att man vill undersöka vilka arbetstagare som önskar återkomma till området i de fall arbetsmöjligheter kan skapas. Jag vill i kammaren redovisa att man fått ett mycket positivt svar från ett betydande antal kvalificerade arbetstagare. Antalet positiva svar överträffar de förväntningar som ställdes när aktionen gjordes.

Jag vill också här tillrättalägga föreställningen att denna aktion skulle vara på något sätt cynisk, att man skulle ha lovat ut arbetstillfällen. Det har man av naturliga skäl inte kunnat göra. Men vi har velat se detta som en åtgärd för att kunna redovisa att vi har möjligheter att få tillgång till kvalificerad arbetskraft när tillfälle till sysselsättning inom länet kan erbjudas.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (ep):

Herr talman! Jag vill tacka inrikesministern för att han deltagit så länge i denna debatt. Jag skall inte spetsa till den ytterligare, utan vi får säkert tillfälle att diskutera denna fråga nästa år, när lokaliseringsutredningens förslag ligger på riksdagens bord.

Orsaken till att vi tagit upp en debatt redan nu kan väl ändå vara att man velat låta regeringen få del av hur allvarligt man ser på detta problem. Det kan kanske vara ett memento innan regeringen fastlägger sin ställning i lokaliseringspropositionen. Blir den en gång fastlagd, är det svårt att ändra på den. Därför hoppas jag verkligen att inrikesministern gör allt vad som står i hans makt för att få regeringen in på en linje som innebär en betydligt aktivare lokaliseringspolitik och regionalpolitik.

Jag tackar också för att inrikesministern ville klarlägga det oklara uttalande som refererats från den socialdemokratiska kongressen. Jag hoppas att detta klarläggande skall skingra känslan av att man här gärna låter utvecklingen gå vidare. Att en sådan uppfattning blir rådande på ansvarigt håll, skulle vara det värsta som kan ske.

Inrikesministern varnar mig för att sprida uppfattningen att vi inte skall tillåta byggnadsarbetare att flytta. Men vad jag sagt är ju att man skall ha en valfrihet. Det finns ingen mening i att försöka dämna till de olika länsgränserna och inte medge flyttning över dem. Men för att detta skall fungera rättvist och riktigt och med ett riktigt framtidsperspektiv, måste man ha en flyttning i båda riktningarna. När jordbrukarna och skogsarbetarna blir utan arbete i ett område, måste de ha möjlighet att få annan sysselsättning inom rimligt avstånd, så att i varje fall flertalet kan bo kvar där de bott tidigare, men med hjälp av moderna kommunikationsmedel åka kanske en längre sträcka för att få arbete. Men de bör dock ha valfrihet. Det är vår linje. De

Om ett regionalpolitiskt handlingsprogram

bör få valfrihet till arbete inom rimligt avstånd från den plats där de tidigare varit sysselsatta. Jag tror att om man verkligen ställer resurser till förfogande, kan byggnadsarbetarna också flytta tillbaka till Norrland. Vad Ljusdal beträffar återigen, varför kan man inte bygga bostäder nu så att man slipper flytta i väg dem, eftersom man ändå skall ha bostäder där? Vi har ändå sagt att Ljusdal är ett område som skall överleva. Varför inte bygga bostäderna nu, och sedan flytta över byggnadsarbetarna till den tillverkningsindustri som vi tror skall komma?

En annan sak är om man inte kunde *stimulera utflyttning* från de stora städerna, inte bara genom att erbjuda lokaliseringalternativ utan också genom att ge flyttningsbidrag till företag som vill flytta ut. På samma sätt som man stimulerar arbetskraft att flytta till högttrycksorterna borde man med likvärdiga medel stimulera att sysselsättnings-tillfällen flyttas från de stora städerna. När Volvo tillerkändes 400 miljoner kronor för investeringar i Göteborg borde det ha föranlett en aktiv medverkan i att samtidigt försöka lätta på trycket i Göteborgsområdet, om man ansåg att Volvo inte kunde ha sin tillverkning någon annanstans än där. Det är sådana åtgärder vi efterlyser, och vi hoppas att de skall tas upp i ett regeringsförslag nästa år.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet för det svar jag fick på min fråga. Visserligen säger han att det inte finns någon order till länsstyrelserna att ha sådana kontakter med varandra över gränserna. Jag tycker ändå att svaret andades en förståelse för de frågor och problem jag tog upp. Jag förstår att man gärna animerar till bättre tjänstemannakontakter mellan länsstyrelserna på detta område.

Jag skulle vilja uttala den mycket livliga förhoppningen att detta förs vida-

re, så att det verkligen uppstår ett riktigt samarbete. Jag tror nämligen inte att de förhållanden som råder i södra Sverige på detta område — t. ex. den starka inflyttningen till Öresundsregionen — är någonting att rekommendera i längden. Debatten är i detta hänseende egentligen något sent påkommen, och mer förutseende ingripanden skulle redan ha gjorts. Inflyttningen borde litet mera ha reglerats via de sysselsättningsprojekt som finns, och kanske problemen därigenom kunde ha bemästrats bättre.

Den ekonomiska vinning som man tror sig få genom en sådan storstadsbildning är säkerligen inte till förmån. Det är, herr statsrådet, redan nu stora problem med att skaffa vatten från sjön Bolmen, för att nämna ett exempel. Det finns även andra problem av t. ex. trafikteknisk art som kommer att kosta mycket pengar.

Jag tror med detta, herr statsråd, att det är hög tid för ett aktivt handlande på detta område.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har en känsla av att kammarens ledamöter hyser en stark önskan att snart få övergå till dagordningens ärenden. Det fanns heller knappast någonting i de senaste inläggen som ger mig anledning att fortsätta denna debatt.

Även frågan om vad vi gör för dem som återvänder från storstadsregionen till sin hemort har man, herr Karl Petersson, tidigare diskuterat. Jag vill därför inte ta kammarens tid i anspråk med att redogöra för hur det förhåller sig på den punkten. Även till den frågan kan vi få anledning att återkomma i den lokaliseringsdebatt som följer någon gång under våren 1970.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika

Föredrogs och bordlades ånyo be-
villningsutskottets betänkanden nr 70
och 71, första lagutskottets utlåtande nr
55 samt memorial nr 59 ävensom tredje
lagutskottets utlåtanden nr 61—63 samt
memorial nr 64.

Vid förnyad, punktvis skedd före-
dragning av jordbruksutskottets utlå-
tande nr 57, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående utgifter på
tilläggsstat I till riksstaten för budget-
året 1969/70, såvitt propositionen avser
jordbruksärenden, bifölls vad utskottet
i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av ut-
rikesutskottets utlåtande nr 21, i an-
ledning av motioner om förbättrad
samordning av de nordiska ländernas
utlandsrepresentation, bifölls vad ut-
skottet i detta utlåtande hemställt.

**Om stöd till den svensk-amerikanska
pressen i Nordamerika**

Föredrogs ånyo utrikesutskottets ut-
låtande nr 22, i anledning av väckta
motioner om stöd till den svensk-ameri-
kanska pressen i Nordamerika.

Till utskottet hade hänvisats två lika-
lydande motioner, I: 249, av herr *Tistad*
och fru *Segerstedt Wiberg*, samt II: 285,
av herr *Andersson* i Örebro m. fl., i vil-
ka föreslagits, att riksdagen i skrivelse
till Kungl. Maj:t skulle anhålla om ut-
redning rörande åtgärder till stöd för
den svensk-amerikanska pressen i Nord-
amerika.

Utskottet hade i det nu föreliggande
utlåtandet på anförda skäl hemställt,
att riksdagen, med bifall till motioner-
na I: 249 och II: 285, i skrivelse till
Kungl. Maj:t måtte anhålla om utred-
ning rörande åtgärder till stöd för den
svensk-amerikanska pressen i Nord-
amerika.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Det verkar kanske stö-
rande att begära ordet till ett enhälligt
utlåtande från utrikesutskottet, och det
kan förefalla alldeles särskilt störan-
de att anlägga principiella synpunkter
på en skenbart så obetydlig fråga som
den vilken här behandlas. När jag läste
utskottsutlåtandet kunde jag emellertid
inte undgå att för mig själv ställa ett
par frågor.

Min första fråga lyder: Har utrikes-
utskottet närmare övervägt den preju-
dicerande karaktären av de åtgärder
som här rekommenderas? Vad det gäl-
ler är ju att svenska statsmedel skall an-
vändas för organ, utgivna av ameri-
kanska eller kanadensiska medborgare,
riktade till andra amerikanska eller ka-
nadensiska medborgare. Driver man
detta längre och tillämpar det också i
andra fall, kan det möjligen leda till
överraskande resultat.

Det är ibland nyttigt att spegelvända
ett problem och se efter hur det ser ut
från ett annat håll än det vanliga. An-
tag t. ex. att en svensk medborgare av
grekiskt ursprung här i landet skulle
utge ett litet blad med nyheter från
Grekland och att juntan i Aten skulle
komma på idén att pumpa in pengar
i detta företag. Är det inte sannolikt att
vi långt ifrån skulle uppskatta en sådan
inblandning? Kan det inte rent av tän-
kas att vi skulle söka förhindra den?
Den principiella frågan om utländskt
inflytande över svenska periodiska pub-
likationer har i själva verket varit fö-
remål för livlig diskussion, bland an-
nat i samband med kartläggningen av
den nazistiska propagandan i Sverige
under andra världskriget. Jag inbillar
mig inte alls att ett stöd till dessa myc-
ket obetydliga tidningar skulle få några
allvarliga verkningar, men jag vill pe-
ka på resonemangets förlängning. An-
tag att någon av dessa publikationer
fick en större spridning, antag att nå-
got av organen skulle inta en starkt kri-
tisk hållning till den amerikanska Viet-
nampolitiken och samtidigt ta emot

Om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika

svenskt statsunderstöd. Är det så säkert att detta skulle uppskattas av amerikanska myndigheter, och skulle vi själva uppfatta det som en särskilt lyckad form för den påverkan av den amerikanska opinionen som vi önskar?

Vi är alla vana vid att ta emot information om andra länder, finansierad med statsmedel, men vi är också vana vid att det då skall finnas en klar ursprungsbeteckning. Går vi in på den nu föreslagna vägen bidrar vi, såvitt jag förstår, till en internationell praxis med smygpropaganda som icke är önskvärd.

Min andra fråga gäller, om utskottet menar att detta lilla ärende skall behandlas helt isolerat från det mycket större problemet om Sverige-information i Förenta staterna och Canada. Önskar man kontakt med svensk-amerikanerna — och det kan vara önskvärt — finns ju andra vägar att gå. Vill man sprida kunskaper i svenska, kan man bidra till undervisning vid amerikanska universitet. Vill man sprida allmän upplysning om Sverige, kan man ge ut informationstidskrifter med klar ursprungsbeteckning.

Det förefaller mig i alla händelser finnas skäl att fundera ännu något allvarligare på saken än vad som framgår av utskottsutlåtandet.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag känner mig väldigt frestad att söka sak med utskottet i detta ärende med anledning av en passus i utlåtandet, men jag skall avstå från att göra det och ställer inget yrkande.

Jag vill emellertid göra följande observandum. Här finns en motion där man har föreslagit att statsstöd skall utgå till några svenska tidningar i Förenta staterna. Man exemplifierar med ett förslag om att typografer eventuellt skulle kunna få stöd för att komma till

dessa tidningar och arbeta. Om nu utredningen finner, att det exemplet inte var särskilt lyckat som motiv för ett sådant stöd, är då utrikesutskottets medlemmar beredda att säga att eftersom exemplet inte är relevant, avskriver vi hela saken?

För en vecka sedan behandlade vi ett annat ärende rörande utrikespolitiska frågor, nämligen representation vid Vatikanen. I den motion vi då behandlade hemställdes om att Kungl. Maj:t skulle få i uppdrag att undersöka de möjligheter som finns till svensk ackreditering i denna mäktiga stat. Utskottet fäste sig i sin skrivning och i sin argumentation här i kammaren vid ett exempel som givits och som visat sig inte vara särskilt gynnsamt. På grund av exemplets negativa effekt avisades hela tanken på en utredning.

Om man finner att det icke är lämpligt, enligt det exempel som har angivits, att stödja svenska tidningar, är man då beredd att avvisa hela tanken? Jag hoppas att utrikesutskottet icke skall argumentera med exempel i fortsättningen utan försöka se till motionernas sakliga innebörd.

Sedan vill jag i likhet med herr Björk anmäla principiella betänkligheter i detta lilla ärende. Om svenska medborgare säger till sig själva: »Vi gör ett annat land till vårt hemland», vad vill vi då se? Jo, vi vill se att dessa svenskar så snabbt som möjligt integreras i den nya kultur och i det nya samhällsliv som de har valt. Vad blir innebörden av att stödja svenska tidningar i Förenta staterna? Såvitt jag kan bedöma, blir innebörden att vi försöker skapa svenska enklaver i en annan kulturmiljö. Vi försöker upprätthålla ett slags svensk gettomentalitet i amerikanskt samhällsliv. Jag anser att en sådan gettomentalitet icke är önskvärd.

Jag har tillbragt två år av mitt liv i Förenta staterna och haft en hel del kontakter med vad man kallar svensk-kretsar, och jag har funnit — med all respekt för dessa människor — att det

Om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika

råder en starkt konservativ anda, såväl politiskt, religiöst som socialt, och en mycket reserverad hållning gentemot den utveckling som äger rum i vårt land. Skall vi alltså ge ett stöd av den art som här mycket hastigt har skisserats?

Herr Björk har redan påpekat att vi kan spegelvända bilden. Vi kan vara mycket konkreta och säga att Sverige för närvarande tar emot ett mycket betydande antal utlännningar. Hur försöker vi få dessa utlännningar att känna sig hemma i vårt land? Jo, genom att i möjligaste mån erbjuda integrationsmöjligheter i svensk kultur och svenskt samhällsliv.

Samma grundsyn borde väl härska då frågan gäller att stödja svenska tidningar i Förenta staterna. Jag anser, med all respekt för mina aktade partivänner som står bakom dessa motioner, att själva tanken är felaktig. Utskottet har redan bundit sig för att en undersökning skall företas med avsikt att stödet skall komma till stånd. Jag är emellertid principiellt tveksam till om det beslut, som riksdagen med all säkerhet kommer att fatta om en liten stund, är riktigt.

Jag har, herr talman, känt behov av att anmäla att jag har en annan principiell inställning än den som kommer till uttryck i motionerna och i utskottets skrivning. Jag har emellertid inget yrkande.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Utan att ha deltagit i ärendets handläggning skall jag be att få säga några ord i denna fråga.

Jag tycker att de två tidigare talarerna ser spöken på ljusa dagen. Herr Björk var liksom herr Sörenson orolig för de prejudikat som skulle skapas genom en hjälp åt den svensk-amerikanska pressen. Jag kan inte finna att detta skulle få någon prejudicerande verkan, därför att förhållandena i Förenta staterna är så vitt skilda från för-

hållandena i andra länder. Förenta staterna är ett invandrarland och har så varit. Där finns en rad olika folkgrupper. Kontakterna med hemländerna upprätthålles i större eller mindre utsträckning. Genom att invandrarströmmen nu har nedbringats till praktiskt taget ingenting är det naturligt att dessa kontakter undan för undan tunnats ut. Därför kan man inte jämföra läget i Förenta staterna med i länder där vi har mer eller mindre tillfälliga invandringsvågor och där invandrarna utgör en ringa del av befolkningstalet.

Herr Björk talade om smygpropaganda på bekostnad av svenska statsmedel. Jag känner inte till någon smygpropaganda, och såvitt jag förstår har dessa tidningar från första stund klart deklarerat att det är svensk-amerikanska respektive svensk-kanadensiska tidningar. De har aldrig stuckit under stol med detta, de har aldrig på minsta sätt sökt dölja sitt ursprung. Låt mig ta ett litet exempel som bättre klargör frågan. Man ser ofta på Stockholms centralstation hur stockholmarna köper hemortens tidningar. De vill ha sin kontakt med hembygden. Stockholmstidningarna i all ära, men de fyller inte detta anspråk, kan inte ägna bygden samma uppmärksamhet. Är det något fel i att svensk-amerikaner i första, andra eller tredje led vill ha kontakt med hembygden, kanske återupplivad genom resor i hemlandet, genom att läsa bygdenotiser från respektive landsdelar i Sverige o. s. v.? Detta är ju huvudinnehållet i dessa tidningar.

Herr Sörenson hade en mycket märklig motivering för att ställa sig skeptisk till det hela. Han sade att svensk-amerikaner är konservativa och ogillar mycket av vad som sker i Sverige. Ja, vi har talat om spegelvändning. Utan att använda ordet spegel i sammanhanget skulle jag vilja vända på det argumentet och säga: Om det är på detta sätt finns det så mycket större skäl till att dessa svensk-amerikaner får upplysning om vad som sker i Sverige och

Om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika

får ta del av vår nya lagstiftning, vår utveckling och våra tankegångar. Detta sker till icke oväsentlig del genom just den svensk-amerikanska pressen. Herr Sörensons argument förstår jag med andra ord inte alls.

Herr Sörenson frågade vidare om man vill låta hela saken falla därest typografutbildningen inte kan klaras. Jag förstår att det var en viss bitterhet med anledning av klämman i en av honom ingiven motion rörande Vatikanförbindelserna som låg bakom det uttalandet. Nu är det här fråga om ett exempel i motiveringen, vilket är någonting helt annat än klämman. Det är det ena. Det andra är att det är fråga om en utredning, som naturligtvis har frihet att ta upp olika alternativ och möjligheter. Det är naturligt att det tekniska i första hand har nämnts, genom typografutbildning och typografjänstgöring, därför att det är det enklaste sättet att vidta åtgärder. Jag förutsätter emellertid att den utredning som kan komma till stånd är mycket noga med att tillse att det inte blir någon inblandning i den lagstiftning som kan finnas i Förenta staterna rörande verksamhet av denna art. Att man har uppmärksamheten riktad på detta inom den svensk-amerikanska pressen vet jag av personlig erfarenhet från ett besök relativt nyligen.

Jag tycker att det är en uppgift och en plikt för oss att söka underlätta kontakterna mellan hemlandet och de utvandrare som vill ha denna kontakt. Utskottet har ju fullt klart för sig av skrivningen att döma att det är fråga om en övergångsföreteelse. Det står uttryckligen angivet att man bör övergå till text på engelska i allt större utsträckning; detta av naturliga skäl eftersom så många av svenskättlingarna inte kan tillgodogöra sig svenska språket.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, och jag hoppas att utredningen snart måtte komma i gång. Det är sannerligen hög

tid att något sker på detta område och att vi visar oss uppmärksamma på vad jag vill kalla ett legitimt behov hos många svenskättlingar i Förenta staterna och Canada.

I detta anförande instämde herrar *Schött* (m), *Karl Pettersson* (m), *Axel Andersson* (fp) och *Nils Theodor Larsson* (cp).

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Det är sant att USA är ett invandrarland, men det är ganska länge sedan den första stora invandrarvågen svepte fram och också berörde Sverige. Det är inte särskilt realistiskt att säga att eftersom USA en gång var ett invandrarland av första rangen så finns det anledning att nu stödja utländsk press i det landet. Sverige har också blivit ett invandrarland i allra högsta grad på senare år. Det ger oss inte anledning att anlägga andra synpunkter.

Jag är angelägen att betona att jag har den allra största respekt för de svenska insatserna i USA:s kulturliv och samhällsliv. Min lilla observans har lett mig till att det är framför allt de svenskar som varit beredda att acceptera det nya landet och integreras i dess kultur, i dess politik, i dess religion och i dess sociala liv som har blivit av stor betydelse för det nya landet. Försöken att på något sätt bevara utländska enklaver i det gigantiska Förenta staterna har jag bedömt såsom icke särskilt effektiva och ur demokratisk synpunkt såsom icke önskvärda. Det är anledningen till de synpunkter som jag i all korthet här har anfört.

Det är kanske inte något fel, herr Hernelius, om vi skulle ge ett visst stöd åt dessa svenska tidningar. Det är emellertid oerhört väsentligt att den svenska informationen i Förenta staterna och stödet till svensk kultur i andra länder ges på ett riktigt sätt. Personligen är jag övertygad om att det bör ske

Ang. representation för Färöarna och Åland i Nordiska rådet

på andra vägar än den som nu har föreslagits. Därför, herr talman, är jag tveksam om det riktiga i att beträda den här vägen.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Jag tycker att jag ännu inte har fått något klart svar på mina frågor till utrikesutskottet. Herr Hernelius hävdade att ett beslut i frågan inte kan få någon prejudicerande betydelse, eftersom Förenta staterna är ett så speciellt land, ett invandrarland o. s. v. Jag har svårt att förstå den synpunkten. Problemet kan mycket väl tänkas komma upp i en framtid, exempelvis bland svenska immigranter i Australien. Hur skall riksdagen då ställa sig?

Om det förhåller sig så att vissa av dessa tidningar är starkt konservativa och intar en kritisk hållning till åtskilliga företeelser i Sverige men samtidigt i ökad utsträckning skulle bli beroende av de svenska statsmakternas stöd för sin fortsatta existens, så måste det alldeles obestriddigt uppstå ett problem om dubbel lojalitet.

Jag vill inte ytterligare förlänga diskussionen i detta, som sagt, relativt obetydliga ärende, så mycket mera som utskottet säger att utredningen skall företas för att klargöra om åtgärder bör vidtas till stöd för den svensk-amerikanska pressen och i så fall vilken form detta bistånd bör få. Riksdagen binder sig alltså dess bättre icke för att ett sådant stöd ovillkorligen skall komma till stånd.

Herr **HERNELIUS** (m):

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord till herr Sörenson, som varnade för enklaver. Jag tror inte att det bildas några enklaver om ett antal svenskättlingar i Förenta staterna — enbart i New Yorks generalkonsuldistrikt finns en miljon sådana — får tillfälle att någon gång läsa nyheter från

sin hembygd, lika litet som det bildas en Smålandsenklav i Stockholm om stockholmare köper Smålandsposten på Centralstationen eller prenumererar på den tidningen.

Jag ställer mig mycket frågande till herr Sörensons uttalande att stödet från demokratisk synpunkt inte är önskvärt. Man kan lägga in mycket i ordet demokrati, herr Sörenson, men att man skulle kunna påstå att det från demokratisk synpunkt inte vore önskvärt med stöd åt den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika har jag mycket svårt att fatta.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. representation för Färöarna och Åland i Nordiska rådet

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i stadgan för Nordiska rådet jämte i ärendet väckt motion.

Genom en den 30 oktober 1969 dagtecknad proposition, nr 143, vilken hänvisats till utrikesutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vissa förslag till ändring av stadgan (1952: 618) för Nordiska rådet i syfte att bereda de självstyrande områdena Färöarna och landskapet Åland representation i Nordiska rådet.

Till utrikesutskottet hade vidare hänvisats motionen II:1272, av herr *Cassel*.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 143 med förslag till lag om ändring i stadgan för Nordiska rådet,

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

2. att motionen II:1272 måtte anses besvarad med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan i dess utlåtande nr 23 med den ändringen att i 1 §, andra stycket, i förslaget till lag om ändring i stadgan för Nordiska rådet ordet »landsstyrelse» utgår och ersättes med »landsstyre». Även i denna paragraf bör nämligen den danska benämningen användas.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag står inte antecknad under detta utskottsutlåtande. Jag var med vid realbehandlingen i utskottet men inte då det formella beslutet fattades. Att döma av den debatt som förekom i utrikesutskottet tror jag inte att någon protesterar mot den korrigerings som herr Lars Larsson har föreslagit.

Emellertid är det inte anledningen till att jag har begärt ordet.

Detta är egentligen ett väldigt svårt ärende. Stor diplomatisk finess och förhandlingsskicklighet krävdes, innan man kunde komma fram till en kompromiss. Det gäller ju representation för områden, som inte är formellt självständiga och som är delar av andra länder. Det tog två år att komma fram till en kompromiss. Det gällde speciellt att tillgodose de danska och finska intressena. Det är mycket glädjande att det gick att få en lösning på detta problem med lämpliga former för representation beträffande Färöarna och Åland. Jag tror att Nordiska rådet samt regeringar och parlament i Norden har visat den generositet som är önskvärd i detta sammanhang.

Jag ser inte i kammaren den person som har fått dra största lasset i detta sammanhang, men när jag uttalar tillfredsställelse över att ledamoten av denna kammare Herman Kling lyckas

des med sitt mycket delikata uppdrag, hoppas jag att det ändå skall nå honom. Herr Kling var ju ordförande i den delegation som arbetade med detta mycket svåra uppdrag. När vi nu behandlar slutresultatet, tycker jag det kan vara värt att till kammarens protokoll få anteckna ett uppskattningens ord.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Larsson, Lars.

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, med förslag till ändringar i kommunallagen i anledning av två propositioner jämte följdmotioner.

Kungl. Maj:t hade under innevarande riksdags vårsession framlagt propositionen nr 63 med förslag om införande av enhetlig kommunbeteckning m. m. Vid denna proposition hade fogats sju lagförslag, däribland ett förslag till lag om ändring i kommunallagen. Kungl. Maj:t hade därvid föreslagit, att nuvarande beteckningar på de borgerliga primärkommunerna — landskommun, köping och stad — skulle mönstras ut ur kommunallagarna och ersättas med den enhetliga beteckningen kommun. De skilda beteckningarna på kommunens fullmäktige och styrelse — kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige respektive kommunalnämnd, drätselkammare och stadskollegium — skulle enligt förslaget utbytas mot de enhetliga beteckningarna kommunfullmäktige respektive kommunstyrelse. Den möjlighet som för närvarande funnes för städer att flytta drätselövervaltningen från styrelsen till ett särskilt organ föresloges bliva öppnad för alla kommuner.

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

Vidare hade föreslagits, att municipalsamhälle icke längre skulle finnas och att städernas auktionsmonopol skulle upphävas.

Reformerna föresloges träda i kraft den 1 januari 1971. Auktionsmonopol som utövades skulle dock enligt förslaget få bestå intill utgången av år 1972.

Under höstsessionen hade Kungl. Maj:t framlagt propositionen nr 129 med förslag till ytterligare, omfattande ändringar i kommunallagarna och anknytande författningar. Vid densamma hade fogats 14 lagförslag, däribland ett förslag till lag om ändring i kommunallagen. I denna proposition hade föreslagits, att kommunerna, utan att som för närvarande vara bundna av något föreskrivet maximalt, skulle få bestämma hur många fullmäktige som skulle utses. Nu gällande minimalt föresloges bliva jämkade med hänsyn till de kommunblocksanpassade kommunerna. Antalet fullmäktige skulle enligt förslaget alltid bestämmas till ett udda tal.

Vidare hade föreslagits, att kommun, församling och kyrklig samfällighet skulle få bestämma att suppleanter för fullmäktige skulle utses.

Med anledning av att i samband med beslutet om en partiell författningsreform mandattiderna för de representativa organen, styrelserna och de flesta nämnderna för specialreglerad förvaltning i kommun, landstingskommun och kommunalförbund förkortades från fyra till tre år föresloges vidare i propositionen vissa ytterligare ändringar i fråga om kommunala organs mandattider. Sälunda hade bland annat föreslagits, att mandattiderna för de kyrkokommunala organen och för vissa icke kommunala organ, vilka helt eller delvis utsåges av kommun eller landstingskommun, skulle vara tre år. Mandattiden för styrelserna och för de nämnder för specialreglerad kommunal och landstingskommunal förvaltning, vilkas mandattid för närvarande liksom styrelsernas började året efter de repre-

sentativa organens mandattid, föresloges bliva samordnad med denna.

Den nya ordningen skulle enligt förslaget tillämpas från och med 1970 års val. Kommun som då ännu icke blivit föremål för indelningsändring enligt gällande planer skulle dock kunna tillämpa äldre bestämmelser om antalet fullmäktige. Nu löpande tjänstgöringstider för ledamöter och suppleanter i bland annat styrelserna skulle enligt förslaget upphöra vid utgången av år 1970.

I anledning av propositionen nr 63 hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1027, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, och II: 1181, av fröken *Ljungberg m. fl.*; samt

2) de likalydande motionerna I: 1028, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och II: 1182, av herr *Sjönell m. fl.*

I motionerna I: 1027 och II: 1181 hade hemställts, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 63 med förslag till enhetlig kommunbeteckning måtte besluta, att städernas bestående rättigheter i de i motionerna angivna hänseendena skulle respekteras, och att det sålunda skulle förbehållas varje särskild stad att själv besluta rörande avstående från beteckningen stad och rörande ändring av benämningarna på de nuvarande kommunala institutionerna stadsfullmäktige, drätselkammare respektive stadskollegium.

I motionerna I: 1028 och II: 1182 hade anhållits, att riksdagen, med ändring av propositionen nr 63 med förslag om införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m., måtte besluta, att städerna själva skulle besluta rörande bibehållande av eller avstående från beteckningen stad och eventuell ändring av beteckningen på de nuvarande kommunala institutionerna stadsfullmäktige, drätselkammare respektive stadskollegium.

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

I anledning av propositionen nr 129 hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1102, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, samt II: 1271, av herr *Magnusson* i Borås och herr *Enarsson*;

2) de likalydande motionerna I: 1107, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 1284, av fru *Nettelbrandt m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I: 1108, av herr *Jacobsson, Per*, och II: 1281, av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 1109, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, och II: 1280, av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 1110, av herr *Strandberg*, samt II: 1282, av fröken *Ljungberg* och herr *Oskarson*;

6) motionen II: 1279, av herr *Hugosson*; ävensom

7) motionen II: 1283, av fru *Marklund m. fl.*

I motionerna I: 1102 och II: 1271 hade föreslagits, att i kommunallagen skulle införas en allmän bestämmelse av innebörd, att vad som i nämnda lag och andra lagar och författningar stadgades om kommunfullmäktige och kommunstyrelse i tillämpliga delar skulle gälla om stadsfullmäktige, drätselkammare och stadskollegium för de städer, där stadsbeteckningen bibehölls.

I motionerna I: 1107 och II: 1284 hade yrkats, att riksdagen, med avslag på propositionen i denna del, skulle besluta sådan ändring av 8 § kommunallagen, att mandattiden för kommunfullmäktige och suppleanter räknades från och med den 15 oktober det år då valet ägde rum, samt att riksdagen skulle besluta avslag på den i propositionen föreslagna ändringen av 9 § kommunallagen om valkretsindelning.

I motionerna I: 1108 och II: 1281 hade framförts en rad synpunkter och förslag som önskades beaktade, bland annat om obligatoriskt suppleantsystem och vissa andra detaljer i de föreslagna reglerna om suppleanter.

I motionerna I: 1109 och II: 1280 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 129 måtte besluta, att

1. suppleanter för fullmäktige skulle utses i samtliga kommuner;

2. kommun skulle äga rätt att företaga uppdelning i valkretsar när invånarantalet överstege 40 000 och i övrigt endast om speciella omständigheter föreläge;

3. indelningen i valkretsar och antalet fullmäktige i varje valkrets vid 1970 års val skulle fastställas före utgången av april månad 1970; samt

4. de föreslagna nya bestämmelserna om antalet fullmäktige skulle tillämpas i samtliga kommuner från och med 1970 års val.

I motionerna I: 1110 och II: 1282 hade anhållits, att riksdagen måtte antaga det vid propositionen nr 129 fogade

1. förslaget till lag om ändring i kommunallagen (1953:73) med den ändringen, att 5 a §, 9 § och 14 a § erhöles i motionerna angiven lydelse;

2. förslaget till lag om ändring i lagen (1962:436) om församlingsstyrelse med den ändringen, att 17 a § erhöles den lydelse, som angivits i motionerna, vilka förslag innebure obligatoriskt suppleantsystem utom i kyrkofullmäktige samt oförändrade regler om förutläggningar för valkretsindelning.

Utskottet — som i detta utlåtande behandlat propositionerna nr 63 och nr 129 samt i anledning därav väckta motioner såvitt de avsåge kommunallagen — hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i kommunallagen för sin del måtte besluta i fråga om denna lag,

1) med avslag på motionerna I: 1027 och II: 1181, I: 1028 och II: 1182 samt I: 1102 och II: 1271 i motsvarande del, att 1 och 4 §§ skulle hava den lydelse,

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

som föreslagits i bilaga 3 till utlåtandet (enhetlig kommunbeteckning);

2) med avslag på motionerna I: 1108 och II: 1281, I: 1109 och II: 1280 samt I: 1110 och II: 1282 i motsvarande del, att två nya paragrafer skulle införas, 5 a och 14 a §§, med den lydelse, som föreslagits i bilaga 3 till utlåtandet, och att 15 § första stycket skulle hava den lydelse, som föreslagits i bilaga 3 till utlåtandet (fakultativt suppleantsystem);

3) med bifall till motionerna I: 1109 och II: 1280 och avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284, I: 1110 och II: 1282 samt II: 1279 och II: 1283 i motsvarande del, att 9 § skulle hava den lydelse, som föreslagits i bilaga 3 till utlåtandet (reglerna om valkretsindelning); samt

4) med besvarande av motionerna I: 1108 och II: 1281 och avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284 samt I: 1109 och II: 1280, samtliga i vad de avsåge kommunallagen men icke blivit behandlade under punkterna 1—3, antaga övriga förslag i bilaga 3 till utlåtandet.

De av Kungl. Maj:t framlagda förslagen till ändringar i kommunallagen, sådana de av utskottet tillstyrkts, vore i nedan angivna delar så lydande:

4 §

Kommuns beslutanderätt utövas av kommunfullmäktige.

Förvaltning och verkställighet tillkomma kommunstyrelsen och kommunens övriga nämnder.

5 a §

För kommunfullmäktige skola utses suppleanter, om fullmäktige besluta det. Om beslutet skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas.

14 a §

Ha suppleanter för kommunfullmäktige utsetts och inträffar sådant hinder för kommunfullmäktig eller behörigen kallad suppleant, att han icke kan inställa sig vid sammanträde med kommunfullmäktige eller icke vidare tjänst-

göra vid sammanträde, åligger det honom att utan dröjsmål underrätta kommunfullmäktiges ordförande, som till tjänstgöring vid sammanträdet inkallar den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen står i tur att inträda. Är denne närvarande vid sammanträdet, inträder han utan särskild kallelse.

15 § första stycket

Kommunfullmäktige må ej handlägga ärende, såvida icke flera än hälften eller, om suppleanter för fullmäktige utsetts, minst två tredjedelar av fullmäktige äro tillstädes. Är tillstädesvarande fullmäktig enligt vad i 16 § eller 63 § andra stycket sägs hindrad att delta i visst ärende, utgör ej den omständigheten, att till följd därav antalet av de deltagande icke uppgår till vad sålunda föreskrivits, hinder för ärendets handläggande.

Reservationer hade avgivits

1) i fråga om *enhetlig kommunbeteckning*:

av herrar *Svenungsson* (m), *Lindblad* (fp) och *Richardson* (fp), fröken *Lundbeck* (m) samt herrar *Adamsson* (s), *Henningsson* (s) *Nelander* (fp), *Werner* (m) och *Strömberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhalla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i kommunallagen för sin del måtte besluta i fråga om denna lag,

1) med besvarande av motionerna I: 1027 och II: 1181, I: 1028 och II: 1182 samt I: 1102 och II: 1271 i motsvarande del, att 1 och 4 §§ skulle hava den lydelse, som föreslagits i bilaga 4 till utlåtandet (enhetlig kommunbeteckning);

2) med avslag på motionerna I: 1108 och II: 1281, I: 1109 och II: 1280 samt I: 1110 och II: 1282 i motsvarande del, att två nya paragrafer skulle införas, 5 a och 14 a §§, med den lydelse, som

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

föreslagits i bilaga 4 till utlåtandet, och att 15 § första stycket skulle hava den lydelse, som föreslagits i bilaga 4 till utlåtandet (fakultativt suppleantsystem);

3) med bifall till motionerna I: 1109 och II: 1280 samt avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284, I: 1110 och II: 1282 samt II: 1279 och II: 1283 i motsvarande del, att 9 § skulle hava den lydelse, som förslagits i bilaga 4 till utlåtandet (reglerna om valkretsindelning);

4) med besvarande av motionerna I: 1108 och II: 1281 och avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284 samt I: 1109 och II: 1280, samtliga i vad de avsågo kommunallagen men icke blivit behandlade under punkterna 1—3, antaga övriga förslag i bilaga 4 till utlåtandet;

2) i fråga om *det fakultativa suppleantsystemet*:

av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Svenungsson* (m), *Richardson* (fp), *Axel Georg Pettersson* (cp), *Larsson* i Luttra (cp), *Wennerfors* (m), *Boo* (cp), *Nelander* (fp) och *Strömberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte besluta, i anledning av motionerna I: 1108 och II: 1281, I: 1109 och II: 1280 samt I: 1110 och II: 1282 i motsvarande del, att två nya paragrafer skulle införas, 5 a och 14 a §§, med den lydelse, som nedan angivits och att 15 § första stycket skulle hava den lydelse, som nedan angivits:

5 a §

För *kommunfullmäktig* skola utses suppleanter.

14 a §

Inträffar sådant hinder för *kommunfullmäktig* eller behörigen kallad suppleant, att han icke kan inställa sig vid sammanträde med *kommunfullmäktige* eller icke vidare kan tjänstgöra vid sammanträde, åligger det honom att utan dröjsmål underrätta *kommunfull-*

mäktiges ordförande, som till tjänstgöring vid sammanträdet inkallar den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen står i tur att inträda. Är denne närvarande vid sammanträdet, inträder han utan särskild kallelse.

15 § första stycket

Kommunfullmäktige må ej handlägga ärende, såvida icke minst två tredjedelar av fullmäktige äro tillstädes. Är tillstädesvarande fullmäktig enligt vad i 16 § eller 63 § andra stycket sägs hindrad att deltaga i visst ärende, utgör ej den omständigheten, att till följd därav antalet av de deltagande icke uppgår till vad sålunda föreskrivits, hinder för ärendets handläggande.

(Om reservationen 1 vunnne bifall i fråga om punkten 1 i utskottets hemställan, borde »kommun» utgå ur de fem kursiverade orden.);

3) i fråga om *företsättningarna för valkretsindelning*:

av herrar *Georg Pettersson*, *Erik Olsson*, *Sörlin*, *Nyquist*, *Norberg*, *Adamsson*, *Nilsson* i Östersund och *Henningsson*, fru *Thunvall* samt herr *Johansson* i Trollhättan (alla s), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte besluta, med avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284, I: 1110 och II: 1282, I: 1109 och II: 1280 samt II: 1279 och II: 1283 i motsvarande del, att 9 § skulle hava den lydelse, som nedan angivits:

9 §

För val av *kommunfullmäktige* skall kommun indelas i valkretsar, om i kommunen finnas flera än 40 000 invånare eller för kommunen skola utses minst 51 fullmäktige. Överstiger folkmängden i kommun 10 000, må valkretsindelning, där så befinnes lämpligt, företagas också i annat fall än nu sagts. Annan kommun må ej indelas i valkretsar, såframt

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Vid valkretsindelning iakttages, att varje krets kan beräknas komma att utse minst tio *kommunfullmäktige* med tillämpning av vad i följande stycke sägs; att delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valkretsar; att varje valkrets om möjligt utformas så, att den kan omslutas med en sammanhängande gränslinje; samt att antalet fullmäktige för hela kommunen kan beräknas bli lika fördelat på de särskilda valkretsarna i den mån det utan olägenhet kan ske.

I varje valkrets väljes, efter kretsens i mantalslängden upptagna befolkning för året näst före den treårsperiod, som valet gäller, en *kommunfullmäktig* för varje fullt tal, motsvarande det som erhålles, då kommunens för samma år i mantalslängden upptagna folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela kommunen. Därest det antal fullmäktige, som med tillämpning av denna regel skall utses, icke uppgår till det för kommunen bestämda antalet, skola för ernående av detta antal de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter det tal, som enligt den angivna regeln äro bestämmande för fullmäktiges antal inom valkretsarna, vara berättigade att var för sig i ordning efter överskottens storlek välja ytterligare en fullmäktig. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres företrädet genom lottning.

Om indelning i valkretsar äga, efter därom av *kommunstyrelsen* uppgjort förslag, *kommunfullmäktige* göra framställning hos länsstyrelsen. Utan föregående framställning må länsstyrelsen förordna om sådan indelning, sedan tillfälle beretts *kommunfullmäktige* att avgiva yttrande i ärendet.

Beslut om — — — nästa val.

(Om reservationen 1 vunne bifall i fråga om punkten 1 i utskottets hemställan, borde de kursiverade orden ändras: »kommunstyrelsen» borde vara »kommunens styrelse» och i övriga ord borde »kommun» utgå.)

De av herr Svenungsson m. fl. i bilaga 4 till utlåtandet föreslagna ändringarna i kommunallagen hade i nedanstående delar erhållit följande lydelse:

4 §

Kommuns beslutanderätt utövas av kommunens fullmäktige.

Förvaltning och verkställighet tillkomma kommunens styrelse och övriga nämnder.

5 a §

För fullmäktige skola utses suppleanter, om fullmäktige besluta det. Om beslutet skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas.

14 a §

Ha suppleanter för fullmäktige utsetts och inträffar sådant hinder för fullmäktig eller behörigen kallad suppleant, att han icke kan inställa sig vid sammanträde med fullmäktige eller icke vidare kan tjänstgöra vid sammanträde, åligger det honom att utan dröjsmål underrätta fullmäktiges ordförande, som till tjänstgöring vid sammanträdet inkallar den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen står i tur att inträda. Är denne närvarande vid sammanträdet, inträder han utan särskild kallelse.

15 § första stycket

Fullmäktige må ej handlägga ärende, såvida icke flera än hälften eller, om suppleanter för fullmäktige utsetts, minst två tredjedelar av fullmäktige äro tillstädes. Är tillstädesvarande fullmäktig enligt vad i 16 § eller 63 § andra stycket sägs hindrad att deltaga i visst ärende, utgör ej den omständigheten, att till följd därav antalet av de delta-

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

gande icke uppgår till vad sålunda föreskrivits, hinder för ärendets handläggande.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Richardson*, *Nelander* och *Strömberg* (alla fp).

Herr förste vice talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande utlåtande jämväl finge beröras konstitutionsutskottets utlåtande nr 45.

Fröken LUNDBECK (m):

Herr talman! Riksdagen har i dag att ta ställning till bl. a. två propositioner, nr 63 med förslag om införande av enhetlig kommunbeteckning och nr 129 med förslag till ändringar i kommunallagen m. m. Förslagen, som grundar sig på den tidigare av riksdagen år 1962 beslutade och nu pågående kommunindelningsreformen, har förberetts av kommunalrättskommittén och remissbehandlats i olika instanser. En del följdmotioner har också väckts i anledning av propositionerna. Jag vill särskilt framhålla de vägande synpunkter i dessa frågor som har anförts i motionerna i denna kammare nr 1027, 1028 och 1102.

Som framgår av konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 har utskottet vid behandlingen av de båda propositionerna begränsat sig till frågor som berör enhetlig kommunbeteckning och kommunallagen. Vid utskottets behandling i dessa delar har i stort utskottets majoritet tillstyrkt förslagen i propositionerna. Det finns ett par avvikelser från utskottets ställningstagande, som framgår av handlingarna.

Det må här emellertid framhållas att förslaget i propositionen om en enhetlig kommunbeteckning i vissa sammanhang kan få icke önskvärda konsekvenser. Det gäller i första hand »utmönstringen» av begreppet stad. Här vill jag, herr talman, hänvisa till det stora antal remissyttranden som i propositionen nr 63 redovisas på s. 49.

Där anges att flertalet remissinstanser har tillstyrkt propositionen. Det bör dock observeras att 15 viktiga remissinstanser har en avvikande mening, nämligen Svenska stadsförbundet, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län, Jönköpings och Gotlands län samt städer av varierande storlek och ålder: Alingsås, Boden, Vadstena, Hjo, Djursholm, Västerås, Hallsberg, Karlshamn, Ulricehamn, Karlskoga och Malmö.

Av samtliga dessa remissutlåtanden, som jag nu har åberopat, framgår tydligt att man anser att begreppen stad och köping eller landskommun skall bibehållas, och det genom lagbestämmelser.

I konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 anges i en mycket kort sammanfattning innehållet i sex skrivelser till utskottet i denna fråga. Det är skrivelser från Stockholms stadskollegium, drättselkammaren i Malmö, stadskollegiet i Göteborg, stadsfullmäktige i Ulricehamn samt i Alingsås och i Lund. Av de korta referaten i utskottsutlåtandet framgår dock att samtliga ställer sig kritiska till förslaget i propositionen om slopande av stadsbegreppet.

Det lär, enligt vad som har sagts mig, vara ganska ovanligt att instanser — i detta fall städer — skriver till ett utskott i ärenden som är aktuella att behandla. Detta förhållande understryker, tycker jag, den stora vikt som dessa kommuner lägger vid denna fråga. Jag anser att utskottet vid behandlingen av detta ärende borde ha tagit än större hänsyn till dessa uttalanden än vad utskottet har gjort, och jag finner det angeläget att här få komplettera de knapphändiga uppgifter som finns i utskottsutlåtandet och tillåter mig därför att citera ur de olika breven.

Stockholms stadskollegium skriver bl. a.: »Genom den pågående indelningsreformen sammanslås städer och köpingar med omkringliggande landskommuner. Det kan inte bestridas att stads- och köpingbegreppets användning på dessa större kommuner fram-

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

står som mindre adekvat. Även med beaktande härav, synes det avvika från det allmänna språkbruket att benämna t. ex. huvudstaden Stockholm kommun i stället för stad. Ordet stad utgör inte bara en benämning på en kommun med särskilda rättigheter av historiskt ursprung utan också ett samlat begrepp avseende tätort av visst slag. Man talar i skönlitteraturen, den vetenskapliga litteraturen och i många andra sammanhang om stad, städer och stadsliknande samhällen, inflyttningen till städerna, urbaniseringsprocessen etc. Sådana begrepp kan knappast undvaras och ordet stad samt böjningsformer och avledningar därav torde, om departementschefens förslag genomföres, ändå kvarstå och användas i stor utsträckning i svenska språket. Med hänsyn härtill synes man kunna hävda, att det nya enhetliga kommunbegreppet kommer att sakna förankring i det allmänna språkbruket. Kommunalrättskommitténs förslag, vilket innebär ett varsammare tillvägagångssätt genom sitt syfte till successiv förändring, framstår därför som lämpligare än det av departementschefen nu framlagda.»

Man berör i brevet också de olägenheter för Stockholms vidkommande som departementschefens förslag skulle kunna innebära och gör en del exemplifieringar. Stockholm skulle t. ex., om förslaget godtas, inte utåt kunna uppträda som Stockholms stad och inte heller kunna betecknas som rikets huvudstad. Man åberopar vidare de internationella kontakterna och uttalar: »Att i sådana sammanhang inte kunna fortsättningsvis tala om Stockholms stad som huvudstad medför emellertid uppenbara nackdelar och torde skapa förvirring och ge anledning till missförstånd.» Man säger vidare: »Även om den i propositionen föreslagna utvidgningen i förhållande till kommunalrättskommittén kan sägas vara konsekvent från rent förvaltningsmässig synpunkt, framstår den inte som behövlig och motiverad.» Det finns myc-

ket som kunde ha citerats, men jag har fått lov att begränsa mig.

Drätselkammaren i Malmö anför bl. a.: »Vid avgivandet av sitt yttrande över kommittébetänkandet hade drätselkammaren att utgå från att kommitténs förslag innebar frihet för kommunerna att framträda under sina nuvarande hävdvunna benämningar och att benämningarna på fullmäktige och styrelse skulle kunna behållas. Enligt propositionen bortfaller dessa möjligheter. Drätselkammaren menar visserligen alltför att det inte är praktiskt eller ens möjligt att kommunalrättsligt ha skilda regler för städer och för landsbygdskommuner, men att en ändring inte behöver ske på det sättet att stadsbegreppet lämnas utanför varje rättslig reglering eller att de församlingar, styrelser och institutioner som hittills betecknats som stadstillhörande berövas möjligheten att officiellt framträda på samma sätt som hittills. — — — Ett skydd för stadsbeteckningen är oundgänglingen nödvändigt om förslaget i propositionen godtas.»

Göteborg åberopar speciellt besvärigheterna i internationella sammanhang om stadsbegreppet försvinner. Man säger: »I affärsförbindelse med utlandet har stadsbenämningen ett värde som ej får underskattas. Även i andra mellanfolkliga sammanhang är det av stor betydelse att man icke ställer sig utanför tillämpningen av internationellt språkbruk.»

Ulricehamns stad uppehåller sig närmast vid ordet stads kulturella och vedertagna betydelse. Man säger: »Den kulturhistoriska och internationella aspekten bör icke glömmas. I svensk litteratur och svenska urkunder förekommer namnet och begreppet stad ständigt och jämt. Skulle stadsbegreppet försvinna, bleve följden den att nästa generation inte skulle förstå sammanhanget och innehållet vid studium av en litteratur och handlingar.»

Stadsfullmäktige i Alingsås hemställer att riksdagen måtte besluta att ordet

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

stad skall bestå. Även drätselkammaren i Lund åberopar de internationella sammanhangen och värdet av stadsbenämningens bibehållande.

Herr talman! Av det refererade, som jag ansett det vara angeläget att uppta kammarens tid med, framgår utan tvivel ett starkt motstånd mot propositionens förslag att beskära kommunernas rätt att officiellt framträda under hävdvunna benämningar och att begagna nuvarande namn på de representativa och styrande organen.

Utskottsmajoritetens uttalande, att särskilda föreskrifter om användandet av beteckningen stad inte bör vara erforderliga utan att en fri språkutveckling bör få vara avgörande, kan inte vara tillfredsställande.

Reservanterna vill stärka kommunernas frihet och utgår ifrån att valfrihet skall föreligga för kommun att framträda under och använda sin gamla beteckning, t. ex. stad. Som ett led häri ser reservanterna det också som angeläget att kommunerna äger begagna nuvarande namn på de representativa och de styrande organen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 till konstitutionsutskottets utlåtande nr 44. Må det tillåtas mig att redan här säga att jag senare också kommer att yrka bifall till reservationen vid utskottets utlåtande nr 45 angående kommunallagen för Stockholm.

Herr PETERSSON, AXEL GEORG, (cp):

Herr talman! I propositionerna nr 63 och 129 har framlagts förslag till vissa ändringar i kommunallagstiftningen. Bakgrunden till åtskilliga av de nu framlagda förslagen är 1962 års kommunindelningsreform och ställningstagandena vid de partiella författningsreformerna. Jag skall i det följande huvudsakligen beröra proposition nr 129 och de motioner som väckts i anledning därav.

Utän tvivel kommer de i propositionen föreslagna ändringarna av vissa avsnitt i vår kommunallagstiftning att göra den bättre anpassad till utvecklingen inom det kommunala arbetet och fullföljandet av kommunindelningsreformen. Men även om, som framgår av konstitutionsutskottets skrivning, enighet råder kring stora delar av propositionens tankegångar och förslag, finns det anledning att beträffande ett par väsentliga avsnitt i propositionen föreslå ändringar som mera står i överensstämmelse med vad som gäller i andra sammanhang på jämförbara områden.

Det är främst fråga om bestämmelserna för valen till kommunalfullmäktigeförsamlingarna. Vi har ju här i riksdagen helt nyligen beslutat om principerna för val till den enkammarriksdag som skall väljas nästkommande år. Vi har till denna enkammarriksdag infört ett valsysteem vilket genom ett utjämningsförfarande ger partierna utdelning i mandat som om landet vore en enda valkrets. Det innebär att om partierna klarar fastställda spärrar skapas rättvisa mandatmässigt partierna emellan. Detta måste vara en absolut riktig princip.

Samma andemening går igen i direktiven till kommunvalskommittén, nämligen att en bättre proportionalitet skall eftersträvas även i det kommunala valsystemet. Det är då något egendomligt att man i propositionen föreslår att vi inte bara skall behålla den tidigare valkretsindelningen för kommuner utan att man också mjukar upp reglerna så att mindre kommuner i motsats till vad som nu gäller ges möjlighet att indela sitt område i flera valkretsar. Därmed försvåras framför allt för mindre partier att få mandat. Sett emot vad jag tidigare här anfört avseende riksdagsvalen och direktiven till kommunalvalskommittén framstår detta som en klar inkonsekvens. Det bör vara minst lika angeläget att skapa ett så rättvist valsysteem som möjligt även på det kommunala planet.

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

I propositionen 129 föreslås att kommun med mer än 40 000 invånare skall indelas i valkretsar. I propositionen föreslås nu ytterligare att valkretsindelning skall ske inte bara när kommunens invånare överskrider 40 000 utan också när mer än 50 ledamöter skall utses i kommunens fullmäktige. Man har genom sistnämnda bestämmelse infört en kombinationsregel mellan befolkningsantal och antalet fullmäktigemandat som kan leda till att betydligt mindre kommuner än vad som nu är fallet tvingas att indela i valkretsar. Detta bör ses mot det förhållandet att propositionen inte föreslår något maximumantal för kommunfullmäktige. Kommunens eget skön skall härvid vara helt avgörande.

Genom att maximumantalet för fullmäktige tas bort kan exempelvis en ny kommunbildning med mindre än 40 000 invånare fastställa ett fullmäktigeantal på 51 mandat, och då träder den tvingande regeln om valkretsindelning in även på en liten kommun. Detta system strider mot principen att partierna skall få största möjliga rättvisa vid mandatfördelningen för hela det område valet avser.

Effektivaste sättet att uppnå denna rättvisa vore givetvis att varje kommun utgjorde en valkrets. Uppenbarligen kan man emellertid nu inte gå så långt med tvingande bestämmelser. Rent praktiskt, med undantag för de största städerna och i något enstaka fall mindre kommuner, nominerar inte partierna sina kandidater eller upprättar sina listor med hänsyn till valkretsindelningen. Partiernas listor omfattar som regel hela kommunen. Skälen till detta kan vara flera. Ett av de väsentligaste är att om man har en valkretsindelning som utgår från citykärnan — och oftast är indelningen sådan — tvingas partierna med all nödvändighet att inrikta sina nomineringar så att man får ut största effekt där det största väljarunderlaget finns, och det är ju inom cityområdena och tätbebyggelsen. Vi-

dare är det, med de undantag jag tidigare anfört, så att väljarna inte heller följer valkretsarna utan röstar på de kandidater de finner bäst oavsett vilken valkrets kandidaten sedan kan komma att representera eller råkar bo i. Slutsatsen måste då bli att en uppdelning av kommunen i flera valkretsar i de flesta fall är obehövlig.

De kommuner som kan hysa farhågor för en partisplittring har ju själva rätten att reglera detta när de fastställer antalet fullmäktigemandat. Jag kan heller inte inse att vare sig befolkningsmässiga, näringspolitiska eller geografiska synpunkter med någon större tyngd kan anföras som skäl för att en kommun indelas i olika valkretsar. Om storleken av en kommun ur dessa och andra synpunkter bedöms lämplig som en enhet, då bör den också kunna utgöra en enda valkrets.

Reglerna bör därför enligt utskottets mening utformas så att kommuner med mer än 40 000 invånare får möjlighet att besluta om valkretsar, medan mindre kommuner bör ha denna möjlighet endast när ytterst speciella omständigheter föreligger. Vi vill alltså ha bort obligatoriet, vilket vi också anfört i den centermotion som ligger till grund för utskottets skrivning.

En annan omständighet som också bör uppmärksammas är tidpunkten för fastställandet av valkretsindelningen. Enligt nuvarande regler måste indelningen i valkretsar beslutas före utgången av oktober månad året före valåret. För 1970 års val föreslås en förskjutning av denna tidpunkt till utgången av juni månad valåret.

Vi har från centern i en motion påtalat de mycket allvarliga olägenheter för valmyndigheter och partiorganisationer detta kan föra med sig. Vi har dock godtagit den skrivning utskottet gjort, där man understryker det angelägna i att beslut i dessa frågor fattas så snart som möjligt, men att det i undantagsfall kan bli erforderligt att meddela beslut så sent som under juni

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

månad 1970 och att laglig möjlighet därtill därför bör finnas.

Till utskottets utlåtande är fogad en reservation, nr 2, om fakultativt suppleantsystem. Centern har i en motion, stödd av de övriga oppositionspartierna, inte kunnat godta propositionen i denna del, där det föreslås att kommunerna själva skall ha att besluta om suppleanter skall utses till kommunens fullmäktige eller inte. Samma ordning föreslås gälla för församlingar och samfälligheter. Vi hälsar förslaget med tillfredsställelse i så måtto att systemet innebär att fler personer kan knytas till det kommunala arbetet. Inte minst är detta viktigt med hänsyn till den pågående kommunsammanslagningen och att systemet ökar förutsättningarna för ett bredare medborgarinflytande.

Men vi finner det mycket otillfredsställande att bestämmelserna i praktiken kommer att medföra att representationsformerna kommer att växla mellan olika kommuner. Vi anser därför att suppleanter bör utses i samtliga kommuner.

Denna uppfattning kan synas strida mot strävandena att få så fria och självständiga kommuner som möjligt, vilket även vi från centerns sida alltid yrkat på, men det måste vara av betydande värde att enhetliga regler blir gällande. Det kan också tilläggas, vilket klart framgår av reservationen, att suppleantsystemet är obligatoriskt i alla de fall där det förekommer i kommunala sammanhang.

Den kommunala självstyrelsen, som är ganska unik i jämförelse med andra länder, har spelat en betydande roll för folkstyret i vårt land. Fördjupningen av demokratin, vilken är en nödvändighet om den folkliga självstyrelsen skall ha reell innebörd, måste bygga på insikten om kommunernas betydelse. Den kommunala demokratin lokala förankring är viktig för hela vårt samhälle. De ändringar i Kungl. Maj:ts proposition som jag talat för har enligt min uppfattning de största förut-

sättningarna att fylla det primära målet att föra medborgare och förvaltning närmare varandra.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till punkterna 1, 3 och 4 i konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 samt till reservationen 2 vid punkten 2 i samma utlåtande.

Häri instämde herr *Strandberg* (m).

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Fröken Lundbeck har talat för reservationen 1 som också jag undertecknat, och jag skall inte uppehålla mig vid den reservationen. Jag vill ändå som reservant understryka att de ändrade bestämmelserna om beteckningarna på de borgerliga primärkommunerna icke berövar städerna den givna rätten att använda ordet stad som officiell beteckning. Den meningen lägger jag in i reservationen 1. Denna reservation om enhetlig kommunbeteckning bygger på propositionen 63.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 129 föreslås också betydande ändringar i kommunallagstiftningen. Herr Pettersson har för en stund sedan pekat på en rad av dessa nyheter. Här kommer vi in på reservationen 2. En viktig förändring är införandet av suppleanter för fullmäktige. Frågan är verkligen inte ny. Redan under 1910-talet aktualiserades frågan här i riksdagen, men det skulle ta bortåt 50 år, innan ett riksdagsinitiativ ledde fram till en utredning. Det är också med stor tillfredsställelse som man nu hälsar det framlagda lagförslaget. Suppleantsystemet är ett sätt att vidga och bevara medborgarinflytandet. Uttunningen av den kommunala representationen i de kommande blockkommunerna blir stor nog ändå.

Ett enhälligt utskott godtar också Kungl. Maj:ts förslag om införande av suppleantinstitutionen. Däremot råder det delade meningar huruvida suppleantsystemet skall vara obligatoriskt eller fakultativt. En motion från moderata samlingspartiet föreligger också

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

med hemställan om ett obligatoriskt suppleantsystem.

Vi reservanter är av den mening att det knappast kan vara tillfredsställande att fullmäktigeorganisationen bygger på en lagstiftning som möjliggör skilda system i olika kommuner. I andra sammanhang brukar man inte vara särskilt finkänslig när det gäller att påtvinga kommunerna något eller — om uttrycket är för starkt — utforma en lagstiftning som syftar till obligatoriska kommunala beslut. Kommunindelingsreformen medger ju inga större friheter i slutskedet. Lämpligheten av att införa suppleantsystemet kan naturligtvis bedömas olika, men några praktiska olägenheter av ett enhetligt system är det mycket svårt att upptäcka. Oavsett fullmäktiges antal bör suppleanter för fullmäktigeledamöter utses i alla kommuner.

Det kan inte vara riktigt att avgöra denna fråga från fall till fall eller med andra ord låta tillfälliga majoriteter ute i kommunerna avgöra huruvida systemet skall införas eller ej. Den synpunkten att kommunerna bör ges största möjliga handlingsfrihet skulle då också vara tillämplig när det gäller kommunala styrelser och nämnder för att inte tala om landstingen. Det är inte lätt att motivera en avvikelse i fråga om fullmäktige.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Ett talesätt är att man inte skall träta om ord till ingen nytta. Det kan jag hålla med om, men frågan är just vad som är till nytta.

Propositionen 63 handlar om ord, om beteckningar på kommunerna och en del av deras organ. Frågan kan inte gärna sägas vara av direkt livsviktig betydelse för kommunerna, men man kan heller inte alldeles bortse från att till synes obetydliga detaljer — framför allt för den centrala statsmakten

— kan upplevas som viktiga trivselfaktorer för de enskilda människorna.

Det är angeläget att observera att det är två skilda terminologiska problem som behandlas i konstitutionsutskottets utlåtanden nr 44 och 45. Det ena gäller beteckningen på de primärkommunala enheterna och det andra beteckningarna på deras fullmäktigeförsamlingar och styrelser. Jag vet inte om kammarens ledamöter har noterat att det är något besynnerligt med utskottets utlåtande i det att man argumenterar ytterst kortfattat och knapphändigt i den fråga där meningarna är delade, men i stället mycket utförligt beträffande det förslag i propositionen som samlat ett enat utskott. Man anser nämligen att beteckningarna landskommun, köping och stad bör utgå ur kommunallagarna och ersättas med beteckningen kommun. Reformen innebär inte att de svenska städerna skall avskaffas, heter det, vad nu det skall betyda. Det låter i varje fall betryggande. Det innebär heller inte, heter det vidare, att det införs något förbud för kommunerna att bibehålla tjänstebenanämningar som innehåller ord med stad som förstavelse. Stadsarkitekter och stadsingenjörer bör således kunna känna sig lugnade. Stadsbuden har uppenbarligen heller inget att frukta. Den som befarat att stadspark, stadsbibliotek och stadsteatrar skulle behöva döpas om kan känna sig lättad. Det gäller också den som eventuellt hellre går på stadshotellet än på kommunhotellet. Den som fruktat att regeringsformens och riksdagsordningens bestämmelser om att riksdagen skall samlas i rikets huvudstad skulle behöva ändras till rikets huvudkommun kan också dra en lättandens suck. Konstitutionsutskottet är i själva verket så generöst och storsint att det t. o. m. kan tillåta en kommun att utöver den officiella beteckningen kommun använda benämningen stad. Ja, man går så långt att man nära nog uppmanar till ett slags dubbelspel i att man uppmuntrar kommunerna att i in-

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

ternationella sammanhang framträda under den beteckning som anknyter till förhållandena i det främmande landet eller eljest till allmänt gällande språkbruk.

Denna generositet har dock sina gränser. Om en kommun skulle vilja använda en beteckning för den egna fullmäktigeförsamlingen eller styrelsen, som anknyter till allmänt gällande språkbruk i den egna kommunen och som därtill har en lång historisk tradition — alltså stadsfullmäktige respektive drätselkammare — då säger man nej. Vilka skäl finns då till att förvägra de enskilda kommunerna denna valfrihet? Jo, »starka praktiska skäl» enligt utskottets majoritet. Vilka dessa »starka praktiska skäl» är får man dock inte veta. Däremot får man veta att det är av värde att »ingen av de för de tidigare skilda kommunerna karakteristiska och hävdvunna beteckningarna kommer till användning». Man är emellertid lika kryptisk beträffande det argumentet. Varför är det av värde, frågar sig givetvis den frågvisse.

Det synes i själva verket inte finnas några egentliga skäl till att beröva kommunerna denna frihet i en för staten helt oväsentlig men för kommunerna kanske inte alldeles betydelslös fråga. Det väsentliga syftet borde kunna nås med den enhetliga kommunbeteckningen — om den saken råder full enighet. Det förtjänar vidare att uppmärksammas att remissyttrandena över kommunalrättskommitténs betänkande redovisas ytterst vilseledande i departementschefens yttrande i propositionen. Det sägs där att minoritetens förslag — det som Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen och som konstitutionsutskottets majoritet förordat — tillstyrks av nästan alla remissinstanser som biträtt minoritetens förslag i övrigt. Det är säkert riktigt, men hur många är då dessa? Jo, de utgör 78 av sammanlagt 261. Det innebär att inte bara kommunalrättskommitténs majoritet utan också en överväldigande majoritet bland remiss-

instanserna uttalat sig för det förslag som reservanterna i konstitutionsutskottet förordat.

Som vi ser det finns det inget hållbart skäl till att lagstiftningsvägen driva igenom en likformighet i fråga om beteckningarna på kommunernas fullmäktigeförsamlingar och styrelser. Det förefaller mig vara ett utslag inte bara av missriktad och alltför långt driven strävan till uniformering utan helt enkelt av en smula klåfingrighet. Om städerna skulle tvingas att helt överge beteckningarna stad och stadsfullmäktige, förefaller det oundvikligt att övriga beteckningar med stad som förstavelse ganska snart kommer att framstå som helt inadekvata och obegripliga. Reservanternas förslag är i själva verket en kompromiss, som borde kunna vinna allmän anslutning. Förslaget karaktär av kompromiss framstår än tydligare mot bakgrunden av det yrkande som herr Gösta Jacobsson kommer att framställa. Reservanternas förslag innebär nu att begreppen »kommunalfullmäktige» och »kommunstyrelse» byts ut mot »kommunens fullmäktige» respektive »kommunens styrelse» i kommunallagarna. Det skulle göra det möjligt för de kommuner som så önskar att bevara de gamla hävdvunna beteckningarna stadsfullmäktige, stadskollegium och drätselkammare, samtidigt som man får en enda officiell beteckning på den primärkommunala enheten, nämligen kommun.

De ändringar i kommunallagen som föreslås i propositionen 129 är till vissa delar naturliga konsekvenser av den partiella författningsreformen, gällande riksdagen, och till vissa delar av reformen, avsedda att åstadkomma reella förstärkningar av den kommunala självstyrelsen eller i varje fall som motåtgärder för att förhindra den försvagning som kan bli följden av kommunsammanläggningarna. Det innebär att åtskilligt står över all diskussion, medan det kan råda delade meningar på vissa punkter.

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

Till de betydelsefulla nyheterna i förslaget till ny kommunallag hör suppleantsystemet. Mot bakgrunden av den starka minskningen av antalet förtroendevalda som blivit eller som kommer att bli en följd av kommunsammanläggningarna utgör det en välkommen reform. Men den bör inte få bli en halvmesyr, den bör genomföras i alla kommuner för att garantier verkliga skall skapas för ett någorlunda brett medborgarinflytande.

Vilka skäl finns då för att införa ett obligatoriskt suppleantsystem och icke ett fakultativt? Utöver vad som anförts i reservationen och vad som sagts tidigare i debatten vill jag framhålla några speciella förhållanden.

I en rapport från den forskningsgrupp som med finansiellt stöd från Riksbankens jubileumsfond ägnat sig åt projektet »Kommunal självstyrelse — kommunal indelning» — framgår att vissa kommuner drabbas mycket hårt av minskningen av antalet förtroendevalda. Detta gäller främst de små randkommunerna kring stora städer. I en av de kommuner som ingått i denna undersökning har antalet förtroendevalda minskat till 9 procent av antalet före sammanläggningen. Mäter man förtroendemannatätheten i antalet invånare per förtroendeman, finner man att den minskat från 26 till 281 efter sammanläggningen i denna kommun. Detta är visserligen ingen genomsnittssiffra, men det är heller inget alldeles extremt fall.

Genomgående är det små kommuner med hög förtroendemannatäthet tidigare, som får vidkännas sådana drastiska minskningar. Detta leder rimligtvis till den slutsatsen att deras ställning bör förstärkas genom ett obligatoriskt suppleantsystem. Inför man ett fakultativt system, föreligger risk för att just dessa småkommuner inte kan vinna gehör för önskemålen om suppleanter, då de stora centralkommunerna inte alls drabbas av förtroendemannaminskning i samma utsträckning och

därför inte gärna kan uppleva det lika angeläget med suppleanter. Det obligatoriska suppleantsystemet kan därför betraktas som ett skydd för de mindre kommunernas intressen.

Jag vill slutligen, herr talman, beröra ytterligare en fråga, nämligen frågan om mandatperioden i de kommunala fullmäktigeförsamlingarna och styrelserna. Från folkpartiets sida har länge ansträngningar gjorts för att förverkliga tanken att väljarnas ställningstagande i valet nära nog omgående skall påverka sammansättningen av de beslutande organen. Det är därför med tillfredsställelse vi noterar att eftersläpningen av styrelsernas mandattid i förhållande till de beslutande församlingarnas föreslås avskaffad, men man bör enligt vår mening ta ännu ett steg i denna riktning. Vi hoppas att det skall bli möjligt att redan inför 1973 års val genomföra den reformen att fullmäktigeförsamlingarnas mandatperiod framflyttas till den 15 oktober.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på det löfte departementschefen avgivit, nämligen att »ägna frågan fortsatt uppmärksamhet och ta de initiativ som behövs för att så snart det kan finnas lämpligt få till stånd en tidigareläggning av mandattidens början».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den hemställen i konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 som gäller punkterna 3 och 4 samt reservationerna 1 och 2.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! I motion I:1027 i våras föreslog jag och många medmotionärer ett alternativ till propositionen av den innebörden att städerna skulle få besluta själva rörande bibehållande av eller avstående från beteckningen stad och eventuell ändring av beteckningarna på de nuvarande kommunala institutionerna stadsfullmäktige, drättselkamar, stadskollegium m. fl. Tyngd-

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

punkten låg givetvis på det primära, d. v. s. själva stadsbeteckningen. Moti-onen tog sikte på en frivillig linje, som innebar valfrihet för kommunerna, i stället för propositionens tvångslinje.

Det finns kanske de som tycker att stadens vara eller inte vara som administrativ beteckning är en terminologisk bagatell i samhällsutvecklingens mäktiga flod. Jag är av precis motsatt mening. Detta är en stor sak. Kvintessensen i propositionens förslag är varken mer eller mindre än att de nuvarande beteckningarna på de borgerliga primärkommunerna, landskommun, köping och stad, mönstras ut ur kommunallagarna — så står det faktiskt i propositionen — och ersättes med den enhetliga beteckningen kommun och att som en följd därav beteckningarna på kommunens fullmäktige och styrelse, kommunfullmäktige, stadsfullmäktige, kommunalnämnd och drätselkammare, skall bytas ut mot de enhetliga beteckningarna kommunfullmäktige respektive kommunstyrelse.

Lag är lag. Den måste man rätta sig efter även om den är aldrig så olycklig. Detta förslag innebär enligt min mening ett djupt ingripande i det kommunala livet i städerna. Förslaget tillstyrks utan vidare av konstitutionsutskottets majoritet. Motiveringen d. v. s. den pågående utjämningen av skillnaden mellan stad och land är enligt min mening inte till fyllest. Den innebär ingen tvingande nödvändighet att ändra och rasera. Begreppet stad, och i någon mån begreppet köping, har i själva verket en mycket djup förankring i vida kretsar av svenska folket. Stadsrättigheterna har en gång av statsmakterna givits den utpekade staden och bör inte kunna med endast ett penn- drag eller en votering i riksdagen återkallas mot stadens uttalade egna vilja.

Vad som håller på att ske kommer av många att uppfattas som ett rättsligt övergrepp, ett övergrepp också mot den kommunala självstyrelsen.

Jag brukar inte, herr talman, hem-

falla åt överord, men från mina synpunkter framstår propositionens förslag som ett svek mot historien och mot värdefulla traditioner och som en förlust för framtiden. Man avskaffar den speciella stadsinstitutionen utan att sätta något motsvarande i dess ställe. För medborgarna i de svenska städerna utgör beteckningen stad av allt att döma ett mycket starkt föreningsband i administrativt, socialt och kulturellt hänseende med det historiskt givna stadssamhället som har rötter mycket långt tillbaka i tiden.

För många städer är stadsbegreppet trots alla strukturella förändringar och trots den fortgående urholkningen av det materiella innehållet alltjämt en levande realitet med oomtvistlig rättsgrund. Staden är i många fall för medborgarna samhällsbegreppets inkarnation. Städernas traditioner har, vilket påpekats tidigare här i dag, hållits vid liv och utvecklats av tidningspress, författare och framstående kommunalpolitiker. Skalder och författare som August Strindberg, Lubbe Nordström, Hjalmar Bergman m. fl. har bidragit till fördjupande av denna tradition. Konstitutionsutskottets majoritet kanske ler åt sådana synpunkter. Men man kan ändå inte vifta bort dessa synpunkter. De finns kvar, jag försäkrar det.

För många medborgare kommer avskaffandet av stadsbeteckningen att uppfattas som ett klåfingrande på kära och uppskattade samhällsinstitutioner — ett onödigt offer på uniformitetens altare. Även om de yttre skillnaderna mellan städer och övriga kommuner alltmer suddats ut, har den historiska rätten till den givna stadsbeteckningen hittills kvarstått. Stadsbegreppet har, som jag ser det, alltjämt sitt innehåll. Rätten är inte enbart en beslutsfunktion.

Mot avskaffandet av stadsbeteckningen talar ytterligare den omständigheten att det är ett internationellt begrepp och att stadsrättigheternas slopande skulle medföra olägenheter i de svenska

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

städernas kontakter med andra städer världen över. Inte minst gäller detta storstäderna. Jag skulle tro att det i vårt land speciellt gäller Stockholms stad och Göteborgs stad.

När konstitutionsutskottets majoritet i sitt utlåtande har tillstyrkt propositionen har den samtidigt omgivit förslaget egentliga innebörd med en omfattande strategisk dimbildning. Utskottet säger å ena sidan tydligt och klart ifrån att det ansluter sig till vad departementschefen anfört och förordar att begreppen landskommun, köping och stad inte bör kvarstå som administrativa beteckningar utan att som enhetlig beteckning bör användas ordet kommun. Men utskottet stryker härefter å andra sidan över med hartassen och säger att detta inte innebär att de nämnda begreppen försvinner i den mån de har betydelse utöver sin administrativa innebörd. Reformen innebär, sägs det, inte att de svenska städerna avskaffas utan att — hör och häpna! — »endast att ett led utgår ur den hitillsvarande definitionen på begreppet stad, nämligen det som kommit att alltmåra fördunkla begreppets ursprungliga innebörd av tätort av viss högre dignitet». Utskottets skrivning på denna punkt är enligt min mening sublim i sin obegriplighet.

Utskottet tillfogar att beteckningen stad sannolikt kommer att allt framgent begagnas för de nuvarande stadskommunernas tätbebyggelsekärna, varvid en fri språkutveckling bör få vara avgörande. Utskottet ger alltså sin fulla anslutning till stadsbegreppets dödförklaring som administrativ beteckning och överlämnar det hela till det fria språkbrukets utveckling. Det innebär, såvitt jag kan förstå, inte mycket mer än att ordet stad visserligen avskaffas som administrativ beteckning men att vi i nåder tillåts att använda ordet stad när vi sinsemellan i vardagslivet pratar med varandra. Jag tackar utskottet för den generositeten.

Men i fortsättningen skärper sig ut-

skottsmajoriteten under intryck av de protester som inkommit från vissa städer och uttalar följande: »Reformen innebär inte något förbud för kommun att begagna t. ex. tjänstebenämningar som innehåller ordet stad som förstavelse.» Herr Richardson har varit inne på detta. En stad tillåts alltså i nåder att anställa en stadsombudsman, en stadsveterinär och en stadsläkare, bara inte staden själv officiellt använder beteckningen stad, ty det är en styggelse inför vår Herre.

Sedan kommer det mest mystiska, nämligen att reformen »utgör inte heller hinder för kommun att utöver sin officiella beteckning ange sig som stad» — så står det faktiskt! — »eller ange förefintligheten av en stad inom kommunen». Jag frågar med Pilatus: Vad är sanning? Får en stad använda ordet stad som officiell beteckning eller får den inte? Det är egentligen problemets kärnpunkt. Eller låt mig i stället ställa frågan så, med hänsyn till utskottets avfattning: Betyder utskottsmajoritetens nyss citerade uttalande att ordet stad kan användas i officiella sammanhang, t. ex. Stockholms stads kommun, Malmö stads kommun eller staden Stockholms kommun? Man kanske borde få någon bruksanvisning för detta.

I reservationen 1 av herr Svenungsson m. fl. i fråga om enhetlig kommunbeteckning har reservanterna anfört en mot majoriteten avvikande mening och förklarat att en lösning på den aktuella frågan måste nås »som med tillgodoseende av det berättigade kravet på ett enhetligt kommunbegrepp i kommunallagstiftningen lämnar de enskilda kommunerna viss frihet att framträda under hävdvunna benämningar och att begagna nuvarande namn på de representativa och styrande organen». Reservanterna hänvisar också till den av kommunalrättskommitténs majoritet föreslagna lösningen. »Detta innebär», fortsätter reservanterna, »främst den skillnaden mot propositionens lagförslag att några nya beteckningar på

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

kommunernas fullmäktige och styrelser inte införs utan att man därvidlag i lagstiftningen och som officiell benämning bibehåller de för de nuvarande kommutyperna gemensamma beteckningarna 'kommunens fullmäktige' och 'kommunens styrelse'.»

Skrivningen är något knapphändig liksom kanske även klämman, men jag har av de reserver som tidigare i dag har yttrat sig här i kammaren fått den uppfattningen att innebörden i reservationen skulle vara att åt varje stad överlämnas att tills vidare själv utan yttre tvång besluta rörande sin kommunala status, d. v. s. att använda ordet stad såsom officiell beteckning. Under sådana förhållanden kan jag tillstyrka reservationen 1.

Till herr Richardson vill jag säga att han nog har föregripit mitt ställningstagande och att jag under nyss angivna förutsättning inte kommer att ställa något eget yrkande.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Den åsiktsriktning som jag tillhör är i princip motståndare till hela den lagstiftning som har byggt upp våra städer såsom privilegierade orter i vårt land. Vi har numera kommit över detta. Jag har varit med och slagits för ett avskaffande av tolagersättningen. Jag har varit med och betonat värdet av att det lekmaninflytande som har visat sig så hälsobringande och bra i fråga om domstolsväsendet i häradena skall nå en vidgad tillämpning. Jag är angelägen att understryka detta, därför att vi nu har kommit till den punkt där jag inte förstår vad likriktningsraseriet skall tjäna till.

Vi har nått den jämlikhet och den riktiga uppläggning av förhållandet kommuner och kommunala enheter emellan som vi kan behöva och bör inte gå vidare. Den åsiktsriktning som jag tillhör vill bevara kommunal självstyrelse och möjligheten att decentra-

liseringen byggs upp på en ganska vidsträckt beslutanderätt. Detta är någonting som jag tycker bör betonas i detta sammanhang. Med utgångspunkt från denna uppfattning hade jag att taga ställning till synpunkter ungefärligen överensstämmande med dem som kom till uttryck i herr Gösta Jacobssons motion. Jag kunde inte vara med om att göra något så märkvärdigt av vare sig regeringsformens 14 § eller Roskildefreden och de uråldriga stadsprivilegierna eller något annat i den vägen som nu saknar relevans.

Men, herr talman, när vi har kommit så pass långt kan jag inte förstå varför man skall klämfingra vidare. Varför kan det inte överlämnas åt de kommunala enheterna att själva klara sitt terminologiska allehanda ungefärligen så gott de kan och vill.

Herr Richardson målade upp vad det skulle innebära av terminologisk villervalla om reformen skulle genomföras. Jag behöver därför inte göra det. I utskottsutlåtandet kan vi konstatera att det inte skall vara fråga om förbud att säga så eller så. Man skall liksom man förut gjort i landskommuner få röra sig med begrepp som stadsarkitekt och andra underligheter. Det har vi gjort länge i den landskommun där jag hör hemma, och vi har helt enkelt gjort det utan att fråga så mycket om lov. Jag är ingen vän av likriktning. Jag tror att den kommunala självstyrelsen bör ha en viss möjlighet att hävda sig. Jag reagerade när man på landstingsplanet ville skaffa oss Landstingsförbundet som överhet, och jag är lika klart inställd på att om Kommunförbundet råkar säga si eller så är det en sak som förbundet må säga men som inte på något vis behöver binda någon annan än förbundsherrarna själva. Jag har en känsla av att man här har gått litet längre än man borde ha gjort.

Varför skall det behöva sägas att reformen inte innebär något förbud för kommun att begagna tjänstebenämningar som innehåller ordet stad som

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

förstavelse? I utlåtandet heter det: »Den utgör inte heller hinder för kommun att utöver sin officiella beteckning» — observera att det är den officiella beteckningen som är avgörande — »ange sig som stad eller ange förefintligheten av en stad inom kommunen.» Vidare sägs det: »Det är därvid också av värde att inga av de för de tidigare, skilda kommunformerna karaktäristiska och hävdvunna beteckningarna kommer till användning. Utskottet tillstyrker de föreslagna beteckningarna kommunfullmäktige och kommunstyrelse.»

Man vill alltså ha en enhetlig terminologi, men jag förstår inte vilka »starka praktiska skäl» som talar för detta. Jag tror att man kunde klara sig ändå. I en stad som Uppsala i det län jag tillhör skulle man enligt förslaget få kalla den ena delen av Uppsalakommunen för Uppsala stad medan den andra bara — uttunnat — blir en del av Uppsala kommun. Vad skall det tjäna till att skapa en terminologisk oreda på detta sätt?

Vi har några stycken från centerhåll tagit oss före att motionera i denna fråga, nämligen från denna kammare herrar Andreasson, Ernst Olsson, Torsten Bengtson, Mattsson och Axel Kristiansson samt från medkammaren herrar Sjönell, Grebäck, Polstam och Sundkvist. Vi har påyrkat att det skulle lämnas åt kommunerna frihet att själva bestämma hur de vill benämna sig. Jag kan tänka mig att den nya Enköpingskommun som vi får i vårt län kanske finner det helt naturligt att kalla sig kommun och inte stad, men jag är inte alldeles säker på att den stora kommun som skall utgöra två tredjedelar av Uppsala län när den blir färdig skulle vilja avstå från att kalla sig för Uppsala stad. Om människorna får bestämman detta själva och Uppsalaborna får göra som de vill, Enköpingsborna som de vill och Östhammarsborna som de vill, tror jag inte att detta skall åstadkomma alltför stora bekymmer

när det gäller det byråkratiska linjaltänkandet. Jag tror inte att det skall bereda större svårigheter för dem som skall föra statistik. Med en lämplig not klarar man nog i Statistisk årsbok svårigheterna beträffande terminologin. Det är väl sådana praktiska skäl som skulle ligga till grund för yrkandet i propositionen.

Jag tycker inte att reservationen 1 är till alla delar lyckligt utformad. Jag skall emellertid be att få yrka bifall till reservationen 1 av herr Svenungsson m. fl., därför att den i sak i viss mån tillfredsställer de synpunkter jag anfört.

Herr BERGLUND (s):

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer till förslaget om upphävande av stadsbegreppet i författningarna. Särskilt vill jag beröra ett uttalande i propositionen, som går ut på att det normala språkbruket torde komma att bibehållas även om man ändrar den formella beteckningen i lagstiftningen.

Förre kommunikationsministern säger att han aldrig hade tänkt sig att stadshuset skall kallas kommunhus eller stadspark kallas kommunpark. Han har inte nämnt stadsteater eller stadshotell. Det torde dock vara på det sättet att om man i en grundläggande lagstiftning ändrar namn och beteckningar kommer språkbruket efter längre eller kortare tid att följa med, vare sig lagstiftaren avser det eller inte. När man fattar beslut om nya lagar menar man naturligtvis att de nya beteckningarna skall användas, annars skulle man få en ur språklig synpunkt orimlig situation i samhället.

Har justitieministern, för att ta ett exempel, tänkt sig att de månghundraåriga beteckningarna rådhusrätt och häradsrätt skall leva kvar sedan vi fått den nya enhetliga domstolsorganisationen med den nya benämningen tingsrätt på domstol i första instans? Nej, jag kan inte tänka mig annat än att

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

justitieministern definitivt vill hänföra ordet rådhusrätt till rättshistorien när lagen träder i kraft. Så kommer väl också att ske.

Om man tar bort begreppet stad ur den grundläggande lagstiftningen måste rimligtvis också ordet stad försvinna från brevpapper och kuvert, i kommunala handböcker, i protokoll och andra officiella handlingar. Nästa steg blir att man inom nyhetsförmedlingen kommer att tillämpa de nya beteckningarna och därefter kommer allmänhetens språkbruk så småningom att rätta sig. Den trögaste faktorn torde vara det allmänna språkbruket, men detta kan inte i längden stå emot att påverkas och att rätta sig efter det officiella språkbruket.

Argumentet att stadsbegreppet skulle sakna rättslig mening och därför skulle bortfalla är inte heller hållbart. Det finns många språkliga begrepp som genom århundraden och årtionden fått en ändrad innebörd utan att man fördenskull skyndat sig att ändra den formella lagliga beteckningen. Kungamakten t. ex. är ju någonting helt annat nu än på Gustav Vasas tid, men ändå lever kungabegreppet kvar i våra grundlagar, och ingen mer än de ivrigaste republikanerna har väl tänkt sig någon ändring så länge vi har någon form av kungamakt. Varför lägger inte regeringen snabbt fram ett förslag att ordet konung skall tas bort ur lagstiftningen och ersättas med exempelvis konseljens ordförande?

Jag anser, herr talman, att den föreslagna nivelleringen och utarmningen av språkbruket i våra kommunallagar är sådan att den inte kan accepteras ur historiska och — vilket kan anses viktigare — internationella synpunkter. Såvitt jag vet har stadsbegreppet mångtusenårig hävd i praktiskt taget alla länder i hela världen.

Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall till reservationen 1, som går ut på att primärkommunerna själva skall få välja vilket namn de vill ha.

I detta yttrande instämde herr *Lidgard* (m).

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Då jag är hemmahörande i en av rikets äldsta städer, nämligen Kalmar, har jag ett direkt behov att framhålla värdet av att städerna får behålla sin rätt att använda ordet stad som officiell beteckning. Kalmar stadsfullmäktige har för sin del enhälligt uttalat sig för bibehållande av denna rätt. Det skulle djupt beklagas om den togs ifrån oss.

Samtidigt vill jag uttala min tillfredsställelse över att mandattiden för styrelserna och de nämnder som specialregleras i kommunal och landstingskommunal förvaltning, vilkas mandattid för närvarande liksom styrelsernas börjar året efter de representativa organens mandattid, nu föreslås bli samordnad med denna. Jag tillåter mig erinra om att jag interPELLERADE statsrådet i denna fråga för några år sedan.

Jag ber att få ansluta mig till reservationen 1.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Sedan början av 1950-talet har vi sysslat med dessa frågor beträffande våra kommuner. Vi fick då en kommunindelingsreform, och man fann att kommunerna började närma sig varandra alltmer. Man behövde nu få till stånd en gemensam lagstiftning. Vi tog bort den särskilda kommunallagen för landsbygden och för städerna; vi fick en gemensam kommunallag för landets kommuner.

Indelningssakkunniga, som sysslade med dessa frågor, framhöll för sin del att man behövde ha en enhetlig kommunbeteckning. Nu har utvecklingen gått därhän att det inte finns några skiljaktigheter i lagstiftningen när det gäller våra kommuner. I den mån det finns någon skiljaktighet går den inte efter en kommungräns, utan det är frå-

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

ga om glesbygd eller tätort. Auktionsmonopolet har funnits kvar. Men utvecklingen beträffande våra kommuner har nu gått så långt att det nu bör upphöra. Vi har nu kommuner som är betydligt större än flertalet av våra städer, där det beslutande organet är kommunens fullmäktige. Från dessa framställes icke krav om att den församlingen skall heta stadsfullmäktige.

Vad frågan gäller är om man skall få ha skilda officiella beteckningar i kommuner där man har att leva efter samma lagbestämmelser. Om man, som reservanterna föreslår, skulle få behålla denna rätt att bestämma vad man vill kalla sig, skulle det komma att uppfattas som att bakom detta döljer sig skiljaktigheter, t. ex. i lagstiftning.

Jag är övertygad om att det måste vara riktigt att ha allt detta enhetligt. Det har också i propositionen framhållits av bl. a. departementschefen.

Med den indelning som nu sker skulle det ibland bli besvärliga situationer om man skulle ha denna frihet. Herr Ferdinand Nilsson var inne på den indelning som skall ske i Uppsala län. De kommuner som skall knytas till Uppsala stad skulle få rätten att avgöra om de skall kalla sig Uppsala stad eller om det skall heta Uppsala kommun.

Herr Gösta Jacobsson tycker att de skulle kunna få kalla sig för Uppsala stads kommun. Då frågar jag mig, om vi går till en annan stad, skulle det då också heta Ystads stads kommun? Jag tycker att det är riktigt att ta bort benämningen stad, åtminstone i officiella sammanhang. Det är detta utskottet har skrivit. Om man vill fortsätta att använda ordet stad som ett geografiskt begrepp, får man givetvis göra det, det lägger i varje fall inte lagstiftningen hinder för.

Jag är också hemmahörande i en mycket gammal stad. Men vad är stad egentligen i Visby? Jo, det som finns innanför murarna. Vad kom dessa murar till för? För att skydda staden för den omliggande landsbygden. Vad var

portarna egentligen avsedda för? För att de från landet som skulle in och sälja skulle kunna avkrävas tull av staden. Det var den rättighet man hade.

Nu skall Gotlands fjorton kommuner inklusive staden sammanläggas till en kommun. Om man skulle följa reservanterna skulle det kunna innebära att vi får Visby stad, som omfattar hela Gotland. Den möjligheten vill man skapa, och den situationen torde vara orimlig. Skall det vara Visby stadsfullmäktige för Gotlands fjorton sammanslagna kommuner? Jag tycker det finns mycket som talar för just det förslag som här föreligger. Jag tror att det som sagts är ganska överdrivet.

Herr Jacobsson talade om att göra övergrepp emot städerna. Det första övergreppet av betydelse för städerna var väl när man införde näringsfriheten på 1860-talet. Sedan har man undan för undan tagit bort stadsrättigheterna, och i dag finns inte mer än auktionsmonopolet kvar, och det skall också försvinna.

Med detta ber jag, herr talman, att i det stycket få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vi har ett par reservationer till. Det finns en reservation om obligatoriska suppleanter i fullmäktige. Vi skall då erinra oss att den frågan har varit föremål för behandling åtskilliga gånger i riksdagen. Det har ständigt blivit avisat, men för några år sedan skedde en omsvängning så att man ansåg att frågan borde utredas. Nu har kommit ett förslag, som varit ute på remiss. Av remissvaren framgår att det finns tveksamhet hos en hel del kommuner om man skall ha suppleanter eller inte. I den situationen måste det vara rätt, att kommunerna själva får avgöra huruvida de vill ha suppleanter eller inte. Det är det förslag som återfinnes i propositionen. Utskottsmajoriteten har för sin del funnit att de skäl som framförts där är så starka, att vi av den anledningen anser oss böra tillstyrka förslaget om fakultativa suppleanter. Jag ber,

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

herr talman, att i detta stycke få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det föreligger också en tredje reservation som avser en punkt där en lottmajoritet står bakom utskottets förslag. Det gäller frågan om när det uppstår skyldighet att indela en kommun i valkretsar. Nu gällande bestämmelser innebär att om en kommun har över 40 000 invånare har den skyldighet att införa valkretsindelning och om den har över 10 000 kan den efter framställan göra det.

De nu gällande bestämmelserna innebär också att man har vissa minimi- och maximala när det gäller antalet fullmäktige. Nu sker en ändring på det sättet att man fastställer ett minimumantal, men det finns inget tak. Beträffande skyldigheten att införa valkretsindelning har nu gjorts den ändringen att vi till bestämmelsen om invånarantalet — 40 000 — också fogat att man är skyldig att uppdelat kommunen i valkretsar om minst 51 ledamöter skall utses. Här finns ett antal motioner som är mycket motstridiga. I en motion föreslås att högst 15 mandat skall få finnas i en valkrets. Andra motioner utgår ifrån att man skall ha full valfrihet på denna punkt, och herr Axel Georg Pettersson talade också för denna valfrihet. Utskottets förslag innebär att varje kommun själv skall avgöra om den vill göra en uppdelning på valkretsar eller inte.

Herr Axel Georg Pettersson ansåg att varje kommun egentligen borde vara en egen valkrets. Men vi kan erinra oss vilken betydelse storleken av valkretsarna har när det gäller de proportionella valen. Detta var en av anledningarna till att vi fick en ändring när det gällde riksdagsmannavalen. De 40 utjämningsmandaten och dessutom procentsatserna återverkar på proportionaliteten. Om riksdagen i detta fall skulle följa utskottsmajoriteten, skulle det innebära att man skulle få en mycket stor partisplittring. Ett av argumenten för en uppdelning i valkretsar var ju

att de mindre partierna skulle få det svårare att göra sig gällande. Det är klart att det har den effekten, men man strävar ju efter att partisplittringen i kommunerna inte skall gynnas.

Det förslag som återfinns i propositionen innebär egentligen, att man här inför en regel av samma innebörd som den vi har nu fast på ett annat sätt, nämligen genom den begränsning som nu föreslås.

Jag kanske också skall erinra om att det finns en kommitté som arbetar dels med frågan om valkretsarna och dels med frågan om det valsysteem man skall tillämpa i kommunerna, d. v. s. om man skall införa samma valsysteem där som vid riksdagsmannaval. Det finns all anledning att avvakta vad denna kommitté kan komma fram till. Att nu gå ifrån de bestämmelser som tidigare gällt på det sätt som utskottets lottmajoritet har föreslagit innebär ett mycket stort ingrepp i det man håller på att utreda.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen med beteckningen och den lagtext som där är införd.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi kan väl vara överens om att ibland används något för stora ord, och man kan med rätta kritisera att så förekommit även i denna debatt. Den talare som nyss avslutade sitt anförande använde också såvitt jag kan förstå onödigt starka ord. Hans anförande präglades av en påtaglig skuggrädsla för vad som kunde dölja sig bakom att en kommun vill benämnas si eller så. Inte kan det väl dölja sig så mycket bakom det? Var det inte ren skrämselfagitation?

Sedan talade herr Georg Pettersson i förbifarten om Visby stadsmur. Den var enligt hans uppfattning till för att hålla landsbygdsbefolkningen ifrån staden. Jag har lärt mig något annat om Visby stadsmur, nämligen att den var till för att stadsbefolkningen lik-

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

som landsbygdsbefolkningen skulle få skydd bakom den när främmande inkräktare kom. När herr Pettersson inte tror på så pass hyggliga förhållanden mellan stads- och landsortsbefolkningen så anser jag att han är väl pessimistisk.

Herr Pettersson tyckte inte om valfrihet när det gällde frågan om kommunerna skulle få bestämma vad de ville kallas. Han tyckte inte heller om att kommunerna själva skulle få bestämma i fråga om valkretsarna. Men han tyckte att det vore mycket bra om de skulle få besluta om suppleanter. Varför kan vi inte ha en rät linje och på alla dessa tre punkter hålla på den kommunala självstyrelsen? Varför inte låta människorna få tycka vad de vill och bestämma därefter, när det dock inte rör sig om saker som på något sätt kan äventyra det allmännas väl, utan delvis faktiskt är fråga om smaksaker?

Jag vill till sist understryka att det inte är så konstigt med partisplittring i de kommunala valen. Om folk tycker olika så kan de väl få rösta därefter.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m) kort genmäle:

Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande påstod att jag skulle ha kommit med ett förslag om att beteckningen för Stockholms stad skulle vara Stockholms stads kommun. Det var just vad jag inte gjorde. Jag använde en sådan konstruktion endast som bakgrund till den fråga som jag ställde till konstitutionsutskottets ordförande, nämligen vad som var innebörden i konstitutionsutskottets eget uttalande på sidan 5 i utlåtandet. Där står: »Den utgör inte heller hinder för kommun att utöver sin officiella beteckning ange sig som stad — — —.» Jag förstår nu att denna punkt i utskottsutlåtandet inte hade någon klar innebörd — den var bara en något dunkel och dimmig tanke.

Jag kan mycket väl förstå att konstitutionsutskottets ordförande, när han står på Visby stadsmur och blickar ut över alla de kommuner som skall förena sig eller har förenat sig till Gotlands storkommun, anser det orimligt att använda stad som beteckning för detta vidsträckta område. Fördens skull bör man väl inte straffa Stockholms stad, Göteborgs stad och Malmö stad genom att avskaffa deras stadsbeteckningar.

Herr SVENUNGSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag återkommer till reservation 2.

Det är naturligtvis inte en allt överskuggande fråga, om vi skall ha ett fakultativt eller obligatoriskt suppleantsystem i våra kommuner, men motiven för ett obligatoriskt system har grundligt redovisats i motioner, i reservationen och i ett antal anföranden här i kammaren i dag. Att det rätt delade meningar om själva suppleantsystemet är knappast något skäl för en frivillig linje i dag. Om vi hade varit fullständigt eniga tidigare, hade ju frågan redan varit löst. Nu när enigheten är så pass stor som den är, är det mycket svårt att inse varför det på något sätt skulle vara opassande att få ett likformigt system i alla kommuner.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservation 2.

Herr RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har med all önskvärd tydlighet visat sig att det är en besvärlig fråga vi har att tackla. Inte minst det förhållandet att konstitutionsutskottets ordförande givit ett oriktigt referat av innehållet i reservation 1 visar detta. Frågan gäller inte den enhetliga beteckningen på den primärkommunala enheten, alltså namnet kommun. Vi är alla ense om att det

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

i kommunallagarna skall heta kommun och ingenting annat än kommun.

Vad frågan gäller är beteckningen på kommunernas fullmäktigeförsamlingar och styrelser. Reservanterna har följt kommunalrättskommitténs majoritet, som förordar beteckningen kommunens fullmäktige respektive kommunens styrelse. Vi har följt den överväldigande mängden av remissinstanserna — om jag räknat rätt är det 183 av 261. Reservationen är i själva verket — som jag tidigare sagt — en kompromiss, en inte oväsentlig eftergift, men vi anser att den förenar två fördelar: För det första förutsätter den ett enhetligt kommunbegrepp. För det andra ger den de kommuner som vill markera sin ställning som stad möjlighet att göra detta genom att kalla sin fullmäktigeförsamling stadsfullmäktige. Det ger ett slags indirekt sanktionering av begreppet stad.

Konstitutionsutskottets ordförande antydde att motivet till en absolut enhetlighet i detta stycke skulle vara att allmänheten kunde vilseledas att tro att det fanns skillnader mellan olika kommuner, om de hade olika beteckningar i dessa avseenden. Jag tycker att det är ett svagt argument. Vi har en nio-årig grundskola med stort utrymme för samhällskunskap. Ungefär 80 procent av årskullarna går i gymnasiala skolor, där samhällskunskap också har rikt tillmätt tid. Och vi har ett stort utbud av samhällsprogram i radio och TV. Det vore bra märkvärdigt om inte svenska folket skulle kunna inse att fullmäktigeförsamlingarna i vissa kommuner kallas kommunalfullmäktige och i andra stadsfullmäktige, utan att man därav skulle dra slutsatsen att det föreligger skilda rättsliga regler.

Avslutningsvis vill jag fråga statsrådet Lundkvist om regeringen bedömer det som en viktig fråga om kommunernas intressen skulle kunna tillgodoses i det här avseendet.

Herr **PETTERSSON, AXEL GEORG**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast ställa följande fråga till konstitutionsutskottets värderade ordförande:

Anser inte utskottets ordförande att regler om tvång till indelning i valkretsar på grund av fullmäktigeantalet egentligen inte kan leda till annat än olikheter och orättvisor för många kommuner?

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Richardson sade att jag inte begripit reservationen. Det har jag gjort. Vi är ense om att beteckningen skall vara kommun. Men vad vi inte är ense om är om kommunerna skall ha rätt att kalla sin beslutande församling eller styrelse för vad de tycker är lämpligt, exempelvis stadsfullmäktige och drätselkammare i städerna.

Om kommunerna skall ha denna frihet får vi två officiella beteckningar, stadsfullmäktige och kommunfullmäktige. Det måste innebära att man börjar fråga sig vad det är för skillnad mellan dessa. Skall det anses vara finare att vara stadsfullmäktige än kommunfullmäktige?

Jag anser att vi bör gå så långt i enhetlighet att vi har samma namn på kommunernas beslutande organ.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Richardson gjorde en bestämd distinktion mellan stad och kommun å ena sidan och stadsfullmäktige och kommunfullmäktige å den andra. Märkligt nog menade han att reservanterna svalde beteckningen kommun men däremot inte beteckningen kommunfullmäktige. Jag vet inte hur man skall tolka reservationen, när en av reservanterna yttrar sig på det viset. I reservationen står nämligen: »Med

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

hänsyn till det sagda bör enligt utskottets mening söka nås en lösning på den aktuella frågan som med tillgodoseende av det berättigade kravet på ett enhetligt kommunbegrepp i kommunallagstiftningen lämnar de enskilda kommunerna viss frihet att framträda under hävdvunna benämningar och att begagna nuvarande namn på de representativa och styrande organen.» Och man fortsätter med att den av kommunalrättskommitténs majoritet föreslagna lösningen väl motsvarar de angivna önskemålen. Jag trodde att reservanternas i likhet med kommunalrättskommitténs majoritet utgick från en frivillig linje.

Herr Richardson säger att reservanternas inte vill slå vakt om ordet stad, men då hänger ju beteckningen stadsfullmäktige i luften. Det är ingen riktig logik i ett sådant resonemang. Jag är något vimmelkantig, minst sagt, över den tolkning herr Richardson har gjort av reservationen.

Herr RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte beskyllt konstitutionsutskottets ordförande för att inte ha begripit reservationen. Jag påvisade att han gav ett felaktigt referat av den. Man jag är tillfreds med den sista presentationen av vårt förslag. Det är det korrekta.

Jag kan i det sammanhanget upprepa vad saken gäller. Det tycks fortfarande råda oklarhet på den punkten. Beträffande begreppet kommun finns inga delade meningar när det gäller kommunallagarna. Vad frågan gäller är lagstiftning om beteckningarna på fullmäktigeförsamlingarna och styrelserna. Som vi har uppfattat det ges varje kommun möjlighet att indirekt sanktionera stadsbegreppet genom att bevara begreppet stadsfullmäktige. Så ligger saken till beträffande reservationen.

Konstitutionsutskottets ordförande framförde synpunkter på att det skulle

vara finare eller mindre fint, men detta är reservanternas helt främmande. Det finns många andra skäl: hänsyn till vedertaget språkbruk, historisk hävd och liknande, samma synpunkter som utskottet framför när det gäller att i internationella sammanhang använda tidigare hävdvunna beteckningar.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Mot bakgrund av de kommentarer denna proposition har fått bl. a. i tidningspressen och den vilseledande information man har givit om innebörden i propositionen är det välgörande att läsa utskottets utlåtande. Detta tar ju död på alla vanföreställningar om att de svenska städerna skulle avskaffas — hur det nu skulle gå till — eller att reformen skulle innebära förbud för kommun att begagna ordet stad som förstavelse i olika typer av benämningar. Vi har alltid i kommunallagarna haft tvingande regler om kommunbeteckningar. Vi har beteckningarna stad, köping och landskommun. Men med de förändringar som har skett i vår kommunala lagstiftning har vi nu kommit fram till att vi har ett behov av att få en enhetlig kommunbeteckning, därför att vi har enhetliga lagar för våra kommuner.

Vad reformen innebär är alltså att en enhetlig beteckning på den borgerliga primärkommunen skall införas i kommunallagarna. Motiven härför har utvecklats såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet och även av utskottets talesman. Jag behöver därför inte ge några ytterligare argument för anledningen till denna reform. Utskottet har också, såvitt jag förstår, enhälligt anslutit sig till propositionens förslag i denna del.

Det måste, som herr Richardson här sade, vara riktigt att man även i reservationen är överens om att man skall utmönstra de tidigare kommunbegreppen ur lagstiftningen och ha en enhetlig kommunbeteckning. Alltså kan inte

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

herr Berglund, som han trodde, nå det syfte han var ute efter genom att rösta på reservationen.

Vi slipper med en enhetlig kommunbeteckning den motsättning mellan det allmänna språkbruket och det officiella som skulle föreligga i de allra flesta kommuner om man bibehöll de gamla kommunbeteckningarna. Vi har i dag 20 städer vilkas ytvidd är större än Blekinge län. Det strider självfallet mot den traditionella uppfattningen om stadsbegreppet att benämna en kommun med en sådan struktur för stad. I det allmänna språkbruket är begreppet stad en geografisk benämning som avser själva tätbebyggelsen i de nuvarande stadskommunerna. När man talar om Kiruna stad menar man i allmänhet stadsbebyggelsen och inte Kebnekajse.

Förslaget om en enhetlig kommunbeteckning medför självfallet ingen ändring i detta avseende. Vi kommer fortfarande i den bemärkelsen att tala om städer, även i litteraturen. Det är sålunda uteslutande i administrativ mening som benämningen stad liksom benämningen köping och landskommun ersätts med enhetsbeteckningen kommun.

I stället för att medverka till att avskaffa benämningen stad möjliggör denna proposition för många städer att bibehålla stadsbenämningen även sedan kommunindelningsreformen fullföljts. Vi får inte så få kommuner som kommer att omsluta mer än en av våra nuvarande städer. Genom att den administrativa enheten kommer att betecknas kommun, kommer vi även i fortsättningen att kunna tala om exempelvis Gränna stad, Huskvarna stad och Jönköpings stad i Jönköpings kommun — eller vilket namn man nu kommer att välja för den nya kommunala enheten — med möjlighet att i turistiskt och andra hänseenden knyta an till den gamla benämningen, alltså till det geografiska begreppet.

På en punkt har utskottets ledamö-

ter emellertid inte kunnat enas, nämligen då det gäller propositionens förslag om att också införa en enhetlig beteckning på kommunens fullmäktige och styrelse. Regeringen har ansett att den logiska konsekvensen av att vi nu får en enhetlig kommunbeteckning också borde vara enhetliga benämningar på dem som får uppdraget att styra våra kommuner. I detta sammanhang har man i motioner och i tidningsartiklar börjat tala om kommunal status och deklassering av städerna. Precis som om vi skulle ha första och andra klassens kommuner i vårt land eller första och andra klassens kommunalmän. Beträffande kommunernas status är, såvitt jag förstår, alla svenska kommuner likvärdiga, och beträffande kommunalmännen är väl avsikten den att de skall vara kommunala förtroendemän, inte bara för stadsområdet i de nya kommunerna utan för hela kommunområdet. Då förefaller det mig som om de benämningar i lagen som propositionen föreslår — kommunfullmäktige och kommunstyrelse — skulle vara de mest adekvata.

Utskottsreservanterna har i första hand sagt sig värna om en god och i vida kretsar uppskattad tradition när det gäller benämningarna på fullmäktiges och kommunstyrelsens ledamöter. Då är det egendomligt att reservanterna har utformat sitt förslag på det sätt som har skett. Man har ju i reservationen inte alls knutit stadsfullmäktigebeteckningen till just de tidigare stadsfullmäktige i städerna. Tanken tycks i stället vara att det skall vara fritt fram för alla kommuner, oavsett alla traditioner, att använda denna beteckning. I de allra flesta kommunerna kommer man emellertid när kommunindelningsreformen är genomförd att kunna bygga på traditioner både av stadsfullmäktige och av kommunalfullmäktige. Jag har väldigt svårt att se hur traditions-skäl skall kunna leda till ett bestämt val av benämning på fullmäktige i dessa fall.

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

Utskottsminoritetens förslag får vidare från rent praktiska synpunkter konsekvenser som ter sig egendomliga. Man har alltså tänkt sig att kommunalagarna inte skall innehålla någon entydig upplysning om hur kommunens viktigaste organ skall betecknas. I stället skall varje kommun för sig avgöra om begreppen kommunens styrelse och kommunens fullmäktige också skall gälla såsom officiella beteckningar på de kommunala organen eller om kommunerna vid sidan av dessa benämningar skall få begagna någon av de hittillsvarande benämningarna. Det betyder att beteckningarna skulle komma att växla mellan i övrigt helt likartade kommuner. Det vore enligt min mening ägnat att skapa förvirring kring innebörden av begreppet kommun och att i vissa fall vålla praktiska problem för myndigheter och allmänhet i kontakten med de kommunala organen i våra kommuner.

Jag tycker att den debatt som vi har haft här i dag på ett utomordentligt sätt har belyst att denna förvirring redan nu är på väg. Det står ju fortfarande inte klart för kammarens ledamöter vad reservanterna på denna punkt avser, eftersom i reservationen framhålles att man skall ha möjlighet att välja beteckning på kommunens fullmäktige och styrelse.

Herr Gösta Jacobsson talade nyss om att han kände sig förvirrad. Är det meningen att vi med denna typ av lagstiftning skall sprida den förvirringen ut över landet och sätta våra kommunala förtroendemän och allmänheten i den situation som kammarens ledamöter uppenbarligen befinner sig i i dag när de försöker tolka vad reservationen egentligen avser?

Fördelarna med en valfrihet för kommunerna — ty det är klart att man kan säga att det alltid finns fördelar med en sådan — är i det här avseendet enligt reservanternas förslag sålunda inte så stora att de uppväger de nack-

delar som en sådan ordning skulle kunna föra med sig.

Jag har den bestämda uppfattningen att kommunerna i frågor *av betydelse* för den kommunala demokratin skall ha största möjliga frihet att välja de lösningar som med hänsyn till förhållandena i varje kommun är de mest lämpliga. Regeringen har också till årets riksdag lagt fram ett flertal förslag till lagstiftning som bygger just på den tanken, och jag erinrar om att det förslag om antal fullmäktigeledamöter och angående suppleanter för fullmäktige som vi nu diskuterar är ett sådant förslag. Det är frågor som jag anser ha reell betydelse för den kommunala demokratin, men där vill reservanterna, i varje fall när det gäller suppleantsystemet, införa tvingande bestämmelser för kommunerna.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag fäste mig vid att statsrådet i sitt inlägg pekade på att då vi hade olika bestämmelser för städer, köpingar och landskommuner behövdes också olika termer därför. Det är alldeles riktigt, herr statsråd, men när man har likartade bestämmelser då *kan* man ha men *behöver* inte ha lika eller olika beteckningar. Det är då valfriheten inträder. Den omständigheten att vi har likartade bestämmelser motiverar inte i och för sig också en likartad terminologi.

Övertron på terminologin må vara en centralbyråkratisk åkomma. Men att en kommunalman som statsrådet Lundkvist skulle fästa så stort avseende vid den hade jag inte trott.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Richardson gav en tolkning av innebörden i reservanternas förslag som jag inte kan vara

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

med om. Därför tvingas jag — ehuru jag hade hoppats att inte behöva göra det — att ställa yrkandet, att »riksdagen måtte uttala att de ändrade bestämmelserna om beteckningarna på de borgerliga primärkommunerna icke berövar städerna den givna rätten att använda ordet stad som officiell beteckning».

Herr PETERSSON, GEORG, (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det yrkande som framställdes av herr Gösta Jacobsson ber jag att få yrka avslag på detsamma.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Statsrådet Lundkvist tillät sig beteckna framställningarna i pressen av innehållet i propositionen som vilseledande. Jag kan inte finna att han har belägg för det påståendet, allra minst efter att ha hört debatten här.

Statsrådet Lundkvist betecknade också som välgörande den redogörelse som konstitutionsutskottets majoritet har framlagt. Jag måste säga att det skrivsätt som konstitutionsutskottets majoritet har begagnat sig av fyller alla anspråk på oklarhet. Det är egentligen bara en sak som står alldeles klar när man läser detta, och det är att begreppet stad skall försvinna i vad gäller dess administrativa innebörd. Det gör väl också att herr Richardson har alldeles fel, när han tror att man skall kunna begagna ordet huvudstad i fortsättningen, eftersom det är ett administrativt begrepp. Allt som hör till administrativa begrepp i fråga om stad skall bort enligt konstitutionsutskottets majoritet. I utlåtandet står också de mest underliga saker om tätbebyggelsekärna och annat, som jag inte skall ingå på, eftersom flera talare har berört den frågan tidigare.

Jag tycker — alltså i motsats till

statsrådet — att konstitutionsutskottets majoritet verksamt har bidragit till den allmänna oklarheten på området. Nå, säger man, nu är också reservationen fylld av en viss oklarhet. Jag medger att det har uppstått en smula dunkelhet även kring reservationen. För mig är nyckelorden i reservationen följande: »Utskottet» — alltså reservanterna — »anser för sin del att den av kommunalrättskommitténs majoritet föreslagna lösningen — — — väl motsvarar de angivna önskemålen.» Förslaget av kommunalrättskommitténs majoritet innebär ju faktiskt en valfrihet. Betraktar man dessa ord som nyckelord i reservationen kan det inte råda så stor oklarhet. Herr Richardson har dessutom själv sagt att han vill ha kvar benämningen stadsfullmäktige för att indirekt sanktionera benämningen stad.

Nu har statsrådet också bidragit till den allmänna förvirringen med ett nytt inlägg. Han sade alldeles nyss från denna talarstol att i själva verket utgör — jag citerar fritt nu och därför kan det komma med något felaktigt ord — förslaget i propositionen ett sätt att stärka stadsbegreppet och förankra det. Vill statsrådet vara snäll och förklara vad han menar med det.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Vad jag sade i mitt inlägg var, herr Hernelius, att med förslaget i propositionen skapar vi möjligheter för de nuvarande städerna, även i den mån de kommer att ingå som en av flera städer i större kommuner, att bevara benämningen stad i den mening som människor uppfattar begreppet stad i det allmänna språkbruket. Vi kan sålunda, för att upprepa en gång till vad jag redan sagt, om förslaget i propositionen godkännes, tala om Gränna stad inom Jönköpings kommun — de ligger ju i samma kommunblock — och om Huskvarna stad i Jönköpings kommun. Vi kan tala om en rad av de svenska småstäderna med gamla

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

historiska traditioner som städer även i fortsättningen, som geografiska begrepp. Men skulle vi gå den vägen att vi administrativt, i kommunallagarna, bevarade begreppet stad som hitintills skulle vi slå ut denna möjlighet för de gamla städerna. Jag har hela tiden betonat att jag avser det geografiska begreppet stad, som jag tror att vi alltid kommer att begagna oss av.

Herr Hernelius gjorde gällande att jag hade påstått att informationen i pressen hade varit vilseledande, men att jag inte hade täckning för mitt påstående. Jag har inte tillgång till den ledare som jag föreställer mig var skriven av herr Hernelius i Svenska Dagbladet i den här frågan. Men nog var den tilltagen i överkant när det gällde att beskriva vad som skulle komma att hända med de svenska städerna. Och på en punkt gav herr Hernelius mig ett bidrag när han nu var uppe i talarstolen. Han påstod att vi i fortsättningen inte kommer att kunna tala om någon huvudstad, därför att det är ett administrativt begrepp. Vi kommer absolut att i fortsättningen kunna tala om huvudstaden. Det faktum att Stockholm blir en kommun som alla andra svenska kommuner innebär ju inte att det inom Stockholms kommun finns några speciella fördelar och privilegier som skiljer ut Stockholm från andra svenska städer och gör det nödvändigt att upprätthålla någon form av lagstiftning som i detta avseende markerar Stockholms särart; Stockholm är ju i den meningen en kommun. Men Stockholm är också vår största stad och har sin beteckning som huvudstad inte i kraft av något slags kommunal särart utan i kraft av att regering och riksdag har sitt säte i och verkar i denna stad. De förhållandena kommer inte att förändras genom den föreslagna reformen. Herr Hernelius kommer att kunna sova lugnt vad den frågan beträffar. Vi kommer alltid i fortsättningen att kunna tala om Stockholm som huvudstaden i den meningen.

Herr Ferdinand Nilsson ville att jag ett ögonblick skulle fundera över mitt kommunala förflutna när jag diskuterar i dessa sammanhang. Det har jag gjort i betydande grad när jag behandlat dessa problem. Jag har alltid erinrat mig att det man sätter värde på som kommunalman är att så klart som möjligt kunna förstå innebörden av de lagar som riksdagen fattar beslut om. Jag anser att vi får en bättre möjlighet att klargöra innebörden i begreppet kommun om vi inte försöker vidmakthålla olika benämningar på dem som skall styra våra kommuner. Gör vi det kan vi möjligen bidra till att ut i landet sprida den förvirring som — vilket jag konstaterade i mitt tidigare inlägg — redan har gripit omkring sig en smula här i kammaren när det gäller innebörden av en av reservationerna.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet säga att det jag finner värdefullast beträffande det kommunala är inte att termerna är så klara som möjligt. Det är bra om de är det, men det mest värdefulla är den kommunala självstyrelsen, den kommunala beslutanderätten, som vi ännu bitvis har kvar och som vi i dag slåss om.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet försäkrade att Stockholms stad kommer att vara kvar som huvudstad. Det lät betryggande. Han knöt närmast sitt uttalande till det förhållandet att regering och riksdag verkar här. Det finns emellertid exempel på många länder som flyttat regering och riksdag till mindre städer och därmed ändrat begreppet huvudstad. Var alltså inte för säker i profetiorna!

Men om det är som statsrådet säger att huvudstadsbegreppet inte berörs förstår jag fortfarande inte vad konsti-

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

tutionsutskottets majoritet menar med att skriva att begreppen landskommun, köping och stad inte försvinner, i den mån de har betydelse utöver sin administrativa innebörd. Har de administrativ innebörd försvinner de. Begreppet **huvudstad har väl en administrativ innebörd?**

Statsrådet sade vidare i ett svar på min fråga att han menade att stadsbegreppet kan få en bättre förankring. Som exempel tog han Gränna stad inom Jönköpings kommun. Vad han syftade på var tydligen det allmänna språkbruket. Nu är språkbruket någonting mycket föränderligt, och man måste anpassa det efter den officiella benämningen, som herr Berglund mycket riktigt här har påpekat. Men får jag tolka statsrådet på det mest välvilliga sättet så är det så, mot bakgrunden av vad konstitutionsutskottet skriver, att begreppet stad må vi väl säga, väl tänka på men för all del inte skriva, ty då blir det officiellt.

Herr **RICHARDSON** (fp):

Herr talman! Det kan ingalunda förnekas att debatten präglats av viss oklarhet och förvirring. Men att därav dra slutsatsen att denna förvirring skulle spridas till kommunerna kan inte jag finna riktigt.

Förvirringen i denna debatt beror väl framför allt på att frågorna i sak är svåra och besvärliga. Två problem är invävda i varandra, två propositioner har bakats ihop och den ena av dessa propositioner har lämnats mycket sent så att det har uppstått stor tidsbrist i konstitutionsutskottet.

Det förefaller mig dock egendomligt att det skulle behöva råda någon oklarhet om de olika förslagen. Vi har tre förslag, och frågan gäller beteckningarna på styrelser och fullmäktigeförsamlingar. Utskottsmajoritetens förslag innebär att beteckningarna skall vara kommunfullmäktige och kommunstyrelse. Reservationen 1 följer kommunal-

rättskommitténs betänkande och menar att organen skall heta kommunens fullmäktige och kommunens styrelse. Den tredje hemställan, som herr Jacobsson här framfört, gäller rätten för kommun att behålla begreppet stad, och jag har ingenting att invända mot den. Men det förslaget ligger vid sidan av den fråga som nu är aktuell, beslut om terminologin i själva lagtexten. Vi kan säga att det är tre olika lägen beträffande städernas frihet och rättigheter och att reservation nr 1 utgör en kompromiss, vilken uppfyller olika önskemål, som reservanterna har framhållit.

Herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! Vi får både tänka, tala och skriva om städer även i fortsättningen, herr Hernelius. Men både utskottets majoritet och dess reservanter har blivit överens om att vi i kommunallagens mening bör ha en enhetlig kommunbeteckning för alla våra kommuner här i landet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt där efter särskilt beträffande ett av herr Jacobsson, Gösta, under överläggningen framställt yrkande.

I fråga om punkten 1, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Svenungsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m.

Fröken *Lundbeck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Svenungsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Lundbeck* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 54.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr förste vice talmannen anförde, att till följd av kammarens nu fattade beslut den av herr *Svenungsson* m. fl. anförda reservationen i vad den avsåg övriga punkter hade fallit.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru *Segerstedt Wiberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svenungsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru *Segerstedt Wiberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svenungsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 51.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Pettersson, Axel Georg*, (cp) anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Med avseende å punkten 3, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Georg Pettersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därpå gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändringar i kommunallagen för Stockholm

Herr *Pettersson, Georg*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Georg Pettersson m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 71.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter utskottets hemställan i punkten 4.

Ytterligare gjorde herr förste vice talmannen i vad anginge det av herr *Jacobsson, Gösta*, under överläggningen framställda yrkandet propositioner, först på bifall till detsamma samt vidare på avslag därå; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår det av herr *Gösta Jacobsson* under överläggningen rörande

de konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 ställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles yrkandet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 51.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. ändringar i kommunallagen för Stockholm

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 45, med förslag till ändringar i kommunallagen för Stockholm i anledning av två propositioner jämte följdmotioner. (Debatt rörande detta utlåtande hade förekommit i anslutning till behandlingen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 44.)

I detta utlåtande hade konstitutionsutskottet hänvisat till sitt utlåtande nr 44. Ärendet gällde propositionerna nr 63 och 129 i vad de avsåge kommunallagen för Stockholm. Av de i utlåtandet nr 44 upptagna motionerna avsåge följande även denna lag:

1) de likalydande motionerna I: 1027, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, och II: 1181, av fröken *Ljungberg m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 1028, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och II: 1182, av herr *Sjönell m. fl.*;

Ang. ändringar i kommunallagen för Stockholm

3) de likalydande motionerna I: 1102, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, samt II: 1271, av herr *Magnusson* i Borås och herr *Enarsson*;

4) de likalydande motionerna I: 1108, av herr *Jacobsson, Per*, och II: 1281, av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*; ävensom

5) de likalydande motionerna I: 1109, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, och II: 1280, av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.*

Detta utlåtande innehöll endast en självständig fråga i förhållande till utlåtandet nr 44, nämligen ett särskilt yrkande i fråga om enhetlig kommunbeteckning. Utskottet — som i tillämpliga delar hänvisat till vad som anförts i utlåtande nr 44 — hade i nu förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i kommunallagen för Stockholm för sin del måtte besluta antaga lagförslaget i bilaga 1 till utlåtandet, med avslag på motionerna I: 1027 och II: 1181, I: 1028 och II: 1182, I: 1102 och II: 1271, I: 1108 och II: 1281 samt I: 1109 och II: 1280, i den mån de icke blivit tillgodosedda genom utskottets lagförslag.

Reservation hade anförts av herrar *Svenungsson* (m), *Lindblad* (fp) och *Richardson* (fp), fröken *Lundbeck* (m) samt herrar *Adamsson* (s), *Henningsson* (s), *Nelander* (fp), *Werner* (m) och *Strömberg* (fp), vilka, av de skäl, som utvecklats i reservationen nr 1 till utskottets utlåtande nr 44, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i kommunallagen för Stockholm för sin del måtte besluta antaga lagförslaget i bilaga 2 till utlåtandet med avslag på motionerna I: 1027 och II: 1181, I: 1028 och II: 1182, I: 1102 och II: 1271, I: 1108 och II: 1281 samt I: 1109 och II: 1280, i den mån de icke blivit tillgodosedda genom reservanternas lagförslag.

Det av reservanterna framlagda förslaget skilde sig från utskottets förslag därutinnan, att reservanterna önskade bibehålla beteckningarna »stadsfullmäktige» och »stadskollegium» i Stockholm.

Fröken **LUNDBECK** (m):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Lundbeck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Lundbeck* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 82;
Nej — 49.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av motion angående vilande grundlagförslag om riksdagens krigsdelegation, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 47, med uppgift på ett vilande förslag till ändring i grundlagarna, avseende riksdagens krigsdelegation.

Det i detta memorial intagna grundlagsändringsförslaget antogs.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets memorial, nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst ärende, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett statligt förvaltningsbolag m. m. jämte motioner.

I propositionen nr 121 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för den 29 maj 1969, föreslagit riksdagen att

1) besluta, att ett statligt förvaltningsbolag skulle bildas i huvudsak enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet och godkänna vad departementschefen därvid anfört om förfarandet vid bildandet samt

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa sådana tilläggsavtal till gällande konsortialavtal mellan staten såsom aktie-

ägare i vissa bolag och andra aktieägare i bolagen, som kunde erfordras i samband med förvaltningsbolagets övertagande av de statliga aktierna i sådana bolag.

I propositionen hade föreslagits, att ett statligt förvaltningsbolag skulle bildas för att den 1 januari 1970 övertaga och därefter förvalta statens aktier i det övervägande antalet av de aktiebolag, vilkas aktier nu förvaltades under fonden för statens aktier. Överförandet av aktierna föresloges ske till det sammanlagda bokföringsvärdet, d. v. s. närmare 1 700 miljoner kronor. Förvaltningsbolagets eget kapital avsåges motsvara detta värde och uppdelas på aktiekapital och reservfond, den senare uppgående till cirka 20 procent av aktiekapitalet.

Som allmän målsättning för förvaltningsbolagets verksamhet hade föreslagits, att den statliga företagsgruppen under krav på lönsamhet skulle uppnå största möjliga expansion. Samtidigt borde förvaltningsbolaget taga särskild hänsyn till samhällsintresset vid val mellan olika produktions- och lokaliseringsalternativ.

Förvaltningsbolaget avsåges i första hand fastställa målen för dotterbolagens verksamhet, tillsätta styrelserna i bolagen, initiera nya projekt samt medverka i dotterbolagens kapitalanskaffning.

För att förvaltningsbolaget skulle få erforderliga finansiella resurser föresloges, att bolaget icke skulle behöva göra några utdelningar för verksamhetsåren 1970—72.

I propositionen hade också föreslagits bildande av en särskild affärsverksdelegation för ökad kontakt och samverkan mellan affärsverken inbördes och mellan dessa och förvaltningsbolaget med dotterbolag. Vidare föresloges en ordning för vidgad information till riksdagen om de statliga företagen.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 51, av herr *Werner*, och II: 9, av fru *Mark-*

lund m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte uttala sig för att LKAB och övriga statliga bolag, som nu tillhörde SAF, borde utträda ur denna organisation,

dels de likalydande motionerna I: 1068, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 1236, av herr *Wedén m. fl.*, vari anhållits,

A. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa

1. om en utredning med syfte att föreslå ett system med statliga kreditgarantier för utveckling av stora och riskbetonade projekt,

2. att ett system måtte införas enligt vilket ej endast offentliga företag utan även enskilda erbjödes lämna offert på kostnaderna för fullgörandet av sådana uppgifter som staten önskade få utförda och som icke bedömdes kunna täckas av produktionsavkastning enligt normala företagsekonomiska kalkyler men för vilka företagen i fråga vore lämpade,

3. att vad i motionerna anförts i fråga om en utförlig och öppen redovisning från förvaltningsbolaget och från dess dotterföretag i syfte att möjliggöra en klarare bedömning av utfallet av den ekonomiska verksamheten måtte beaktas,

4. att de riksdagsmän som så önskade måtte beredas tillfälle att närvara vid vilket som helst statligt företags bolagsstämma och att där ställa frågor om verksamheten,

5. att de anställda i statliga företag borde få rätt att utse representanter i respektive företags styrelse;

B. att riksdagen måtte uttala, att den i propositionen gjorda distinktionen mellan ägaransvar och företagansvar icke finge tolkas som en begränsning av riksdagens prövningsrätt när det gällde statliga företags skötsel,

dels de likalydande motionerna I: 1070, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 1234, av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen nr 121 och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. utreda i vilka former de statliga företagen borde samordnas och drivas för att inom den statliga företagssektorn skapa ökad effektivitet och bättre lönsamhet med tillgodoseende tillika av kraven på konkurrens på lika villkor och behovet av vidgad insyn och kontroll,

dels ock motionen II: 1235, av herr *Stridsman m. fl.*

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1070 och II: 1234 måtte besluta, att ett statligt förvaltningsbolag skulle bildas i huvudsak enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet över industriärenden för den 29 maj 1969,

2. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om förfarandet vid bildandet av förvaltningsbolaget,

3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om målsättningen m. m. för statliga företag,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1068 och II: 1236 i vad de avsåge viss representation i statliga företags styrelser,

5. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats beträffande redogörelser för den statliga företagssektorn,

6. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført beträffande möjlighet för ledamot av riksdagen att närvara och ställa frågor vid bolagsstämma med förvaltningsbolaget,

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

7. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I:1068 och II:1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna i statsrådsprotokollet förordnat offertsystem,

8. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa sådana tilläggsavtal till gällande konsortialavtal mellan staten såsom aktieägare i vissa bolag och andra aktieägare i bolagen, som kunde erfordras i samband med förvaltningsbolagets övertagande av de statliga aktierna i sådana bolag,

9. att riksdagen måtte avslå motionen II:1235,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I:51 och II:9,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1068 och II:1236 i vad de avsåge viss statlig kreditgaranti.

Reservationer hade avgivits

1, beträffande frågan om *bildande av ett statligt förvaltningsbolag*, av herrar *Virgin* (m), *Ottosson* (m), *Bohman* (m) och *Lothigius* (m), vilka ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag härom och att därför

dels utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade,

dels utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:1070 och II:1234 avslå Kungl. Maj:ts förslag om bildande av ett statligt förvaltningsbolag och som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande utredning om de statliga företagen,

dels utskottets hemställan under 2 till och med 8 — vid bifall till yrkandet beträffande 1 — bort utmynna i avslag å Kungl. Maj:ts förslag;

2, beträffande *målsättningen m. m. för statliga företag*, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp),

vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I:1068 och II:1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande målsättningen m. m. för statliga företag;

3, beträffande frågan om *viss representation i statliga företags styrelser*, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:1068 och II:1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående representanter för de anställda i de statliga företagens styrelser m. m.;

4, beträffande *redogörelser för den statliga företagssektorn*, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Enskog* (fp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den i reservationen angivna lydelsen samt att utskottet bort under 5 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I:1068 och II:1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande redogörelser för den statliga företagssektorn;

5, beträffande frågan om *riksdagsledamots närvaro vid statliga bolags bolagsstämma*, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Enskog* (fp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort

i viss angiven del hava den avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 6 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I:1068 och II:1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande riksdagsledamots närvaro vid och möjlighet att ställa frågor vid bolagsstämmorna i de statliga företagen;

6, beträffande frågan om *viss statlig kreditgaranti*, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Virgin* (m), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Sjönell* (cp), *Lothigius* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 11 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:1068 och II:1236, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda om statlig kreditgivning för utveckling av stora och riskbetonade projekt.

Herr förste vice talmannen yttrade, att vid överläggningen beträffande förevarande utlåtande jämväl finge beröras statsutskottets utlåtanden nr 169 och 170, konstitutionsutskottets utlåtande nr 43 samt bankoutskottets utlåtande nr 52; yrkanden angående sistnämnda utlåtanden skulle dock ställas först sedan vederbörande utlåtande föredragits.

Herr OTTOSSON (m):

Herr talman! Vi skall nu behandla tre propositioner, vilka samtliga har anknytning till det statliga företaget. Innan jag går in på dessa vill jag anföra några allmänna synpunkter.

Jag är på det klara med att riksdagen i dag endast i efterhand har att lämna sin sanktion av beslut som regeringen

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. fattat och statsrådet Wickman i flera fall redan satt i verkställighet. Jag vill ändå uttrycka min tacksamhet över att vi, även om det är i efterhand, får tillfälle att lägga några synpunkter på företagsproblemen, som sannerligen inte är så enkla som man många gånger vill göra dem.

I proposition nr 121 om bildandet av ett statligt förvaltningsbolag och en särskild affärsverksdelegation gör departementschefen i sin inledning en analys av den ekonomiska utvecklingen under senare tid och konstaterar, att genom bl. a. den tekniska utvecklingen och en friare världshandel har det skapats större möjligheter till expansion, men att samtidigt utvecklingen medfört hårdare konkurrens och krav på snabbare omställningar. Jag tror att detta är ett riktigt konstaterande, som i varje fall uppmärksammats av det enskilda näringslivets företrädare och som gett till resultat att det i vårt land har skapats ett ekonomiskt välstånd och en ekonomisk tillväxttakt, som är högre än i de flesta länder. Det kan vara nyttigt att påminna sig detta förhållande när man i dag från olika utgångspunkter går till angrepp mot den enskilda företagsamheten och förordar en socialisering. Den strukturella omvandlingen av näringslivet i industriländerna går i allt snabbare takt, och jag har en bestämd känsla av att den svenska industrin inom ramen för de ekonomiska resurser som funnits till förfogande har hävdats sig synnerligen väl. Vi får inte glömma bort att även om vi är ett högt utvecklat industriland, så är vi i de stora sammanhangen ganska små och måste konkurrera med länder, som har både större resurser och i många fall andra affärsmetoder.

Jag vill påstå att svenska företagare, såväl mindre, medelstora som stora, varje dag har att kämpa med problem, som sannerligen inte tillhör de lättaste. Det är svårt att undvika att några företag i denna hårda konkurrens slås ut, men att av detta dra slutsatsen att

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

»inte obetydliga strukturella svagheter finns på flera håll inom vårt näringsliv» är kanske att göra det litet för lätt för sig, i synnerhet som departementschefen själv har ambitioner att utveckla sin rörelse och då får bättre möjligheter att känna på affärlivets verklighet. Jag är nämligen inte säker på att bekymren i vissa branscher beror på att företagarna slagit sig till ro och inte följt med den tekniska utvecklingen. De beror kanske framför allt på att ett högt kostnadsläge och andra länders, speciellt de socialistiska ländernas, utbud av varor till underpris har omöjliggjort konkurrens på lika villkor.

Även om man ställer kraven på ett företag att det skall drivas effektivt och med lönsamhet och det enligt vårt sätt att se uppfyller dessa krav, räcker detta ändå inte till för att i vissa branscher slåss mot den utländska konkurrensen. Att ett statligt företag, under förutsättning att man ställer samma krav på effektivitet och lönsamhet, skulle ha speciella förutsättningar att klara sig bättre än ett enskilt har vi i varje fall inga påtagliga bevis för. Om industriministern skulle ha något hemligt recept för hur man med beaktande av näringslivets situation skall kunna möta denna utländska konkurrens, tror jag alla landets företagare skall lystra med intresse.

I propositionen 121 har som allmän målsättning sagts att för förvaltningsbolaget skall gälla att under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion. I reservationen till utlåtandet nr 168 har vi hävdatt att det säkerligen föreligger ett behov av samordning inom den statliga företagssektorn, och vi har ifrågasatt om förslaget i det hänseendet är tillräckligt långtgående. När man på sidorna 18 och 19 i utlåtandet tar del av den statliga företagssektorns uppbyggnad och ser den branschsplittning som förekommer, frågar man sig om inte en rationellare ordning hade varit möjlig. Då en fusion görs inom det enskilda näringslivet är man ange-

lägen om att sammanföra likartade företag till en större enhet för att därigenom vinna ekonomiska fördelar och större effektivitet.

Remissinstanserna har också i denna angelägenhet varit kritiska och intagit en negativ hållning till bildandet av ett förvaltningsbolag på de grunder som propositionen anger.

Reservanterna har vidare anfört att en samordning, som syftar till en utvidgning av den statliga företagssektorn enbart av politiska och ideologiska skäl utan att det är bevisat att man kan erbjuda bättre effektivitet, lönsamhet eller trygghet för den anställde än inom den enskilda sektorn, inte kan få vår fullmakt enligt det nu föreliggande förslaget.

Femte avdelningen i statsutskottet har i höst haft förmånen att företa en resa till bl. a. Japan och Italien. En av avsikterna med resan var att studera hur dessa länder hade byggt upp sina förvaltnings- och utvecklingsbolag. Vi fick tillfälle till intressanta besök och diskussioner med ledande företrädare för både den statliga och den enskilda sektorn. Det är naturligtvis svårt att dra paralleller med länder som har olika bekymmer och olika politisk uppfattning och som dessutom varit direkt engagerade i ett förödande världskrig. Ett genomgående drag var dock det intima samarbetet mellan statlig och enskild företagsamhet.

När vi besökte den ekonomiska planeringskommissionen i Tokio och fick ett intressant samtal med viceministern, förklarade han att man vid planeringen på längre sikt alltid först diskuterade med företrädare för näringsliv, jordbruk och forskning, innan planerna fastställdes. Och ministern tillade: Vi tar mycket stor hänsyn till deras åsikter.

Liknande tongångar fick vi höra hos IRI i Italien, som ju varit något av en modell i statsrådet Wickmans propositioner under senare tid. Jag är också övertygad om att man där kan hämta

åtskilligt av erfarenhet både när det gäller samarbete mellan enskild och statlig företagsamhet och kanske speciellt när det gäller lokaliseringspolitiken.

Jag måste emellertid beklaga att jag inte kan finna att IRI:s uppbyggnad i någon högre grad stämmer överens med dagens förslag om ett statligt förvaltningsbolag. IRI är bl. a. ett börsnoterat företag med ca 450 000 italienska medborgare som aktieägare. Det ansågs som ett förtroendekapital när allmänheten satte in sina besparingar där, vilket tvingade de statliga företagen till en lönsam utveckling.

Vad avser bildandet av ett förvaltningsbolag borde man enligt reservanterna som en första åtgärd ha sökt analysera de nuvarande statliga företagen och lagt fram förslag om hur dessa företag skulle kunna effektiveras, innan man i svepande formuleringar talar om största möjliga expansion. Det framgår för övrigt av den preliminära värderingen av de statliga företagen att det fanns all anledning att göra en sådan analys. Jag skall inte närmare gå in på en bedömning av detta värdeinstrument, men jag kan inte underlåta att göra några kommentarer.

Får jag först konstatera att värderingsmännen omgett sin utredning med betydande reservationer både i fråga om graden av noggrannhet och med anledning av den korta tid som stått till deras förfogande för att analysera de förhållanden som är relevanta vid värdebedömningen.

Vad som också är intressant är väl att värdet av statliga företag i vissa fall gjorts beroende av företagets verksamhet. Om det utför tjänster endast åt statliga verk och företag räknar man med en bättre lönsamhet och därmed ett högre värde än om företaget skulle verka i den öppna marknaden. Är detta ett utslag av den fria konkurrens som vi alla vill bekänna oss till?

Värderingen borde vidare ha givit anledning till en tankeställare och

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. kanske till frågan, om inte strukturaliseringen gäller även statliga företag. Jag är på det klara med att flera företag som skall ingå i förvaltningsbolaget måste ses och värderas med hänsyn till deras sociala funktion. I det avseendet råder inga delade meningar. Men liksom man inom den enskilda sektorn enligt lag är skyldig att inställa betalningarna och sätta stopp för verksamheten när en viss del av tillgångarna är förbrukade, borde man inom den statliga sektorn fundera över om det kan vara riktigt att kasta goda pengar efter dåliga.

Professor Petrilli, som nyligen har varit här, hade tänkvärda synpunkter på detta problem, och eftersom professorn och herr statsrådet är goda vänner rekommenderar jag en konsultation. Det är möjligt att man för den mångfald miljoner som med jämna mellanrum pumpas in i vissa statliga företag skulle kunna finna bättre användningsområden, vilka samtidigt skulle täcka den sociala skyldighet till arbetstillfällen som vi vill åstadkomma speciellt i lokaliseringsområdena.

Vad som är anmärkningsvärt är vidare att för statliga företag som i många fall under decennier drivit sin verksamhet måste man nu företa en konsolidering som ger företaget möjlighet till en rimlig utdelning på kapitalet. Vidare skall man innehålla tre års avkastning, för att därigenom få ekonomiska resurser till största möjliga expansion utan att behöva besvara riksdagen. Detta är naturligtvis en elegant lösning för att bland annat komma vid sidan av de kreditrestriktioner som för närvarande gäller för företagsamheten men innebär dessutom en konkurrensmässig fördel gentemot icke statliga företag.

Herr talman! I motionerna I:1070 och II:1234 har vi flera motiverade skäl för att yrka avslag på propositionens förslag. I likhet med riksbanksfullmäktige anser vi förslaget om bildande av ett förvaltningsbolag vara ett

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. uttryck för »en till övertro gränsande tilltro till vad enbart organisatoriska förändringar i toppen av en stor och högst varierad ekonomisk verksamhet kan åstadkomma».

Herr talman! När det gäller detta utlåtande återkommer jag senare med ett yrkande.

Jag skall därefter göra några kommentarer till statsutskottets utlåtande nr 169 angående förvärv av aktier i AB Kabi m. m. Jag finner handläggningen av ärendet synnerligen anmärkningsvärd, och jag är förvånad över att den socialdemokratiska majoriteten accepterar att riksdagens roll reduceras till att bli ett transportkompani.

Jag vill gärna föredra ett par citat. I publikationen Läkemedelsförsörjning i samverkan, som avlämnades den 31 oktober, står det på sidan 26 under rubriken Statlig läkemedelstillverkning: »Läkemedelstillverkning i statlig regi bedrivs vid statens bakteriologiska laboratorium, SBL, statens veterinärmedicinska anstalt, SVA, militärapoteket, försvarets fabriksverk samt vid Kabi, vars aktiemajoritet nyligen förvärvats av staten.» I det följande ges en kortfattad redogörelse för omfattningen av denna tillverkning. »Förvärvet av Kabi grundar sig på en överenskommelse mellan staten och Pripps Bryggerier den 8 juli 1969. Staten som numera äger 65 % av aktierna i Kabi tillträdde verksamheten den 1 oktober 1969.»

Jag vet inte om man kan säga att det tillhör de demokratiska spelreglerna att man tillträdde verksamheten den 1 oktober 1969 och att vi i dag skall besluta om förvärvet av samma företag. Det finns också en tidtabell i motionen II: 1275. Den 4 november i år förelades riksdagen proposition nr 142. Den 8 juli i år träffades ett avtal, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, om statens förvärv av aktiemajoriteten i AB Kabi. Den 17 september träffade representanter för industridepartementet och socialdepartementet ett avtal

för svenska staten med Apotekarsocieteten om avlösning av nuvarande apotekssystem, allt under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande. I slutet av september 1969 utsåg Kungl. Maj:t ny ordförande jämte två ledamöter att inträda i Kabis styrelse från den 1 oktober. I början av oktober utsåg Kungl. Maj:t tre ledamöter att inträda i början av oktober som suppleanter i Vit-rums styrelse. Detta är i varje fall för mig ett ganska förvånansvärt exempel på föregripande av riksdagens bestämmanderätt.

Läkemedelsindustrin har i likhet med en hel del andra branscher blivit föremål för utredning av finansdepartementets koncentrationsutredning. Med hänsyn till att läkemedelsindustrin enligt koncentrationsutredningen uppvisar »ett antal karakteristika som gör den särskilt intressant i en undersökning av samband mellan tekniska och institutionella förhållanden, marknadsstruktur och resursallokering» har den studerats särskilt intensivt. I själva verket torde ingen annan bransch ha blivit föremål för så ingående analyser och studier, och från fackmannahåll förefaller man vara ense om att betänkandet är det hederligaste och troligen bästa försöket till analys av läkemedelsindustrin som gjorts i offentlig regi. Vidare kan väl konstateras att just inom läkemedelsindustrin har staten sedan länge full insyn. Dessutom tillämpas priskontroll.

Det är därför synnerligen tillfredsställande, anser jag i varje fall, att utredningen inte ger något som helst belägg för den kritik som socialiseringsivrarna i många år riktat mot denna vår kanske mest expansiva industri. Slutsatsen blir snarare att läkemedelsindustrin fyllt sin dubbla uppgift — som en del i vårt expansiva näringsliv och som en del i vår sociala struktur — på ett synnerligen hedrande sätt. Det finns anledning att uttala detta här i dag. Några sakliga argument för statliga ingripanden i branschen finns all-

så inte att hämta i koncentrationsutredningens betänkande, och det torde vara statsrådet Wickman bekant, även om avtalet med Kabi träffades några månader före betänkandets publicering.

Det har även förekommit en del andra argument för statsingripandena mot läkemedelsindustrin. Jag skall därför tillåta mig att citera ordagrant ur koncentrationsutredningens betänkande: »Sedan ganska länge och särskilt under de allra senaste åren har läkemedelsindustrin tilldragit sig ett betydande intresse i den näringspolitiska debatten i Sverige och i andra länder. Denna industri har sålunda varit ett av favoritobjekten för förslag om socialisering. De därvid anförda argumenten har kanske inte alltid haft så stor saklig tyngd. Snarare är det så att man här kan finna ovanligt mycket av känslomässiga eller på annat sätt irrationella argument.»

Vi har, herr talman, i vår partimotion synnerligen utförligt granskat och bemött de olika motiv för statsingripanden som förekommit i den offentliga debatten och de motiv som anförts i propositionen. I intet fall har utskotts-majoriteten bemött oss, och den enda slutsats jag kan dra av detta är följande. Det enda motiv som kvarstår är det socialdemokratiska partiets näringspolitiska program, men mot det motivet biter inga sakargument, med en oförändrad politisk styrkeställning här i landet. Om den ställningen inte ändras kommer vi att få uppleva förslag till statsingripanden i näringslivet bransch för bransch, uppträdde som pärlor på ett socialismens radband, om man nu kan tala om ett sådant. Jag hoppas att svenska folket skall reagera mot den socialiseringsiver som för närvarande råder.

Herr talman! Jag kommer senare att yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr talmanen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Under det här riksdagsåret har en rad statliga företag föslagits och även diskuterats inom statsutskottets femte avdelning. Alla förslag har godkänts av folkpartiet, men vi har haft våra erinringar. I våras kom en hel del förslag som vi tyckte var mycket dåligt underbyggda, och vi satte många frågetecken, men vi lyckades så småningom få klarhet och kunde alltså lämna vårt bifall.

Denna riksdag avslutas med bl. a. ett ärende om tre nya statliga företag — ett statligt förvaltningsbolag samt Uddcomb och Kabi. Tyvärr har vi här mycket starka erinringar att göra, men inom folkpartiet har vi ändå kunnat acceptera och godta dessa förslag om statliga företag. Jag skall i första hand uppehålla mig vid det statliga förvaltningsbolaget och sedan i någon mån beröra de övriga aktuella företagen.

Det finns behov av att samordna och effektivisera statlig företagsamhet. Det har även herr Ötossosson antytt, och där- om har vi varit eniga inom femte avdelningen. Ett förvaltningsbolag i enlighet med propositionens förslag innebär ett samlat grepp på den del av den statliga verksamheten som drivs i form av aktiebolag. Ett tjugotal företag berörs och skall underställas detta förvaltningsbolag, företag med mycket skiftande omfattning, struktur och produktionsinriktning. Man skulle nästan kunna kalla dem för ett konglomerat av olika företag med viss mångsidighet och en del med mycket stora resurser. Detta kan givetvis innebära en styrka men också svårigheter när man skall integrera alla dessa olika företagsformer.

I proposition nr 121 förekommer, tycker vi inom folkpartiet, en hel del oklara frågor som inte är färdiga ännu, t. ex. relationerna mellan dotterföretagen och förvaltningsbolaget i fråga om ansvarsfördelning och beslutsprocess, något som inte närmare utvecklas. Det gäller dotterföretagens utvecklingsplaner och utveckling var för sig samt gränsdrag-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. ningen mellan ägaransvar och företagsansvar m. m. Folkpartiet har emellertid, herr talman, trots detta kunnat godkänna detta förvaltningsbolag, som vi betraktar såsom en nödvändig initiallösning. Vi anser att möjligheter bör finnas till modifikationer och en kontinuerlig omstrukturering av förvaltningsbolagets organisation och förhållandet till dotterföretagen. Därför har vi sagt vårt ja.

Detta betyder inte att vi inte har haft våra funderingar och en viss kritisk inställning till förvaltningsbolaget, främst då det gäller dess målsättning i fråga om expansion, som vi har tytt som en fråga om utvidgning och att skapa nya företag. Vi skall väl inte förneka vår liberala grundsyn, där i botten finns en viss tveksamhet mot och oro för statlig företagsamhet, som har ambitionen att expandera utan att målsättningen är helt klar.

Med ett förvaltningsbolag blir det också möjligt, som framhålles i utskottsutlåtandet, att bättre än hittills hänföra politiska beslut och beslut av verkställande slag till skilda organ, vilket står i överensstämmelse med traditionen inom svensk förvaltning. Härmed har jag alltså försökt att framlägga det positiva i förslaget om ett förvaltningsbolag och hänvisar i övrigt till utskottets skrivning.

Jag har också behov av att framföra en del allmänna synpunkter på statlig företagsamhet i anslutning till folkpartimotionerna I:1068 och II:1236, som ger vår syn på statlig företagsverksamhet och målsättningen därför. Jag vill på en gång säga att våra motioner inte behandlar hela vår målsättning och syn utan har kommit till med anledning av proposition nr 121 för att ge underlag för vårt ställningstagande. Motionerna ger inte alls någon fullständig sammanfattning av vad folkpartiet vill stå för i dessa sammanhang.

Anledningen till att vi tagit upp denna principiella diskussion är att departementschefen i propositionen för en

debatt om målsättningen för statlig verksamhet i fråga, nämligen krav på lönsamhet och att den statliga sektorns effektivitet, konkurrenskraft och därmed inneboende expansionsförmåga skall tillvaratas. Vi har i vår reservation gjort en sammanfattning av våra synpunkter, och vi är glada över att centerpartiet har varit med om samma reservation.

Avvägningen mellan offentlig och privat makt och inflytande i samhället är en värderingsfråga. Det gäller också fördelningen mellan statlig, kooperativ och enskild företagsamhet, även om där kommer in sociala och ekonomiska synpunkter.

I vår blandekonomi har den enskilda företagsamheten stor dominans, och vi hoppas att det verkligen kommer att bli så i framtiden också. Jag delar herr Wickmans uppfattning att den fria företagsamheten är hönan som värper guldägg och som det finns verklig anledning att vara rädd om.

Vi — och alla — deklarerar att vi utgår från ett marknadsekonomiskt system, och det vill vi behålla. Inbrytningar från statens sida i företagandet bör vara en fråga mera om effektivitet än ideologi, precis som vi fått höra av det italienska förvaltningsbolaget IRI:s president, professor Petrilli, som herr Ottosson nämnde. Frågan är dock hur långt inbrytningen skall gå i framtiden, och vilka särskilda skäl som skall finnas för en sådan. Vi är nämligen inte för en alltför kraftigt utbyggd statlig verksamhet, som enligt vår uppfattning innebär vissa risker, t. ex. ökad byråkratisering, centralplanering av en allt större del av näringslivet, svårigheter att i praktiken upprätthålla konkurrens på lika villkor mellan samhällsägda, kooperativa och enskilda företag och risk för att mindre bärkraftiga företag direkt eller indirekt subventioneras av vinstgivande företag.

Den expansionskraft som finns i statliga företag bör självfallet tillvaratas inom ramen för de finansiella resurser

man har sedan skäliga utdelningskrav tillgodosetts. Kapitaltillskott utöver detta bör inte komma i fråga, om ej riksdagen i varje särskilt fall finner att det föreligger speciella motiv härför.

Det är viktigt att förvaltningsbolaget och dess dotterbolag får arbeta på lika villkor med andra företag när det gäller kapitalförsörjning, förräntning av eget kapital och krav på utdelning. Det senare måste ställas lika högt som om kapitalet hade måst anskaffas på aktiemarknaden eller på liknande sätt.

I propositionen föreslås att förvaltningsbolaget skall befrias från utdelningsplikt under de första åren av sin verksamhet. Även om förvaltningsbolaget övertar redan befintliga företag, som är ett svagare skäl för befrielsen än om det gällt nystartade företag, så kan dock folkpartiet godta befrielsen för utdelningsplikt under de första åren under förutsättning att de sålunda utelivna utdelningarna läggs till det kapital som skall förräntas.

Jag övergår här efter till de fyra motiv för »en väl fungerande statlig företagssektor» som departementschefen anför i propositionen. Härvidlag har vi några viktiga synpunkter. Med »väl fungerande» avser vi främst att verksamheten bedrivs så effektivt att man tillhandahåller goda varor och tjänster till låga priser och tar hänsyn till den omgivande miljön och till de anställdas trivsel, inte i första hand till en kraftigt utbyggd statlig sektor.

I fråga om den första tolkningen borde inte råda några delade meningar, vilket jag tycker också kan utläsas av propositionen, om man är välvillig.

I fråga om den andra motiveringen kommer återigen vår attityd mot statlig företagsamhet fram. Vi vill att man inte på en gång skall engagera sig i statlig verksamhet utan att man skall pröva andra vägar först innan man involverar sig. Det är en del av vår erfarenhet — vår pragmatiska syn — som här kommer till uttryck, men det skall inte tolkas som en negativ inställning i alla si-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. tuationer mot statlig företagsamhet i allmänhet — det är felaktigt.

Låt mig nu gå över till de fyra motiven.

Det första motivet anges vara att stimulera sysselsättningen och den ekonomiska utvecklingen i vissa regioner, främst de med sysselsättningssvårigheter. Detta var den ursprungliga motiveringen bakom företagsdelegationens tillkomst och bildandet av SVETAB, som vi diskuterade i våras. Vi anser fortfarande att man gör de avgörande regionalpolitiska insatserna främst genom nya och bättre former för lokaliseringstöd, t. ex. genom befrielse från den statliga arbetsgivaravgiften, en reviderad taxepolitik och andra åtgärder som utjämnar besvärliga konkurrensnackdelar. Men vi var den gången inte heller emot att det skulle få finnas statliga företag i dessa regioner som stöd om inte någonting annat hjälpte. Vi anser fortfarande att vi behöver såväl statliga, kooperativa som enskilda företag i de norrländska länen och att dessa kompletterar varandra. Vi är inte motståndare till att staten medverkar här till, men vi vill inte att man i första hand skall gå in på statlig verksamhet, om det går att lösa det hela lika bra eller bättre med andra medel. Vi vill också framhålla att det är en viss risk förenad med offentliga investeringar. De kan lätt konservera en föråldrad näringsstruktur och uppehålla företag som kanske borde läggas ned eller omstruktureras. Statliga nyinvesteringar i sysselsättningssvaga områden innebär självfallet inte heller någon garanti för större livskraft eller sysselsättningskapacitet än privata, förutsatt att konkurrensen sker på lika villkor.

Herr talman! Vi har ingen anledning att fördjupa oss i denna del av lokaliseringspolitik. Vi får ett nytt förslag genom landshövding Mats Lemnes delbetänkande som jag har anledning återkomma till längre fram.

Det andra motivet är att främja teknisk utveckling och industriell verksamhet inom vissa krävande produktområ-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. den, t. ex. på grund av satsningens storlek, risk och långsiktighet. Jag har den uppfattningen att folkpartiet ej har delade meningar på den punkten utan anser att sådan satsning kan vara motive-rad och nödvändig. Vad beträffar Norrlandslänen tror jag att folkpartiet verkligen har strukit under att staten behöver göra en stark satsning. Jag tror att förvaltningsbolaget kan få en stor upp-gift, liksom IRI i södra Italien. Kanske vi så småningom kan få ett SVIRI, ett svenskt IRI.

Dock bör beaktas att staten har ett mycket betydande inflytande på kapitalmarknaden, en unik ställning när det gäller tillgång på kapital. Vi anser att kapitalmarknaden bör fungera så att samma lånemöjligheter erbjuds statlig och enskild företagsamhet.

Staten har vidtagit vissa åtgärder för att underlätta finansiering av riskbetonade projekt, t. ex. genom Investeringsbanken. I reservation 6 föreslår vi ytterligare åtgärder, ett system med statliga utvecklingsgarantier såsom ett värdefullt komplement till existerande möjligheter.

Det tredje motivet är att vidga möjligheterna till initiativ för att åstadkomma en mer rationell företagsstruktur inom en industribransch. En dylik bransch-rationalisering kan tillkomma på olika sätt. Det kan ske genom uppköp och fusioner, specialisering av produkter till olika företag etc. I regel har staten andra medel att stimulera en bransch-rationalisering än ett direkt företags-engagemang. Det kan ske genom frisläpp av investeringsfonder, arbetspolitiska åtgärder och näringslivets skyldighet att anpassa sig till statlig övervakning. Men det kan också finnas skäl för att staten går in i en dylik bransch. Vi har haft ett exempel i Swedish Machine Tool Company, ett företag som jag väl känner till. Ett annat exempel är Kabi, som vi också behandlar i dag.

Det fjärde motivet är att det är värdefullt för staten med ingående erfarenhet av företagandets villkor. Det är självfal-

let att detta är mycket värdefullt, särskilt om staten genom sitt industridepartement nu har i tankarna att starkt expandera och utveckla statlig företags-samhet. Vi tycker dock att det är ett något underligt motiv att lägga fram i en proposition. Men i detta sammanhang skulle jag, herr talman, vilja beröra ett intressant spörsmål, som kommer att möta inte bara de fria företagen utan även de statliga, nämligen frågan om företagens ansvar i samhället utöver att enbart vara lönsamma. Det har talats mycket om lönsamhet i samband med statlig företagsamhet.

Denna fråga har diskuterats i ett nyutkommet arbete »Företaget och dess omvärld» av professor Eric Rhenman. Han framhåller att företagen liksom andra organ och organisationer i samhället är beroende av den miljö i vilken de verkar. Deras väsentligaste strävan är att under anpassning bedriva en effektiv verksamhet. Det är via sanktioner från miljön, vissa nya värderingar i samhället, en viss offentlig styrning genom lagstiftning, regleringar, av statsmakterna och kanske av människorna uttalade mål, som företagen kan anpassa sig. Ansvar för hur företagen fungerar vilar då inte bara på dem som styr dessa företag, utan det blir också en påverkan utifrån. Det kan hända att denna påverkan utifrån, t. ex. från samhället, leder företagen till en ny politik. Det kan bli en konflikt mellan företagens och omvärldens värderingar så att företagen tvingas gå ifrån lönsamheten som riktmärke. Det är svårt att förena strikt företagsekonomiska mål och vissa samhällsmål, som också statliga företag kommer att få erfar.

Denna fråga belyser verkligen vikten av att det blir ett gott samarbete mellan samhälle och företag, att kontaktytorna ökar liksom förståelsen för företagandets villkor och samhällets ansvar. Det skulle vara intressant att få höra industriministerns synpunkter på hur denna fråga kan tänkas utvecklas på 1970-talet. Om samhället ställer ökade krav på fö-

reiagens sociala ansvar och detta inverkar på lönsamheten, hur skall vi då ställa oss? Det kan bli så att expansionstakten, den ekonomiska utvecklingen, som vi också eftersträvar för att få medel till våra reformer, eftersätts. Från den privata och kooperativa sektorn kan man emellertid hämta många exempel på att god lönsamhet och expansionskraft mycket väl kan förenas med en verksamhet som tar hänsyn till berättigade samhällsintressen.

Den nybildade statliga koncernen bör emellertid inte få expandera på bekostnad av vare sig lönsamheten, förräntningen av kapital, produktkvaliteten eller — jag vill tillägga — de anställdas förhållanden, utan i dess målsättning bör ligga alla dessa krav som man också i dag ställer på de andra företagen i samhället.

Företagandets villkor i dag och i framtiden gör att det blir mera komplicerat att vara ledare för företagen. Det är också därför som det är så viktigt att det finns god tillgång på skickliga ledare. Det är väl något av detta som har framhållits i det fjärde motivet, att staten skall få erfarenhet av företagandets villkor. Detta kan man i och för sig inte säga någonting om.

Herr talman! Jag har nu länge uppehållit mig vid folkpartiets synpunkter på den statliga företagsamhetens målsättning, och jag skall nu gå över till att kort beröra våra reservationer.

Departementschefen framhåller i sin proposition »att målen och villkoren för de statliga företagens verksamhet får inte innebära sådana inskränkningar i deras rörelsefrihet att de placeras i ett underläge i förhållande till de privata företagen». Läser man fortsättningen av detta uttalande, förstår man att departementschefen tänker på regionspolitiken och det särskilda ansvar som de statliga företagen har för att lösa sysselsättningsproblemet i vissa svaga områden.

Att jag har citerat dessa rader när jag nu skall tala om folkpartiets reser-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. vationer är för att se huruvida de inskränker förvaltningsbolagets rörelsefrihet för sina dotterbolag. Det var ju en beskyllning som riktades mot folkpartiet i samband med de reservationer vi hade om SVETAB. Herr talman! Jag kan inte se att våra reservationer, som i och för sig är mycket viktiga, utgör ett hinder för förvaltningsbolaget. Jag betraktar dem mer som ett tillkännagivande av vår liberala syn på statliga företag, av vissa viktiga principer i fråga om de anställdas möjligheter till insyn i sitt eget företag. Man skall inte bara överlämna till ombudsmän att företräda dem, utan de skall verkligen få förtroendet att själva komma in i sitt eget företags styrelse. Det är detta som vi i folkpartiet tycker är så viktigt.

Vi framställer också krav på öppen och utförlig redovisning av den ekonomiska verksamheten. Jag kan inte se annat än att dessa frågor blivit ingående och allvarligt behandlade i propositionen. Man har gjort verkliga framsteg när det gäller att komma med förslag om en bättre insyn. Vi tycker dock inte att det har varit tillräckligt. Vi menar att varje riksdagsman borde ha möjlighet, om han själv vill, att komma till ett statligt företags bolagsstämma och där ställa sina frågor. Vi kan inte inse att det skulle vara så stora praktiska svårigheter. Det finns stora företag i detta land med tiotusentals aktieägare som varje år inbjuds till bolagsstämmor, och man klarar detta. Naturligtvis kommer inte alla, och det kan inte vara så stora praktiska svårigheter här heller.

Många företagsledare skulle tycka att det vore skojigt om en och annan riksdagsman intresserade sig för deras statliga företag. Jag har mött dem som tyckt att det är tråkigt att inte ha en personlig kontakt med ägaren och som skulle vara glada åt en sådan mera personlig kontakt.

Jag har också nämnt att det borde tillskapas vissa ekonomiska utvecklingsgarantier för riskbärande företag. Jag

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. har kanske anledning att senare återkomma till dessa reservationer.

Med detta har jag försökt klarlägga folkpartiets syn på det statliga förvaltningsbolaget som vi säger ja till, samtidigt som vi alltså gjort vissa erinringar när det gäller målsättningen. Vi har också delvis lagt fram vår syn på statlig företagsamhet i allmänhet, en syn som är betingad av vår liberala grundsyn.

Jag vill yrka bifall till reservationerna 2, 3, 4, 5 och 6.

Herr talman! Nu återstår de andra två utlåtandena, om Kabi och Uddcomb. Jag har ingen anledning att här gå in i detalj, eftersom båda dessa utlåtanden kommer att behandlas av senare talare. Vi har accepterat förvärv av aktie i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum, men vi har gjort erinringar angående handläggningen av ärendet, som en representant från oss kommer att ta upp senare. Det gäller också frågan om att förvärva aktier i Uddcomb Sweden AB. Vi anser att detta bolag fyller en uppgift, men vi är missnöjda med handläggningen. Även detta kommer att tas upp i ett senare sammanhang, men jag vill redan nu yrka bifall till dessa två senare utlåtanden.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! De frågor som vi nu behandlar kan ses som ett avsnitt i en diskussion om näringspolitiken. Det är ju mycket angelägna och viktiga frågor, och vi har från centern efterlyst en debatt på detta område. Vi har kritiserat regeringen eftersom den inte haft ett näringspolitiskt handlingsprogram när den kommit med det ena förslaget efter det andra som berör områden med statligt företagande eller ingrepp i det enskilda näringslivets villkor. Vi menar att ett sådant handlingsprogram vore angeläget. Då hade man en mera preciserad linje att följa. Man kan kanske säga att vi fått litet av ett handlingsprogram i denna proposition om för-

valtningsbolaget, men det är ytterst knapphändigt.

De frågor vi närmast har att ta ställning till i dag gäller samverkan mellan och ledningen av de företag som ligger under staten. Det gäller också vissa utökningar av den statliga företagsgruppen. Ett av skälen bakom inrättandet av förvaltningsbolaget är att uppnå en effektiv organisation. Den splittring etc. som rätt beträffande ledningen av de statliga företagen har kritiserats från många håll. Dessa företag är nu uppdelade på sju departement. Kritiken har varit mycket hård på denna punkt, inte minst från de anställda och från regeringen närstående kretsar. Man har sagt att förvaltningen varit stel och tungrodd och ansvarsfördelningen oklar. Jag tror att man har anledning instämma i denna kritik. I den mån det nya förvaltningsbolaget innebär ett bättre grepp har vi anledning hälsa detta med tillfredsställelse.

Jag är dock rädd för att förväntningarna på förvaltningsbolaget är höga. Det framställs som en åtgärd som skall lösa alla problem, men jag tror att det ännu återstår mycket organisationsarbete och många överväganden innan denna organisation blir effektiv.

Jag vill gärna vid detta tillfälle säga att de som i fortsättningen skall arbeta med dessa frågor bör ta del av vad de många remissinstanserna skrivit och vara lyhörda för de synpunkter som där förts fram. Bland annat har man framhållit risken för överorganisation, att man nu tar in ett extra led som kan bli förlamande i stället för vitaliserande. Man har varit rädd för att initiativkraften hos de enskilda företagen skulle hämmas. Man har också framfört en del andra väsentliga synpunkter som man enligt min uppfattning har anledning att tillmäta stor betydelse i den fortsatta detaljutformningen.

Från centerpartiets sida tycker vi emellertid att detta förvaltningsbolag har en stor uppgift att fylla. Vi anser i princip att det bör inrättas. På några

avsnitt har vi dock erinringar mot utskottsmajoritetens och utskottets yttrande. Det gäller mera detaljmärkningar.

Den reservation i vilken vi tillsammans med folkpartiet diskuterar målsättningen föranleder kanske en granskning av frågan ur allmänna näringspolitiska synpunkter. De statliga företagen sysselsätter för närvarande ungefär 6 procent av alla anställda. Produktionsföretag inom denna grupp utgör bara en mycket liten del. Huvudparten är företag med speciella uppgifter såsom posten, televerket, statens järnvägar etc. Det är en mindre andel statlig företagsamhet i Sverige än i flertalet andra länder. Vad man kan åstadkomma i fråga om en aktiv näringspolitik via de statliga företagen har följaktligen en begränsad och ganska marginell betydelse. Tyngdpunkten i näringspolitiken måste enligt vår uppfattning ligga i att stimulera det enskilda och kooperativa näringslivet, att främst genom generella åtgärder söka få fram högsta möjliga effekt till gagn för vårt gemensamma samhälle.

Det finns många områden som man måste angripa mer än man gjort tidigare. Man måste stimulera på olika håll och driva en mer näringsvänlig politik. Det gäller t.ex. kreditpolitiken, näringslagstiftningen, skattelagstiftningen, forskning och utveckling, utbildning, stöd till export och andra områden där man genom insatser från samhällets sida kan stimulera näringslivet till högre effektivitet.

Här har staten saknat det rätta greppet. Man har betraktat sig som en motpart till näringslivet. Det har lätt uppstått en avog inställning mellan näringslivet och samhället, vilket måste vara totalt fel i ett samhälle där 94 procent är enskilt eller kooperativt näringsliv. Det måste vara i högsta grad produktivt att här ägna krafterna åt att verkligen finna vägar till en generell stimulans av det näringsliv vi har. Jag hoppas att det samarbete som in-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.
letts med större företag skall leda till resultat, liksom jag gärna uttrycker den förhoppningen att man också skall söka samverka med mindre och medelstor företagsamhet i detta land för att uppnå de mål som jag skisserat. Vi ser staten som ett gemensamt instrument som skall dra upp ramar, stimulera och stödja näringslivet men också kontrollera att ramarna inte överskrids, att tryggheten, miljön, jämlikheten och andra intressen bevakas. Vore staten själv en stor företagare skulle givetvis svårigheter uppstå, t. ex. risk för dualism, brist på objektivitet och risk för att de statliga företagen skulle gynnas på det övriga näringslivets bekostnad. Förtroendet för staten skulle äventyras. Man kan faktiskt finna exempel från totalitärt styrda länder, där sådana risker har kommit i dagen.

Jag tror inte heller det finns anledning ur effektivitetssynpunkt att sikta till en väsentligt ökad företagssektor. Erfarenheten hittills talar inte för att man skulle ha uppnått någon större grad av effektivitet inom den statliga företagssektorn jämfört med den enskilda. Inom den senare kommer säkerligen sådana företeelser som personligt ansvar, konkurrenskraft och viljan att satsa litet extra mera till sin rätt än inom mycket stora statligt ägda företag.

Om vi således av ideologiska skäl satsade på en starkt ökad statlig företagsamhet anser jag för min del att det vore ett slöseri med allmänna medel.

Vi talar ibland om risken för maktkoncentration, och det är ingen tvekan om att det finns en viss enskild maktkoncentration i detta land. Om den ersattes med statlig företagsamhet blev inte situationen bättre i det avseendet, eftersom en stor statlig företagssektor också skulle innebära en mycket stark företagskoncentration på ett fåtal i verkligheten beslutande personer.

Det är mot den bakgrunden vi har kritiserat målsättningen i propositionen, vilken utskottet understryker,

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. nämligen att under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion. Vi vill särskilt framhålla att statliga företag skall motsvara de mål som både anställda och samhället kräver. Det kan vara i fråga om sysselsättning, yttre och inre miljö liksom andra frågor. Jag tror att dessa mycket väl kan förernas med krav på god lönsamhet och expansionskraft. Det finns det många exempel på från det enskilda näringslivet. Om samhället stöder företagsutveckling, antingen den är statlig eller enskild, i sådana områden där sysselsättningen sviktar bör inte det heller innebära någon belastning vare sig på statlig eller på enskild verksamhet.

Vi vill i vår reservation beträffande målsättningen betona att de statliga företag där de finns skall arbeta under likvärdiga villkor som gäller för andra företag, så väl i fråga om förräntning av eget kapital som anskaffande av kapital. Här har staten en unik särställning genom att den har möjlighet att gå till riksdagen och få mera pengar. Man har dessutom större kreditvärdighet i banker och andra inrättningar än de enskilda företagen.

Vi har, som herr Ottosson nämnde, varit i Italien och studerat statlig företagsverksamhet, och det kan vara intressant att nämna just hur kapitalförsörjningen ordnades i det statliga förvaltningsbolaget IRI. För varje lire som staten tillsköt skaffade bolaget självt tolv lire från annat håll, antingen genom aktieförsäljning eller genom obligationslån eller genom andra lån. I vissa fall gick de statliga företagsenheter ut på marknaden med aktieteckning. Det visar deras vilja att så att säga tävla på samma villkor som de enskilda företagen. Allmänheten fick se att man kunde tävla om kapitalet. Jag tror att det är ett mål att sträva efter för den statliga företagsgruppen även här. Vi menar alltså att en expansion givetvis får ske inom de statliga företagen liksom inom de enskilda, men den bör begränsas till de ekonomiska

resurser som ställs till förfogande vid bildandet och till de möjligheter som statliga företag liksom alla enskilda företag har att få kapital från allmänna marknaden.

Man bör också framhålla att statliga företag givetvis bör ha samma skyldigheter och villkor som enskilda, när det gäller försäljning till staten. Staten är ju i sig själv en stor kund, och staten som konsument får inte gynna egna företag mer än andra. I så fall skulle konkurrensen inom näringslivet bli snedvriden.

Vi är helt på det klara med att det finns särskilda skäl för ett statligt företagande i vissa fall. Det kan vara, som jag sade nyss, sysselsättningsskäl. Jag tror det är en betydande anledning, särskilt nu när vi har mycket stark obalans i landet i fråga om konjunkturen. Statligt företagande kan också vara motiverat i fall av bristande konkurrens eller då det är angeläget att få i gång stora projekt, som det eljest inte finns intresse för att sätta i gång. I fall där man kan räkna med svag lönsamhet för ett projekt, t. ex. vid etablering av företag i ett undersysselsatt område, skall de statliga företagen kunna lämna offerter eller *anbud*, som det egentligen heter, när det gäller att åta sig en viss uppgift i sysselsättningsskapande syfte. Samhället får därvid skjuta till en del pengar på grund av de ogynnsamma förutsättningar som råder i området. Vi anser det helt riktigt och har under utskottsarbetet endast tillagt krav på att möjlighet att få lämna sådana offerter i samma utsträckning också bör ges enskilda företag. Detta har utskottet godtagit och uttalat i sin skrivning.

En annan skrivning som jag också gärna vill understryka gäller en motion från centerpartister om att Norrlandsfonden även i fortsättningen bör få direkta statliga bidrag. För närvarande erhåller Norrlandsfonden årligen anslag från LKAB, ett företag som skall ingå i det nya statliga förvaltningsbo-

laget. Utskottet framhåller att de positiva erfarenheterna av Norrlandsfondens verksamhet motiverar att den även framdeles erhåller årliga bidrag. Det anser jag bör vara ett riktmärke vid handläggningen av dessa frågor framöver.

Från centern och folkpartiet har vi starkare velat betona angelägenheten av att de anställda i statsföretagen får insyn i de företag där de arbetar. Försöksverksamheten med insyn och inflytande i företagen skall givetvis fortsätta, men vi tycker att det är angeläget att staten såsom ägare till dessa stora företag verkligen uttalar sin mening att anställda i företagen bör medges vara representerade i företagets styrelser. Vi har poängterat detta i en reservation.

Vad gäller riksdagens och allmänhetens insyn i de statliga bolagen har vi godtagit den ordning som föreslås i propositionen. Det poängteras där att man skall lämna en årlig redogörelse över utvecklingen och arbetet i de statliga företagen. Vi förutsätter att detta inte gäller bara förvaltningsbolaget utan också de enskilda däri ingående enheterna. Riksdagen skall som bekant få tillsätta två revisorer i den revisorgrupp som skall revidera förvaltningsbolaget. I propositionen föreslås att tolv riksdagsmän skall få närvara vid förvaltningsbolagets stämmor för att där ställa frågor. Vi har under diskussionen här föreslagit att man borde åtminstone dubbla det antalet för att ge möjlighet för fler riksdagsmän att följa verksamheten, och vi har haft önskemål om att dessa riksdagsmän även borde få tillfälle att besöka de enskilda företagets bolagsstämmor. Efter en invit till kompromiss har en sådan träffats, innebärande att det i stället för 12 skall bli 18 ledamöter som får delta i förvaltningsbolagets stämmor. Det har vi funnit vara en godtagbar lösning för dagen. Om det skulle visa sig angeläget att ändra antalet finns möjlighet därtill i fortsättningen.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Jag vill också gärna understryka vad utskottet skriver när det gäller frågan om insyn: »Utskottet vill understryka riksdagens vitala intresse av att sådana transaktioner som koncernbidrag och internleveranser tydligt redovisas. Utskottet utgår vidare från att det skall åligga företagen att lämna begärd information såvida detta inte kan bedömas som skadligt för företaget från ekonomisk, teknisk eller merkantil synpunkt.» Det bör alltså finnas möjlighet även för enskilda riksdagsmän att få informationer via riksdagen eller via den grupp som får särskilt tillstånd till sådan information.

Jag vill också citera ett annat uttalande av utskottet: »Dessa riksdagsledamöter skall såsom i propositionen föreslagits äga rätt att delta i förvaltningsbolagets bolagsstämmor. Enligt utskottets bedömning får ledamöterna härigenom möjligheter att erhålla önskade upplysningar rörande såväl förvaltningsbolaget som samtliga dess dotterbolag.» Vi förutsätter att detta bl. a. skall kunna ske genom besök hos olika företag och genom att man av vederbörande företagsledare får upplysningar om verksamheten.

Till utlåtandet om förvaltningsbolaget har också fogats en reservation från samtliga borgerliga partier med förslag till statliga garantier. Vi anser att det är angeläget — med den strukturomvandling och den utveckling som tekniken tar — att på alla sätt stödja stora projekt och sådana projekt som är av riskabel natur, men som är av betydelse för ekonomiska framsteg. Vi har framfört dessa åsikter tidigare i samband med överläggningar om investeringsbanken. Det bör finnas möjlighet att även på annat sätt än via investeringsbanken få sådana krediter som erfordras vid stora och riskabla projekt. Krediterna bör vara av sådan karaktär att garantierna knyts till det aktuella projektet så att inte ett företag som vill satsa på ett mera riskabelt projekt självt behöver äventyra sitt bestånd om pro-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. jektet skulle misslyckas. Man måste alltså försöka få kreditgarantier som är knutna till det speciella projektet.

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på frågan om Uddcomb och inköpet av Kabi och Vitrum annat än att jag vill säga att vi för centerpartiets del har anslutit oss till propositionen i detta avseende. Vi anser att den samverkan som sker genom Uddcomb kan vara ett exempel värt att pröva när det gäller att klara riskabla projekt och knyta utländskt kunnande till ett företag på svensk botten.

Vi tror också att man inom läkemedelsindustrin har anledning att stimulera till en ökad konkurrens, och vi har i ett särskilt yttrande understrukit att konkurrensen i fortsättningen bör ske på lika villkor med de enskilda företag som kommer att finnas kvar på läkemedelsområdet. Vi har också framhållit att man bör vidmakthålla kontakten med universitet och högskolor för att därmed främja utvecklingen på detta område.

Vi har också deltagit i ett särskilt yttrande till de båda senare utlåtandena, där vi kritiserar handläggningen av dessa ärenden. Vi tycker att det är rätt meningslöst att vara riksdagsman, när man tvingas ta ställning till företag som redan har satts i gång och påbörjat sin verksamhet. Det är i realiteten väldigt svårt att då inta en annan ståndpunkt än den propositionen anvisar.

Det kan sägas att det råder brådska sådana här gånger och att man måste handla snabbt, men jag anser att det i fortsättningen måste finnas andra möjligheter att lösa sådana frågor så att riksdagen känner sig medverka på ett meningsfullt sätt. Även om man har majoritet inom ett visst parti tror jag det skulle se betydligt snyggare ut om man fick till stånd en vanlig parlamentarisk diskussion om förslagen. När det gäller Kabi och Vitrum väntar vi på utredningar, vilket borde ha medfört att man dröjde något med verkställigheten av dessa åtgärder.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 6 vid utskottets utlåtande nr 168 samt i övrigt till vad utskottet i detta utlåtande anfört.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! I såväl moderata samlingspartiets som folkpartiets motioner upplever man en något dogmatisk inställning till den statliga företagsamheten. Det talas ständigt om att om det skall drivas statlig företagsamhet så skall det ske på lika villkor. I föreliggande förslag till förvaltningsbolag sägs det klart ifrån att konkurrens på lika villkor mellan statliga och enskilda företag måste vara en viktig princip. Det är alltså inte någon som helst kompromiss i det avsendet. Trots att man här i hög grad infriar de önskemål som ställts i detta avseende, yrkar ändå moderata samlingspartiet avslag på propositionen. Folkpartiet är väl i sak inne på samma linje, även om man av olika anledningar inte har varit beredd att ta steget fullt ut och ställa samma yrkande.

I moderata samlingspartiets reservation står följande: »Ingenting har hittills inträffat som kan återopas som motiv för en ändrad arbetsfördelning i svenskt näringsliv och en utvidgning av den statliga sektorn.» Detta påstående är väl inte alldeles riktigt. Har man läst propositionen kan man bl. a. på sidan 30 i denna notera hur departmentschefen utförligt motiverat sitt förslag. Jag ber att få ta kammarens tid i anspråk för att få citera några meningar härur: »Den konflikt som uppkommer mellan kraven på snabba anpassningsåtgärder och de allt högre ambitionerna i fråga om medborgarnas trygghet, välfärd och jämlikhet kan lösas endast genom att samhället skaffar sig fler och effektivare instrument för en aktiv politik.» I fortsättningen heter det: »Näringspolitikens främsta uppgift är sålunda att skapa förutsättningar för full syssel-

sättning och snabb ekonomisk tillväxt genom att främja näringslivets strukturella omvandling och anpassning i former som tillgodoser individens krav på trygghet och som medverkar till ökad utjämning av inkomster, förmögenheter och inflytande. Detta måste ske med användande av en rad olika åtgärder inom ramen för en samordnad näringspolitik.

Denna politik går fram efter olika huvudlinjer. En av dessa syftar till att bygga ut den näringspolitiska planeringen, en annan till att förbättra förutsättningarna för företagens kapitalförserjning och en tredje till att främja teknisk forskning och industriell utveckling. Ett fjärde element i näringspolitiken är en förstärkning av den statliga företagsamheten.»

Jag utgår från att för mycket stora grupper medborgare i vårt land är detta fullt godtagbara motiveringar för en förstärkning av den statliga sektorn. För de stora grupperna i samhället är ju till syvende og sist arbete och trygghet utomordentligt väsentliga ting. För en generation — exempelvis den jag tillhör — som är så pass gammal att den har upplevt det samhälle där vi hade en borgerlig ledning framstår kanske i ännu starkare dager det angelägna i vad som här förs fram. Erfarenheterna från den tiden och den minnesbild man har kvar handlar framför allt om återkommande arbetslöshetsperioder, ständiga konflikter på arbetsmarknaden o. s. v. Otryggheten och fattigdomen var förhärskande. Därför har det varit angeläget för dem som har haft ledningen i svensk politik under de snart 40 år som gått sedan 1920-talet att försöka komma till en annan tingens ordning, och det har utan tvivel i det avseendet skett åtskilligt. Men icke förty visar det sig — naturligtvis i hög grad beroende på den snabba utveckling samhället genomgår — att de åtgärder som vidtas kanske snabbt blir föråldrade. Därför krävs det nya insatser, och vad som här sker är ett initiativ för att förstärka resurserna när det

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. gäller att skapa full sysselsättning och därmed ökad trygghet för medborgarna.

Jag tror alltså att det finns inte bara en riksdagsmajoritet bakom de här tankegångarna utan också en mycket stark opinion ute i landet. Vad som uppenbarligen irriterar i propositionen är målsättningen för förvaltningsbolaget, som innebär att bolaget skall drivas under kravet på lönsamhet och så att företaget under iakttagande av det kravet uppnår största möjliga expansion. Men det är ju en förutsättning som det privata näringslivet arbetar under, och menar man över huvud taget något med talet om konkurrens på lika villkor så bör man väl acceptera att även den statliga sektorn får arbeta på villkor som inte innebär beskurna möjligheter. Det kan inte vara stimulerande för en företagsledning att, när den skall utveckla aktivitet, ha horisonten begränsad. Jag föreställer mig att det är svårt att få en skicklig och dynamisk företagsledare att ställa sig i spetsen för ett företag vars expansionsmöjligheter har beskurits.

Såväl i moderata samlingspartiets motion som hos folkpartiet utvecklas tankegången att förvaltningsbolaget skulle innebära en ökad byråkratisering. Den som läser vad som föreslagits kan konstatera att ändamålet med förvaltningsbolaget är det rakt motsatta, d. v. s. minskad byråkrati, klar ansvarsfördelning och ökad frihet för hela företagsgruppen i syfte att ge densamma ökad effektivitet.

Vad beträffar redovisningen av den statliga gruppens verksamhet har utskottets majoritet accepterat det i propositionen föreliggande förslaget. Riksdagen får förutom den redovisning som kommer att lämnas och som skall bilda underlag för debatter omkring verksamheten ytterligare två möjligheter till direkt insyn i förvaltningsbolagets verksamhet, nämligen dels representation i revisionen, dels representation vid bolagsstämman.

Vad gäller den senare representatio-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. nen har utskottet, som vi har hört av tidigare talare, föreslagit en ökning av antalet riksdagsmän från 12 till 18. Där emot har utskottet inte kunna biträda folkpartiets krav på att varje riksdagsman som så önskar skall få deltaga i vilken bolagsstämma han önskar. Vi tror inte att det är ett realistiskt förslag. Till samma slutsats har uppenbarligen de övriga borgerliga partierna kommit, eftersom de inte har biträtt folkpartiets förslag.

Beträffande kritiken av värderingen av aktierna vill jag påpeka att vad som sker är att förvaltningsbolaget övertar aktierna till det bokförda värdet, alltså en rent formell transaktion. Trots detta har departementschefen låtit en särskild värderingsman tillsammans med auktoriserade revisorer värdera aktierna. Vid denna värdering har man kommit fram till ett värde av 2,7 miljarder kronor. På basis av detta värde bör enligt utredningsmannen överföringsvärdet bestämmas så att det innebär en rimlig proportion till den utdelning som kan förväntas. Såsom vägledning för vad som kan anses rimligt kan erinras om att ett ganska nybildat förvaltningsbolag på den privata sektorn valde en konsolideringsgrad på 40 procent. Då nu förvaltningsbolaget övertagit aktierna till det bokförda värdet innebär det inte en konsolideringsgrad på 40 procent utan endast 36 procent. Om man skulle jämföra med något äldre privata förvaltningsbolag, skulle man finna sådana som har en konsolideringsgrad på över 80 procent. Mot den bakgrunden kan man nog konstatera att den konsolideringsgrad som departementschefen har stannat för närmast är hållen i underkant.

Förslaget om befrielse från utdelningsplikt under åren 1970—1973 bör det väl inte finnas mycket att erinra mot. Man bör väl ge ett nytt företag en rimlig start. Att det sedan skall ställas krav på utdelning är rätt självklart. Det råder inga delade meningar härom.

Beträffande reservationen om kredit-

garantier till riksbetonade projekt vill jag bara erinra om att vi under de senaste åren har fått investeringsbanken, utvecklingsbolaget och SVETAB, vilka samtliga är ett led i denna strävan. Utskottsmajoriteten har alltså inte kunnat biträda denna reservation.

När det gäller ett motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna om utträde ur Arbetsgivareföreningen vill jag framhålla att enligt vad utskottet har erfarit pågår en utredning om bildande av ett förhandlingsorgan för samtliga företag. Dessa undersökningar är inte slutförda, men det är — enligt vad statsrådet Wickman meddelade under debatten i andra kammaren på förmiddagen — meningen att utformningen av en sådan organisation skall påskyndas, om riksdagen nu fattar beslut om bildande av ett förvaltningsbolag. Mot den bakgrunden har utskottet för sin del avstyrkt motionerna.

Låt mig till sist med anledning av reservationen om de anställdas representation i bolagsstyrelserna erinra om vad utskottet har anfört, nämligen att de anställdas fackliga organisationer sedan lång tid har varit representerade i statliga bolagsstyrelser. Jag kan erinra om vad statsrådet sade i andra kammaren på förmiddagen, nämligen att när staten den 1 oktober tillsatte styrelsen för Kabi fick Fabriksarbetareförbundet och SIF var sin representant i styrelsen. Om riksdagen i dag beslutar om ett förvaltningsbolag, kommer enligt departementschefen en sådan representation att återfinnas även i förvaltningsbolagets styrelse.

Till detta kan ytterligare anföras att en särskild delegation arbetar med frågan om en fördjupad företagsdemokrati i statliga företag. Av den anledningen har utskottets majoritet för sin del ej kunnat biträda motionsyrkandet.

Låt mig utöver det anförda säga några ord om herr Ottossons inlägg.

Herr Ottosson talade om angrepp mot det enskilda näringslivet. I varje fall i detta sammanhang har väl inte förekom-

mit några angrepp. I propositionen förekommer ingenting sådant och inte heller i utskottsutlåtandet.

Vidare sade herr Ottosson att de socialistiska länderna gör utbud som är svåra att klara. Det kan vara riktigt, men det förekommer väl också att andra länder, som inte har samma beteckning, gör sådan utbud.

Herr Ottosson nämnde också att det togs stor hänsyn till de enskildas synpunkter i Japan och Italien, underförstått att så inte var fallet i vårt land. Det är väl inte alldeles riktigt, om nu herr Ottosson menar så. Vi har väl ändå här i landet ett hyggligt samarbete, och i stort sett är väl förhållandet till näringslivet tämligen friktionsfritt till skillnad från vad som är fallet i många andra länder.

Sedan gjorde herr Ottosson ett uttalande som jag kanske skulle vilja ha ett förtydligande av. Han sade någonting om att det på vissa företag satsades pengar som man måhända kunde få bättre användning för. Vilka företag menade herr Ottosson? Var det Norrbottens Järnverk eller Uddevallavarvet? Det kunde vara av ett visst intresse att få veta något om den saken.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till statsutskottets förslag i fråga om förvaltningsbolaget.

Tillåt mig därefter säga några ord om de andra båda propositionerna, som gäller Kabi och Uddcomb.

Om Kabi heter det i moderata samlingspartiets reservation att det inte finns några välgrundade motiv för statens förvärv av aktier i Kabi och Vitrum. Nu är det ju inte meningen att detta förvärv skall skapa något motsatsförhållande mellan den privata delen av läkemedelsindustrin och den statliga sektorn. Annars skulle man på grund av det något provokativa påståendet i reservationen kunna vända på spørsmålet och fråga om det finns några i och för sig rationella och moraliska skäl för att denna sektor skall vara helt förbehållen en privat företagsamhet. Jag tror

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. inte att det är till skada att det även på detta område blir en konkurrens såsom det kan bli genom att staten träder in.

I propositionen anför departementschefen följande sakliga motiv för förvärvet: »Genom en lämplig samordning mellan Kabi-gruppen, Vitrum, ACO, SBL, SVA, militärapoteket och FFV:s läkemedelstillverkning erhåller staten ett brett forsknings-, produktions- och försäljningsprogram. Härigenom uppnås vid sidan av rationaliseringar en riskspridning som är av stor betydelse inom en så forskningsintensiv industri som läkemedelsindustrin.»

Mot den bakgrunden och med dessa motiveringar har utskottsmajoriteten för sin del helt kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Låt mig också säga ett par ord om den kritik som har riktats mot förhandlingsordningen. Det är väl ändå en erfarenhet att förhandlingar kanske inte alltid kan tidsbestämmas. Vill man ha en uppgörelse får man träffa den vid det tillfälle då det är möjligt. Det är väl vad som hänt i detta fall och detta är det sakliga motivet till att denna uppgörelse har träffats på detta sätt. Ingen tror väl på allvar att motivet i något avseende har varit att ställa riksdagen vid sidan. Dessutom står det i propositionen att detta uppgörelseavtal inte blir giltigt förrän Kungl. Maj:t har godkänt det, vilket skall ske senast den 20 december. Därför finns den förutsättningen, som föreligger här, att man kan behandla dessa ärenden i vanlig ordning.

Herr Ottossons parti har ställt ett avslagsyrkande i fullt demokratisk ordning och om det bifölls förmodar jag att frågan skulle falla. Därför finns inget sakligt underlag för kritik på denna punkt.

Samma synpunkter har framförts när det gäller Uddcomb. Man kritiserar handläggningen även därvidlag. Också i det fallet har det rört sig om en förhandlingsuppgörelse, men även där föreligger — jag refererar vad statsrådet

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

sade i andra kammaren på förmiddagen — den situationen att investeringsbanken har rätt att köpa och äga aktier. Riksdagen har alltså sin fulla rätt att ställa avslagsyrkande. Av någon egenomlig anledning har det ställts avslagsyrkande beträffande Kabi — som väl är ett fullt analogt fall — men icke beträffande Uddcomb. Vad har egentligen orsakat att man inte ställt avslagsyrkande på den senare propositionen? Är det möjligen så att detta är ett lokaliseringspolitiskt brännbart ärende, vilket gör att det kanske är bekvämare att enbart uttala kritik och inte fullfölja den med ett yrkande om avslag?

Herr talman! Jag ber att när det gäller de två senaste ärendena få återkomma med yrkanden.

Herr NYMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp ett par punkter, som herr Bertil Petersson har redogjort för och där han blandat in folkpartiet. Han inleder med att säga att han, när han läst våra reservationer, åtminstone nr 2, och kanske framför allt motionerna, upplevt en dogmatisk inställning. Han har inte närmare redogjort för vad som ligger i dogmatiken. Jag kan säga detsamma när jag läst propositionen och framför allt när jag lyssnat till herr Petersson, nämligen att jag från dem upplever en dogmatisk inställning.

Jag har i mitt tidigare anförande försökt redogöra för vår liberala syn på förvaltningsbolaget och på statlig utvidgad verksamhet, om nu detta skall vara dogmatiskt. Vi har vår egen uppfattning. Herr Petersson säger att vi är på samma linje som moderata samlingspartiet när det kommer till kritan och egentligen skulle ha yrkat avslag. Det är en felaktig slutledning. Det verkar som om regeringspartiets representanter inte tycker om att få kritik. Vi andra skall säga enbart ja och får inte lägga fram egna synpunkter. Detta är inte vår uppgift som riksdagsmän. Vi

skall lägga fram våra synpunkter och föra fram våra idéer för att försöka övertyga varandra om vad som är riktigt.

Herr Petersson kom in på frågan varpå det beror att fattigdomen avskaffats. Han berättade om vad som hänt. Vi håller med om att det skett en oerhörd social utveckling. Men, herr Petersson, tala om för mig vad som åstadkommit detta! Är det enbart regeringens politik? Vi andra menar att de resurser som näringslivet skaffat fram har gjort att vi kunnat åstadkomma en sådan revolution att vi alla har fått det så mycket bättre. Vilka har skapat dessa resurser? Bland annat mer än 90 procent av företagen, som är fria. Gå till Ryssland, gå till diktaturerna! Är det bättre där? Jag tror att vi har all anledning att vara rädda om hönan som värper guldägg, som Krister Wickman har uttryckt det. Vi skall också erkänna att den hönan har betytt oerhört mycket för att vi fått det så bra här i landet.

Herr Petersson tog upp frågan huruvida expansionsmöjligheterna beskärs. Skulle vi beskära statliga företags expansionsmöjligheter genom våra synpunkter på statlig verksamhet och genom våra reservationer? Jag tror inte det. Alla företags expansionsmöjligheter beskärs bl. a. om de inte får tillräckligt med kapital. Vi har sagt att ett statligt företag också skall expandera, men inte genom att LKAB:s överskott lämnas över till företag som inte kan bära sig själva utan som skulle omstruktureras. Det är bara det vi är rädda för. Riksdagen skall ha möjligheter att godkänna kapitaltillskott därför att vi vill pröva vad det är för motiv som ligger bakom.

Sedan vill jag säga några ord om våra reservationer om viss representation i statligt företags styrelse. Jag anser att vi skall ha så stort förtroende för de anställda i företagen att de också skall få representera sig själva i sina egna företag. Om de inte är mogna för

det kan vi utnyttja den s. k. samrådsutbildningen, som är mycket viktig. Men vi skall ha så stort förtroende att de anställda själva skall kunna sitta i sitt eget bolags styrelse om de får den chansen. Det skall inte vara absolut nödvändigt att sätta dit någon ombudsman från en fabrik eller någon annan organisation.

Det nämndes också något om riksdagsledamöters närvaro vid statliga bolagsstämmor. Jag tror, herr Petersson, att det är en felsyn att säga att det skulle innebära stora praktiska svårigheter om alla riksdagsledamöter skulle få åtminstone en chans, om de har lust och anmäler sig, att vara med på en bolagsstämma. Jag tycker att detta är en principiell fråga. Hur långt vill man gå när det gäller möjligheter för riksdagens ledamöter att fullfölja sin funktion som ansvariga för de statliga företagen? Ibland har jag en känsla av att ni socialdemokrater talar om de statliga företagen precis som om det vore era företag. Jag är mycket angelägen att säga att de statliga företagen är våra företag och att vi alla har ansvar för dem. Jag tror också att man kan se vår inställning till dessa propositioner som ett uttryck av ansvar för de statliga företagen, som också är våra företag.

Herr OTTOSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman ställde några direkta frågor till mig, och jag skall försöka besvara dem.

Herr Bertil Petersson började med att tala om moderata samlingspartiets »dogmatiska» inställning. Jag vet inte vem av oss som är mest dogmatisk. Får jag bara säga att vi har yrkat avslag på propositionen om förvaltningsbolag men att vi i stället har begärt att man skall utreda i vilka former de statliga företagen bör samordnas och drivas för att inom den statliga företagssektorn skapa ökad effektivitet och bättre lönsamhet med tillgodoseende tillika

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. av kravet på konkurrens på lika villkor och behovet av vidgad insyn och kontroll. Jag vet inte vad det ligger för dogmatik i den reservation som här är avgiven.

Jag skall inte gå in på den snyftpolitik som herr Bertil Petersson förde när han började tala om förr i tiden. Den tycker jag passar bättre på ett valmöte på mindre platser.

Men herr Bertil Petersson talade om att det är ett nytt företag och att man därför skall ha en konsolideringsgrad. Vad är det för nytt företag? Jag hade en känsla av att det var en massa gamla företag som här fick en organisationsapparat. Om dessa företag hade drivits något så när vettigt skulle de för länge sedan ha varit välkonsoliderade i sig själva, utan att man nu behöver företa en ny extrakonsolidering för att få dem till ett sådant värde att de ger avkastning på kapitalet.

I mitt inledningsanförande citerade jag vårt besök i Japan och Italien och talade om det samarbete som där förekommer. Jag är övertygad om att även herr Bertil Petersson hörde på de föredragningar som förekom och fick en bestämd uppfattning av att där förekom ett samarbete mellan statlig företagsamhet och enskild företagsamhet som vi inte känner till i det här landet. Det var därför jag drog fram detta och rekommenderade att man skulle prova även dessa vägar.

Såvitt jag vet i dag är det bara en enda samarbetsinvt som har kommit. Det var när regeringen bad Industriförbundet hjälpa dem med politiken i Norrland därför att regeringen hade misslyckats.

Jag nämnde också om de erfarenheter vi fick bl. a. av professor Petrilli om hur de hade drivit sin lokaliseringsverksamhet. Jag tror att även herr Bertil Petersson kommer ihåg att professorn berättade hur man hade haft tre varv, som i och för sig var orationella, hur man hade lagt ned två och koncentrerat sig på ett, men samtidigt

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. hade skapat nya förutsättningar för att ta vara på den arbetskraft som därvid blev friställd. Det var precis vad jag sade i mitt första anförande. I stället för att hålla på och köra som en gris i ett hål och bara kasta goda pengar efter dåliga borde man fundera över om de nya goda pengarna inte kan användas till att skapa ett företag som successivt övertar en del av den arbetskraft som kan bli friställd genom att det kan vara vettigt att lägga ned ett eller annat företag. Man måste kunna fundera även på en sådan sak, inte bara att vidmakthålla företag till vilket pris som helst, utan att kanske ur ren ekonomisk synpunkt tänka sig att lägga ned lika väl som man bygger upp.

Herr Petersson ville säga att inköpet av företag hade skett i fullt demokratisk ordning och var beroende av riksdagens godkännande före den 20 december. Det vet vi mycket väl. Men varför har man då tillsatt verkställande direktören redan, och folk i styrelsen? I en statlig utredning som är över en månad gammal har man också redan konstaterat att det är ett statligt företag! Det är detta som inte går ihop.

Vi har aldrig reagerat emot att Kungl. Maj:t gjort en affär som sedan förelagts riksdagen för godkännande i vanlig ordning. Här är vi ställda inför ett fullbordat faktum.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med herr Nyman, som inte var riktigt belåten med att jag konstaterade att folkpartiet var i gott sällskap med moderata samlingspartiet i sin dogmatiska linje. Men herr Nyman slår ju själv fast gång på gång att ni håller fast vid er gamla liberala linje!

I och för sig, herr Nyman, kritiserar vi inte ert ställningstagande. Det är fullt klart att alla har rätt att ha sin uppfattning. Det är dock givetvis oss obetaget — i ett land där man får framföra sina

synpunkter — att påtala ett sådant faktum.

Herr Nyman gick vidare in på utvecklingen sedan slutet av 1920-talet och fram till nu. Han gjorde gällande att jag skulle ha sagt att den utveckling som skett är enbart regeringens förtjänst. Det sade jag inte. Det har skett en utveckling i samhället, men den har skett under en tid då socialdemokratin — det är ett historiskt faktum — haft ledningen för den svenska politiken. Det är under den socialdemokratiska politiken som näringslivet i detta land utvecklats på ett så utomordentligt sätt som herr Nyman nyss framhöll. Detta rimmar inte alltid med de påståenden som görs om att den socialdemokratiska politiken skulle ha en förödande effekt på näringslivet. Verkligheten är nog den som herr Nyman här antydde, nämligen att den socialdemokratiska politiken varit framgångsrik.

Men nu är det ju inte enbart så, herr Nyman, att det i och för sig är ett gott resultat som är avgörande för låt säga hur de stora medborgargrupperna får det. Socialdemokratin har i varje fall påverkat utvecklingen i sådan riktning att fördelningen av den växande kakan skapat inte bara högre standard utan också i många avseenden ökad trygghet.

Vad frågan om att beskära expansionen beträffar så är det väl faktiskt det ni är ute efter, när ni vill ha begränsade målsättningar för det statliga förvaltningsbolaget. Sådana begränsningar kan vi för vår del inte acceptera, bl. a. för att det inte kan bli någon effektiv företagsamhet om man inte har full rörelsefrihet.

I övrigt tycker jag att det är onödigt att måla på väggen saker och ting som vi inte upplevat — exempelvis att man skulle ta av LKAB:s vinster för att täcka förluster på andra håll inom den statliga företagsamheten. Nej, målsättningen är att vi med det förvaltningsbolag som jag hoppas att riksdagen skall besluta om i dag skall få en effektivare

statlig företagsamhet, en företagsamhet som inte minst ur medborgarens och skattebetalarens synpunkt fungerar på ett riktigt sätt.

I frågan om representationen säger herr Nyman, att vi skall ha förtroende för våra anställda. Javisst har vi det. Sedan lång tid har de fackliga organisationerna varit företrädde i statliga bolagsstyrelser, och det pågår som jag nämnde i mitt tidigare anförande en utredning om en fördjupad företagsdemokrati. Jag är övertygad om att den statliga sektorn på detta område kommer att gå före med gott exempel.

Så ett ord till herr Ottosson. Han säger att man yrkar avslag för att man vill ha en ny utredning. Det låter säga sig. Men bottnar inte avslagsyrkandet i att man inte är särdeles inspirerad av tanken på detta statliga förvaltningsbolag? Därför vill man skjuta beslutet på framtiden genom en ny utredning. Men när man på vår sida är, jag höll på att säga, så ofin att man påtalar hur det var förr i världen som en motivering för att det ute i den breda folkopinionen kanske finns förståelse för dessa tankegångar, kallas det för snyftanförande. Det är väl ändå att försöka komma ifrån en realitet alltför enkelt.

Att Kabi, slutligen, har tillsatt en styrelse har kanske delvis orsakats av att företagets årsredovisning löper från den 1 oktober till den 30 september och att det måste hända något i anslutning till detta datum. Kvar står ändå det faktum att det hela avgörs först efter riksdagsbeslutet här i dag.

Herr NYMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte angelägen att förlänga debatten med herr Bertil Petersson men måste tyvärr säga ett par ord.

Det var inte jag som tog upp frågan om samhällsutvecklingen, utan herr Petersson själv. Men vi är väl ense om att vår höga standard har uppnåtts tack vare tillgången på resurser. Dessa resur-

ser måste komma någonstans ifrån. De flesta av dessa resurser har vi faktiskt fått från vårt näringsliv.

Jag är, herr Petersson, övertygad om att vi även med en annan regering skulle ha haft en liknande utveckling i fråga om standardökning. Det har utvecklingen i andra länder visat. Jag skall dock inte fortsätta den debatten.

Herr Petersson slungar ut påståenden utan att egentligen bevisa något. Det är inte så lätt för oss att i en kort replik besvara sådana påståenden. Jag lade i mitt förra anförande fram synpunkter som visar att vi inom folkpartiet inte i första hand är ute efter att begränsa uppgifterna för statlig verksamhet. Vi har inte alls sagt att den statliga företagsamheten inte skall utvecklas. Där emot vill vi inte att den skall utvecklas utan att riksdagen får vara med och bestämma insatserna. Om det inte går bra måste förlusterna vid statlig verksamhet många gånger täckas genom medborgarnas skatter. Jag har bara velat betona att riksdagen då bör få vara med om att anvisa ramarna för statliga företags utveckling.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Jag vill knyta några allmänna reflexioner till den politik som får sitt uttryck i de propositioner som kammaren nu behandlar.

Det är för det moderata samlingspartiet liksom, förmodar jag, för alla andra partier en självklar sak att den statliga företagsamheten skall organiseras och bedrivs så ändamålsenligt som möjligt. I det fallet måste det ställas lika höga krav på den som kan ställas på någon annan verksamhet i samhället — den må vara statlig eller enskild. Vidare måste goda möjligheter ges till insyn och kontroll. Eventuell konkurrens med enskilda företag skall

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. ske fritt och på lika villkor. Det kan och bör man säga ifrån, även om det, herr Bertil Petersson, inte är några meningsskiljaktigheter på den punkten.

I den mån som den nya socialdemokratiska näringspolitiken har dessa syften och kan väntas få en sådan effekt har vi för vår del inga erinringar att göra. Det är emellertid helt uppenbart att det inte enbart är detta som den nya politiken innebär. De propositioner som nu behandlas visar, tillsammans med uttalanden från regeringsledamöter även i andra sammanhang, en klart förändrad inställning till det fria näringslivet över huvud taget.

Det är framför allt i tre avseenden som vi har allvarliga anmärkningar mot den nya socialdemokratiska näringspolitiken såsom den nu framstår. Det gäller för det första den principiella syn på statlig verksamhet som propositionerna besjulas av. Det gäller för det andra det ljusskygga, liksom skamsna sätt på vilket den nya näringspolitiken presenteras och som den tycks vara avsedd att genomföras på. Det gäller för det tredje den helt betydelselösa roll som riksdagen tilldelas i sammanhanget — totalt i strid mot såväl vår författnings innebörd som dess anda.

Herr talman! Om man som jag ofta måste passera Durox' fabriksanläggningar på nära håll — jag gör det varje gång som jag far till eller från järnvägsstationen — får man verkligen underlag för funderingar. Man far då förbi en stor, ny, elegant fabriksbyggnad, som står helt oanvänd. Den kan enligt uppgift inte komma till någon nytta, förrän de maskiner som till mångmiljonkostnader installerades under den statliga tiden har vräkts bort och skrotats ner. Samtidigt pågår driften för fullt och synbarligen med gott resultat i den gamla anläggningen. Hur kan sådana väldiga missgrepp uppkomma? Det är faktiskt svårt att begripa, ty det är ju välutbildade och i regel kloka personer som står bakom dem. Sanno-

likt ligger en stor del av förklaringen i att den statliga verksamheten inte lägger det hårda personliga tryck på de ansvariga som omsorgen om den egna ekonomin och den egna existensen ger. Det är lättare att bära förluster som drabbar andra än sådana som drabbar en själv. Det är mindre skrämmande att ta allt för stora risker, när man vet att ansvaret kan bortförklaras med politiska argument och röstas bort med stöd av en politisk majoritet. Kanske är förklaringen också den ambition som tycks vara oupplösligen förenad med statligt företagande, nämligen att en hel mängd fördelar skall vinnas på samma gång. Den ambitionen skymmer nog blicken och distraherar den målmedvetenhet som måste utvecklas för att man skall vinna framgång inom näringslivet. Om inte all kraft satsas på att finna effektiva produktionsmetoder och på att åstadkomma goda överskott, blir det inte heller några sådana. Det är först om dessa helt grundläggande krav på gynnsamma ekonomiska resultat kan uppfyllas och är uppfyllda som man kan få möjlighet att tillgodose även andra önskemål.

Det är inte bara den ständigt återkommande erfarenheten att statliga företag så ofta misslyckas eller lyckas sämre än enskilda som väcker våra betänkligheter. De ligger också, och främst, på det principiella planet.

Vi inom moderata samlingspartiet fattar den statliga uppgiften i första hand så att statsmakterna skall dra upp reglerna och fastställa de ramar inom vilka ett fritt näringsliv har att söka sin utveckling och på gynnsammaste sätt skapa ständigt nya värden. Det är statsmakternas uppgift att ge stimulans till att dessa nya värden sprids till allt fler människor.

Att underlätta framgång för våra flera hundra tusen svenska företagare och att uppmuntra arbetsformer, som ger de anställda större trivsel, medinflytande och medansvar direkt i den lilla värld där de rör sig, tycker vi är ange-

lägna och fina politiska mål. Att underlätta ett sparande, som gör allt fler svenskar till delägare i näringslivet och ger dem allt större självständighet, självkänsla och intresse för de ekonomiska sammanhangen, tycker vi är önskvärt och viktigt. Den uppfattningen hindrar inte att vi kan acceptera ett visst statligt företagande. Ett sådant kan vara önskvärt av sysselsättningspolitiska eller andra sociala skäl. Här råder inga politiska meningsskiljaktigheter. Men insatser av sådant slag måste utgöra undantag och måste enligt vår mening beslutas från fall till fall. De kan inte få ges en generell, näringspolitisk motivering. Vi kan inte dela den socialdemokratiska övertron på det statliga företaget i sig självt. Vi kan inte heller dela förkärleken för det tvångsmässiga sparandet. Båda dessa ting leder till samma resultat: en ökad koncentration av makten hos regeringen. Varje gång som en utvidgning sker på dessa områden tas ett nytt steg mot ett socialiserat samhälle, d. v. s. mot ett samhälle med ekonomisk ofrihet och följaktligen också politisk ofrihet, ett samhälle med en styrning in i detalj av den enskilda människans alla förhållanden. Det är en utveckling som för oss har föga lockelse.

Det skäl som nästan alltid anges för ökade statliga ingrepp är samhällsnyttan. Mera sällan gör man sig besvär att analysera och bevisa denna samhällsnytta — och det kanske inte vore så lätt. De statliga företagen brukar ju inte utmärka sig för bättre produktions- eller rörelseresultat än det enskilda näringslivet kan uppvisa. Inte heller i andra avseenden har den statliga verksamheten eller de statliga företagen varit några föregångare, vare sig när det gäller de anställdas medinflytande eller när det gäller allmänhetens insyn.

I proposition nr 121 anges som ett skäl för statlig verksamhet att staten skall få ökad erfarenhet av företagens villkor. Men vad är staten i det sammanhanget? Är det inte regeringen

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. och en liten krets kring den? Det är i varje fall inte allmänheten eller ens riksdagen.

Den statliga verksamheten sysselsätter i dag enligt uppgift i propositionen ungefär 200 000 personer och har alltså en högst avsevärd omfattning. Är inte detta tillräckligt underlag för anskaffande av erfarenhet? Borde man inte försöka komma till rätta med problemen och bristerna inom den sektorn innan man expanderar ut på nya fält? Det finns mycket att göra för att förbättra insyn, medinflytande och medansvar för de anställda i de nuvarande statliga företagen. Vore det inte skäl att förbättra dessa ting till att börja med?

Det förefaller emellertid som om regeringen för närvarande koncentrerar sitt intresse på att ge mångtydiga och motstridande uppgifter om den näringspolitiska målsättningen och framtidsplanerna för denna. De uttalanden som görs av regeringsrepresentanter vid offentliga framträdanden är olika, beroende på vad det är för åhörare. När så passar framställs de skilda åtgärderna för att öka det statliga företagandet som avsedda att ge stöd och hjälp åt det fria näringslivet. Staten skall bara ta vid där de enskilda inte förmår eller inte vill vara med längre. Vi kan erinra oss investeringsbanken. Den skulle, sades det, bara ta hand om de tunga, riskfyllda investeringar som andra banker inte ville eller kunde åtaga sig att finansiera. Samtidigt skulle lånen — hur nu det skulle gå till — endast lämnas efter en sedvanlig bankmässig riskbedömning.

Vi kan också erinra oss presentationen av utvecklingsbolaget. Det skulle ta hand om uppgifter som enskilda inte orkade med eller ens skulle komma att tänka på, allt bara för att komplettera och hjälpa den fria företagsamheten.

Vid andra tillfällen, när detta bedöms politiskt lämpligare, sägs den statliga näringspolitiken syfta till att omdana samhället i socialistisk rikt-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. ning. Då är målsättningen att ganska snart förfoga över 20—25 procent av näringslivet. Då skall investeringsbanken användas som ett rent politiskt instrument och med hjälp av regler som står i strid med vad som gäller för bankväsendet i övrigt. Då är utvecklingsbanken ett instrument i socialiseringsprocessen.

När regeringen nu vill tillgodose det av den själv uppställda rent politiska kravet på expansion av de statliga företagen som ett självändamål, kryper man undan de politiska konsekvenserna av denna expansion, nämligen att den kostar pengar som skattebetalarna måste avkrävas. Det vill man inte redovisa öppet. Regeringen föreslår i stället i propositionen att riksdagen nu skall besluta att under tre eller fyra år framöver — beroende på hur man räknar — helt avstå från vinstmedel från de statliga företagen.

Det vill med andra ord säga att inkomster som annars skulle ha influiter i statskassan på ungefär en kvarts miljard kronor plus övriga överskottsmedel på lika mycket, sammanlagt ungefär en halv miljard kronor skall användas till nyinvesteringar och utvidgning av den statliga verksamheten, utan att riksdagen får någon reell möjlighet till granskning eller till årlig avvägning mot andra utgiftsbehov som kanske kan bedömas lika eller mer påträngande.

Vidare föreslås att det nya förvaltningsbolaget skall förvärva de statliga företagen efter en värdering som inte ens riksdagen i sin helhet har fått ta del av men som sammanlagt underskrider substansvärdet med ungefär en miljard kronor.

Vad finns det i allt detta av öppenhet och politisk vilja att stå för den omdaning av samhället i socialistisk riktning som den nya politiken innebär? Skäms man för den?

Herr talman! Låt mig så gå över till det sätt på vilket riksdagen behandlas.

Det förefaller som om regeringen

skulle anse att just när det gäller näringspolitiken kan man vara nästan hur nonchalant som helst. Då kan man improvisera och manövrera och ställa riksdagen helt i efterhand. Den får finna sig i att fatta beslut först när en realbehandling är meningslös, därför att beslutet i praktiken inte längre går att ändra.

Investeringsbanken presenterades i statsverkspropositionen på sin tid som en fond på 500 miljoner kronor och blev efter några veckor en bank med en utlåningskapacitet på 3 miljarder kronor. Någon utredning i egentlig mening framlades inte. Hela den betydelsefulla institutionen fick sin form i ett par stenciler som tillkom i största hast och som motvilligt sändes ut på snabbremiss.

I våras fick riksdagen till behandling det ganska tveksamma statliga förvärvet av tre verkstadsföretag först långt efter det att övertagandet var ett faktum och en förändrad driftform hade börjat tillämpas. Riksdagens möjlighet att påverka beslutet var i praktiken satt ur spel. Nu är riksdagen på nytt i ett läge där handlingsfriheten är starkt beskur. I fråga om vissa delar av det presenterade näringspolitiska paketet kan man säga att den är obefintlig.

Förändringar i fråga om företag berör direkt eller indirekt alldeles vitala förhållanden för många enskilda människor. Dessa människor har rätt att kräva ordentliga utredningar, remiss- och riksdagsbehandling i den ordning som är vedertagen i alla andra sammanhang. Ett sådant handlings sätt är nödvändigt om man i demokratisk ordning skall kunna grunda besluten på en öppen politisk debatt. Så har inte varit fallet i fråga om de förslag som nu förelagts riksdagen. Representanterna för den hälft av svenska folket som inte är socialdemokrater har inte haft möjlighet att i riksdagen och dess utskott framföra sin mening om förslagen och dess detaljer innan det redan var för sent att kunna ta någon hänsyn till des-

sa meningar. Och sedan är regeringen chockerad när det talas om maktmissbruk!

Herr talman! Den näringspolitik som socialdemokratin nu har inlett kännetecknas av socialiseringsframstötter, stark kritik av den fria företagsamheten och hårda regleringar. Om den sammanställs med de skattehöjningar som kan förväntas, och som av allt att döma kommer att ge beskattningen en delvis konfiskatorisk karaktär, får man en totalbild av ett samhälle som målmedvetet omdanas i socialistisk riktning. Det är en process som vi inom moderata samlingspartiet självfallet inte kan medverka i. Vi tror inte att den är till fördel för någon enda människa i vårt svenska samhälle.

Det torde vara obestriddligt att en betydande orsak till den väldiga valutaavtappning som nu sker är den nya socialistiska politiken. Det är möjligt att man i någon mån misstolkar och överdriver innebörden i regeringens alla opreciserade och mångtydiga uttalanden, men det är ett faktum att förtroendet sviktar. Om det inte återställs, kommer vi med all sannolikhet att hamna i stagnerande ekonomi och en avbruten välståndsutveckling. Ivern att reformera näringslivet kan komma att leda till att reformverksamheten på det sociala området måste avbrytas. Det kan väl rimligen inte vara så socialdemokraterna vill ha det.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer under vilka mitt namn återfinns.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! De olika partierna har genom sina representanter i statsutskottet fått tillfälle att redogöra för huvudlinjerna i sin inställning till den fråga vi nu diskuterar. Jag skall därför begränsa mig till några kommentarer utan att försöka spänna över hela fältet, vilket debatten här i kammaren och kanske ännu mera debatten i medkammaren har gjort.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Socialdemokraternas talesman i denna fråga i första kammaren, herr Bertil Petersson, höll ett anförande, som jag tycker var mycket bra som utgångspunkt för några kommentarer i detta sammanhang. Hans anförande var ganska intressant om man vill komma fram till vad som egentligen är socialdemokratin inställning i dessa frågor.

Det märkliga var att herr Bertil Petersson hela tiden utgick ifrån att kravet på preciseringar beträffande det statliga förvaltningsbolagets verksamhet alltid innebar försämringar. Det var huvudgreppet hos honom när han kom fram till att folkpartiet egentligen borde ha yrkat avslag på propositionen. Det är ju en ganska fantastisk beskrivning av sakläget som herr Bertil Petersson därmed gör sig skyldig till. En precisering av det statliga förvaltningsbolagets verksamhet samt ett klarläggande av förhållandet mellan förvaltningsbolaget och dotterbolagen och förhållandet mellan statlig verksamhet och enskild verksamhet uppfattar herr Bertil Petersson som att man vill försämra förutsättningarna för statlig verksamhet.

Det är ändå intressantare när herr Bertil Petersson med sådant eftertryck slår fast att vi är överens om att det skall vara samma konkurrensvillkor för statlig som för enskild verksamhet. Just därför att vi vill ha en säkerhet för att konkurrensvillkoren skall bli desamma har vi fört fram kravet på preciseringar. Då tycker herr Bertil Petersson inte om det.

Den första precisering som folkpartiet har föreslagit har ju herr Bertil Petersson gått med på, men det är väl en olyckshändelse i så fall. Vi har nämligen förklarat att när offerter skall begäras för vissa tjänster, skall dessa kunna begäras även från enskilda företag. Detta har alltså herr Bertil Petersson gått med på, men det var väl ett olycksfall i arbetet.

Den andra punkt där vi har begärt en precisering gäller det statliga förvalt-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. ningsbolagets målsättning. I statsrådet Wickmans proposition förekommer en formulering, som är ganska egendomlig: »under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion». Det intressanta är att fastän vi i motioner och vid ärendets behandling i statsutskottets femte avdelning har förklarat att detta är en orimlig beskrivning av den statliga verksamheten, har utskottet inte velat vara med om en bättre beskrivning av den. Reservanternas förslag innebär givetvis inte någon fullkomlig och perfekt beskrivning, men den är verkligen bättre än den som statsrådet Wickman har presenterat i propositionen och den som herr Bertil Petersson har argumenterat för här i kammaren. Reservanterna säger i alla fall att förvaltningsbolaget inte får växa på bekostnad av vare sig lönsamheten, förräntningen av kapitalet, produktkvalitén, den yttre miljön eller de anställdas arbetsförhållanden. Jag tror att man kan tillägga ytterligare en del saker.

Socialdemokraterna i statsutskottet hade ju kunnat försöka göra en bättre precisering, men det ville de inte. Socialdemokraterna är litet obehagligt berörda av tanken på att verkligen få de principiella gränserna för olika former av statlig verksamhet klarlagda. Att de gränserna inte kan dras en gång för alla och sedan vara oförändrade i evighet är så självklart att jag inte behöver understryka det.

På en fråga — och det är min tredje punkt — har det inte varit möjligt att få ett klart svar, vare sig i propositionen — men den är förmodligen medvetet rörigt skriven, så där kan man inte vänta sig så mycket — eller i statsutskottets skrivning. Frågan är denna: Skall statlig företagsamhet ha några extra favörer när det gäller kapitalförserjningen? Detta är ju något för verksamheten absolut avgörande. Får vi av statsrådet Wickman eller herr Petersson besked om att det inte skall vara några extra favörer, så är det bra. Får vi inte det beskedet, kvarstår tveksamhe-

ten, och då kan jag förstå att herr Petersson tycker illa om att vi begär preciseringar.

En fjärde punkt är denna: socialdemokraterna vill inte vara med om att de statliga kreditgarantierna skall ges till projekt och inte till företag, vilka ju skulle förbättra likvärdigheten i fråga om konkurrensvillkoren.

Vad beträffar bättre insyn och medinflytande nöjer sig utskottet i stort sett med att hänvisa till att det pågår en utredning. Det är egentligen märkligt att socialdemokraterna, som ju under decennier haft möjlighet att föreslå bättre insyn och bättre medinflytande beträffande den statliga verksamheten, på det hela taget har legat stilla på den punkten. Först när vi från vårt håll mer och mer har krävt detta har man vaknat upp litet grand — och det är ju bra i och för sig, men det är inget bevis för att socialdemokraterna förstår vad som behövs i det här sammanhanget.

Det finns ytterligare ett par frågor att ta upp i sammanhanget för att få klarhet om förhållandet mellan förvaltningsbolaget och dotterbolagen.

Herr Wickman säger i propositionen att förvaltningsbolaget skall fatta beslut om de stora investeringarna som påverkar företagssektorns struktur och att dotterbolagen skall ha hand om utvidgning och utveckling av redan pågående verksamhet. Man frågar sig om detta är en medveten oklarhet eller inte. Är det självklara ting som jag nu vill ha besked om, så är det ju bra, ty då får herr Wickman en given chans att klargöra läget.

Det har vidare inte sagts någonting om vad som skall ske om ett dotterbolag kommer i den situationen att det vill inskränka eller lägga ned en tillverkningsgren. Skall förvaltningsbolaget kunna tvinga ett dotterbolag att fortsätta en verksamhet som dotterbolaget anser vara orationell och icke lönsam? Jag tycker att svaret självklart är nej, men det finns ingenting om det-

ta i propositionen. Hela tiden har man utgått ifrån att den statliga verksamheten skall expandera, och någon risk för att man skall göra fel så att man behöver göra om någonting står det ingenting klart uttryckt om i propositionen.

Vi kan ju vidga problemet. Det här var en specialfråga om förhållandet mellan förvaltningsbolaget och dotterbolagen. Det kan ju finnas speciella skäl för statlig verksamhet — vi har alla varit med om att besluta om sådant i riksdagen, och det kommer vi att vara med om i dag också — och frågan är då: Varför har inte den tanken runnit upp i statsrådets hjärna eller hos herr Bertil Petersson att de särskilda skälen kan försvinna? Om så sker, skall man väl vara konsekvent och se till att den statliga verksamheten läggs ner på den punkten. Eller är problemet så enkelt att om man har startat statlig verksamhet en gång, så skall den till varje pris fortsättas? Så ligger det ju inte till när det enskilda näringslivet får träffa sina dispositioner, ty då är det alldeles uppenbart att det är nödvändigt att räkna med att företag skall skötas rationellt. Därför får man tyvärr i många sammanhang vara med om inskränkningar. Om nu herr Wickman säger att de frågor som herr Dahlén ställer är självklara, kommer ändå den frågan tillbaka, varför herr Wickman i propositionen så konsekvent underlåtit att ta upp saker som enligt hans mening möjligen skulle kasta en skugga över den absoluta förträffligheten hos den statliga verksamheten. Ja, det sker väl i ett visst propagandasyfte, och man kan förstå att herr Wickman har ett behov härav — han har ju inte haft det så lätt i den här frågan under senare tid.

En annan fråga som man undrar varför den inte har berörts i något sammanhang är den, att vi ju befinner oss i ett internationellt sammanhang. Det är här inte bara fråga om att det finns tillräcklig konkurrens mellan svenska företag. Vi är t. ex. med i EFTA. Eller

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. tänker sig statsrådet Wickman att om det inom Sverige inte finns tillräcklig konkurrens mellan svenska företag så struntar han i om något annat EFTALAND säljer på Sverige och det leder till konkurrens? Herr Wickman kanske svarar att han självfallet räknar med en sådan sak. Ja, men varför då skriva på ett sätt som uppfattas som trångbröstad nationalism eller, om man så vill, en socialistisk övertro på den svenska statliga företagsamhetens oöverträffade möjligheter att göra sig gällande?

Alla sådana här frågor, som man av naturliga skäl ställer sig när man läser propositionen och utskottsutlåtandet, vore det ju bra om vi fick klara ut litet bättre i denna debatt. Jag tror att det skulle vara bra bland annat mot bakgrunden av att vi från socialdemokratin får höra så många olika önskemål när det gäller den principiella inställningen till den statliga verksamheten.

Jag kan i detta sammanhang ta statsrådet Alva Myrdals uttalande — det kan väl vara tillåtet eftersom vi diskuterar den statliga verksamheten — att i de fall då staten har behov av varor och tjänster så skall det finnas statliga företag för att tillfredsställa dessa. Detta är en fullständigt orimlig ståndpunkt, om man vill kräva att det skall vara effektiv företagsamhet. Att man bör kunna köpa tjänster och varor till lägsta möjliga pris, förstår ju alla. Vid en socialistisk övertro på statlig företagsamhets absoluta överlägsenhet måste fru Myrdals argument ingå som en väsentlig del. Det vore intressant att få veta om i de suddiga skrivningarna i propositionen ingår också fru Myrdals argumentering på den här punkten. Om så skulle vara förhållandet, kommer det att bli mycket dyrt för skattebetalarna, ty då behöver man ju inte alls bry sig om vad saken kostar. Det finns ju så många områden där staten behöver köpa förnödenheter och där en statlig verksamhet skulle

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. vara absolut orimlig därför att den skulle behöva ha en så liten produktion att den bleve för dyr.

Frågan om riksdagens ställning i detta sammanhang har redan diskuterats flera gånger. Jag vill därvidlag ansluta mig till de synpunkter som herr Nyman har framfört. Jag hörde på herr Wickman under någon minut av de många som han och de första talarna i andra kammaren använde; som vanligt är vi ju mera kortfattade i den här kammaren. Herr Wickman slog fast att t. ex. Uddcomb kommer att finnas kvar, oavsett hur riksdagen voterar i den frågan, och det fann han inte på något sätt anmärkningsvärt. Herr Wickman tillade att ett sådant förfarande inte träder riksdagens rättigheter för nära. Jag har mycket svårt att förstå detta resonemang.

Herr Bertil Petersson talade varmt för en sak som ligger också mig och hjärtat. Han sade att vi skall klara av fattigdom och otrygghet. Det är alldeles riktigt, men här fattades återigen någonting i argumenteringen. När det gäller den företagsamhet som skall skapa underlag för avskaffandet av fattigdom och otrygghet glömde herr Petersson att säga att till 94 procent är det här fråga om icke-statlig företagsamhet. Man frågar sig varför socialdemokraterna glömmer detta så ofta. Varför glömmer herr Wickman det ibland när han är ute och talar? Det finns de som är mycket värre än herr Wickman på den punkten, så jag skall delvis ta honom i försvar. Men det finns på socialdemokratiskt håll personer som egentligen inte kan använda begreppet enskilt näringsliv utan att det får karaktären kanske inte av s. k. runt ord men i varje fall av fullt ord. Detta är synnerligen märkligt och måste ändå betyda att en del av socialdemokratiska partiets medlemmar har en mycket egendomlig uppfattning om detta enskilda näringsliv.

Herr talman! Mot denna bakgrund har vi från vår sida inte gått emot för-

slaget om ett statligt förvaltningsbolag, men vi har krävt preciseringar. Det är en annan sak att herr Bertil Petersson tycker att det är obekvämt.

Herr statsrådet och chefen för industridepartementet WICKMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 168 besvara herr Tistads (fp) interpellation angående insynen i statliga företag, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Jag har begärt ordet för att i anslutning till första kammarens debatt om det statliga förvaltningsbolaget besvara herr Tistads interpellation angående insynen i statliga företag. Innan jag gör det skall jag, i den hårdare disciplin som utmärker min hemmakammare, fatta mig kort i vissa kommentarer till den del av debatten som jag har haft tillfälle att lyssna till.

Jag kom in i slutet av herr Virgins anförande och slogs då av den mycket påfallande ideologiska argumentering som herr Virgin förde — eller enklare uttryckt den långt drivna socialiserings-skräck som präglade hela herr Virgins anförande. Han passade också på att, förmodligen av samma skäl, ge det statliga förvaltningsbolaget större resurser än bolaget dess värre förfogar över. Han fördubblade t. o. m. de vinst- och överskottsmedel som vi föreslagit riksdagen att godkänna att förvaltningsbolaget skall ha till sitt förfogande under de första åren av bolagets verksamhet. Det gäller brutto ca 250 miljoner kronor under tre år, och det är inte så mycket pengar, om man ägnar sig åt denna verksamhet, herr Virgin. Detta belopp fördubblade herr Virgin plötsligt, och det vore intressant att veta var de dolda 250 miljonerna finns. Jag tror att det skulle intressera både förvaltningsbolaget och mig att få reda på detta.

Herr Virgin upprepade mycket av vår gamla debatt om investeringsbanken, vår gamla debatt om verktygsmaskin-

företaget och vår gamla debatt om utvecklingsbolaget. På varje punkt kommer herr Virgin tillbaka till sin rädsla för statligt företagande. Våra ambitioner att driva inte bara våra existerande statliga företag — som är våra gemensamma företag och där sannerligen inte endast regeringspartiets väljare utan hela svenska folket är ägare — effektivt är i och för sig ambitioner som det är litet svårt för oppositionen att vända sig mot. Vi har också i målsättningen för den statliga företagsgruppen lagt in att denna grupp skall vara expansiv under krav på lönsamhet.

Det är ett allmänt socialiseringsargument, säger herr Virgin, och herr Dahlén kommer flera gånger tillbaka till att detta är en mycket opreciserad och farlig målsättning. Det är egendomligt att ni säger detta, eftersom vi inte har framfört kravet på att den statliga företagsgruppen skall ges möjlighet att bli expansiv för denna företagsgrupps egen skull, utan vi har gjort det med en utförlig motivering i den proposition som vi nu behandlar, nämligen för att detta företag skall utgöra ett effektivt medel att nå väsentliga mål i näringspolitiken. Vi har räknat upp vissa av de målen. Det är lokaliseringspolitik, regionpolitik, strukturpolitik, nödvändigheten att ha ett instrument för att — jag kommer tillbaka till det senare — ofta i samarbete med privatägda och kooperativa företag lösa uppgifter som är väsentliga för vår ekonomi och vår industriella utveckling och som kräver statlig medverkan. Om vi inte hade denna företagsgrupp till förfogande skulle våra handlingsmöjligheter radikalt minska och i många fall icke existera.

Vi är inte rädda, herr Dahlén, att ge några preciseringar. Jag menar att vi i propositionen och i hela den allmänna näringspolitiska programdiskussion som vi fört under de gångna åren har angivit så preciserade mål för förvaltningsbolaget och framför allt den samlade företagsgruppens utveckling som det är möjligt och rimligt att ge.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Herr Dahlén sade att vi är rädda för preciseringar och att vi i grunden icke är benägna att i verkligheten leva upp till den målsättning som vi har deklarerat, nämligen att de statliga företagen skall verka i konkurrens med privata och kooperativa företag på lika villkor. Det egendomliga är att i varje diskussion om statliga företag kommer detta krav om konkurrens på lika villkor tillbaka från framför allt folkpartiet, samtidigt som allt vad samma parti kräver av de statliga företagen innebär ett upphävande av de lika konkurrensvillkoren för de statliga företagen i den mening som att man vill ha alldeles speciella begränsningar i de statliga företagens rätt att expandera. Man framför dessa krav bl. a. i den form som herr Dahlén varit inne på, som förekommit i debatten tidigare här i dag och som förekommer utomordentligt utförligt och vältaligt i folkpartiets motion, nämligen att man måste hitta alldeles speciella villkor för att statliga företag skall få finnas till. Om man ställer villkoret på ett statligt företag att det i varje särskilt fall, för varje expansion det planerar, måste redovisa ett speciellt skäl, nämligen att denna verksamhet icke kan bedrivas av privata företag, är det självklart att det statliga företaget då inte längre konkurrerar med de privata företagen på lika villkor.

Det är rätt självklart att man ställer detta krav från folkpartiet, ty man vill inte att statliga företag skall vara expansiva. Man vill det inte av ideologiska skäl. Förekomsten av effektiva och välskötta statliga företag, som visar sin förmåga att lösa för människorna väsentliga problem, skulle nämligen innebära ett för folkpartiet obehagligt och besvärande underkännande av den ideologiska grund på vilken folkpartiet står, nämligen att företagandet i detta land på ett kompetent sätt kan skötas bara av privata ägare. Därför är i verkligheten frågan om de statliga företagen i dag en större fråga än om man bara skulle mäta dessa företags volym

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. och praktiska verksamhet och faktiska ekonomiska betydelse i vårt land. Den betydelse är — det har vi ofta sagt från vårt håll — självfallet begränsad i dag och kommer med nödvändighet att vara relativt begränsad under de år vi kan överblicka. Därför är det intresse den borgerliga oppositionen visat de statliga företagen inte i första hand be-tingal av dessa företags faktiska verkningar på ekonomin utan långt mera av dessa företags politiska och ideologiska betydelse, som är vida större än deras faktiska ekonomiska betydelse.

Sedan klagade herr Dahln på att vi inte i propositionen talar om möjligheten att ett statligt företag kan minska sin verksamhet eller läggas ned, utan att vi bara talar om expansion. Nå, herr Dahln karikerar och är medveten om att han gör det. När vi talar om expansion är det självfallet den totala gruppens aktivitet som vi önskar skall expandera. Vi är verkligen inte så enfaldiga att vi menar att varje i en given situation pågående produktion och aktivitet till varje pris skall expandera. Det är alldeles omöjligt. Vi har, som herr Dahln också mycket väl vet, i vårt praktiska handlande visat att vi är beredda att lägga ner statliga företag som inte längre kan drivas lönsamt. Vi är även beredda att avyttra statliga företag, när det ur en industristruktursynpunkt är lämpligt och riktigt att göra så och om företaget i fråga — jag tänker bl. a. på Håksbergsgruvan — ur allmän synpunkt passar bättre in i en annan gruppering än den statliga. Då kan vi överlåta det, som vi gjorde med gruvan till Stora Kopparberg. Det är inget konstigt i detta.

Att det kanske inte explicit står i propositionen beror, herr Dahln, på att vi förutsätter att bl. a. herr Dahln kan läsa propositionen med den kunskap han obestriddligen bör ha om den verksamhet som faktiskt har bedrivits.

Sedan kunde inte herr Dahln — lika litet som herr Ohlin i andra kammaren — avstå från att apostrofera Alva Myr-

dal. Jag bara väntade att i herr Dahlns argumentering få höra herr Ohlins famösa exempel om blyertspennorna. Det var en av herr Ohlins stora frågor till mig: Om staten använder blyertspennor, skall då inte staten också tillverka blyertspennor?

Det är ett verkligt upplysande sätt att lämna ett bidrag till den debatt Alva Myrdal ville väcka, när hon ställde frågan mycket enkelt. Herr Dahlns sätt att resonera visar tydligt att man känner sig besvårad av hennes fråga och inte vill bemöta den med de argument och synpunkter som frågan kräver, om man nämligen vill ha en seriös debatt.

Alva Myrdal ställde frågan: Det finns vissa varuområden och tjänsteområden, där det allmänna — stat, kommun, landsting — är den helt dominerande avnämaren, den stora konsumenten, där samhället i sin egenskap som konsument av varorna styr varans kvalitet på grund av de krav den stora konsumenten ställer på produktionen; och där staten också engagerar sig i och är beroende av det utvecklingsarbete som sker, liksom svarar för den dominerande delen av kostnaderna. Är det inte i sådana fall rimligt att pröva, om det inte ur allmän synpunkt är rationellt att staten också helt eller delvis tar ansvaret för produktionen?

Jag borde verkligen inte behöva ta kammarens tid i anspråk för att upplysa herr Dahln om att det icke är folkpartiet som verkar som väckarklocka i den företagsdemokratiska debatten i detta land. Det har aldrig varit så och kommer aldrig att bli så.

Om jag nu skall vara fullständig, men ändå fatta mig kort, frågade herr Dahln: Kommer de statliga företagen att få några extra favörer när det gäller deras kreditförsörjning? Nå, statliga företag har ju staten som aktieägare. Det kan vi inte dölja och inte heller förhindra, även om man från folkpartiets utgångspunkt vill göra detta företagsägande så begränsat som möjligt.

Men det är alldeles självklart en fördel för ett företag, ibland i varje fall, att ha staten som ägare, på samma sätt som det för ett Wallenbergsföretag är en fördel att ha Wallenberg som ägare. Får Wallenbergs företag några kreditfavörer som herr Dahlnén har vänt sig emot? Jag vet inte vad herr Dahlnén menar med extrafavörer i kapitalförsörjningen. Det är givet att vi kan gå till riksdagen och begära ett aktieägar-tillskott eller ökad aktieteckning i ett statligt företag. Vi går till riksdagen för att företaget är statligt, och kallar man detta en favör för det statliga företaget — all right, då finns det en favör. Men det är en favör som ligger så helt i sakens natur att det inte är möjligt att på den grunden föra en meningsfull debatt och säga, att detta är en extrafavör.

Då säger man att riksdagen är berövad sin konstitutionella suveränitet, när det gäller de statliga företagen. Man har sagt detta om de företag som vi i dag äskar anslag för aktieteckning i — Kabi, Vitrum och Uddcomb — och påstår att riksdagen här blivit ställd åt sidan. Jag vill börja med de två första fallen, eftersom frågan om riksdagens konstitutionella ansvar kommit tillbaka så många gånger i debatten. När det gäller Kabi och Vitrum har riksdagens ställningstagande varken formellt eller reellt föregripits. Riksdagen har full möjlighet att avslå Kungl. Maj:ts förslag.

När det gäller Uddcomb kan jag hålla med om att det finns en skillnad i den meningen, att detta företag kommit till stånd under statlig medverkan, och det är för finansieringen av denna medverkan som vi nu äskar medel. Företaget finns. Företaget har ingått bindande kontrakt. Företaget har som bekant startat en verksamhet för att bygga en ny verkstad på Verkön utanför Karlskrona. Då kan man säga att även om riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förslag att teckna aktier i företaget, så existerar företaget redan i dag, och det

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. upphör icke genom att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts proposition. Företaget kommer att finnas kvar. Staten kommer att vara aktieägare i företaget men icke genom riksdagens beslut. Aktierna kommer då först temporärt att redovisas under fonden för statens aktier, och senare kommer de att handhas av förvaltningsbolaget, därest riksdagen godkänner propositionen om förvaltningsbolagets bildande. Avslår riksdagen propositionen kommer som sagt bolaget att finnas kvar och staten kommer i detta fall att, åtminstone tills vidare, uppträda i skepnad av Sveriges investeringsbank. Men kom ihåg, att Sveriges investeringsbank bildades 1967 trots motståndet från de borgerliga partierna. Riksdagen har godkänt riktlinjerna för investeringsbankens verksamhet, inkluderande investeringsbankens möjlighet att förvärva aktier, vilket som ni kommer ihåg var en kontroversiell fråga. Det är denna helt grundlagsenliga rätt som investeringsbanken använt sig av för att möjliggöra tillkomsten av detta företag. Jag är beredd — men jag skall inte göra det — att utförligt försvara varför vi gjorde det, och även att utförligt förklara varför det måste ske så snabbt som det skedde.

Och menar man att staten bör bedriva denna verksamhet i sådana former, att varje ärende hinner utförligt remissbehandlas och sedan komma upp till riksdagens prövning, så är det alldeles klart att man i verkligheten inte sagt att staten skall bedriva verksamheten på det sättet, ty riksdagen kommer att döma av utskottsutlåtandet att med mycket stor majoritet bifalla våra förslag både när det gäller Kabi, Vitrum och Uddcomb. Det är alltså inte själva sakfrågan som oppositionen riktar sig mot utan formfrågan! Då vill jag bara understryka: En opposition mot formerna för vårt handlande är i grund och botten icke en opposition mot formerna. Det är en opposition mot politiken i sak.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Enligt min mening är det att något förvrida debatten och hymla, att låtsas att det är grundlag och riksdagens rättigheter man vill försvara när det i verkligheten är politiken man vill komma åt. Men den politikens resultat är i dessa fall av den arten att man inte vill gå emot regeringen i sakfrågan. Därför gör man attacken i detta fall via ett spelat intresse för grundlagen — jag kan inte uttrycka det på annat sätt.

En fråga som självfallet är viktig gäller insynen i såväl statliga som privata bolag. Eftersom vi har ett speciellt ansvar för de statliga företagen är det av särskild vikt att insynen i dem kommer upp till debatt här och får spela en viktig roll. Anknyter man till företagens faktiska ekonomiska betydelse i vårt land är naturligtvis insynen i de privata företagen för Sveriges löntagare en ännu större och viktigare fråga än insynen i de statliga företagen. Men det är självklart att vi har den ambitionen, som uttryckts mycket klart i propositionen, att förbättra både allmänhetens och riksdagens insyn i våra statliga företag. Vi har ingenting att dölja utan vill att riksdagen med dess oppositionspartier skall betrakta de statliga företagen som våra gemensamma företag. Det är också min mening att den förbättrade insynen kommer att leda till en ökad lojalitet och ett ökat engagemang även från oppositionens sida. Det senaste kanske några tycker låter naivt, men all right, då är jag naiv.

Jag skall nu, herr talman, övergå till att svara på herr Tistads interpellation angående den allmänna insynen i statliga företag.

Herr Tistad har frågat mig, dels om jag anser att den allmänna insynen i statliga företag bör vara så omfattande som är möjligt utan att företagens verksamhet försvåras, dels om jag anser att riksdagens ledamöter bör ges generell rätt att uppträda på samtliga statliga företags bolagsstämmor och där ställa frågor om verksamheten.

Insynen i de statliga företagen har efter hand förbättrats i inte oväsentlig utsträckning. Bl. a. utkommer numera årligen publikationen Statliga företag med uppgifter om såväl affärsverkens som de statliga bolagens verksamhet. Denna information ger riksdagen och allmänheten en bättre insyn i de statliga företagen än vad som tidigare var fallet. Insynen och informationen kan emellertid bli fullständigare och det är därför som det i propositionen om det statliga förvaltningsbolaget lagts fram förslag om ytterligare åtgärder.

Den statliga företagsgruppen skall sålunda ha skyldighet att på ett föredömligt öppet sätt redovisa och informera om sin verksamhet. Vidare bör Kungl. Maj:t förelägga riksdagen en årlig redogörelse för den statliga företagskoncernen. Härigenom blir de statliga företagen varje år föremål för riksdagsbehandling. Såväl riksdagsledamöterna som allmänheten får på detta sätt en ökad information om den statliga företagsamheten. Jag förutsätter också att vederbörande utskott utnyttjar möjligheterna att kalla representanter från förvaltningsbolaget för att få önskad kompletterande information.

Riksdagen avses därtill skola utse två revisorer i förvaltningsbolaget genom riksgäldsfullmäktige. Revisorerna i förvaltningsbolaget har full möjlighet till insyn i underlydande koncernföretag.

Vidare har i propositionen föreslagits att 12 riksdagsledamöter, vilket av statsutskottet utökats till 18, skall få vara närvarande vid förvaltningsbolagets bolagsstämma och där ha rätt att ställa frågor och få dessa besvarade. Frågorna kan och bör självfallet omfatta samtliga bolag inom koncernen.

Som framgår av denna redogörelse är det en väsentlig förbättring av insyns- och informationsmöjligheterna som skapas i samband med förvaltningsbolagets tillkomst. Interpellantens första fråga är alltså besvarad jakande.

När det gäller interpellantens andra fråga, ställer jag mig mera tveksam. Vad i propositionen föreslagits torde vara en rationell ordning för att nå målet att ge insyn i och information om de statliga bolagen till riksdag och allmänhet. Denna uppfattning delas även av statsutskottet.

Jag medger att just den form av ökad information till riksdagen som ligger däri att ett antal av dess ledamöter ges möjlighet närvara vid förvaltningsbolagets bolagsstämmor är begränsad till detta och koncernbolagen. Den gäller sålunda inte de utanför koncernen liggande bolagen, exempelvis de bolag som förvaltas av affärsverken.

Jag finner det naturligt att nya överväganden i detta avseende kan aktualiseras i framtiden. Jag anser dock att erfarenheter först bör vinnas av den nu föreslagna ordningen.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för interpellationssvaret.

Min första fråga gällde om statsrådet anser att den allmänna insynen i statliga företag bör vara så omfattande som är möjligt utan att företagens verksamhet försvåras. Statsrådet har besvarat denna fråga jakande. Jag borde givetvis vara helt tillfreds med detta svar och skulle också ha varit det, om inte det lilla ordet »alltså» funnits i svaret. Statsrådet säger nämligen: »Som framgår av denna redogörelse är det en väsentlig förbättring av insyns- och informationsmöjligheterna som skapas i samband med förvaltningsbolagets tillkomst. Interpellantens första fråga är alltså besvarad jakande.»

Statsrådet vill med denna formulering uppenbarligen ha sagt att det förslag om insyn, som lagts fram i proposition nr 121 om förvaltningsbolaget, utgör ett tillräckligt bevis på statsrådets positiva inställning till en omfattande insyn i den statliga företagsam-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. heten över huvud taget. Möjligen vill statsrådet också ha sagt att allt kommer att vara välbeställt på detta område, när förslaget om insyn i det statliga förvaltningsbolaget har förverkligats. Låt mig säga att jag inte känner mig helt övertygad.

För det första gäller de åtgärder för vidgad insyn som föreslås i propositionen nr 121 endast den del av den statliga företagssektorn som omfattas av förvaltningsbolaget. Genom att insynsmöjligheterna endast kommer att finnas i förvaltningsbolaget som sådant, blir de underlydande koncernföretagen underkastade endast en indirekt insyn. För hela den del av den statliga företagssektorn som inte kommer att anslutas till förvaltningsbolaget innebär förslagen i proposition nr 121 ingen förbättrad insyn.

För det andra talar gärningarna delvis ett annat språk än orden. Hur var det med insynen i Durox? Och hur var det i Norrbottens Jernverk, där man efter att i flera år ha redovisat ingen eller obetydlig nettoförlust plötsligt redovisade ett ackumulerat avskrivningsbehov på 48 miljoner kronor? Dessa händelser ligger visserligen helt eller, vad beträffar Durox, delvis före statsrådet Wickmans tid, och jag skall inte använda dem för att misstänkliggöra statsrådet Wickmans goda vilja. Men den bristfälliga information som riksdagen fick i följd beträffande SMT Machine Company och det sätt varpå riksdagen har satts i efterhand när det gäller Uddcomb-förvärvet är saker som statsrådet Wickman har ansvaret för och som gör att man ställer sig litet skeptisk till statsrådets försäkringar, att han vill ha en så omfattande insyn som möjligt.

Med allt erkännande för vad som gjorts — eller i varje fall föreslagits — i syfte att förbättra insynen i de statliga företagen, anser jag att det bara är en början och att det ännu återstår mycket att göra, innan vi kommer fram till en tillfredsställande insyn i *hela*

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. den statliga företagssektorn, även den del som inte skall lyda under förvaltningsbolaget.

Sedan kommer jag till min andra fråga, som gäller om riksdagens ledamöter bör ges generell rätt att uppträda på samtliga statliga företags bolagsstämmor. Statsrådet säger att han beträffande denna fråga ställer sig mera tveksam. Det var faktiskt ett mera positivt uttalande än jag vågat hoppas på, allra helst som statsrådet säger sig finna det naturligt att »nya överväganden i detta avseende kan aktualiseras i framtiden».

Statsrådet ställer sig alltså inte helt avvisande till tanken på en generell närvaro- och frågerätt för alla riksdagsledamöter och lämnar t. o. m. en dörr öppen för omprövning längre fram, sedan man fått erfarenheter av den ordning som föreslås i proposition nr 121 med närvarorätt för ett mindre antal riksdagsledamöter. Statsrådet deklarerar tydligen inte den uppfattning som kommit till uttryck på sina håll, att en allmän rätt för riksdagens ledamöter att närvara vid de statliga bolagsstämmorna och där ställa frågor skulle leda till att stämmorna blev ett spektakel. Jag är tacksam för att statsrådet har en mera seriös syn på frågan.

Jag noterar med stor tillfredsställelse en passus i interpellationssvaret, där statsrådet säger att de 12 eller 18 riksdagsledamöter, som skall få vara med på förvaltningsbolagets bolagsstämma, inte bara skall ha rätt att ställa frågor utan också ha rätt att få dessa besvarade.

Naturligtvis är jag inte helt nöjd med statsrådets svar. Som jag utvecklat i interpellationen finner jag det naturligt att i princip alla riksdagsmän skall ha rätt att närvara vid stämmorna och ställa frågor. I verkligheten är det ju svenska folket som satsat kapitalet i de statliga företagen, och eftersom riksdagsledamöterna representerar folket, finner jag det logiskt att de på sina uppdragsgivares vägnar får tillträde till

alla statliga företags bolagsstämmor och får rätt att där — också på sina uppdragsgivares vägnar — ställa frågor om verksamheten. Som det nu är finns det sämre insynsmöjligheter i statliga företag än i börsnoterade enskilda företag, där var och en som är intresserad kan genom att köpa en aktie få tillträde till bolagsstämman och ställa frågor.

Att bara låta en mindre krets av riksdagsmän få närvarorätt anser jag innebära åtskilliga nackdelar. Riksdagsmän utanför denna krets kan ha speciella intressen, kunskaper eller erfarenheter, som berör något särskilt företag eller en särskild verksamhetsgren. Det skulle vara värdefullt om de på en bolagsstämma fick bevaka just detta företag eller denna sorts verksamhet.

I en reservation till statsutskottets utlåtande nr 168, som är undertecknad av folkpartiets utskottsledamöter, föreslås vad man skulle kunna kalla en blandlösning. Enligt reservationen bör det utses 24 riksdagsledamöter, som skulle få generell rätt att närvara vid statliga företags bolagsstämmor, men därutöver skulle varje riksdagsman ha möjlighet att vara med efter särskild anmälan. Det förefaller att vara en god lösning av frågan.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Wickman beskyllde mig för att vara besatt av socialiseringskräck. Det är kanske ett starkare ord än jag själv skulle använt, men jag vill erkänna att jag har stark principiell motvilja mot en utvidgning av den statliga verksamheten till områden där det inte finns särskild anledning till sådan. De skäl jag stöder min uppfattning på redovisade jag i mitt första anförande, och jag skall inte upprepa dem, men min inställning grundar sig också på att erfarenheterna av statlig företagsamhet har varit så avskräckande. Jag är förkämpe för en

god samhällsekonomi. Det må vara min förklaring.

Jag sade också tidigare att vi accepterar statlig verksamhet när det finns särskilda skäl för den, och då skall den skötas väl och förnuftigt. På den punkten finns det inga delade meningar. Men man blir misstänksam när man ser att målsättningen för det nya förvaltningsbolaget skall vara expansion — nästan som självändamål. Jag tror inte att ett enskilt företag skulle ställa upp en sådan målsättning, därför att det är lönsamheten som alltid i en marknadsekonomi måste vara utgångspunkten för allt fortsatt handlande. Det är först när lönsamheten är särskilt god och marknadsutrymme finns som en expansion ter sig naturligt. Dessa två faktorer hör ihop.

Det finns nog ingen företagsägare på den privata sidan som skulle ställa en massa pengar till förfogande för ett företag och ge det order att expandera. Man torde nog vilja granska förutsättningarna och bedöma vinsterna av en expansion innan man ställer pengar till förfogande.

Dessutom är inte expansion alltid en självklar förutsättning för en gynnsam utveckling. Jag är själv jordbrukare och företräder alltså en näring som varit tvungen att åstadkomma en gynnsam produktivitet och en god utveckling över huvud taget utan expansion. Vi har inte haft möjlighet att expandera vår totala produktionsvolym. Det är en svår uppgift, men det är ingen mindervärdig uppgift. Den statliga sektorn skulle mycket väl kunna skötas bra inom ungefär den volym som den har och kunna expandera i de delar där expansion är motiverad.

Slutligen vill jag svara statsrådet Wickman på hur jag hade fått de siffror jag angav i mitt första anförande. Jag tog dem i Kungl. Maj:ts proposition nr 121, s. 53, där det står: »... på grundval av en avkastningsvärdering baserad på hela den justerade vinsten. Denna uppgår i bolag som skall över-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. föras till förvaltningsbolaget till 160—180 miljoner kronor netto efter skatt.» Multiplicerar man de siffrorna med tre, eller som jag tycker är lika riktigt med fyra, får man en summa som ligger mellan 480 och 720 miljoner kronor. Jag sade ungefär en halv miljard kronor. De vinster som staten hittills haft ligger, säger man, mellan 65 och 70 miljoner per år. Motsvarande räkneoperation ger en summa som ligger rätt nära den kvarts miljard jag ungefärligen angav. Men det är ju möjligt att mina siffror är felaktiga, och att det finns andra och riktigare i de hemliga papper som vi inte har tillgång till.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Wickman gjorde ett par anmärkningsvärda uttalanden här. Han sade att folkpartiet inte vill att de statliga företagen skall vara effektiva. Vi skulle alltså önska att de sköttes dåligt. Och när representanter för centerpartiet, moderata samlingspartiet och folkpartiet kritiserar herr Wickman för att riksdagen inte fått utöva sin rätt att påverka besluten, kallar herr Wickman detta ett spelat intresse för riksdagens rättigheter.

Herr talman! Man skulle kunna besvara detta endast med två ord: Vet hut! Men jag skall säga ytterligare ett par ord. Förstår inte herr Wickman att detta sätt att gå in i en politisk debatt är ett utmärkt exempel på att en politisk debatt i en demokrati med herr Wickman som talesman för regeringen är nästan omöjlig att föra? Herr Wickman vägrar alltså att tro oss när representanter för tre partier säger att vi anser att riksdagens rättigheter har trätts för nära. Det skulle inte vara vad vi verkligen menar utan endast ett spelat intresse.

Herr Wickman har gett ett utmärkt exempel på vad folk beskyller politiker för, nämligen att inte vilja diskutera i sak. Det är vad herr Wickman inte gör. Han beskyller oss alltså för att

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. endast ha ett spelat intresse för dessa frågor. Det är rätt anmärkningsvärt.

Herr Wickman sade att han inte alls är rädd för preciseringar beträffande den statliga verksamheten, och att de preciseringar är gjorda som är rimliga och som han har möjlighet att göra. Det innebär alltså att följande fördelar måste finnas för att den statliga verksamheten skall kunna klaras. Det skall inte vara en bättre preciserad målsättning för den statliga verksamheten än den herr Wickman har givit i propositionen. Det skall vara »expansion». Ingenting av vad vi har anfört av andra samhälleliga skäl bör finnas med, därför att det skulle försvåra den statliga verksamheten. Statlig verksamhet måste ha den fördelen att man inte behöver någon klar gränsdragning.

De statliga kreditgarantierna måste vara utformade så som herr Wickman har sagt, annars klarar sig inte statlig verksamhet.

Beträffande kapitalförsörjningen var det intressant när herr Wickman vände på frågan och sade att det finns enskilda företag som enligt hans mening har favörer; underförstått: Varför skall då inte statliga företag ha favörer? Han har undgått att lägga märke till att vi har kritiserat just detta förhållande, att kapitalmarknaden inte fungerar så bra att alla företag som har expansionsmöjligheter kan få kreditchanser. Detta är ju ett av felen med den svenska kreditmarknaden. Herr Wickman tycker att det inte spelar så stor roll. Om enskilda företag får favörer, är det klart att även statliga företag skall få favörer. Det hade varit bra om herr Wickman i stället hade förordat sig med oss och sagt att dessa favörer skall försvinna.

Sedan försökte herr Wickman svara sin regeringskollega, och det kan givetvis vara en behövlig sysselsättning. Det första herr Wickman gjorde beträffande statsrådet Alva Myrdals uttalande var att kraftigt begränsa området. Han påstod att frågan löd: Skulle

man inte på vissa varuområden, där staten är den helt dominerande inköparen, kunna tänka sig enbart en statlig verksamhet? Men då förbiser han ju helt och hållet frågan om det är ekonomiskt fördelaktigt för staten att ha ett statligt företag och om det är ekonomiskt fördelaktigt för skattebetalarna. Om enskilda företag kan leverera billigare; varför i all sin dar skall då staten börja tillverka? Ja, har man övertro på statlig verksamhet och är hundra procentig socialist anser man att det inte behöver finnas några ekonomiska skäl för att staten skall starta verksamhet på ett visst område eller socialisera, utan det räcker med att man tycker att det är bra. Men herr Wickman har ju i ett antal tidigare debatter förklarat, att det skall finnas ett rationellt skäl för att staten skall gripa in. Fru Myrdal angav inga rationella skäl för statlig verksamhet på detta område. Det intressanta var att jag inte kunde höra ett enda ord av avståndstagande från herr Wickman till det mycket egendomliga påståendet av regeringskollegan fru Myrdal. Jag förmodar därför att statsrådet Wickman solidaliserar sig med detta uttalande.

Vi kan alltså vänta oss socialisering för socialiseringens egen skull, även om det blir dyrt för svenska folket.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Först vill jag säga ett par ord till herr Tistad.

Han tolkade mitt svar här såsom ett löfte att allting mycket snart kommer att vara välbeställt när det gäller insyn i och information om statliga företag. Nej, herr Tistad, det har jag inte sagt. Jag tror aldrig att vi kommer att kunna säga att nu är allt välbeställt. Vi kommer hela tiden att vara inriktade på att förbättra insynen och informationen på samma sätt som vi är inställda på att förbättra effektiviteten och arbetsförhållandena inom våra företag. Vi kommer aldrig att hamna i ett läge, där vi

kan säga att nu är allting bra. Vi kommer alltid att kunna göra förhållandena bättre, och de förslag som nu har lagts fram — där tolkade jag herr Tistad så att han delade vår uppfattning — kommer att göra situationen bättre. Då är vi överens på den punkten.

Jag skall inte gå in på diskussionen om Durox' och Norrbottens Järnverks årsredovisningar. Inom den statliga sektorn finns givetvis årsredovisningar som är bra och andra som är mindre fullständiga och mindre upplysande, på samma sätt som årsredovisningarna inom den privata sektorn är av mycket varierande kvalitet. Men för att inte debatten skall skapa det intrycket att statliga företag skulle vara underlägsna privata företag i sin vilja och förmåga att ge upplysning och insyn vill jag här nämna ett företag som jag tidigare i dag talade om i andra kammaren, ett företag som intresserar denna kammare, därför att riksdagen har behandlat det tidigare och får tillfälle att behandla det igen i vår. Jag avser Uddevallavarvet, som ju staten är engagerad i. Det varvet har lämnat en fullständig redovisning av sin ställning såsom varvsföretag. Jag tror att jag kan säga, att inget annat svenskt varv har lämnat en lika öppen redovisning av sitt läge och sina framtidsmöjligheter som just Uddevallavarvet har gjort. Det är inte ett omdöme om redovisningen som jag vill att ni skall ta min eventuella auktoritet till intäkt för, ty detta omdöme är inte mitt privata, utan det har fällts av en person som verkligen väl vet vad han talar om, nämligen Josef Anér. Han fällde detta omdöme i en uppmärksammat artikel i somras i Ekonomisk revy om den svenska varvsindustrin.

Herr Tistad har uppfattat mitt svar riktigt. Jag är inte alls låst för framtiden vad beträffar formerna för riksdagsledamöternas och allmänhetens insyn i de statliga företagen. För den viktiga del av den statliga företagssektorn som vi diskuterar i dag — alltså förvaltningsbolaget och dess dotterföretag

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. — har vi lagt fram förslag. Vi får se hur det systemet fungerar. Vi är öppna för att utvidga möjligheterna till insyn när erfarenheterna gör detta påkallat, såväl beträffande denna grupp som beträffande företag vilka i dag ligger utanför det föreslagna förvaltningsbolaget.

Nog skall dessa saker kunna praktiskt ordnas. Det skall väl ändå finnas så pass mycket förtroende och samarbete inom de olika riksdagsgrupperna att om en riksdagsledamot som inte tillhör dessa 18 är särskilt intresserad av en fråga skall hans partikollega kunna framställa de önskade frågorna på bolagsstämman.

Ytterligare bara en kort kommentar. Det fanns i herr Tistads framställning en som jag tycker överdriven uppfattning om en enskild persons möjlighet att få insyn i de börsnoterade företagen genom att köpa en aktie och sedan ställa frågor på bolagsstämman. Det är verkligen en övertro på bolagsstämman som instrument för information. En riksdagsledamots fråga på en bolagsstämma i det statliga förvaltningsbolaget är en fråga med helt annan tyngd, och den kommer att få svar på ett helt annat sätt än vad den enskilde svenske medborgaren som köpt en aktie i ett stort börsnoterat företag får när han ställer en likartad fråga. Dessutom har jag utgått ifrån att de 18 ledamöterna bör vara så att säga våra statliga företags speciella kontaktmän och att de även mellan bolagsstämmorna skall ha kontakt med företagen och sålunda inte vara hänvisade till att få information bara vid bolagsstämman.

Jag talar som bekant ofta mycket väl om det privata näringslivet, men jag tycker att vi skall komma ihåg att det finns rätt många företag som icke är börsnoterade. Därför bör vi inte, när vi talar om den privata sektorn, vare sig överskatta effekten av bolagsstämmorna i de börsnoterade företagen eller glömma att väldigt många av löntagarna i vårt land är anställda i företag som inte är börsnoterade.

Till herr Virgin vill jag slutligen säga,

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. innan vi bryter för middagsuppehållet, att det inte alltid måste finnas en särskild anledning, en alldeles speciell motivering för statligt företagande. Motivet till att det måste finnas särskilda anledningar är enligt herr Virgin att statliga företag är så förfärligt dåligt skötta. Herr Virgin, som är en ekonomiskt ansvarskännande person, anser att presumptionen alltid måste vara att vi inte skall ha statliga företag, helt enkelt därför att statliga företag går så dåligt. Det är ett sätt att diskutera om statligt företagande som jag hoppas att vi så småningom skall slippa. Det är egentligen löjligt att behöva säga — debatten blir litet för enkel — att det finns statliga företag som går utmärkt. Det är bara det att de nästan aldrig nämns i debatten, utan man tar med förkärlek upp företag som redovisar förluster och bortser från att dessa företag har alldeles speciella problem och alldeles speciella åligganden från aktieägarens sida som, jag skall inte säga helt men till väsentlig del, förklarar dessa företags problem. LKAB är ett företag som går bra. Kalmar Verkstadsaktiebolag är ett företag som jag kommer ihåg från debatten i våras att folkpartiets talesman herr Nyman berömde — vilket glädde mig särskilt — därför att det enligt vad han hade förvissat sig om vid direkt besök hade en bra företagsledning, en bra stämning i företaget, dessutom en förmåga till anpassning och produktutveckling och därmed också förmåga — förlåt herr Virgin — till expansion under lönsamhet.

Vi har ett annat stort statligt företag, som alltid kommer bort i debatten, ett internationellt utomordentligt effektivt företag, nämligen vattenfallsverket. Det är verkligen inte något monopolföretag, vilket somliga låtsas i debatten. Vattenfall är ett företag som i hög grad arbetar i konkurrens — har ungefär halva marknaden — och som är helt föredömligt både när det gäller vinster och när det gäller den prispolitik som företaget har fört. Företaget är också i ett annat

avseende föredömligt, nämligen på så sätt att man alltid legat långt framme när det har gällt att visa aktivitet för att öka de anställdas medverkan och meddelaktighet i företagets ledning. Företaget tar nu ytterligare ett steg i samma riktning. Jag har nämligen i dag fått en framställning från vattenfallsverket som baserar sig på centrala företagsnämndens i Vattenfall önskemål att bli företrädd i Vattenfalls styrelse med två ledamöter representerande de anställda i verket. Denna framställning kommer regeringen självklart att bifalla.

Både herr Virgin och herr Dahlén har sagt att en expansion inte får vara ett mål i sig själv. Herr Virgin driver ett företag som inte har en sådan marknadsställning att det kan expandera. Jag upprepar på nytt att det inte i och för sig är något självändamål att varje produktgren skall expandera. Men när jag säger att expansionen måste fortgå, under lönsamhet hela tiden — därför att ändå lönsamheten kommer att vara expansionens motor — gör jag inte detta på grund av något slags dogmatisk socialistisk förtjusning i statliga företag utan jag gör det därför att det bara är under förutsättning att företagsgruppen totalt är expansiv som vi kan använda företagen för att lösa de problem som samhället lägger på dem. För en expansiv grupp är det naturligtvis mycket lättare att klara sysselsättningsproblemen och bland annat kompensera de neddragningar i sysselsättningen som statliga företag naturligtvis — på grund av strukturomvandling, konkurrensläge och marknadsutveckling — inte kommer att kunna frigöra sig ifrån. Är den statliga företagsgruppen expansiv, finns det självfallet möjligheter att inom gruppen lösa sysselsättningsproblem som annars skulle vara svårlösta.

Sedan bara ett par ord om de 250 miljonerna som blev 500. Det finns inga hemliga siffror, herr Virgin. Den redovisning som våra revisorer har gjort är tillgänglig för herr Virgin och för utskottet. Självfallet är den det. Det skulle

aldrig falla mig in att undanhålla utskottets ledamöter någon sifferinformation, i den mån naturligtvis inte någon av ledamöterna råkar befinna sig i ett konkurrensförhållande.

När herr Virgin säger att det inte rör sig om 250 utan om 500 miljoner kronor är detta riktigt så till vida att dotterföretagens totala vinstkapacitet, om vi kallar den så, är större än den utdelning som tillfaller förvaltningsbolaget. Men hur hänger herr Virgins argumentering ihop? Är det meningen, efter all diskussion här i kammaren om en rimlig självförsörjningsgrad i företagen, att förvaltningsbolaget skulle plundra dotterbolagen och pressa av dem en utdelning som skulle vara dubbelt så stor som den utdelning de enskilda dotterbolagen, efter den bästa prövning de kan göra i sina styrelser, hittills har presterat? Stiger vinsterna i företagen, är det klart att utdelningen skall stiga, men med nuvarande vinstnivå kan den inte göra det. Jag tror inte att förvaltningsbolaget mycket snabbt kommer att kunna öka vinstkapaciteten i dotterföretagen. I den mån detta kommer att ske är det självfallet en utveckling på längre sikt.

Herr Virgin implicerar, om det skall vara någon mening i vad han säger, att riksdagen till förvaltningsbolaget avstår 250 miljoner under en treårsperiod. Skulle förvaltningsbolaget disponera ytterligare ett lika stort belopp, måste det betyda att vi sätter dotterbolagen i en mycket svår situation och skapar de problem för dotterbolagen som man samtidigt i andra sammanhang säger att det är viktigt att undvika.

Jag vill ytterligare bemöta vad herr Dahlén sagt. Jag är ledsn, herr Dahlén, men jag upplever faktiskt i den här frågan om riksdagen och de statliga företagen ett spelat intresse från herr Dahléns sida och dessutom en spelad indignation från denna talarstol. Jag upprepar att riksdagens kontroll över den statliga företagssektorn genom förvalt-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. ningsbolagets tillkomst inte minskas utan ökas. Riksdagen ger förvaltningsbolaget vissa bestämda resurser att arbeta med. I den mån förvaltningsbolaget behöver resurser som går utöver den ram som dagens riksdagsbeslut skulle komma att innebära kommer förvaltningsbolaget tillbaka till riksdagen, som då får ta ställning till om den är beredd att ge förvaltningsbolaget dessa tillgångar.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara avvisa statsrådet Wickmans fullständigt orimliga tolkning av vad jag sade — att jag skulle plädера för att man borde plundra de statliga företagen på deras reserver. Vad jag sade och menade var att förslaget faktiskt innebär att driftsöverskott på över en halv miljard kronor för perioden kommer att undandragas riksdagens reella inflytande och kunna användas till expansion som ligger vid sidan av det inflytandet. Det var vad jag sade, och detta var tydligen alldeles korrekt.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet Wickman inte begagnade tillfället, när han talade nyss, att ta tillbaka sina beskyllningar mot oppositionspartierna i riksdagens första kammare. Jag konstaterar att herr Wickman anser det vara god ton att säga: Det ni påstår har ni icke täckning för i er egen sakständpunkt, det är bara ett spel.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande frågor ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga den 9 december framställdes av herr *Brundin* (m) till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena: »Ämnar Ers Excellens vidtaga några åtgärder för att försöka förmå USA att ompröva

sitt beslut om indragning av generalkonsulatet i Göteborg?»

Kammaren åtskildes kl. 17.15.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 10 december eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen vid statsutskottets utlåtande nr 168.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Mängden av frågor som sammanförts för behandling i ett sammanhang kommer måhända att leda till bristande koncentration på de enskilda, var för sig mycket viktiga problemen. Jag skall inte uppehålla mig vid det. Det vore för övrigt inte mödan värt i den situation vari vi nu befinner oss.

Det är en huvudfråga jag till en början vill vidröra. Frågan om ett statligt utvecklingsbolag innesluter ett problem som vårt parti för sin del ägnat stor uppmärksamhet under en lång följd av år. Det gäller problemet att öka den statliga sektorn i produktionslivet — från borgerligt håll, i vulgärargitationen, kallar man det socialisering. Vi godkänner för vår del inte en så förenklad och oriktig definition. Socialism är en grundläggande omvandling av samhället, politiskt och ekonomiskt, en reell maktväxling. Den skall kännetecknas av att storfinansens ekonomiska maktställning brutits och i dess ställe de stora löntagargruppernas reella ledarställ-

ning i samhällslivet har erövrats och befästs.

Gentemot eventuella invändningar på denna punkt vill jag bara helt kort hänvisa till att det inte rör sig om formella matematiska ting, om regeringsinnehav mer än tre decennier o. s. v. Det handlar om genomförandet av en målmedveten socialistisk politik som tar sikte på den reella maktställning jag nyss har nämnt. Det kan man verkligen inte tala om i detta land. Efter så lång tid av socialdemokratiskt regerande har vi ett läge som för förhållandevis kort tid sedan redovisats i koncentrationsutredningen.

Statsutskottets utlåtande nr 168 inleds med att de statliga företagen »representerar en icke obetydlig del av vårt lands näringsliv». Så ter sig anspråken från socialdemokratiskt håll! Det rör sig om 200 000 anställda.

Nu handlar det emellertid om en åtgärd som kan beteckna en bestämdare utveckling och utvidgning av den statliga produktiva insatsen inom näringslivet. Jag säger kan beteckna, eftersom dessa ärenden enbart får sägas utgöra en dellösning. För vår del, från det parti jag företräder, ser vi en sådan utvecklad och utvidgad insats som en möjlig väg, att tillsammans med kampen för reell företagsdemokrati och en målmedveten, socialistisk inriktad företagspolitik från arbetarrörelsens sida,

som vårt parti kämpar för, vinna framgång i striden mot de privata kapitalägarnas intressen.

De offentliga samhällseliga intressena behöver en bas i själva produktionslivet för fullföljandet av en bestämd ekonomisk plan. Efter sådana linjer måste lokaliseringsspolitiken utvecklas. Detta sammanhänger med de sysselsättningssskapande åtgärder som måste vidtas. I denna linje måste på betydelsefulla områden skapas statligt ägda företag samt vad vi benämnt allmänägda företag.

Det senare uttrycker ett samgående av annat slag än s. k. blandekonomi med inhemska — eller som i fallet Uddcomb utländska — kapitalistiska storföretag. Detta senare är regeringens linje.

Med allmänägda företag förstår vi vad vi exempelvis anfört vid några tidigare tillfällen, då vi föreslagit tillskapande av ett stort allmänägt byggbolag med statligt huvuddelägarskap och med fackföreningsrörelsen, kooperationen och kommuner som intressenter. Detta sagt som illustration till vad vi menar med begreppet allmänägt — inte som en konkret fråga.

För dagen har vi i särskild motion vänt oss emot linjen med blandekonomi som den förekommer i fallet Uddcomb. Jag hänvisar i detta sammanhang till denna motion.

Vi har vid flera tillfällen föreslagit förstatligande av bensin- och oljehandel liksom vi också föreslagit tillskapande av allmänägda företag — i huvudsak statliga — som skulle svara för produktion, distribution och försäljning av elkraft.

Uraktlåtenheten att förstatliga oljehandeln har under efterkrigstiden årligen tillfört de privata oljebolagen miljonbelopp i profiter. Låt mig också erinra om de motioner i vilka vi begärt utredning av frågan om läkemedelsindustrins överförande i allmän ägo samt utarbetande av en plan för forsatt utvidgning av statlig läkemedelstillverkning.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Det finns alltså en hel rad aktuella områden där ett ökat samhällsinflytande är nödvändigt, om man på ett meningsfullt sätt vill bryta storfinansens maktställning och öka samhällets och löntagarnas inflytande i motsvarande grad.

Det förhållandet att vi hävdar att de statliga företagens organisatoriska samordning skall vara sådan att man där kan uppnå den effektivitet och de övriga positiva drag som förefinns hos de bästa företagen inom den kooperativa och privata sektorn innebär självfallet inte att vi inte anser att det finns företeelser hos de privata företagen som det saknas anledning efterlikna. Tvärtom är det en gammal uppfattning inom arbetarrörelsen att stat och kommun — inte minst i sina relationer till de anställda — bör gå i spetsen, exempelvis beträffande formerna för lönesättning och arbetsvillkor.

Genom att fråga om de statliga företagens organisatoriska samordning och framtida verksamhet i hög grad klarlagts i och med förslaget om inrättande av ett statligt förvaltningsbolag har problemet om de stadsägda företagens medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen fått en ökad principiell betydelse och större räckvidd.

Tidigare har från regeringshåll hävdats att någon olägenhet inte på något sätt kunnat märkas på grund av att statsägda företag tillhört Arbetsgivareföreningen. Ett sådant svar och en sådan inställning kan möjligen bero på att vi tolkar begreppet »olägenhet» olika. Ty vi skall komma ihåg att Svenska arbetsgivareföreningen inte enbart är en ekonomisk intresseorganisation utan också fyller den politiska funktionen att tillvarata privatkapitalistiska intressen och anspråk på enväldet inom näringslivet gentemot arbetarrörelsen, inte minst i dessa dagar då krav på en demokratisk ordning inom arbetslivet framförs i olika sammanhang.

LKAB och andra statliga företag betalar stora summor till arbetsgivarnas

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. organisation och har genom medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen förpliktat sig att visa lojalitet mot privata arbetsgivare, om dessa vidtar stridsåtgärder mot arbetarparten. Medlemskapet är ett uttryck för den hittills förfäktade uppfattningen att statsföretagen och de privata företagen har grundläggande gemensamma intressen. En sådan inställning är inte förenlig med den strävan till demokratisering av näringslivet som statsdriften och andra former av ökat samhällsinflytande måste syfta till. Redan det faktum att en del av de statliga företagens vinst — i realiteten statens pengar — kan användas till stöd för de kampåtgärder som Svenska arbetsgivareföreningen i vissa lägen kan vilja genomföra mot arbetarrörelsen betraktar jag för min del som en betydande olägenhet.

Denna fråga har tidigare föranlett motioner såväl i riksdagen som till LO:s och Svenska gruvindustriarbetareförbundets kongresser. Huvudargumentet för närvarande för medlemskap i SAF tycks vara att Arbetsgivareföreningen endast kan ge den förhandlingshjälp som exempelvis LKAB anser sig behöva. Detta argument har också upprepats av LKAB-chefen så sent som i höstas i samband med den mycket häftiga debatt som uppstod med anledning av Sara Lidmans bok *Gruva*.

Argumentet är knappast hållbart, och efter det interpellationssvar i frågan som dåvarande civilministern lämnade i andra kammaren förra hösten framstår det som helt ohållbart. Av interpellationssvaret framgick nämligen att avtalsverket skall kunna lämna förhandlingshjälp åt alla företag som staten är ägare till eller delägare i. För närvarande ansågs dock avtalsverkets resurser otillräckliga. Konsekvensen av detta besked måste därför bli att avtalsverket ges de resurser som är erforderliga för en fullt utbyggd förhandlingshjälp åt de statliga företagen.

Utskottet, som sannerligen inte är särskilt mångordigt i sin argumentering i

denna fråga, hänvisar till att det inom Kungl. Maj:ts kansli pågår undersökningar som syftar till att finna en lämplig ordning för de statliga bolagens löneförhandlingar med de anställda.

Sedan kommer man också dragande med det gamla argumentet att de statliga företagen även i detta avseende bör kunna vara verksamma på samma villkor som enskilda företag. Denna borgerliga argumentering har jag redan bemött. Låt mig bara tillägga att det är ganska förvånande att utskottet kunnat nå enighet på denna punkt. Då även socialdemokrater var med vid utskottsbehandlingen fanns det anledning att tro att dessa skulle ge uttryck för vad som beslutades på SAP:s partikongress för några månader sedan.

Det tillkommer givetvis inte mig att tala om för andra partier och deras representanter hur de skall rösta i olika frågor. Däremot har jag självfallet den rätten att efteråt göra de värderingar som resultatet av en votering i frågan kan föranleda.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 51 och II: 9.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Det är ofta med ambitionen att ordentligt penetrera ett ämne som man anmäler sig till en sådan här debatt, men jag delar väl samma öde som många andra i kammaren, att när det blir ens tur att tala så har allt väsentligt i ärendet redan sagts.

Som huvudmotionär i denna kammarer med anledning av propositionen 151 skall jag dock helt kortfattat uppehålla mig vid statsutskottets utlåtande nr 170 och det till detta fogade särskilda yttrandet.

Det är två huvudanmärkingar jag vill göra mot den proposition som utskottsutlåtandet behandlar. Till grund för propositionen ligger en överenskommelse mellan staten, Uddeholms AB och det nordamerikanska företaget Combustion Engineering Inc. om samarbete i ett gemensamt företag — Udd-

comb Sweden AB. Dess uppgift skall vara att projektera, utveckla och producera samt i hela världen marknadsföra reaktortankar och andra tunga komponenter för atomkraftverk och annan tung industri. Jag vill understryka att det är av betydande värde att det kommer till stånd en sådan industriell verksamhet i vårt land och att därvid svenska teknologiska vinningar kommer till nytta för svensk ekonomi.

Min första anmärkning gäller emellertid det helt ostyrkta resonemang som departementschefen för om att just det mellan nämnda tre parter ingångna samarbetsavtalet skulle vara det enda tänkbara säkerställandet av här avsedd industriell verksamhet. I propositionen sägs ingenting om att andra ägar-konstellationer prövats. Det är dock sannolikt att ifrågakvarande produktion hade kunnat åstadkommas utan det statliga engagemang som propositionen söker framställa som en absolut förutsättning.

Min andra anmärkning gäller ärendets behandling. Avtalet mellan de tre parterna träffades i juni i år, verksamheten startade i augusti, och byggnadsarbeten pågår nu för fullt för uppförande av de anläggningar som verksamheten förutsätter. Riksdagen har ställts inför fullbordat faktum. Riksdagen har inte givits någon verklig möjlighet att realbehandla Kungl. Maj:ts förslag och därigenom i praktiken berövats sin konstitutionella rätt. Det är i högsta grad anmärkningsvärt att just i en tid, då samhällsdebatten i så stor utsträckning behandlar frågor som medbestämmande, insyn, kort sagt stärkande och fördjupande av demokratin, då åsidosätter regeringen riksdagens konstitutionella ställning som är fundamental för vår demokrati och dess fortbestånd. Departementschefen och regeringen i sin helhet har givit prov på en upprörande nonchalans gentemot grundläggande demokratiska värden, men de skiljer sig inte ifrån detta ärende utan en allvarlig erinran.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Vi kan visserligen inte gå emot Kungl. Maj:ts förslag i sakfrågan; vi har ju inte fått tillfälle att framlägga alternativa förslag, men vi har i motioner i båda kamrarna hemställt om att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna att frågor av här berörd natur i fortsättningen icke bör handläggas på det sätt som här skett. Det har föranlett ett särskilt yttrande av samma innebörd från samtliga icke-socialistiska ledamöter av utskottet. Redan det är en erinran, men genom att utskottet inte med ett enda ord yttrat sig över vår motion, inte med ett enda ord bemött motionens hävdande av riksdagens rätt till reell prövning av Kungl. Maj:ts förslag, får vår erinran förstärkning till reprimand. Utskottets transporterande av propositionen sker med en generad, talande tystnad.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att herr Brundin tar i litet väl kraftigt, när han talar om att regeringen här åsidosätter konstitutionen. Jag vill erinra om vad departementschefen sade under debatten i andra kammaren på förmiddagen, nämligen att Investeringsbanken äger full rätt att köpa och inneha aktier. Mot den bakgrunden har riksdagen full frihet att pröva ärendet precis som vilket annat ärende som helst. Det finns ingenting, herr Brundin, som lägger hinder i vägen för herr Brundin att här i kväll ställa ett avslagsyrkande på propositionen — det vill jag ha understruket. Men jag sade tidigare under debatten i eftermiddags att trots att denna möjlighet finns så har man av någon anledning nöjt sig med att endast foga ett särskilt yttrande till utskottets utlåtande. Jag undrar om det inte trots allt är, som jag förmodade, det något brännbara lokaliseringspolitiska ärendet och inte konstitutionella orsaker som är anledning till att man varit så blygsam.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Herr BRUNDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Bertil Petersson säga att jag inte sagt att regeringen åsidosätter riksdagens konstitutionella rätt, utan jag har sagt att den har i praktiken åsidosatt denna rätt. Herr Bertil Petersson åberopar här i denna kammare vad statsrådet Wickman sagt i den andra kammaren. Det vore mera näraliggande att referera till vad statsrådet sade i denna kammare. Här uttryckte statsrådet som sin uppfattning att det föreligger en viss skillnad mellan Kabi å ena sidan och Uddcomb å den andra så till vida att i Uddcombaffären har verksamheten i realiteten redan kommit i gång. Förstår inte herr Bertil Petersson att det just är det förhållandet som gör att vi inte har en reell möjlighet att här bli tagna på allvar om vi skulle yrka på avslag. Vi är ställda inför fullbordat faktum, och det är där felet ligger.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Brundin vill ställa ett avslagsyrkande skall jag lova att ta det på fullt allvar.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Mot bakgrund av en tämligen lång erfarenhet i ett huvudsakligen statsägt bolag, nämligen Restaurangbolaget, har jag med stort intresse läst den här propositionen och för resten också det betänkande som föregick den. Jag försökte finna ut på vilket sätt Restaurangbolaget skulle kunna förbättra sin ställning och utöka sin verksamhet i den samordning som föreslås. Det har emellertid varit svårt att förstå vad som skulle vara att vinna genom detta sammanförande av företag av vitt skilda arter, som här är fråga om.

Erfarenheter från utländska koncentrationer av statliga förvaltningsbolag eller liknande företag ger nämligen vid

handen att där man verkligen vunnit något av vad man eftersträvat, där har koncernbildningen huvudsakligen gällt företag som verkat på i stort sett likartade områden. I fråga om den åberopade italienska IRI-koncernen gäller sålunda att koordinationen inom och genom koncernen genomförts med långtgående hänsyn till berörda verksamheters karaktär. Under IRI sorterar — som den statliga företagsdelegationen också anfört — fem branschförvaltningsbolag, och dessa branschorgan är förhållandevis närbesläktade. Det gäller kommunikationsföretag, rederier, varv, verkstäder och stålverk. Ingen blandkonstruktion av den typ som föreslagits för det svenska förvaltningsbolaget torde förekomma. Även andra betydande skillnader finns, men jag skall inte närmare gå in på detta.

Nu har — som det har sagts flera gånger tidigare i dag — statsrådet formulerat målet för förvaltningsbolaget sålunda: att under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion. Som nämnt har jag verkligen försökt sätta mig in i statsrådets tankegångar i avsikt att finna en hållbar argumentation för att detta mål skulle uppnås genom samordning under det statliga förvaltningsbolaget, och därtill uppnå det bättre än på något annat sätt just när det gäller sammanföringen av företag av helt olika karaktär. Men detta har varit minst sagt svårt att utläsa. Remisskritiken har också varit betydande, medan statsrådets motbevisning i propositionen tett sig oklar.

Ett skäl till omläggningen har naturligtvis varit att Kungl. Maj:t skulle avlastas ägaransvaret, men jag undrar om det egentligen är helt ostridigt. Formellt sker visserligen en avlastning, men i realiteten finns naturligtvis ett ansvar kvar.

Det heter i propositionen vidare: »Bolaget har då uppgiften att uppställa mål för de många olika företagen, att följa måluppfyllelsen och att sörja för att de samverkansmöjligheter som före-

ligger inom hela företagsgruppen blir effektivt utnyttjade.» Naturligt nog påpekas i sammanhanget att det är en fråga om den statliga koncernens långsiktiga utveckling.

Jag kan förstå att denna schematiska redovisning av förvaltningsbolagets uppgifter är möjlig att förverkliga, om de underställda bolagen inom koncernen är av i stort sett samma eller närbesläktad karaktär. Så är fallet inom IRI-koncernen, men inte i det förslag som nu föreligger. Vad det finns för gemensam nämnare — annat än det rent statliga ägandet — mellan exempelvis Norrbottens Järnverk, ASSI, Reproduktionsbolaget, Tobaksbolaget och Sveriges Centrala restaurangaktiebolag är svårt att begripa. Norrbottens Järnverk och Statens skogsindustrier har ju under årens lopp slukat stora belopp som tillskott från statens sida, medan Tobaksbolaget och Restaurangbolaget klarat sig bra eller inlevererat betydande belopp till statskassan. Restaurangbolaget har undergått en avsevärd expansion. Befintliga rörelser har moderniserats och nya har tillkommit. Allsammans har genomförts uteslutande genom självfinansiering och upplåning på den fria kapitalmarknaden. Tobaksbolaget är visserligen inte formellt men i realiteten praktiskt taget ett monopol. När departementschefen funnit övervägande skäl tala för att de fiskala bolagen, Systembolaget och Vin- och spritcentralen, inte inordnas under förvaltningsbolaget med hänsyn till inleveranserna av vinster från monopollet och av skattemedel, så måste det väcka betänkligheter att överskottsmedlen från Tobaksbolaget med dess reella monopolställning icke lett till samma resonemang som gäller de s. k. fiskala bolagen.

Om det, som jag nämnt, ur vissa synpunkter kan vara förstället med ett önskemål om koncentration av närbesläktade företag under ett förvaltningsbolag, så har jag inte kunnat finna något rimligt skäl till att Restaurangbo-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. laget inlemmas i »den stora sumpen». Centralbolaget är redan nu en koncern. Under den finns fem dotterbolag som svarar för verksamheten vart och ett inom sin räjong. I viktigare ärenden konsulterar dotterbolagen centralbolagets styrelse. Nu skall alltså ovanpå denna koncern byggas ytterligare en koncern, som skall dra upp målsättningarna o. s. v. Centralbolaget har redan en målsättning som är fastställd av Kungl. Maj:t, och som man följer. Att det nya stora förvaltningsbolaget skulle stärka statens inflytande, effektivisera marknadsföringen eller, för att nämna något banalt, bättre än nu klargöra för konkurrenter och allmänhet att detta statliga företag inte, som det ibland insinuerats, lever på statliga subventioner, tror jag uppriktigt sagt inte. Inte skulle möjligheterna till koncernmässig samordning bättre tillvaratas. I den konkurrensmässigt hårda marknad, där Restaurangbolaget arbetar, har det lyckats hävda sig väl inom alla kategorier av kunder i fullkomligt fri konkurrens. Ett ingående samarbete förekommer med olika typer av företag, statliga, kommunala, folkrorelseägda, kooperativa och privata. Det har varit en styrka i marknadsföringen att kunna visa på att verksamheten är strängt affärsekonomiskt baserad och inte innebär någon favorisering från staten. Jag har efter lång tid i denna styrelse svårt att förstå den som anser att denna situation skulle på något sätt stärkas genom det statliga förvaltningsbolagets överhöghet. Däremot tror jag att det finns risker för negativa verkningar. Det skulle kunna bli en belastning för Restaurangbolagets marknadsföring och för samarbetet med företag utanför den statliga koncernen.

Låt mig med anledning av vad statsrådet yttrade här tidigare i dag få säga, att det alltså här existerar en önskan — mer kan det inte bli — att ett statligt företag ges möjlighet att arbeta fullständigt fritt. Det gäller inte som statsrådet sade att fastställa ramar och

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. försöka förhindra ett statligt företag att expandera. Jag tycker tvärt om att motsatsen naturligt framgår av den erfarenhet som jag hittills har fått. Från den synpunkten tycker jag att statsrådet egentligen skulle uppskatta en sådan ståndpunkt som den jag här har anfört och som Restaurangbolaget har anfört i sitt remissyttrande.

I remissyttrandet har centralbolaget anvisat andra vägar till kontakt och samverkan med det statliga företaget, om centralbolaget liksom kreditinstituten och andra företag finge fortsätta att sortera under Kungl. Maj:t. Nu finns det också vissa skäl av andra slag till detta. Ifrån begynnelsen har hela verksamheten varit och är fortfarande i betydlig grad sammanhängande med utskänkingsrättigheterna. Bolaget har en speciell ställning såsom restaurangbolag i rusdrycksförsäljningsförordningen och får med anledning därav såsom allmänt restaurangbolag en särskild oktroj som ges för fyra år i taget. Bolagets förhållande till staten regleras genom olika föreskrifter i rusdrycksförsäljningsförordningen samt genom särskilt avtal med staten. Alla dessa frågor om utskänkning, oktroj och avtal med staten faller under finansdepartementet och torde väl även i fortsättningen komma att falla under finansdepartementet. Detta förhållande ger onekligen anledning att tycka att det hade varit naturligt att Restaurangbolaget hade undantagits och fått kvarstå under finansdepartementet, alltså inte behövt ha den nya koncernen till överhöghet utan fått samma fria ställning som de två tidigare nämnda företagen som har med vin- och spritservering att göra.

Enligt min mening väger statsrådets argument mot den uppfattningen inte särskilt tungt. När departementschefen säger att inordningen i det statliga förvaltningsbolaget snarare kan skapa möjligheter till en vidgning av de inlemmade företagens arbetsfält, frågar man sig hur detta skulle ske i det speciella fall

som jag har åsyftat. Ingenting, så vitt jag förstår, pekar i den riktningen.

I sammanhanget vill jag erinra om att statsrådet när det gäller de fiskala bolagen faktiskt noterar att samordningsfördelarna är begränsade och — säger han — »torde kunna vinnas genom att förvaltningsbolaget blir representerat i de berörda företagens styrelse». Exakt detsamma kan sägas om Sveriges Centrala restaurang AB.

Åtskilligt av det jag här har sagt har Restaurangbolaget anfört i sitt yttrande över delegationsförslaget, men bara en mycket ringa del härav har refererats i propositionen. Innan riksdagen går att besluta i frågan har jag därför velat nämna de betänkligheter som man inom den gren av företagsamheten där jag är verksam har anfört mot förslaget.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag ämnar tala om statsutskottets utlåtande nr 169.

I ett motionspar, nr 1105 i denna kammare, där jag står som huvudmotionär, och nr 1276 i andra kammaren, har i anledning av förvärvet av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum apotekare AB föreslagits att riksdagen skulle godkänna förvärvet men dessutom *dels* uttala att sådana åtgärder av organisatorisk eller annan art inte får företas på läkemedelsförsörjningens område att statsmakten inskränker läkarnas fria förskrivningsrätt, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att tillverknings- och grosshandelsdelarna inom Apoteksvarucentralen Vitrum apotekare AB organisatoriskt den 1 januari 1971 förs till den planerade statliga läkemedelstillverkningsgruppen.

Statsutskottet avstyrker motionsyrkandena, huvudsakligen under motive-ring att Kungl. Maj:t har för avsikt att våren 1970 framlägga förslag om bildande av ett apoteksbolag med statligt

majoritetsintresse samt att driftsformen för Vitrum under ett initialskede är reglerad i den överenskommelse om avlösning av det nuvarande apotekssystemet, vilken även den avses skola underställas riksdagen. De frågor som berörs i motionerna är således för tidigt väckta, anser utskottet, och bör återkomma till våren i rätt sammanhang.

Där är vi av helt skiljaktig mening. Min uppgift är inte att kommentera principerna i samband med dessa bolagstransaktioner. Så mycket finns det dock anledning att konstatera, att riksdagen här blivit satt i efterhand och att den således för framtiden om den vill vinna gehör för sina synpunkter måste vara ute i god tid. Under ett tidigare historiskt skede med föga demokratisk styrelse har det hänt att riksdagsmännen mötts av devisen »Vad göras skall är redan gjort, I herredagsmän resen icke så fort». Vi vill med andra ord inte i massmedia mötas av besked om definitiva uppgörelser i frågor där beslutanderätten tillhör riksdagen eller i varje fall borde underställas riksdagen. Det är därför vi vill vara ute i god tid.

Så till yrkandena. Först om läkarnas förskrivningsrätt. I proposition nr 142 säger departementschefen att det centrala i statens läkemedelspolitik bör vara att kvalitativt högtstående läkemedel kan tillhandahållas medborgarna i rätt omfattning vid rätt tidpunkt till lägsta möjliga kostnader. I detta uttalande instämmer vi helt. Men sedan för departementschefen ett resonemang om att staten i realiteten skulle vara den huvudsakliga köparen av läkemedel och drar konsekvenser därur som verkar oroande. Visst kommer staten att få betala största delen av kostnaderna för läkemedlen, men vi vill ändå i den till våren kommande propositionen ha klart uttalat, att läkarna skall ha absolut fri förskrivningsrätt av läkemedel utan att snegla på tillverkare eller priser; de skall endast ha patientens bästa som rättesnöre.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

När det gäller läkemedelsindustrin kan väl fastslås att denna i Sverige utvecklat sig till en synnerligen livskraftig och innovationsrik industri, som därtill lyckats tränga in på utlandsmarknaden och där närma sig en 50-procentig försäljning med ett värde överstigande en kvarts miljard. Ur alla synpunkter, inte minst ur forsknings- och valutasynpunkt, finns det all anledning att slå vakt om denna industri.

Industriministern förutskickar nu bildandet av en stor samordnad statlig läkemedelsproduktion, vari Kabigruppen och Vitrum skulle ingå som kärnföretag. Hela denna grupp skulle dock enligt 1968 års siffror inte komma upp till mer än cirka 140 miljoner kronor mot en samlad produktion inom landet av cirka 1 000 miljoner kronor. Det finns således även efter den statliga samordningen en stor fristående och enskild läkemedelsindustri omfattande mer än 80 procent av produktionsvärdet inom landet.

Vi menar med vår motion att den statliga, planerade läkemedelstillverkningsgruppen skall dels inbördes, dels gentemot de enskilda läkemedelstillverkarna stå på jämställd fot. Vi befarar att om Vitrum apotekare AB under en mer eller mindre lång övergångstid skall sortera under det föranmälda apoteksbolaget det ligger nära till hands att Vitrum kommer att inta en gynnad ställning som inte står i överensstämmelse vare sig med god affärssed eller med departementschefens uttalande om lika behandling av de olika i läkemedelsförsörjningen ingående enheterna. Redan som det nu är ifrågasätts om inte apotekerna subventionerar sin egen tillverkning och tar ut kompensation genom högre pris vid försäljningen av industriprodukterna. Vi föreslår därför, om departementschefens planer i övrigt går i lås, att Vitrum direkt den 1 januari 1971 förs över till den tilltänkta statliga läkemedelsgruppen där Kabi skulle vara huvudbolag. Men i denna fråga får vi möjligen anledning att åter-

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

komma vid vårriksdagen när departementschefen lägger fram sin proposition. Vi förväntar därmed också att inget företages som kan störa det goda samarbetet som läkemedelsföretagen har och har haft med medicinsk och naturvetenskaplig forskning vid universitet och högskolor. Det är detta som har lagt grunden till den utomordentliga framgång som vår läkemedelsindustri har rönt.

Om vi från folkpartiets sida nu accepterar statens förvärv av aktier i AB Kabi och Vitrum så vill vi klart säga ifrån att vi därför icke vill godkänna att riksdagen på sätt här skett blivit förbigången och inte givits tillfälle att förutsättningslöst bedöma frågan om statens insatser i fråga om produktion och distribution av läkemedel.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Frågan om att LKAB och övriga statliga bolag som nu tillhör SAF skall utträda ur denna organisation är inte ny. När det gäller LKAB har den bland annat behandlats, som herr Werner erinrat om, vid flera av Gruvindustriarbetareförbundets kongresser där man uttalat sig för ett utträde. Även om jag har sympatier för kraven i motionsyrkandet tror jag inte att det är möjligt att hux flux besluta om utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen, vilket har yrkats i motionen. Först måste erbjudas ett alternativ. Man måste ha en annan förhandlingsorganisation med tillgång till det utredningsmaterial, den lönestatistik m. m. som nu SAF tillhandahåller. Annars riskerar man att försvaga de statliga företagens ställning som förhandlingsparter.

Nu pågår, såsom framgår av statsutskottets skrivning på s. 11 i utlåtandet nr 168 inom Kungl. Maj:ts kansli, undersökningar som syftar till att komma fram till en lämplig ordning för de statliga bolagens förhandlingar med de anställda. Nästa mening i utskottsutlåtandet gör en emellertid mer betänksam.

Jag förmodar att det är om inte ett olycksfall i arbete så dock en utpräglad kompromisskrivning. Utskottet skriver nämligen att det anser att de statliga företagen även i nu ifrågakarande avseende bör kunna vara verksamma på samma villkor och under samma förutsättningar som enskilda företag. Det hela gör ett diffust intryck, och man vet inte riktigt på vilket ben utskottet står. I andra kammaren har därför utdelats ett tilläggsyrkande av den innebörden att riksdagen med avslag på motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en förstärkning av de statliga företagens utrednings- och förhandlingsresurser, så att de statliga företag som i dag är anslutna till SAF kan lämna denna organisation. Jag hade för avsikt att ställa samma yrkande i denna kammare, men efter statsrådet Wickmans anförande i andra kammaren tidigare i dag och efter vad utskottets talesman herr Bertil Petersson i denna kammare sagt har jag övertygats om att det inom kanslihuset förbereds en förstärkning av de statliga bolagens utrednings- och förhandlingsresurser, alltså det krav som tilläggsyrkandet i andra kammaren innehåller. Detta arbete bör enligt min mening kunna leda till att de statliga företagen inklusive LKAB inom en inte alltför avlägsen framtid kan klara sig själva utan SAF:s stöd och service.

Jag avstår därför, herr talman, från att framställa detta yrkande och förutsätter att kravet kommer att tillgodoses i den pågående kansliutredningen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om *punkten 1*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som in-

nefattades i den av herr *Virgin* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen i förevarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 168 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Virgin* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 23.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten 2*.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 3* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 be-

tecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava uppreat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nyman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 168 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nyman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 35.

Därjämte hade 25 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten 4*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 168 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 37.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande *punkten 5* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nyman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 168 punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nyman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 22.

Därjämte hade 26 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad anginge *punkten 6*, yttrade vidare herr talmanen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nyman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 168 punkten 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nyman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;
Nej — 24.

Därjämte hade 27 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På särskilda propositioner bifölls härefter vad utskottet hemställt i *punkterna 7—9*.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 10* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 51 och II: 9; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Werner* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 168 punkten 10, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifallas motionerna I: 51 och II: 9.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

Ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m. jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Werner* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 118;
Nej — 3.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Fröken *Lundbeck* (m) anmälde, att hon vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Slutligen gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 11* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 168 punkten 11, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

Ang. förvärv av aktier i AB Kabi m. m. uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;
Nej — 62.

Ang. förvärv av aktier i AB Kabi m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB jämte motioner. (Debutt rörande detta utlåtande hade förekommit i anslutning till behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 168.)

I propositionen nr 142 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för den 17 oktober 1969, föreslagit riksdagen att

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal efter de riktlinjer som anförts i statsrådsprotokollet mellan staten å ena sidan samt Pripp-Bryggerierna AB respektive apotekarsocieteten å andra sidan,

2) till Förvärv av aktier i AB Kabi på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 50 200 000 kronor,

3) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att såsom likvid för 19 791 aktier i Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB till apotekarsocieteten utgiva reverser på sammanlagt 24 431 990 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1105, av herr *Skärman m. fl.*, och II:

1276, av fru *Nettelbrandt m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte

1) uttala, att sådana åtgärder av organisatorisk eller annan art icke finge företagas på läkemedelsförsörjningens område, att statsmakten inskränkte läkarnas fria förskrivningsrätt,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att tillverknings- och grosshandelsdelarna inom Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB organisatoriskt den 1 januari 1971 måtte föras till den planerade statliga läkemedelstillverkningsgruppen,

3) i övrigt beakta vad i motionerna anförts,

dels de likalydande motionerna I: 1106, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 1275, av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen nr 142 och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om översyn av de statliga produktionsenheterna på läkemedelsområdet i syfte att dels åstadkomma en bättre samordning av produktionen, dels ock särskilja kontrollfunktionen från läkemedelsproduktionen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att efter de riktlinjer som anförts i statsrådsprotokollet över industriärenden för den 17 oktober 1969 godkänna avtal mellan staten å ena sidan samt Pripp-Bryggerierna AB respektive apotekarsocieteten å andra sidan,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Förvärv av aktier i AB Kabi på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 50 200 000 kronor,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att såsom likvid för 19 791 aktier i Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB (Vitrum) till apotekarsocieteten utgiva reverser på sammanlagt 24 431 990 kronor,

4. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 1105 och II: 1276, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört angående ställningstagande i förevarande sammanhang till Vitrums framtida driftform,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1105 och II: 1276 såvitt de icke behandlats under 4,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1106 och II: 1275 i vad de avsåge läkemedelskontrollen.

Reservation hade anförts av herrar *Virgin* (m), *Ottosson* (m), *Bohman* (m) och *Lothigius* (m), vilka ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 142 och att därför

dels utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade,

dels utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om godkännande av avtal mellan staten å ena sidan samt Pripp-Bryggerierna AB respektive apotekarsocieteten å andra sidan och som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört beträffande en översyn av den nuvarande statliga tillverkningen av läkemedel,

dels utskottets hemställan under 2 till och med 4 — vid bifall till yrkandet beträffande 1 — bort utnytna i avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. förvärv av aktier i AB Kabi m. m.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp).

Herr OTTOSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten 1, därefter särskilt avseende punkterna 2—4 och vidare särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Med avseende å punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 169 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;
Nej — 24.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På särskilda propositioner bifölls där-
efter dels vad utskottet hemställt i punk-
terna 2—4, dels ock utskottets hem-
ställan i övrigt i detta utlåtande.

**Ang. förvärv av aktier i Uddcomb
Sweden AB**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB jämte motioner. (Debatt rörande detta utlåtande hade förekommit i anslutning till behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 168.)

I propositionen nr 151 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriären-
den för den 30 oktober 1969, föreslagit riksdagen att till Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB på kapitalbudgeten för budgetåret 1969/70 under fon-
den för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 500 000 kronor.

Den 19 juni 1969 hade en överenskommelse träffats mellan svenska sta-
ten, Uddeholms AB och Combustion En-
gineering Inc. om samarbete i ett ge-

mensamt företag, Uddcomb Sweden AB. Bolaget hade bildats för att projektera, utveckla och producera reaktortankar m. m. Överenskommelsen träffades un-
der förutsättning av Kungl. Maj:ts god-
kännande eller godkännande av styrel-
sen för sådant helstatligt bolag, på vil-
ket staten enligt överenskommelsen kunde överlåta sina rättigheter och skyldigheter. Sveriges Investeringsbank AB hade i denna egenskap godkänt av-
talet och inträtt som delägare i det ge-
mensamma företaget, varvid enligt pro-
positionen förutsattes, att delägarska-
pet skulle vara av temporär beskaffen-
het.

I propositionen hade föreslagits, att ett investeringsanslag av 20,5 miljoner kronor skulle anvisas till förvärv av investeringsbankens aktiepost i Uddcomb, varav 500 000 kronor avsåge räntekostnader.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1100, av herr *Brundin m. fl.*, och II: 1269, av herr *Bohman m. fl.*,

dels ock de likalydande motionerna I: 1101 av herr *Werner*, och II: 1270, av herr *Hermansson m. fl.*

I motionerna I: 1101 och II: 1270 hade yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen nr 151 och hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte vidtaga åtgärder för att bilda ett av staten helägt företag för att projektera, utveckla och producera reaktortankar m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1101 och II: 1270 till Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 500 000 kro-
nor,

2. att riksdagen måtte avslå motio-
nerna I: 1100 och II: 1269.

Om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Axel Andersson* (fp), *Virgin* (m), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Sjönell* (cp), *Lothigius* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp).

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 1101 och II: 1270.

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 1101 och II: 1270; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i punkten 2.

Om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av motioner om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag. (Debatt rörande detta utlåtande hade förekommit i anslutning till behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 168.)

I detta utlåtande hade konstitutionsutskottet behandlat

dels motionen I: 414, av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Tistad*,

dels ock motionen I: 1069, av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Tistad*.

I motionen I: 414, som väckts under den allmänna motionstiden, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till grundlagsändring, varigenom riksdagens revisorer finge rätt att granska de statliga företagen.

I motionen I: 1069 — som väckts i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 121 om ett statligt förvaltningsbolag m. m., vilken proposition hänvisats till statsutskottet — hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att riksdagens revisorer skulle hava rätt att granska det statliga förvaltningsbolag som föreslagits i proposition nr 121.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 414 och I: 1069.

Reservation hade avgivits av herrar *Hernelius* (m), *Richardson* (fp), *Lindblad* (fp), *Nelander* (fp), *Werner* (m) och *Strömberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 414 och I: 1069 anhålla hos Kungl. Maj:t om skyndsam utredning och förslag om rätt för riksdagens revisorer att granska statlig och statskontrollerad affärsverksamhet.

Herr **RICHARDSON** (fp):

Herr talman! Frågan om riksdagens rätt att via sina revisorer utöva kontroll av de statliga bolagens verksamhet är ingen ny fråga. Den har diskuterats under lång tid men har nu på nytt aktualiserats i samband med bildandet av det statliga förvaltningsbolaget. Frågan har visserligen diskuterats tidigare i dag, men eftersom den tas upp i ett vidare perspektiv i den ena av motionerna och i reservationen, vill

Om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag

jag med några ord motivera reservanternas ställningstagande.

Det kan förtjäna att uppmärksammas att introducerandet av aktiebolagsformen inom den statliga verksamheten ingalunda motiverades med något behov av att undandra riksdagens ledamöter möjligheten till insyn och kontroll. De första statliga aktiebolagen var Kungl. Teaterns AB, d. v. s. Operan, och Kungl. Dramatens AB, vilka skapades 1898 resp. 1907. Bakgrunden var i stället den, att det visat sig vara utomordentligt svårt för staten att förvalta dessa båda institutioner, som riksdagen i början av 1880-talet fick lov att ta hand om utan att den egentligen ville det. Bakgrunden till den egenartade händelsen var inom parentes sagt att kungen tröttnat på de ständiga förluster som de båda hovinstitutionerna åsamkade honom och att riksdagen inte alltid var så villig att hjälpa till med att betala skulderna.

Aktiebolagsformen kom senare att tillämpas i allt större utsträckning, men det noteras att det ofta förelåg alldeles speciella skäl till omorganisationen. Då exempelvis AB Svenska tobaksmonopolet inrättades 1915 och AB Vin- & spritcentralen två år senare, framstod de fiskaliska och nykterhetspolitiska motiven som de viktigaste.

Så småningom framfördes naturligt nog krav på rätt för riksdagens revisorer att granska verksamheten. Bland en rad av aktioner skall jag peka på några få. 1939 års riksdag anhöll exempelvis hos Kungl. Maj:t om en utredning. Andra världskriget kom dock emellan men med det också ett ökat antal statliga bolag. Detta ledde i sin tur till förnyade krav från riksdagens sida. År 1944 hemställde riksdagen på nytt om en utredning — dock utan resultat. Detta föranledde revisorerna själva att ta upp frågan i sin berättelse till 1947 års riksdag. Statsutskottet instämde i detta krav, och riksdagen biföll utan debatt utskottets hemställan. Nu tillsattes verkligen en utredning, en

tvåmannakommitté, men den ledde inte till något egentligt resultat genom att de två utredningsmännen hade olika uppfattningar i sakfrågan. Den ene förordade att revisorerna skulle ges generell rätt till granskning, medan den andre ställde sig tveksam och menade, att om ytterligare revision än den som utfördes av bolagens egna revisorer behövdes, borde den utföras av sakrevisionen. Riksdagsrevisorerna lät sig dock inte nöja utan tog upp frågan på nytt efter ett par år. Denna gång förklarade man helt framt att de statliga bolagen tillhörde statsverket och att det därför inte kunde anföras några skäl mot att revisorerna tillerkändes granskningsrätt.

Frågan kom dock kort därefter i ett nytt läge i och med att hela komplexet med de statliga företagsformerna blev föremål för en stor utredning. Den arbetade större delen av 1950-talet — från 1953 till 1960 — och därmed fördes den besvärliga frågan bort från den aktuella politiska debatten. Kommittén tillmätte effektivitetssynpunkterna den största betydelsen och uttalade farhågor för vad man kallade politisering av de statliga företagens verksamhet. Man ville dock förstärka riksdagens och allmänhetens möjligheter till kontroll och medinflytande men på andra vägar, t. ex. genom att aktier i bolagen överläts till ett antal enskilda personer, som därmed skulle få möjligheter att närvara vid bolagsstämman. Man föreslog vidare att bland revisorerna i de statliga bolagen riksgäldsfullmäktige skulle utse högst tre ledamöter, vilka tillsammans med de övriga två skulle granska verksamheten. Den föreslagna förstärkningen stannade emellertid i stort sett på papperet, och problemet kvarstår sålunda olöst efter närmare 50 års diskussioner och utredningar. Situationen har i själva verket tillspetsats genom utvecklingen under 1960-talet. Jag syftar på två företeelser: dels på utökningen av verksamheten inom de statliga aktiebolagen, dels på de

växande kraven på insyn och medinflytande från de enskilda människornas och därmed riksdagens sida.

Ett stort antal företag har på senare år knutits till den statliga företagssektorn. Enligt uppgifter från riksdagens upplysningstjänst utgör ökningen: under år 1964 6 företag, år 1965 6, år 1966 5, år 1967 10, år 1968 24 och under år 1969 hittills 13 företag. Sammanlagt har alltså 64 företag knutits till den statliga företagsverksamheten sedan år 1964. Under denna tid har sammanlagt 7 företag likviderats eller försållts.

Utvecklingen har, som framgår av dessa statistiska uppgifter, inneburit en kraftig ökning av antalet statliga aktiebolag. Det finns anledning framhålla att reservanternas krav på en allmän översyn av riksdagsrevisorernas möjligheter till kontroll av de statliga bolagens verksamhet ingalunda motive- ras enbart av inrättandet av det statliga förvaltningsbolaget. Tiden är verkligen mogen för en översyn av hela problemkomplexet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till konstitutionsutskottets utlåtande 43.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammararens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Med hänsyn till den debatt som förts här under eftermiddagen och även med hänsyn till det interpellationssvar som lämnats och som gäller just denna fråga om insyn inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på an-

Om förstatligande av läkemedelsindustrin
tagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hernelius* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammararens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hernelius* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 46.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om förstatligande av läkemedelsindustrin

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner om förstatligande av läkemedelsindustrin. (Debatt rörande detta utlåtande hade förekommit i anslutning till behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 168.)

Om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan

I detta utlåtande hade bankoutskottet i ett sammanhang behandlat

A) de likalydande motionerna I: 280, av herrar *Yngve Persson* och *Ove Karlsson*, samt II: 310, av herr *Hellström m. fl.*, ävensom

B) de likalydande motionerna I: 740, av herr *Werner*, och II: 446, av fru *Ryding m. fl.*

I motionerna I: 740 och II: 446 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa

dels om en utredning av frågan om läkemedelsindustrins överförande i allmän ägo,

dels att — utan avvaktan på slutförandet av en sådan utredning — en plan måtte utarbetas för fortsatt utvidgning av statlig läkemedelstillverkning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 280 och II: 310 samt

b) motionerna I: 740 och II: 446.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 740 och II: 446.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmanen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten a.

Därefter gjordes enligt de rörande punkten b framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 740 och II: 446; och förklarades den förra propositionen, som

upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter m. m.; och

nr 172, i anledning av motion om utredning angående utbildningen på barnvårdens område.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 173, i anledning av motioner om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan.

I de likalydande motionerna I: 28, av herr *Svenungsson*, och II: 34, av herr *Hedin*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att kompletterande anvisningar jämte föreskrifter om innehåll och utformning av gemensamma samlingar i gymnasiet och fackskolan måtte utfärdas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 28 och II: 34.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att göra en kort reflexion med anledning av vad som står i statsutskottets utlåtande om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan.

Man återger i utlåtandet vad skolöverstyrelsen har sagt om de gemensamma samlingarna, deras utformning och innehåll. Man talar om att enligt de anvisningar som finns skall samlingarna, om de berör etiska och religiösa frågor, vara fria från inslag av bekännelsekaraktär. Man upplyser om

att denna formulering går tillbaka till uttalanden vid riksdagsbehandlingen 1964 och motiveras av att riksdagen då uttalade att samlingarna skulle vara obligatoriska och befrielse inte medges elever från deltagande i gemensam samling.

Som vi alla vet är situationen för närvarande sådan i vårt skolväsende att vissa teatergrupper är ute och underhåller eleverna. Jag har tagit del av ett uttalande som gjorts av en företrädare för en av dessa teatergrupper. I det uttalandet säger han klart ifrån att han är ute och »predikar revolution». Det är alltså ingen som helst tvekan om i vilken mission denne man besöker skolorna.

Jag tycker att det skall mätas med samma mått antingen det gäller religiösa morgonsamlingar, som skall vara fria från bekännelseinslag, eller annan verksamhet i skolan, där det uppenbart förekommer en viss typ av bekännelseinslag.

Herr talman! Jag har inget yrkande i detta ärende, men jag vill understryka att eleverna bör vara befriade från såväl den ena som den andra formen av bekännelseinslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om fackrepresentation i skolstyrelse

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 88, i anledning av motioner om fackrepresentation i skolstyrelse.

Andra lagutskottet hade behandlat följande till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 83, av herr *Karlsson, Helge, m. fl.*, och II: 99, av herr *Lundmark m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag

Om fackrepresentation i skolstyrelse till sådan ändring av skollagen, att viss elevrepresentation i skolstyrelse möjliggjordes;

2) de likalydande motionerna I: 479, av herr *Lindblad*, och II: 577, av herr *Romanus m. fl.*, i vilka yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att skolstadgan måtte ändras så att eleverna gäves rätt till fackrepresentation i skolstyrelserna på likvärdiga villkor med lärare och skolledare; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 497, av herr *Palm* och herr *Karlsson, Göran*, samt II: 527, av herr *Gustafsson* i Barkarby och herr *Andersson* i Södertälje, i vilka anhållits, såvitt nu vore i fråga, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en översyn av nu gällande författningar inom skollagstiftningen så att full jämställdhet åstadkommes mellan skolstyrelsen å ena sidan och övriga kommunala styrelser å den andra sidan i fråga om principen för sammansättningen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 497 och II: 527, såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om avskaffande av fackrepresentationen i skolstyrelse;

B. att följande motioner, nämligen

1) I: 83 och II: 99, samt

2) I: 479 och II: 577, såvitt här vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, vid utskottets hemställan under A, av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Dahlberg* (s), *Österdahl* (fp) och *Ringaby* (m) samt fru *Fränkel* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att motionerna I: 497 och II: 527, såvitt här vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om fackrepresentation i skolstyrelse

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Riksdagen har i dag att ta ställning till andra lagutskottets utlåtande om att fackrepresentationen i skolstyrelserna skall tas bort.

Sedan lång tid tillbaka har det funnits fackrepresentanter i skolstyrelserna. Så snart skolstyrelse eller avdelning av denna sammanträder äger representanter för andra skolledare än skolchefen samt för lärare och skollärare rätt att delta i överläggningarna men ej i besluten och att få sin särskilda mening antecknad till skolstyrelsens protokoll.

Från socialdemokratiskt håll har i år motionerats om att fackrepresentationen i skolstyrelserna skall slopas, och utskottet ansluter sig till denna uppfattning. Det är väl egentligen ganska överraskande att utskottet tar en sådan ställning. Fackrepresentationen kom ju till bl. a. för att bereda skolstyrelsen i egenkap av lokal skolmyndighet tillgång till viss pedagogisk sakkunskap. Nu säger utskottet att skolområdet inte är så säreget att behovet av sakkunig hjälp inte kan tillgodoses som på andra områden av den kommunala verksamheten. Mot detta kan dock sägas att skolan har en speciell ställning och en speciell uppgift att undervisa våra barn och delta i våra barns fostran.

Sakkunskap kan man få genom skolchefen, säger utskottet, och genom att inkalla andra tjänstemän och lärare att lämna upplysningar vid skolstyrelsens sammanträden. Till detta må anföras att skolchefen inte behöver vara pedagogiskt utbildad. Möjligheten att tillkalla fackrepresentanter har väl också funnits tidigare, så det är inte något nytt skäl som utskottet har att komma med.

Det kontinuerliga deltagandet i skolstyrelsens sammanträden och möjligheterna för lärarna att säga sin mening, inte bara i de ärenden som skolstyrelsen väljer utan i alla ärenden där pedagogisk sakkunskap kan ha anledning att uttala sin mening, är värdefullt.

Det bör vara en stor tillgång för skolstyrelsen att ha denna representation.

Att i detta sammanhang hänvisa till företagsnämnden är väl att blanda samman företagsnämndens verksamhet med fackrepresentantens. De har ju inte samma uppgifter. I företagsnämnden är t. ex. lärarna representerade såsom arbetstagare/anställda men i skolstyrelsen såsom pedagogiska experter.

Utskottet hänvisar också till samarbetsnämnderna. Men dessa är ju inte genomförda överallt. Man håller på att organisera dem, och vad man får ut av dessa nämnder är ännu oklart. I sitt utlåtande nr 174, som skall behandlas här senare, avstyrker också statsutskottet just motionerna om samarbetsnämnder med hänvisning till pågående försöksverksamhet. Försöksverksamheten skall för övrigt inom det obligatoriska skolväsendet begränsas till högstadiet. Det är alltså inte aktuellt med samarbetsnämnder på låg- och mellanstadiet, och utskottets hänvisning till samarbetsnämnderna såsom skäl för att ta bort fackrepresentationen kan alltså inte avse dessa stadier. De lärare som arbetar på låg- och mellanstadiet har således inte möjlighet att få sina synpunkter framförda i samarbetsnämnderna.

Jag vill också erinra om att lärarnas fackliga organisationer är angelägna att ha fackrepresentationen kvar. Departementschefen har i 1963 års proposition refererat denna personalorganisationernas uppfattning. Det sägs där att personalorganisationerna framhåller det utomordentliga värde för skolan som ligger i den av närvarorätten garanterade möjligheten till kontinuerlig personlig kontakt mellan lekmännen och fackkunskapen. Om det nu skulle vara som utskottet säger att denna sakkunskap tillgodoses på annat sätt, så borde det väl ändå ha varit skäl att låta personalorganisationerna yttra sig över förslaget att ta bort fackrepresentationen. Så har dock inte skett. Jag måste således konstatera att riksdagen i dag har

att ta ställning till ett förslag om utslutande av fackrepresentanterna ur skolstyrelsen utan att de fackliga organisationerna fått yttra sig däröver trots att dessa organisationer tidigare avstyrkt en sådan förändring i skolstyrelsernas sammansättning.

Folkpartiets representanter samt en socialdemokrat och en från moderata samlingspartiet har i andra lagutskottet reserverat sig mot utskottets förslag. Reservanterna anser att den pedagogiska sakkunskapen i skolstyrelserna alltjämt har sin största betydelse. I det reformarbete som ägt rum i svenskt skolväsen under de senaste åren har det varit av stort värde att skolstyrelserna har kontinuerlig tillgång till den sakkunskap som fackrepresentationen utgör. Anordningen har också bidragit till att ett förtroendefullt och gott samarbete skapats mellan skolstyrelsen och lärare- och skolledargrupperna inom kommunen. Några nackdelar av den nuvarande fackrepresentationen har utskottet inte anfört.

Det skulle vara högst olyckligt om man i dagens läge, då skolans, lärarnas och skolledarnas svåra arbetssituation kommit alltmer i blickpunkten — och det med all rätt — skulle avskaffa fackrepresentationen i skolstyrelserna. Detta kan komma att uppfattas som ett mistroende mot dessa grupper och att man vill inskränka deras möjligheter att påverka utformningen av skolans inre arbete.

Herr talman! Vår skola behöver i dag alla goda krafter. Såväl anställda som fackrepresentanter, elever och föräldrar bör aktivt få delta i utformningen av skolans arbete med syfte att bygga upp en bättre skola. Därför är tidpunkten inte lämplig att minska fackrepresentanternas möjligheter att få sina synpunkter framförda till det beslutande organet i kommunen, nämligen skolstyrelsen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Om fackrepresentation i skolstyrelse

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Ingen samhällelig verksamhet torde ha undergått så genomgripande förändringar som det svenska skolväsendet gjort under de senaste decennierna. Vi kommer alla ihåg att innan den nya grundskolereformen slogs fast 1962 hade den föregåtts av en mycket omfattande försöksverksamhet över hela landet. Nu är grundskolan genomförd praktiskt taget överallt, men det är inte bara grundskolan som har förändrats. Så har också gymnasiet som en given följd därav fått ett annat utseende. Vidare har vi fått fackskolan, och nu skall också yrkesskolan inordnas i det gymnasiala skolsystemet. Dessa reformer har kunnat genomföras inte minst tack vare en lojal medverkan från lärarkårens sida.

Fackrepresentationen i skolstyrelserna kom till när man så att säga lade allt under en hatt. De gamla skolstyrelserna hade bara folkskolan att handlägga. Det fanns särskilda styrelser för läroverken liksom för realskolorna och yrkesskolorna. Fackrepresentationen har fungerat sedan 1956, och den reformerades senast 1963.

I samband med grundskolereformen år 1962 var frågan föremål för en stor debatt, inte minst här i kamrarna, och som kammarens ledamöter kanske kommer ihåg blev det skilda beslut. Första kammaren ville bibehålla fackrepresentationen, medan andra kammaren gick på motsatt linje. Det blev sammanjämföring.

Den nuvarande ordningen i fråga om fackrepresentationen tillkom genom beslut år 1963 som grundade sig på proposition 119 samma år.

Lärarna och skolledarna har således nu representation i skolstyrelserna, men den är, såsom herr Österdahl har redogjort för, i viss utsträckning inskränkt. De får inte delta när frågor rörande lärarna handläggs — disciplin ärenden och liknande — utan bara i frågor där det är av värde att en lärare sitter med. Även antalet represen-

Om fackrepresentation i skolstyrelse

tanter har inskränkts i förhållande till tidigare.

I motionerna I: 497 och II: 527 sägs på s. 14: »Fackrepresentationen i skolstyrelsen fyllde, när den inrättades, dels ett behov av sakkunskap, dels en funktion som företagsdemokratiskt element, innan företagsnämndsverksamheten var utbyggd.» Även motionärerna erkänner alltså att representationen när den infördes fyllde både ett behov av sakkunskap och var ett företagsdemokratiskt element.

Nu hänvisar man till företagsnämndsverksamheten, som har byggts ut, och man menar att det är där dessa ting skall handläggas. Det är inte alls på det sättet. Där handläggs kommunikationerna mellan lärare och andra personalgrupper, skolbarnsbespisning m.m. Vaktmästare och andra sitter också med i företagsnämnderna. Inte behandlar man skolans inre problem i företagsnämnderna. Inga tjänsteärenden behandlas i närvaro av fackrepresentationen. Alla löneärenden avgörs i lönenämnderna. Talet om att lärarna via fackrepresentationen skulle så att säga kunna matcha sina egna ärenden är därför helt oriktigt.

Fackrepresentationen har fyllt en stor funktion, men vår skola kan aldrig bli färdig. Vi vet att 1962 års skolreform har reviderats på vissa punkter, och den måste alltid revideras med hänsyn till samhällsutvecklingen. Vi får därför vara beredda att också i fortsättningen göra förändringar i vårt skolsystem. Därför tror jag att det är av mycket stort värde att vi har lärarna med oss.

Jag hade tillfälle att vara med i särskilda utskottet år 1962. Jag minns att framför allt utskottets ordförande herr Näsström med skärpa framhöll att vi måste se till att i alla lägen ha lärarna med oss, ty har vi inte det kan vi få dem emot oss, och då kommer vi till korta hur mycket vi än vill göra på skolans område. Vi bör därför uppskatta den tjänst som Sveriges lärarkår har gjort när det gäller genomförandet av

skolreformen. Många tycker att skolan är färdig, men det vore ett underligt sätt att tacka lärarna om vi nu skulle säga att de i fråga om fackrepresentationen har gjort sin tjänst och kan gå.

Den stora frågan i dagens samhälle är ökat inflytande. Vi vet ju att man inom LO och TCO inte nöjer sig med företagsnämndsavtalet utan vill gå vidare; en omfattande verksamhet har satts i gång på olika arbetsplatser för att åstadkomma »demokrati på verkstadsgolvet». Det kan inte vara riktigt att nu försöka så att säga nollställa lärarna och säga att ingenting får finnas som bryter av.

All erfarenhet visar att fackrepresentationen har varit till gagn och nytta för svenskt skolväsende. Då skall man inte så här lättvindigt kasta denna representation åt sidan. För skolans eget bästa bör denna representation få finnas kvar. Den fyller allttjämt ett stort behov.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Axel*, (fp) och herr *Dahl* (s) samt fröken *Ranmark* (s).

Herr **LIDGARD** (m):

Herr talman! Den bok som jag har här i min hand heter »Elevens lilla röda», och det är med allra största motvilja som jag skall göra indirekt reklam för denna pamflett, som är översatt från danska och har utkommit på förlaget Prisma till ett pris av 5 kronor.

Under rubriken »Hur påverkar man en lärare?» får eleverna följande råd: »Plakat med upplysningar om lärare kan också placeras utanför skolan. De kan sättas upp på den villaväg där läraren bor, de kan sättas in som annonser i den lokala tidningen eller vara en fast rubrik på 'ungdomssidan' som många tidningar har på lördagar eller söndagar. Vill ni spara utgifter för annonser kan hit-listor eller andra upplysningar om lärare formuleras som in-

sändare. Var säkra på att de kommer att bli lästa med intresse.»

Under rubriken »Om små anonyma antydningar» säger man att det krävs att aktionerna är välplacerade och lättförståeliga. »Man ska inte väcka en lärare på morgonen med telefon (telefonväckning) om läraren redan är morgonpig, samlad och i god form på morgonen, men det kan vara rimligt att ringa till honom sent en kväll när han har gått till sängs och man inte själv kommer i säng på grund av orimligt mycket läxor. Man kan fråga om läxorna.»

Under rubriken »Hur klagar man på en lärare?» finns en underrubrik, som heter »Kan en lärare avskedas?» Där förs en del okunnigt resonemang, men man kommer fram till följande: »Det är faktiskt bara tre saker som kan medföra att en lärare blir avskedad. Det första är om han över huvud taget inte kan genomföra sina lektioner på grund av bråk och bus. Det andra är om han slåss. Det tredje är om han ligger med en elev. — — — Det tredje medför ögonblickligt avsked. Det beror på att den moraliska uppfattningen inte alls har följt med tiden. Man anser det vara värre att en lärare går i säng med en elev än att han pinar och plågar eleverna.»

Varför har jag nu läst upp detta, herr talman? Det är naturligtvis för att litet grand beskriva för kammarledamöter hur situationen är i skolan i dag. Det trams som jag läst upp går i många elever och de tror att de skall uppföra sig på det sättet. Just i denna situation när denna skrift kommit ut tycker några att det är riktigt att strypa den kanal som i dag finns mellan lärarna och de kommunala förtroendemännen i form av en fackrepresentation. Det är en helt orimlig situation, som faktiskt betyder att man i den skolhierarki som nu finns ytterligare klassar ned lärarna genom att säga: »Ni får inte lov att vara med som fackrepresentanter ens i skolstyrelserna.»

Om fackrepresentation i skolstyrelse

Mot bakgrund av det som står i den av mig citerade boken och en mängd andra faktorer kommer det att upplevas som en triumf för dem som vill skada skolarbetet genom bråk och bus och annat som jag har nämnt. Jag tycker av den anledningen inte att man kan biträda ett sådant förslag. Jag är emellertid fullt medveten om att det kan finnas vissa skäl till utskottsmajoritetens ställningstagande. Jag skall inte gå in på dem. Jag skall över huvud taget inte försöka avgöra om utskottsmajoriteten har rätt eller om det är reservanterna som har rätt i att lärarna tillför skolstyrelserna goda kunskaper om de pedagogiska förhållandena och om situationen ute på fältet.

Jag skall emellertid, ärade kammarledamöter, be att få läsa upp ett beslut som de flesta av er varit med om att fatta för bara några år sedan. Jag avser det tillfälle när vi allesamman var med om att anta förslag till lagstiftning om förhandlingsrätt. I det sammanhanget klargjordes nämligen både i propositionen, som låg till grund för förslaget om förhandlingsrätt, och i utskottsutlåtandet att man hade att skilja mellan å ena sidan förhandlingsrätten som sådan och å andra sidan vad som kallades en överläggningsrätt. Vi diskuterade mycket intensivt om man skulle lagfästa en överläggningsrätt eller om det endast skulle vara en överläggningsmöjlighet. Det sammansatta konstitutions- och lagutskottet sade den gången att utskottet ville understryka vikten av att myndigheterna i görligaste mån tillmötesgick organisationernas önskemål att få framföra sina synpunkter samt att överläggning ägde rum i alla frågor där så kunde anses befogat och utan större olägenhet kunde ske. En sådan tillämpning ansåg utskottet nämligen i hög grad ägnad att främja ett gott förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare. När fackrepresentationen infördes 1958 och ändrades 1963 deltog jag i överläggningarna med myndigheterna om utformning-

Om fackrepresentation i skolstyrelse

en av denna fackrepresentation. Men när nu utskottet föreslår riksdagen att besluta i detta ärende har man inte ens bekvämat sig till att höra lärarorganisationerna. Jag tycker, herr talman, att den delen i reservationen, där man påpekar detta, egentligen är den väsentliga, ty vad vi nu här håller på att göra är att trampa på det beslut som vi själva varit med om för några år sedan.

Herr talman! Mot den bakgrunden yrkar jag bifall till reservationen. Det är ett yrkande som bör kunna biträdas såväl av dem som vill bli av med fackrepresentanterna som av dem som vill ha dem kvar — det innebär att man skall följa en formellt korrekt väg.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Det föreligger i denna fråga tre motionspar med olika yrkanden. Debatten hittills har gällt endast ett av motionsparen, nämligen det i fråga om fackrepresentationen i skolstyrelserna. Man bör kanske ha klart för sig sambandet mellan dessa tre motionspar som föreligger i det utskottsutlåtande vi nu behandlar. Motionerna innehåller förslag om ökad elevrepresentation, dels genom ändring i skollagen, dels genom att, som det heter i ett motionspar, skolstadgan ändras så att eleverna ges rätt till fackrepresentation på likvärdiga villkor som lärare och skolledare. Den tredje motionen, den som vi hittills har diskuterat, förordar att fackrepresentationen skall upphöra och att skolstyrelserna skall jämfästas med övriga kommunala styrelser.

Lagutskottet har vid sin behandling av dessa ärenden funnit att möjligheten att vidga elevinflytande och inflytande från de anställda i skolväsendet i det dagliga arbetet i skolsalar, undervisningslokaler, arbetsrum och ekonomilokaler inte nås via en vidgad representation i skolstyrelserna. Utskottet är helt överens om att det är viktigt att

man kan få elever, lärare och de i skolorna anställda att samverka och samarbeta, inte minst med skolledningen, i alla de frågor som angår dem. För detta fordras en annan organisationsform än den kommunala skolstyrelsen. Företagsnämnderna och samarbetsnämnderna kommer här in i bilden som organ där man på ett aktivare sätt än hittills kan och skall bereda utrymme för överläggningar, samråd och samverkan av detta slag.

Beträffande de hittills diskuterade motionerna om fackrepresentationen i skolstyrelserna anser utskottet att det är riktigt att man nu har kommit dit — att det kan vara dags att i större omfattning pröva organisationen av skolstyrelserna och i fråga om sammansättning jämställa dem med övriga kommunala styrelser och nämnder. Det är alltså en principiell uppfattning som leder fram till att fackrepresentationen nu kan vara mogen att avskaffas i skolstyrelserna.

Herr Dahlberg har ju erinrat om att 1962 års riksdag tog en ställning som bör ses som ett positivt uttryck för att man redan då ville avskaffa fackrepresentationen. Med anledning av yrkanden i de motioner som då förelåg i samband med proposition om omdaning av skolväsendet avgavs en reservation i särskilda utskottet. Vid kammarbehandlingen blev resultatet, det som herr Dahlberg har beskrivit, att reservationen bifölls i den ena kammaren och avslogs i den andra. Resultatet av sammanjämkningen blev en skrivelse till Kungl. Maj:t, som året därpå framlade ett förslag till den begränsning av antalet fackrepresentanter vilken sedan dess har gällt.

Jag vill som hastigast peka på vad dåvarande departementschefen i propositionen 119:1963 anförde mot tanken att på en gång ta bort all fackrepresentation i skolstyrelserna. Efter att ha framfört sin argumentering uttalade han: »Innan mera genomgripande förändringar överväges, anser jag det där-

för vara befogat att ännu någon tid avvakta ytterligare erfarenheter.» Sedan fortsatte han: »De hittillsvarande erfarenheterna av fackrepresentationen visar emellertid, att denna, som man också befarade redan år 1956, i många fall blivit alltför vidlyftig.» Därefter framlägger han förslaget om nedskärning.

Utskottet har remitterat dessa motioner bl. a. till Svenska kommunförbundet. Förbundet pekar på att genom den pågående kommunreformen skapas successivt underlag för en ännu mera utbyggd och kvalificerad skolförvaltning och skolledning under skolstyrelsen. Det är omständigheter som enligt förbundet stärker uppfattningen att det nu är dags att ta bort fackrepresentationen från skolstyrelserna.

Man kan motivera utskottets ställningstagande också genom att hänvisa till att riksdagen redan 1962 och 1963 uttalade, att då grundskolan tillförts tillräcklig erfarenhet var det dags att ta slutgiltig ställning till denna representation. Det torde vara dags att göra detta nu, när man står inför en stark omdaning av den kommunala indelningen och därmed en omvandling av den kommunala organisationen. Då är det rimligt, menar vi, att man likställer de kommunala styrelserna och nämnderna.

Jag skall, herr talman, allra sist ta upp ett par små saker av det som har sagts tidigare. Gentemot herr Österdahl vill jag säga att vi visst kan peka på att skolan har en alldeles speciell uppgift; men det har nog alla organ som de kommunala styrelserna har huvudansvaret för. De har speciella uppgifter som anses betydelsefulla, om man ser dem just i det perspektivet.

Jag vill vidare vända mig till herr Dahlberg och säga att detta inte är ett uttryck för att utskottet vill få lärarna mot sig, som herr Dahlberg uttryckte det. Jag skulle bli utomordentligt förvånad om man från lärarhåll skulle uppfatta ett bifall till utskottets utlå-

Om fackrepresentation i skolstyrelse tande som en signal till att lärarna skall vända sig emot de kommunala skolstyrelserna, mot föräldrar och mot elever; vad vet jag?

Det är nu inte på det sättet. Lärarna strävar liksom alla andra anställda efter att göra sitt bästa av den uppgift de har i egenskap av yrkesmän.

Slutligen vill jag framhålla att utskottets utlåtande skall ses som en helhet. Det pekar på möjligheter till framsteg mot målet att nå ökat inflytande för de kategorier som dagligen konfronteras med varandra i skolan. Som en följd av detta har vi också fått förslaget om fackrepresentationens avskaffande, vilket innebär principiellt samma utveckling som i de andra kommunala styrelserna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 88.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Jag har tagit ställning i denna fråga på grundval av de skäl jag tycker mig ha funnit i Kommunförbundets remissvar och med utgångspunkt från den lilla erfarenhet jag har av skolarbete. Jag har under några år varit ordförande i en skolstyrelse och ledamot under ytterligare några år.

När vi nu får större kommuner och större enheter i landet tycker jag att man gott kan pröva institutioner som företagsnämnder och samarbetsnämnder. Sådana institutioner tror jag kan bli ett forum för att reda ut problem av den art som här har dragits fram av dem som har talat för reservationen och framhållit nödvändigheten av kontakter för att reda ut mängden av problem och svårigheter.

Men, herr talman, jag begärde inte ordet för att avge denna enkla deklaration utan för att i någon mån ge ett riktigt perspektiv åt herr Lidgards framställning. Om man som han i en allvarlig fråga som denna raljerar med clevernas »lilla röda» borde var och

Om fackrepresentation i skolstyrelse

en förstå att det inte finns särskilt mycket tyngd och allvar i reservanternas framställning.

Å ena sidan har man sagt att lärarnas medverkan i skolstyrelserna i egenskap av fackrepresentanter är bra när man skall försöka lösa pedagogiska svårigheter. Å andra sidan säger herr Lidgard sig tro att problem som telefonterror och andra underligheter — jag vill inte nämna allt han åberopade ur elevernas »lilla röda» — skall kunna lösas genom fackrepresentanterna i skolstyrelserna. Då torde var och en begripa vilken liten tyngd det finns i detta resonemang. I en skolstyrelse behandlar man ju mestadels ekonomiska ting. Då är det ju helt orimligt att tro att man genom att ha med ett par av lärarna valda representanter skulle kunna lösa problemen.

Jag tror utskottet är inne på rätt väg när man säger att skolstyrelserna måste renodlas precis som alla andra styrelser så att de som valts in får ta det politiska ansvar de är satta att sköta. Jag tror att skolstyrelserna mycket väl kommer att fylla den funktionen. Vill man ha överläggningar i vissa speciella frågor är det ju mycket enkelt — vilket också står i utskottets utlåtande — att be någon fackrepresentant infinna sig för föredragning eller att vara föredragande i skolstyrelsen i en viss fråga. Alla dessa möjligheter står öppna, och utskottet har också betonat att man skall utnyttja dem. Att däremot tro att fackrepresentationen skulle på något sätt kunna råda bot på de orimligheter som finns upptagna i den där lilla röda handboken är helt felaktigt, herr Lidgard.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Som kammarens ledamöter förstår har vi högt i tak i vårt parti. Man får lov att ha olika uppfattningar och framföra dem på ett litet fränt sätt.

Herr Hübinette har erfarenhet från en skolstyrelse. Det har verkligen jag också. Men jag måste säga att det är en konstig skolstyrelse man har i herr Hübinettes hemtrakter, om man bara sysslar med skolans ekonomi kort och gott. Det har inte gått upp för herr Hübinette att skolstyrelserna, i samband med att de handlägger administrativa frågor, skolornas ekonomi o. s. v., i mycket stor utsträckning även styr den pedagogiska verksamheten. Herr Hübinette har tydligen aldrig upptäckt att han sysslat med sådant, vilket kanske är lika bra att döma av hans anförande.

Jag skojade inte på något sätt när jag citerade ur den lilla handboken. Däremot sade jag att innehållet var rent trams. Jag vet också att det finns en mängd lättleda individer som kan ta den på allvar och följa dess uppmaningar till straffbara gärningar, t. ex. att idka telefonterror mot en lärare. De myndigheter som verkar på detta speciella område bör enligt min mening litet noggrannare ta del av innehållet i denna skrift. Det står mycket mer i den än vad jag har citerat, och väl så allvarliga ting.

Herr talman! Jag vill sluta med att än en gång understryka att jag inte väger mellan utskottets förslag och vad som kan anses vara rätt i reservationen. Jag håller mig bara till det riksdagen själv har beslutat för fyra år sedan, att innan man gör sådana här saker skall man ha överläggningar med personalorganisationerna, och så har inte skett i detta fall. Det är tillräckligt underlag — samtliga kammarens ledamöter kan med gott samvete följa reservationens förslag på denna punkt.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Jag skall bara yttra några ord.

Enligt min uppfattning är situationen i skolan för närvarande sådan att lärarna behöver allt det stöd de kan

Om fackrepresentation i skolstyrelse

få. Ett beslut i enlighet med utskottets hemställan i detta utlåtande kommer utan tvekan av lärarna att betraktas inte som ett stöd utan som ett misstroende-votum. Alldeles oavsett de olika motiv som kan anföras för utskottets hemställan anser jag detta vara ett starkt skäl för att följa reservationen.

Det har sagts att ett beslut i enlighet med utskottets hemställan medför enhetliga förhållanden i alla kommunala nämnder, och det är kanske riktigt. I den sekundärkommunala nämnd där-emot som heter landstingets sjukvårdsstyrelse är det, visserligen inte författningsmässigt men väl avtalsmässigt, dock så ordnat att där finns fackrepresentation, en representant för lasarettsläkarna och en representant för provinsialläkarna, som kallas till sammanträdena.

Herr talman! Jag är övertygad om att den övervägande majoriteten inom vår grupp följer reservationen. Jag kan visserligen inte tala för dem utan bara för mig själv när jag nu ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Herr Lars Larsson kanske missförstod mig. Jag hänvisade till resonemanget 1962, då ordföranden Näsström sade att om inte lärarna var med i skolstyrelserna, så fick man dem emot sig. Han var alltså angelägen om en lojal medverkan från lärarnas sida vid genomförandet av denna reform. Det var det jag hänvisade till.

Principen att sammansättningen borde vara lika i alla nämnder blir inte tillgodosedd, därest andra lagutskottet får som det vill. Det finns ju redan en fackrepresentation från läkarnas sida, när skolhälsovården behandlas, och den har inte påtalats i det här fallet. Den representationen skulle alltjämt stå kvar. Renodlad politisk representation i skolstyrelserna blir det alltså inte, även om inte lärarna — som andra lagutskottet föreslår — får vara med.

Kommunförbundet har åberopats här, men skolöverstyrelsen har också yttrat sig och vill bibehålla den nuvarande ordningen. Skolöverstyrelsen är ju högsta instans i dessa frågor, och jag tror att dess ställningstagande i detta fall väger lika tungt som Kommunförbundets. Skolöverstyrelsen har ju att handlägga alla skolfrågor här i landet. Jag finner därför att man inte bör göra denna förändring.

Vi vet att lärarna i dagens situation inom svenskt skolväsende har en svår uppgift att fylla. Lärarna kan naturligtvis tala med skolstyrelserna men en lärarrepresentation i skolstyrelserna skulle innebära en mer kontinuerlig medverkan.

Jag tror också att man, innan man fattar ett beslut i denna fråga, bör höra parterna. Det blir annars ett ensidigt handlande från den ena partens sida, och detta bör undvikas. År 1963 skedde en inskränkning i medbestämmanderätten, och det är klart att många kanske uppfattar den nuvarande representationen som för stor. Jag är emellertid säker på att det hade varit av stort värde om en överläggning ägt rum mellan parterna, innan vi fattat beslut. Vi hade därvid fått ta del av båda parters erfarenheter. Så har inte skett, och det tycker jag är olyckligt.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag skulle ju med samma motiv som herr Lidgard kunna åberopa det höga taket inom socialdemokratiska partiet, när jag nu ställer upp efter herr Dahlberg!

Herr Dahlberg tog i sitt sista inlägg även upp den anmärkningen mot utskottets förslag att det föreligger en förhandlingsrätt, som inte har utnyttjats. Om jag minns rätt uttalade herr Lidgard i sitt första anförande att utskottet borde remitterat motionen till partsorganisationer, eller om det möjligen var någon annan organisation han av-

Om fackrepresentation i skolstyrelse

såg. I sitt sista inlägg sade emellertid herr Lidgard att själva förhandlingsomgången inte var genomförd, vilket han anmärkte på. Herr Dahlberg haka- de kvickt tag i det. Men det är ju en omgång kvar. Utskottet fattar ju inga beslut. Utskottet kan inte vid behandling av väckta motioner ta upp förhandlingar med parterna, som riksdagen skrivit in.

Utskottet föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om beslut i detta ärende. Om förhandlingskyldighet föreligger, får Kungl. Maj:t ta upp förhandling. Sedan presenteras förslaget med den av herr Lidgard och herr Dahlberg efterlysta förhandlingsomgången vid t. ex. 1970 års riksdag, då kravet om förhandlingar bör vara uppfyllt. Vad herrar Lidgard och Dahlberg nu vill är att man inte ens skall ta upp förhandlingar. Det förstår jag, ty vid de förhandlingar som fördes 1963 var fackrepresentanterna negativa — det finns noterat i propositionen.

Sedan vill jag bara säga ytterligare en sak, nämligen att alla de som här har talat och tagit upp diskussionen har undvikit att nämna eller glömt bort att det ändå gäller frågan om hur man skall vidga och möjliggöra ett ökat inflytande från alla dem som är verksamma i våra skolor. Icke ett ord har sagts om det utöver utskottshandlingen. Utskottet har anvisat vägar för hur eleverna, de anställda och lärarna skall få möjlighet till ökat inflytande. Det är det verkligt positiva i detta sammanhang. Vi vill inte medverka till att skapa en negativ inställning till skolan, men vi vill medverka till att alla anställda och även eleverna får möjlighet till samråd i samarbetsnämnderna, deltagande i företagsnämnderna o. s. v. I stora skoldistrikt, t. ex. inom Stockholms stads skoldirektion, måste det vara viktigare. Där är en fackrepresentation betydligt mindre värd än en intensiv verksamhet i samarbetsnämnder och företagsnämnder.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Att herr Lars Larsson tror utbildningsdepartementets förhandlare om allt gott i sådana här överläggningar är ju bara naturligt. En ganska lång erfarenhet har gjort att jag är litet mer misstänksam.

Jag vet också precis vad man kommer att säga när man skall skriva de författningsändringar som riksdagen har beställt. Då ställer lärarsidan upp och säger: »Det skulle kanske vara bra att ha fackrepresentanterna kvar.» Lärarna kan argumentera hur starkt som helst men ändå läser man upp för dem: »Enligt utskottets mening bör man nu överge» — inte överse utan överge — »systemet med fackrepresentanter i skolstyrelser.» Utskottet tillstyrker med anledning härav yrkandet i motionerna.

Så läser man motionerna, och där står att man skall få en sådan ändring i skollagstiftningen att full jämställdhet åstadkommes mellan skolstyrelsen å ena sidan och övriga kommunala styrelser å den andra. Det är en fråga om principen för sammansättningen. Man får inte i förhandlingssammanhang vara så blåögd som herr Lars Larsson är.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda i debatten, därför att jag tyckte att herr Österdahl uttryckte folkpartiets ståndpunkt så pass klart att det inte skulle behövas. Vi har också högt i taket men vi är sams.

Under debatten har jag i alla fall hört motiveringar som är nog så förvånande. Jag tycker att de motiv som förespråkarna för utskottets ståndpunkt lagt fram är väldigt svaga. Man kan kanske kasta tillbaka bumerangen till herr Hübinette, som ansåg att reservationen inte har någon tyngd. Det protokoll som fördes över herr Hübinettes anförande måste visa att detta var ännu svagare, hade ännu mindre tyngd. Hans anförande innehöll inga andra syn-

punkter än att därför att det inte finns fackrepresentation i andra nämnder så skall det inte finnas i denna heller. Nu har vi av herr Kaijser fått höra att det i alla fall finns sådan i viss utsträckning.

Jag blev också förvånad över herr Lars Larssons anförande; vad han säger brukar verkligen annars vara bemängt med sakska. Men nu förklarar han bara, att i stället för fackrepresentationen i skolstyrelsen kommer samarbetsnämnderna och företagsnämnderna in i bilden. Sedan säger han att ingen av reservanterna har anfört någonting om representationen från de olika grupperna till skolans bästa.

Det är lätt att säga att vi kommer att få företagsnämnder och samarbetsnämnder, men någon ersättning för den fackliga representationen i skolstyrelsen finns ändå inte. Därför åligger bevisbördan i betydligt högre grad utskottets förespråkare än reservanterna om man skall ta bort fackrepresentationen, som bevisligen har fungerat mycket bra under de år som varit. Att det blir stora kommuner genom kommunindelningen utgör inget motiv för att minska lärarnas möjligheter att påverka skolans arbete, därför att även om herr Hübinette säger hur många gånger som helst att det gäller ekonomin är det inte på detta sätt i alla skolstyrelser. Jag har också suttit i en skolstyrelse även om det är länge sedan.

Jag tycker att det är väldigt troskyldigt att säga att lärarna utgör en så utomordentligt duktig kår som är så arbetsvillig och förträfflig — vilket vi alla tycker att den är — att den inte kommer att fatta riksdagens beslut att flytta ut deras representation ur skolstyrelserna annat än som en välgärning, om man får tro herr Lars Larsson. Jag tror att detta är alldeles fel. Det kommer att väcka ett kolossalt uppsende inte endast inom lärarkåren utan också i den allmänna opinionen och inte minst bland föräldrarna, om riksdagen fattar ett sådant beslut.

Om fackrepresentation i skolstyrelse

Därför anser jag att detta vore mycket olyckligt, och jag ber att få instämma med dem som yrkat bifall till reservationen.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt säga så mycket mer i denna fråga, men jag måste svara herr Lidgard att mina blåa ögon rör jag inte för. Jag kan självfallet mot herr Lidgard ändå förfäkta den uppfattningen att utbildningsdepartementets förhandlare går in i förhandlingar på samma förutsättningar som herr Lidgard gör i egen skap av partsrepresentant.

Vi skall naturligtvis inte i förväg bestämma resultatet av en förhandling, men jag tycker att det kan vara ärligt och uppriktigt att säga att i förhandlingar går man som regel in med samma förutsättningar. Den ena parten ställer självfallet inte upp — om jag får använda samma uttryck en gång till — mer blåögd än den andra.

Slutligen har fru Ruth Hamrin-Thorell varit förvånad över att jag inte argumenterat, enligt hennes mening, tillräckligt sakligt. Jag har försökt säga att innebörden i utskottsutlåtandet är att man anvisar vägar för ökat inflytande, samverkan och samarbete på skolans område för elever, lärare och anställda och att man möjliggör en enhetlig organisation av de kommunala styrelserna och nämnderna. Jag vill inte gå in i detalj mera, men jag tycker att det är en saklig argumentering som är tillräcklig för utskottets förslag.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag tänkte från början inte ta till orda i denna debatt, men efter alla de turer som har förekommit känner jag mig ändå föranledd att säga ett par ord.

Låt mig först påminna om att detta med fackrepresentation är en gammal anordning. Om jag inte minns fel fanns

Om fackrepresentation i skolstyrelse

den redan under de gamla skolrådets tid och under den tid då vi hade folkskolestyrelserna, alltså från 1930 fram till den 1 juli 1958. Varför hade vi då denna fackrepresentation? Vi hade en rad små kommuner i landet, små kommuner som kanske inte hade ens överlärare. Man klarade skolledningen, den pedagogiska delen och undervisningsdelen på annat sätt. Det var på den tiden då det också var bestämt att kyrkoherde eller annan prästman alltid skulle tillhöra skolstyrelsen för att ge vissa synpunkter på skolans utformning.

Mycket har skett sedan den tiden. Vi är på väg mot den tredje kommunsammanläggningen. Det gör att vi i dag i alla våra kommuner har skolchefer med pedagogisk utbildning som kan lägga pedagogiska synpunkter på verksamheten över huvud taget. Ju större kommunerna har blivit och ju större omfattning verksamheten har fått, ju mer har enligt min erfarenhet de pedagogiska uppgifterna blivit lagda på andra befattningshavare. Skolstyrelserna medverkar till att skapa möjligheter till informationsdagar för lärare, till ämnesdagar och till fortbildning på den pedagogiska sidan. På det sättet kan skolstyrelserna främja den pedagogiska verksamheten. Vägledande för hela denna verksamhet är skolöverstyrelsens anvisningar.

Från denna utgångspunkt kanske jag också skulle säga att med den ändring i lagen som skedde 1963, när man minskade antalet fackrepresentanter så att endast en representant för lärarna och en representant för rektorerna äger delta i styrelsens sammanträden, har fackrepresentanterna för de olika lärargrupperna och rektorsgrupperna kommit att alternera i skolstyrelsen. Om jag inte minns fel kommer på vart tredje sammanträde i den skolstyrelse jag tillhör samma fackrepresentanter igen just med hänsyn till de många lärarkategorier vi har. Detta medför faktiskt att den gamla synpunk-

ten om att fackrepresentanterna kontinuerligt skulle kunna delta i sammanträdena och följa verksamheten i skolstyrelserna inte har samma relevans som de hade tidigare. Med de större kommunerna och det därmed ökade antalet lärare — en följd av större kommuner men också en följd av en utbyggd skola — har man i dag inte samma närkontakt mellan fackrepresentanterna och övriga lärare som man hade tidigare. Det kanske bör nämnas i sammanhanget.

Den fråga som vi i dag diskuterar, nämligen andra lagutskottets på grundval av motioner och efter kommunförbundets hörande framställda förslag att kommunallagen skall ändras så att skolstyrelserna göres likformiga med övriga nämnder och styrelser, är inte någon ny fråga. Kamrarna hade denna fråga uppe till behandling 1963 och kom då fram till olika beslut. I dag har man tagit steget fullt ut. Utskottet förklarar att den mening som hävdades i andra kammaren 1963 bör med den utveckling som har varit kunna föranleda beslut av riksdagen. Får jag på en gång säga att systemet med fackrepresentanter ändå är ett korporativt system, vilket kommunförbundet har framhållit. Det bör man inte bortse från i sammanhanget. Man skall inte överbetona det uttalandet, men det kan ändå vara värt att nämna.

Herr Lidgard påstår att vi trampar på det beslut som vi har varit med om att fatta här i riksdagen om att överläggningar skall ske. Innan man vidtar förändringar skall man söka finna andra lösningar. Jag vill påminna herr Lidgard och andra om att genom avtal har uppkommit frågan om företagsnämnder, ett avtal vari klart utsäges hur företagsnämnderna skall se ut. Jag har erfarenhet av företagsnämndsarbete, och jag kan nämna att i den företagsnämnd som hör till den skolstyrelse, i vars arbete jag deltar, är vi 18 ledamöter. Av dem har 10 ledamöter direkt anknytning till »lärarsidan». En-

ligt min erfarenhet av hur företagsnämnden hittills har arbetat har vi här funnit en samarbetsform med kontaktvägar mellan skolstyrelse och lärare och mellan alla befattningshavare i skolan, något som jag tror bådär gott för framtiden och som jag faktiskt hoppas ganska mycket av. Förutsättningarna för resultatet i en företagsnämnd är självklart beroende på med vilken vilja vi går in för att främja samarbetet och skolans sak. Jag tillät mig säga i företagsnämnden, och jag vill gärna upprepa det här, att oavsett om vi representerar lärare, övriga befattningshavare i skolan eller skolstyrelsen så har vi allesammans en gemensam nämndare. Vi skall främja skolans sak. Vi skall söka skapa bästa möjliga arbetsförhållanden i skolan, för där arbetande lärare och för eleverna.

Här har vi fått ett nytt företagsnämndsavtal som givit vidgade kontakt- och samarbetsmöjligheter och också möjligheter att få lärarsynpunkter på skolstyrelsens arbete på ett betydligt bättre sätt än med den alternerande fackrepresentation som vi har fått med hänsyn till de förändringar som skett. Dessutom vill jag påpeka att det inom de lokala rektorsområdena också finns samarbetsnämnder som nu har arbetat i ett par år. Det finns samarbetsnämnder på gymnasiet och i yrkesskolan, och nu bedrivs en försöksverksamhet också på grundskolans högstadium. I försöksverksamheten arbetas det med tre olika alternativ. Just dessa samarbetsnämnder inom de lokala rektorsområdena och i de lokala skolorna tror jag är ett kontaktorgan som kan främja skolarbetet och skolmiljön. Jag vill gärna peka på dessa saker, eftersom man här tycks ha överbetonat frågan om vilka möjligheter som finns att påverka skolstyrelsens verksamhet. Här har man genom avtal fått nya kontaktmöjligheter mellan skolstyrelsen och befattningshavarna i skolan, främst lärarna, och eleverna.

Jag vill framhålla ytterligare en sak.

Om fackrepresentation i skolstyrelse

Det har sagts att föräldraopinionen skulle ta detta med en viss förvåning. Låt mig säga att det numera finns en väl utbyggd föräldraföreningsverksamhet. Det är utsagt i skolstadgan att skolstyrelsen också skall främja kontakten mellan skolan och hemmen. Jag tror att det också på det området har skapats nya möjligheter för lärarna att komma till tals om skolans verksamhet, och denna del — att få kontakt med föräldrarna — tror jag är det viktigaste av allt. Föräldrar som är positiva till skolan ger positiva elever, och det betyder oändligt mycket för skolans arbete. Det bör också vara med i sammanhanget.

Jag har nog en känsla av att man på en del håll söker dramatisera den här frågan för mycket. Jag tycker att vi skall göra den här diskussionen till vad den bör vara och inte söka använda vare sig stora eller små antydningar av det slag som förekommit här. Jag vill klart säga ut att utskottsmajoriteten och reservanterna har det gemensamt att ingen har uttalat något som helst misstroende mot skolans lärare. Lärarna har en svår arbetssituation i dag, och jag tror att landets ansvariga skolstyrelser och andra som är engagerade här är beredda att ställa sig bakom de synpunkter som skolöverstyrelsens chef Jonas Orring har angivit om lärarnas bekymmer för skolsituationen. Enligt min mening skall man klart säga ut att det inte finns något som helst misstroende mot lärarna i ett bifall till vad andra lagutskottet har föreslagit.

Andra lagutskottet har hänvisat till de nya kontaktorgan och kontaktytor som finns mellan skolstyrelserna och lärarna, mellan skolan och hemmen, mellan alla de parter som arbetar i skolan. Jag tror att det är utomordentligt angeläget att vi arbetar vidare med dessa saker och därmed främjar en god skolmiljö och skapar förutsättningar för ett gott arbete i skolan.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande.

Om fackrepresentation i skolstyrelse

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet när jag hörde herr Lars Larssons senaste anförande.

Han försökte göra gällande att sedan riksdagen eventuellt har beslutat i enlighet med andra lagutskottets majoritetsförslag skulle man börja förhandla om den här saken. Herr Lidgard har redan varit inne på den frågan, och jag vill säga att det är en högst märklig tolkning. Riksdagen kan ibland begära förutsättningslösa utredningar, men det har man inte gjort i detta fall. Man begär inte ens en utredning utan hemställer om ett avskaffande av fackrepresentationen. Punkt och slut; det finns inga alternativ. Beslutar riksdagen att så skall ske, finns det, herr Larsson, ingenting att förhandla om. Ingen kan sätta sig över riksdagen på den punkten. Eller tycker herr Larsson att det riksdagen har beslutat skall man börja förhandla om med precis vem som helst? Det behöver inte gälla en lärarfråga utan vad som helst.

Här inbjuds riksdagen att fatta ett beslut utan nyansering: Fackrepresentationen skall avskaffas, det finns ingenting att förhandla om.

Herr Carlsson sade att ett avskaffande av fackrepresentationen inte innebär något misstroende mot lärarna. Jag kan förstå att han kan känna det en smula besvärande när han vill att riksdagen skall fatta detta beslut. Jag tror att herr Carlsson får mycket svårt att för lärarna förklara att det inte är fråga om något misstroende, när riksdagen inbjuds att fatta ett beslut där det inte finns någon appell, ingen möjlighet att förhandla; saken är klar. Jag förstår att herr Carlsson behövde hålla ett tal.

Häri instämde herr *Kaijser* (m).

Herr **DAHLBERG** (s):

Herr talman! Herr Lars Larsson nämnde att jag inte sagt någonting om de övriga frågor som behandlas i ut-

skottets utlåtande, men det har jag inte ansett mig behöva eftersom vi har varit ense inom andra lagutskottet i de frågorna.

När det gäller elevdemokratin, som också behandlas i utskottets utlåtande, var det på sätt och vis olyckligt att den frågan sammankopplades med de andra frågorna. Att eleverna skall vara representerade i skolstyrelserna är ju lite svårt att tänka sig. Försök i den riktningen har gjorts på några håll, men det har ju skett utan laglig reglering. Det skulle betyda att man fick in en massa elever i representationen. Denna fråga måste ordnas på annat sätt. Jag tror emellertid att det kan bli en ändring även härvidlag, ty eleverna fostras ju i vår nya skola till kritiska elever. Dagens skola är inte den auktoritära skola som vi gick i. Jag är alldeles övertygad om att eleverna kommer att finna vägar för ett ökat inflytande, ehuru inte på sådana vägar som här har föreslagits. Vi är alltså ense om att främja en demokratisk skola i detta hänseende.

Jag är alldeles övertygad om att herr Eric Carlsson har skolans bästa för ögonen när han sitter i skolstyrelsen och handlägger ärendena. Herr Eric Carlsson har rätt i att representationen växlar. Det hade kanske varit skäl att här försöka få till stånd en fastare organisation. Växlingarna beror på att representationen har varit begränsad. Frågan är dock hur ett beslut om avskaffande av representationen kommer att uppfattas utåt, bland lärarna och dem som är närmast berörda. Därför hade det varit bättre om lärarna fått tillfälle att yttra sig.

Herr **LIDGARD** (m):

Herr talman! Det är riktigt som herr Eric Carlsson säger, att det finns ett avtal om företagsnämnder. Det är också tillfredsställande att höra att det fungerar så bra i herr Carlssons hemkom-

min. Så är tyvärr inte förhållandet överallt.

Om jag inte är alldeles fel underrättad nämndes emellertid inte förekomsten av fackrepresentanter på något sätt när avtalet om företagsnämnder träffades. Under sådana förhållanden tycker jag inte att man kan koppla in den saken i den här diskussionen. Det har förts överläggningar om fackrepresentation vid ett tillfälle och förhandlingar om företagsnämnder vid ett annat tillfälle. Så enkelt är det inte att man plötsligt kan stoppa dessa båda ting i samma påse.

Herr Carlsson frågade varför vi har fackrepresentation, men jag märkte inte att han svarade på frågan. En av anledningarna till att vi fick en speciellt konstruerad fackrepresentation år 1958 var att vi hade en försöksverksamhet inom den obligatoriska skolan; på den tiden kallades den för enhetsskolan. Därför var det önskvärt och nödvändigt att lärarna med sina fackrepresentanter låg skolstyrelserna så nära som möjligt. Nu är vi färdiga med grundskolan, men här fattas ideligen nya beslut om förändringar och reformer inom skolväsendet. Det motiverar förvisso att man fortfarande har fackrepresentanter som kan följa hur man inom en skolstyrelse diskuterar problem som sammanhänger med reformerna.

Både herr Eric Carlsson och min vän herr Hübinette har sagt att kommunreformen och de stora kommunerna egentligen gör hela situationen med fackrepresentanter omöjlig. Jag tror inte det. Vi har här i Stockholm, vill jag minnas, mellan 17 000 och 20 000 lärare som är anställda inom skolverksamheten på heltid och deltid. De har kunnat samsas om en fackrepresentation och man har kunnat organisera verksamheten inom denna fackrepresentation så att personalen anser sig ha utbyte. Jag är säker på att lärarpersonalen i de blivande större kommunerna inte är sämre än lärarna här i Stockholm när det gäller att organisera en sådan re-

presentation i skolstyrelse presentation. Jag tror att man kommer att få glädje av fackrepresentanterna också i fortsättningen och även i storkommunerna.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Herr Dahlnén uppkallade mig ännu en gång. Det är möjligt att man har rätt i att de förhandlingar, som riksdagen har beslutat om, enligt herr Lidgard inte går att genomföra efter riksdagsbeslutet, men det har heller inte gått att genomföra dem före riksdagsbeslutet, eftersom utskottet inte kunnat föra sådana förhandlingar. Det sade jag tidigare. Vi har alltså två riksdagsbeslut som inte går att förena.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Får jag till herr Lidgard kort säga, att vi 1958 hade en försöksverksamhet på grundskolans område men att riksdagen fattade beslut om grundskolan 1962. Det har skett vissa revideringar i läroplanen, men grundlinjerna för den nya skolan lades fast 1962. År 1963 gjordes förändringar i fråga om fackrepresentationen, och nu bör man ha kommit så långt på detta område att försöksperioden är över.

Sedan är det klart att man alltid kan säga att det pågår försöksverksamhet, ty det kommer nyheter. Men jag tror att de informationsorgan och informationskanaler som vi här fått ger möjligheter att informera också i den delen på ett tillfredsställande sätt — och på ett betydligt bättre sätt än man kan göra över skolstyrelsen.

Jag vill också påminna om att vi sedan 1958 har fått samarbetsnämnder där det, oavsett vilket alternativ man tillämpar i försöksverksamheten eller vad man fastslagit för föregående läsår, finns en stark lärarrepresentation. Det samma gäller företagsnämnderna. Genom dessa organ finns det möjligheter att klara denna informationsverksamhet, denna kontakt med lärarna, som vi alla är ense om behövs.

Om skolornas elevvård, m. m.

Egentligen finns det ingen kommentar att göra till herr Dahléns anförande. Jag vill bara säga att uttalanden av den typ herr Dahlé gjorde främjar varken skolan eller samarbetet i skolan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Österdahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 88 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Österdahl* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 44.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten B.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 174, i anledning av motioner om samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om skolornas elevvård, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 175, i anledning av motioner om den pedagogiska stödpersonalen i grundskolan samt skolornas elevvård.

Till behandling i ett sammanhang hade utskottet förehäft

dels de likalydande motionerna I: 476, av herr *Lidgard*, och II: 563, av fru *Mogård m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 485, av herrar *Nils Nilsson* och *Thorssten Larsson*, samt II: 560, av herr *Mattsson m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels ock de likalydande motionerna I: 516, av herr *Wirtén m. fl.*, och II: 548, av herr *Källstad m. fl.*

I motionerna I: 476 och II: 563 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att i skolstadgan skulle införas bestämmelse om

1. att skolkuratorstjänster inrättades i grundskolan,
2. att målsättningen för skolkuratorernas verksamhet preciserades,
3. att skolkurator skulle vara skyldig deltaga i sammanträden i kollegium, klasskonferens och samarbetsnämnd, samt
4. att på heltidsanställd skolkurator ej borde ankomma mera än 1 000 elever.

I motionerna I: 485 och II: 560 hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla,

1. att elevorganisationerna måtte erhålla ökat stöd i takt med utbyggnaden av ifrågavarande organisationer,

2. att en översyn av skolhälsovården måtte komma till stånd och att därav föranledda förslag om utbyggnad och förstärkning måtte föreläggas nästa års riksdag,

3. att försöksverksamhet måtte företagas med särskilda resurstimmar för elevvård enligt i motionerna anförda riktlinjer,

4. att en översyn måtte ske av möjligheterna att i elevvårdssammanhang ålägga tystnadsplikt för lärare på samma sätt som nu gällde för kuratorer, läkare och jämställda,

5. att förslag måtte föreläggas nästa års riksdag angående förstärkning av studie- och yrkesorienteringen inom den gymnasiala skolan.

I motionerna I: 516 och II: 548 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. om riktlinjer för omfattningen av grundskolans elevvårdspersonal samt förslag till statsbidragsbestämmelser för densamma,

2. om riktlinjer för omfattningen av grundskolans pedagogiska stödpersoner samt förslag till statsbidragsbestämmelser för densamma, samt

3. om riktlinjer för omfattningen av lärarassistenttjänster på grundskolans högstadium och de gymnasiala skolorna samt förslag till statsbidragsbestämmelser.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge ökat stöd till elevorganisationer,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge en översyn av skolhälsovården,

Om skolornas elevvård, m. m.

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge försöksverksamhet med särskilda resurstimmar för elevvård,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge tystnadsplikt för lärare,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge en förstärkning av studie- och yrkesorienteringen i den gymnasiala skolan,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 476 och II: 563,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 516 och II: 548.

Reservationer hade avgivits

1, beträffande en översyn, utbyggnad och förstärkning av skolhälsovården,

a. av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 485 och II: 560, såvitt nu vore i fråga, som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservationerna anförde om en översyn av skolhälsovården;

b. av fru *Sundberg* (m), utan angiven mening;

2, beträffande användningen av s. k. resurstimmar för elevvårdsändamål, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 485 och II: 560, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla om att försöksverksamhet måtte företagas med sär-

Om skolornas elevvård, m. m.

skilda resurstimmar för elevvård enligt i motionerna anförda riktlinjer;

3, beträffande lärares tystnadsplikt i elevvårdssammanhang, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 485 och II: 560, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla, att en översyn måtte ske av möjligheterna att föreskriva tystnadsplikt för lärare i elevvårdssammanhang på samma sätt som nu gällde för kuratorer, läkare och jämställda.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! När man lyssnade till den nyss avslutade debatten fick man intrycket, i varje fall av en del talare, att den nya skolan var fix och färdig och att man alltså inte längre behövde anlita fackmän för att nå resultat i framtiden.

Vi som sitter i statsutskottets andra avdelning och skall ha hand om alla skolfrågor skulle nog vara tämligen nöjda om allt nu i det närmaste varit klart. Då skulle ju vår arbetsbörda sjunka högst väsentligt. Men nu är det inte alls på det sättet. Det är fortfarande knappast någon avdelning i statsutskottet som får så många propositioner och så många motioner att behandla som vi får i andra avdelningen, och det vittnar ju om att det fortfarande är mycket ogjort på skolans område.

Även i år fick andra avdelningen en mycket tjock packe motioner i skolfrågor av olika slag. Motionerna kom oss till handa i januari månad, men avdelningen beslöt att uppskjuta behandlingen av rätt många av dem till höstrikdagen. Detta uppskov på nästan ett år betyder inte att de här motionerna har legat på någon hylla och samlat

damm. Sekretariatet har nämligen sin plikt likmätigt remitterat de flesta av motionerna till skolöverstyrelsen, och man har förhört sig i departementet hur det legat till med de problem som motionärerna har velat lösa. De svar och de upplysningar som härvid inhämtats ger vid handen att skolfrågorna, som jag sagt här tidigare, verkligen är föremål för den största uppmärksamhet. Uppenbart är nämligen att man både i skolöverstyrelsen och i departementet omedelbart efter det att motionerna avlämnats satt sig ned och studerat resultaten av motionärernas möda, och i många fall, då man har funnit deras synpunkter intressanta och angelägna, har man handlat mycket snabbt.

Följden har blivit att när vi inom andra avdelningen under de senaste veckorna har behandlat dessa motioner har vi kunnat avstyrka dem på löpande band med den motiveringen att skolöverstyrelsen »redan uppmärksamt följer frågan» eller att skolöverstyrelsen »påbörjat en översyn» eller att departementet på värkanten — alltså strax efter det motionerna avlämnats — »tillsatt en arbetsgrupp» med uppgift att gripa sig an med de frågor motionärerna aktualiserat. När ärendena kommit upp i avdelningen har det alltså närmast varit för avdelningen att svara motionärerna: Vad göras skulle är redan gjort eller i varje fall på väg att göras.

Huruvida motionärernas glädje över att deras intentioner så snabbt har lett till resultat varit större än deras ledsnad över att i riksdagsprotokollet få läsa att motionerna blivit avslagna undandrar sig mitt bedömande. Jag har bara att konstatera att riksdagens behandling av motioner i varje fall inte så sällan är ett sällsamt mellanspel och att fjädrarna inte alltid hamnar i den hatt där de egentligen hörde hemma.

Nu kan man naturligtvis påstå att de motioner kammaren i dag har att ta ställning till borde ha rönt samma öde

som många tidigare behandlade, alltså avslås med hänvisning till vad skolöverstyrelsen och departementet meddelat — utan att några reservationer avgivits. Det är emellertid på det sättet att vi som står för tre reservationer i detta utlåtande anser de aktuella skolfrågorna vara så angelägna och framför allt i behov av en så brådskande behandling, att vi bedömt det vara nödvändigt att ge Kungl. Maj:t en påstötning för att något skall hända, och hända snart. Utskottets majoritet har dock anmält en ängslan för att besvåra Kungl. Maj:t med alltför många skrivelser.

Här föreligger alltså i sak inte någon större skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning. Även utskottsmajoriteten är uppenbarligen på det klara med att elevvårdsproblemen är besvärande. Skillnaden i inställning ligger — skulle jag vilja påstå — i att reservanterna besitter ett mindre mått av ängslan för att besvåra Kungl. Maj:t och en större portion vilja att verka pådrivande.

Reservationen 1 a gäller skolhälsovården. Skolöverstyrelsen säger här att en översyn av skolhälsovården är befogad och att redan en kartläggning av de förhållanden under vilka den arbetar skulle vara värdefull. Överstyrelsen upplyser också om att man har för avsikt att ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga och framhåller samtidigt att en förstärkning av elevvårdens personella resurser i hög grad är önskvärd, då detta bl. a. skulle leda till en intensifiering av skolhälsovården.

Vi reservanter underskattar inte skolöverstyrelsens goda avsikter. Men vi menar nog att det inte räcker med att bära på en rad goda avsikter utan att det är mycket angeläget att skolöverstyrelsen får en uppmaning och en möjlighet till en verklig kraftinsats med sikte på att åstadkomma en rejäl upprustning av den hittills i hög grad försummade skolhälsovården. I detta sammanhang måste man också räkna in en

Om skolornas elevvård, m. m.

ofrånkomlig förstärkning av elevvårdens personella resurser.

I reservationen 2 behandlas ett förslag om att använda en del av de s. k. resurstimmarna till elevvårdande ändamål.

Utskottsmajoriteten säger att man kraftigt vill understryka betydelsen av den elevvårdande verksamheten men anser tydligen också att skolöverstyrelsen bör kunna klara den uppgiften utan inblandning.

Skolöverstyrelsen vill heller inte själv vara med om att ta resurstimmarna i anspråk för det här ändamålet utan förklarar högtidligt att elevvården inte ens till namnet får begränsas till vissa timmar utan att elevvårdssynpunkten skall hållas levande i all skolans verksamhet och i alla kontakter mellan skolans personal och elever.

Detta låter sig naturligtvis sägas. Men var och en som har minsta hum om situationen i skolan av i dag vet också att skolan i vissa avseenden upplever något av en kris som berör både lärare och elever och som på åtskilliga håll är så allvarlig, att de lokala skolstyrelserna måste ta speciella åtgärder till hjälp för att upprätthålla disciplinen, för att förhindra den omfattande skadegörelsen på lokaler och inventarier och för att i görligaste mån hålla verksamheten i gång på ett någorlunda hyfsat sätt.

Jag deltog själv i ett stadsfullmäktigesammanträde förra månaden, då fullmäktige på framställning från skolstyrelsen beslöt att anslå medel till anställande av en skolvård. Från skolstyrelsens sida gjordes gällande att man skulle tjäna på att ha en sådan. Den elevövervakning som skolvården kunde bedriva skulle inbespara de kostnader som skadegörelsen på skolan och dess inventarier för närvarande medför. Han skulle så att säga mer än väl betala sig själv.

Det finns som sagt brister att peka på. Den förnöjsamhet som skolöverstyrelsen visar i sitt yttrande kan knap-

Om skolornas elevvård, m. m.

past vara allvarligt menad. Jag har för övrigt ganska svårt att förstå dess yttrande. I det första stycket framhåller man följande: »Riktlinjerna för skolans elevvårdande arbete är sedan länge klart uppdragna och torde i huvudsak ej böra nu ändras. Skolan har redan till sitt förfogande en organisation av elevvårdsfunktionärer som visat sig ändamålsenlig och bör kunna bibehållas.» Men redan i nästa stycke anför man: »Skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på problemen kring elevvården.» Av SÖ:s yttrande i första stycket kan man tro att det inte längre finns några problem, allt är uppklarat, linjerna är uppdragna och elevvårdsfunktionärerna fyller sin uppgift. Där efter omtalar man att problemen kring arbetstrivseln behandlas av en särskild utredningsgrupp tillsatt av överstyrelsen. Det som var så bra i det första stycket föranleder tydligen i hög grad huvudvärk hos skolöverstyrelsen i det andra stycket.

För egen del tänker jag inte gå in på alla de problem som har radat upp sig och som vi dag för dag kan läsa om i tidningarna. Det får anstå till ett senare tillfälle. Låt mig bara säga att det verkligen finns starka skäl för reservanternas krav på en försöksverksamhet med särskilda resurstimmar för elevvården. Det är ett blygsamt krav i ett mycket trängt läge.

I reservationen 3 begärs en översyn av möjligheterna att föreskriva tystnadsplikt för lärare i elevvårdssammanhang på samma sätt som gäller för skolläkare och sköterskor. Skolöverstyrelsen hänvisar här till att den då det gäller psykologer och kuratorer i skolan har utfärdat vissa rekommendationer och att överstyrelsen i förslaget till ny läroplan för grundskolan också understrukit alla befattningshavares skyldighet i detta avseende. Det kan ju vara gott och väl, men det är lika uppenbart att det nu råder en viss förbistring på detta område. Det är också ett ytterst känsligt område där det inte bara

gäller att ta all hänsyn till elevernas rätt till integritet, utan också till den kontakt mellan t. ex. läkare och kuratorer å ena sidan och lärare å den andra sidan som kunde vara så värdefull.

Reservanterna har inte ansett sig böra direkt föreslå en allmän tystnadsplikt utan nöjt sig med att anhålla om en översyn av möjligheterna att utsträcka tystnadsplikten till att även gälla lärarna.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 a, 2 och 3 vid detta utlåtande.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Skolans arbetsmetodik och dess inre miljöförhållanden är ju mycket viktiga, kanske helt avgörande för undervisningens riktiga funktion. En på demokratisk ansvarsprincip fungerande undervisning anser vi vara den riktiga skolfunktionen. I många fall missbrukas emellertid denna fria demokratiska skolprincip till att i stället försvåra, ja, t. o. m. sabotera undervisningen. De mycket svåra arbetsförhållanden som lärarna har i sådana skolklasser är alltför välkända och ofta omvittnade. Det har bl. a. omvittnats här i kväll under den tidigare debatten. Säkerligen är det dock få av fallen som blir offentligen kända.

De flesta av dessa lärare förtiger av olika skäl det inferno som de har med sin bråkiga klass. Klasskamraterna vågar många gånger inte heller opponera trots medvetandet om att undervisningen blir lidande av dessa förhållanden. En del har gjorts för att komma till rätta med dessa missförhållanden, men mycket återstår säkerligen.

Skolmyndigheterna har inte haft en tillräckligt tidig beredskap inför de förhållanden som nuvarande skolsystem uppenbarligen fört med sig. Som herr Axel Andersson förut nämnt kan man av de remissyttranden som skolöverstyrelsen lämnat över dessa motioner finna att SÖ försöker etablera vis-

sa elevvårdande åtgärder, men enligt vår uppfattning går detta i alltför långtsamt tempo.

Den centermotion som statsutskottets utlåtande behandlar för fram vissa förslag till en intensifiering av åtgärder som är ägnade att ge en bättre elevvård och därmed undanröja en del av svårigheterna för såväl den enskilde eleven som för undervisningen i dess helhet.

Den skolhälsovård som vi nu har är inte tillfredsställande. Vi anser att en förstärkning behövs av de personella resurserna. Skolsköterskornas roll är exempelvis mycket betydelsefull. Det är inte bara de fysiska krämporna utan även i stor utsträckning de psykiska svårigheterna som de får ta hand om. Det är i regel skolsköterskorna som har den första kontakten och därmed många gånger de bästa möjligheterna till positiva vårdåtgärder. Kontakten mellan dem och kuratorerna bör givetvis vara god. Skolöverstyrelsens vaga försök till förbättring av skolhälsovården bör effektivt påskyndas.

I reservationen 1 a till detta utskottsutlåtande föreslås därför att riksdagen ger en sådan meningsyttring till kända för Kungl. Maj:t. Motionsledes har vi även föreslagit en förstärkning av resurstimmar åt klassföreståndare. Skolöverstyrelsen har i sitt remissvar på motionen uppenbarligen missuppfattat vad sådana resurstimmar behövs användas till. SÖ säger nämligen att särskilda timmar för elevvård skulle vara något felaktigt; elevvård skall pågå jämt, säger man. Ja givetvis, men uppenbarligen räcker inte en sådan rekommendation. Det verkar, som så mycket annat på detta område, som om man saknade den behövliga verklighetskontakten.

Det finns klassföreståndare som har ett sådant schema att de har sin egen klass mycket få timmar i veckan. En sådan klassföreståndare bör ha ett par extra timmar till sitt förfogande då han kan ägna sig helt åt sin klass. Därige-

Om skolornas elevvård, m. m.

nom uppnås bättre kontakter och läraren-klassföreståndarens chans till elevvård ökas mycket. Det gäller att verkligen skapa tillfällen utöver de vanliga lektionstimmarna för sådana här viktiga åtgärder.

Frågan om lärarnas tystnadsplikt tror vi även har sin betydelse i sammanhanget. Faktum är att såväl sköterskan och läkaren som lärarna får förtroenden eller på annat sätt en inblick i den enskilde elevens interna personliga förhållanden och problem, problem som många gånger är av den art att de har stor betydelse för elevens förhållande till skolan, till lärare och kamrater. Den som informerar i kollegium om dessa detaljer måste vara medveten om att de kan dryftas under sekretess. SÖ är också medveten om att frågor av denna art är viktiga underrättelser och att lärarna bör äga vetskap därom. SÖ rekommenderar därför lärarna att iaktta tystnad och sekretess.

Detta bör dock, som i många andra likartade fall, vara ett tjänsteåliggande, annars kan inte meddelaren med gott samvete tala om vad som förekommit i fallet. Vi föreslår därför att en översyn göres av möjligheterna att föreskriva tystnadsplikt för lärare i elevvårdssammanhang, vilket också gäller för kuratorer, läkare och jämställda.

Herr talman! Jag yrkar i likhet med herr Andersson bifall till reservationerna 1 a, 2 och 3.

Herr **LIDGARD** (m):

Herr talman! I detta ärende har jag väckt en motion om skolkuratorer och deras betydelse, och den har avrättats ungefär såsom herr Axel Andersson sade. Nu måste jag säga att jag inte är särskilt ledsen för det. Jag noterade nämligen att man i utskottsutlåtandet talar om att tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att till övervägande ta upp frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Om skolornas elevvård, m. m.

Här kommer detta problem in, och jag är alldeles övertygad om att styrkan i mina argument i motionen skall slå igenom i denna utredning.

Jag har, herr talman, känt en stark sympati för reservationen av herr Axel Andersson om översyn, utbyggnad och förstärkning av skolhälsovården. Det som sägs i den reservationen är bra och riktigt. Men det slog mig att man för ordningens skull också bör läsa vad som står i utskottsutlåtandet. Sedan jag försökt sätta mig in i det undrar jag vad som är skillnaden mellan reservationen och utlåtandet. Det kan inte vara så förfärligt mycket. Genom majoritetsutlåtandet får vi ju veta att skolöverstyrelsen har påbörjat en översyn och att man ägnar särskild uppmärksamhet åt denna fråga. Jag vill gärna säga, herr talman, att jag har så stort förtroende för skolöverstyrelsen att jag litar på att man där fullföljer sina tjänsteåligganden. Jag anser mig därför kunna stödja utskottsutlåtandet på denna punkt, även om jag delar uppfattningen i reservationen. Jag tror att resultatet blir detsamma.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Axel Andersson anför att skolfrågor tilldrar sig mycket stor uppmärksamhet, och statsutskottets andra avdelning har åtskilligt att syssla med när det gäller olika avsnitt av skolverksamheten. Vad det här rör sig om är den elevvårdande verksamheten som har föranlett en del motioner. Avdelningen har behandlat denna fråga. Det föreligger några reservationer. Men låt mig säga, liksom herr Axel Andersson, att det är egentligen ingenting i sak som skiljer utskottsutlåtandet och reservationerna. Det föreligger heller inte någon annan uppfattning från skolöverstyrelsens sida, därför att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på problemen med den elevvårdande verksamheten och arbetar kontinuer-

ligt på att förbättra den. Jag tror därför att det är felaktigt av herr Axel Andersson att säga att vad man i reservationerna vill är att något skall hända. Men, herr Axel Andersson, detta är ingenting som skolöverstyrelsen har upptäckt nu. Man är redan i gång med den elevvårdande verksamheten.

Här gäller det närmast skolhälsovården, resurstimmar för elevvården och tystnadsplikten, alltså de tre avsnitt där reservationer föreligger.

När det gäller förstärkning av skolhälsovården har ju skolöverstyrelsen påbörjat en översyn härav och förklarat sig ha för avsikt att ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga. Till detta säger utskottet att eftersom skolöverstyrelsen redan har påbörjat det finns det ingen anledning att göra någon särskild hemställan till regeringen, men utskottet vill ändå understryka vikten av att skolöverstyrelsen fullföljer detta med all kraft. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens utlåtande och reservanternas är att uttrycket »med all kraft», som vi har med i majoritetens utlåtande, vill reservanterna flytta över i en särskild hemställan där man ger till känna detta för Kungl. Maj:t. Vi tycker att det är litet onödigt att gå den vägen i vetskaper om att skolöverstyrelsen redan sysslar med detta.

I fråga om resurstimmar för elevändamål erinrar utskottet om att ett utlåtande i fjol behandlade en motion av samma innebörd. Utskottet vill ännu en gång betona inför kammaren att skolöverstyrelsen i hög grad har sin uppmärksamhet riktad på frågan om elevvården i skolorna. Detta har konkret tagit sig uttryck i bl. a. att en arbetsgrupp för närvarande studerar just de frågor som berör trivseln och arbetsförhållandena i skolorna. Här säger utskottsmajoriteten att man starkt vill understryka betydelsen av detta arbete och av att vidta olika åtgärder för att förbättra elevvården. Vad är det då för skillnad mellan detta och reservanternas uttalanden? Jo, det är att

Om skolornas elevvård, m. m.

reservanterna vill gå händelserna i förväg genom att föreslå en försöksverksamhet med särskilda resurstimmar för elevvård. Utskottsmajoriteten anser det vara onödigt med hänsyn till att man sysslar med dessa ting i en särskild arbetsgrupp.

Den tredje reservationen, beträffande tystnadsplikt för lärare, gäller naturligtvis en mycket känslig fråga. Jag tror inte att man här kan uppställa generella regler för hur detta skall tillämpas. Det är svåra avvägningsfrågor i de enskilda fallen, men det är givet att man, som utskottet också poängterar, sprider kännedom om vilka föreskrifter som nu gäller. Utskottet säger också att det har sig bekant att problemet uppmärksammats i utbildningsdepartementet. På alla dessa punkter har SÖ också ansett att med hänsyn till att man sysslar med dessa ting behövs det inga särskilda utredningar.

Herr Axel Andersson vill göra gällande att skillnaden mellan majoriteten och reservanterna skulle vara att det hos majoriteten finns en ängslan för att driva på, men så är ingalunda fallet. Vi i majoriteten utgår ifrån att när SÖ så starkt betonar att man redan är i gång med utredningar så skulle det kunna betraktas som ett misstroende mot SÖ om riksdagen skulle be Kungl. Maj:t driva på. Jag anser att det inte finns anledning att hysa farhågor för att en sådan åtgärd skulle vara motiverad.

Vad slutligen beträffar elevvårdsresurserna sade herr Axel Andersson att skolöverstyrelsen först talar om att den har funktionärer och att allting därför skulle vara gott och väl men sedan medger att det finns problem. Jag tycker att man inte skall behandla detta så lättvindigt. En sak är att det finns funktionärer, men därmed är inte sagt — och det vill skolöverstyrelsen heller inte göra gällande — att man har löst problemet med den elevvårdande verksamheten.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Lidgard förklarade nyss att han hade fullt förtroende för skolöverstyrelsen och litade på att den skulle uppfylla vad den har lovat i detta sammanhang. Han menade därför att resultatet egentligen skulle bli detsamma, vare sig man röstade på utskottet eller på reservationen.

Vi har tidigare motionerat om resurstimmarnas användande för elevvårdande uppgifter. Utskottet uttryckte sig på samma sätt den gången och åberopade samma skäl. Men vart tog resultatet vägen? Vi har ännu inte sett något resultat. Det hjälper inte att man har sin uppmärksamhet riktad på saker och ting. Vad som måste ske är att åtgärder vidtas för att åstadkomma en ändring.

Har man de problem som skolöverstyrelsen i senare delen av sitt yttrande har erkänt existerar, skall man kräva att man får resurser så att man kan angripa problemen och lösa dem. Därför anser vi att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t. Det räcker inte med att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på förhållandet utan Kungl. Maj:t måste också ställa resurser till förfogande så att skolöverstyrelsen kan lösa dessa mycket besvärliga problem.

Jag sade inte att utskottets majoritet hyste en ängslan för att driva på. Jag sade att utskottets majoritet hyste en ängslan att besvära Kungl. Maj:t med skrivelser, vilket ju är en helt annan sak. I statsutskottets andra avdelning hade vi en gammal ledamot, som gjorde gällande att Kungl. Maj:t aldrig läste ett utskottsutlåtande annat än om det kom fram i form av en särskild skrivelse ställd till Kungl. Maj:t. Kanske han överdrev, men nog tror jag att man mera kan lita på att Kungl. Maj:t tar del av saker och ting om Kungl. Maj:t

Om skolornas elevvård, m. m.

får det direkt serverat i en skrivelse än om Kungl. Maj:t skall läsa sig till det på annat sätt. Däremot är jag alldeles övertygad om att man inte behöver misstänka att inte departementet mycket noga läser motionerna. Det har vi ju så många exempel på. Men jag är inte lika säker på att departementet lika intresserat läser utskottsutlåtandena. För den som vill att något skall hända och i varje fall hända snabbare är det nog säkrast att rösta på reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i *punkten 1*.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen enligt de rörande *punkten 2* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 175 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 36.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om *punkten 3*, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 175 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Om forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till
u-länderna

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;
Nej — 39.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr andre vice talmannen jämlikt de avseende *punkten 4* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Axel Andersson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 175 punkten 4, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Axel Andersson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att

enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;
Nej — 37.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på särskilda propositioner vad utskottet hemställt i *punkterna 5—7*.

Om forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av motioner rörande forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna.

I ett sammanhang hade utskottet i detta utlåtande behandlat

dels de likalydande motionerna I: 167, av herr *Nyman m. fl.*, och II: 181, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 172, av herr *Wirmark*, och II: 185, av herr *Johansson* i Trollhättan *m. fl.*,

dels ock de likalydande motionerna I: 310, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 422, av herr *Holmberg m. fl.*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 167 och II: 181 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att i långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet särskilda medel måtte inräknas för att möjliggöra en intensifierad fältverksamhet rörande möjligheten att i u-länder öka produktionen och utnyttjandet av nya näringsproteiner.

Om forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna

I motionerna I: 172 och II: 185 hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en utredning om inrättande av ett institut för utvecklingsforskning.

I motionerna I: 310 och II: 422 hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att utrymme för forskning om de fattiga ländernas utveckling och problem, om biståndets inriktning och resultat måtte beredas vid något av våra universitet och att frågan om vidgad akademisk forskning och utbildning måtte utredas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 172 och II: 185 samt I: 310 och II: 422, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört om utredning rörande inriktningen och utformningen av forskning med anknytning till u-landsproblem,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 167 och II: 181 i vad de avsåge att i långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet särskilda medel skulle inräknas för att möjliggöra en intensifierad fältverksamhet rörande möjligheten att i u-länder öka produktionen och utnyttjandet av nya näringsproteiner.

Reservation hade anmälts av herr *Nyman* (fp), som dock ej antytt sin mening.

Herr *NYMAN* (fp):

Herr talman! Till detta utlåtande om forskning och utbildning i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna har jag fogat en blank reservation med anledning av motionsparet I: 167 och II: 181 med hemställan att i långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet särskilda medel inräknas för

att möjliggöra en intensifierad fältverksamhet rörande möjligheterna att i u-länder öka produktionen och utnyttjandet av nya näringsproteiner.

Det är en fyrtio motion, som jag har känt särskilt mycket för. Utskottet har avslagit det vällovliga yrkandet med motivering att syftet med motionerna är tillgodosett inom ramen för nuvarande verksamhet. Men, herr talman, det är den ramen som enligt vår uppfattning är alltför snäv med hänsyn till proteinförsörjningens stora risk för en växande världsbefolkning. Vi har svårt att föreställa oss vilka väldiga insatser som här verkligen behövs för att kunna avhjälpa proteinbristen, en huvudfråga för u-landshjälpen.

Vi har i vårt land satsat på familjeplaneringen som ett medel, och jag och övriga motionärer anser att det som därefter borde komma i fråga vore insatser för ökad proteinförsörjning. Därför önskar vi att denna fråga om proteinforskning skulle prioriteras. Den ligger som ett projekt hos styrelsen för teknisk utveckling, och jag har i våras försäkrat mig om att den verkligen gör det. Men eftersom projektet ligger mycket långt nere i prioritering, på grund av att styrelsen för teknisk utveckling har ytterst små resurser, mycket med hänsyn till den hårdhänta behandling styrelsen fick i årets budget, förstår alla att vi inte kommer långt med denna fråga. Ramen som utskottet talar om är mycket begränsad.

Ingen förnekar att det är en viktig fråga. Vi säger i motionerna: »Det gäller inte enbart att öka produktionen av kolhydratiska livsmedel, utan det är särskilt viktigt att förbättra tillgången på näringsriktiga proteiner. Dessa är nämligen nödvändiga för att ge barn en normal utveckling och vuxna arbetsförmåga och motståndskraft mot sjukdomar.»

Enligt vår uppfattning har Sverige stora möjligheter att genom forskning och utvecklingsarbete bidra till värl-

Om forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna

dens livsmedelsförsörjning. I motionerna har vidare anförts: »En utredning över pågående och planerad verksamhet inom proteinområdet som lades till grund för Sveriges svar på en FN-enkät visar att vi bör kunna göra en betydande insats under förutsättning att medel anvisas härför.» Det är klart att vårt land inte ensamt kan göra en insats härvidlag och att den insats vi kan göra är begränsad, men — heter det vidare i motionen — »det vore olyckligt om vi inte till det yttersta utnyttjade den stora forsknings- och utvecklingskapacitet som finns vid våra universitet, högskolor och industrier».

Herr talman! Det finns också forskare som är intresserade av att vi får i gång denna verksamhet, men vi har gett dem begränsade resurser. Jag har ingen förhoppning om att få med mig kammarens ledamöter i detta ärende. Jag kommer alltså inte att yrka bifall till motionerna, men jag har ändå velat stryka under vilken stor fråga detta är och att den bör mogna inom riksdagen, så att vi kan vara beredda till kommande år att ge proteinforskningen ökade resurser, vilket den verkligen behöver.

Häri instämde herr *Hansson* (s).

Fru *DIESEN* (m):

Herr talman! I detta ärende, som bl. a. gäller en partimotion från moderata samlingspartiet, föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande. Behandlingen av forskning i anknytning till u-länderna bröts ut ur det stora komplexet om vårt utvecklingsbistånd, när det behandlades i våras, för att första avdelningen skulle få mera tid att ägna åt detta stora och onekligen svåra område. Det skulle därför vara fel att låta ett ärende av den här angelägenhetsgraden passera utan kommentarer. De ledamöter som förra veckan hade tillfälle att gästa Ingeniörsvetenskapsaka-

demien minns väl också professor Brohults maning att intressera sig för detta område.

Utskottet påpekar i sitt utlåtande att den för utvecklingsbiståndet betydelsefulla forskningen spänner över vida områden och har skiftande karaktär. Problemen med inriktningen och organisationen av forskning med anknytning till u-landsproblem är komplicerade.

Frågor om forskning är väl inte något som vi vanliga riksdagsmän kan diskutera med något större mått av sakkunskap. Om någon känner sig uppkallad att protestera mot detta yttrande, så är det så mycket bättre. Men eftersom jag tycker att det skulle vara ganska förmätet av mig att försöka låna kammarens öra för några högst egna, förnumstiga synpunkter på u-landsforskning, vill jag i stället anför några citat av auktoriteter på området.

Professor Carl-Göran Hedén säger i en uppsats:

»Ofta upprepas synpunkten att den svenska biståndsmyndighetens stöd åt forskning skall vara starkt målinriktat, koncentrerat på vissa områden och inriktat på resultatens integration i myndighetens fältverksamhet.

Å andra sidan är det uppenbart att därest SIDA är den enda kanalen för stöd åt u-landsforskning, så måste det medföra att många högt kvalificerade forskargrupperns möjlighet att göra en insats försvåras, t. o. m. i fall där förutsättningarna är större än på många andra håll i världen.

I sammanhanget måste med beklagande konstateras att forskningsråden i sina kommentarer år 1966 till Sida såg sig nödsakade att meddela, att någon överskottskapacitet ej förelåg på de allra flesta forskningsområden. Denna bedömning, som givetvis inte tog hänsyn till de snabbt ökande studentkullarna, synes nämligen förutsätta att u-ländernas behov först kan beaktas

Om forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna

sedan de svenska intressena tillgodosetts.»

Jag skulle också vilja citera litet av vad en grupp framstående forskare vid Karolinska institutet har sagt om vår forskning under rubriken »Vad kan vi göra mer?» Professorerna Hedén och Borell talar om att Karolinska institutet borde kunna skaffa ett tvillinginstitut i Afrika, och de säger att effekten av tvillinginstitut är utomordentlig. Vår kände tumörbiolog professor Klein säger:

»Om vi tar Nairobiprojektet som exempel finns det tre viktiga aspekter. Först den *sjukvårdsmässiga*: tillkomsten av radioterapiavdelningen betyder att strålbehandling för första gången i denna del av Afrika ges utan hänsyn till ras och ekonomi. Därefter *utbildningsaspekten*: nivån på utbildningen närmar sig nu alltmer den som finns i de utvecklade länderna. Slutligen *forskningsaspekten*: vi har här en möjlighet att studera cancerformer som på många sätt skiljer sig från dem som är vanliga hos oss.»

Låt mig också få citera mr Martin, ordförande i DAC-kommittén vid OECD-ländernas parlamentarikermöte i Paris i oktober i år: »En av de frågor som har gjort det djupaste intrycket på oss är den stora betydelsen av forskning — det finns en alltför stor benägenhet att tro att vi har nått så långt i fråga om forskning att vi inte behöver någon speciell forskning rörande u-ländernas problem, utan bara överföra vad vi vet. Vi har nu upptäckt, och jag tror att det är en av de stora vinsterna av den Gröna revolutionen, att jordbruksforskning i u-länderna rörande deras egna problem kan ge enorma tillskott, medan ett försök att överföra vad vi redan visste visade sig värdelöst.»

Slutligen också ett citat ur den nu i höst framlagda Pearsonrapporten, som väl kommer att spela en viktig roll för den framtida planeringen av såväl vårt

lands som andra länders utvecklingsbistånd: »Fastän forskning vanligen bör äga rum på platsen, skulle många nyttiga undersökningar för u-länderna bäst kunna utföras i i-ländernas laboratorier och specialiserade institutioner. De rika nationerna har sällan försökt koncentrera sina tillgångar i fråga om vetenskap och forskning för att hjälpa till att lösa speciella problem som rör u-länderna.» Beträffande OECD-ländernas målsättning heter det att målet för 1972 bör vara 5 procent av allmänna medel för forskning och utvecklingsarbete rörande u-länderna och att åtminstone hälften bör ges ut i u-länderna.

Moderata samlingspartiets partimotion tar upp kravet på utrymme för forskning om de fattiga ländernas utveckling och problem. När utskottet nu i anledning av bl. a. den motionen vill ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om de här frågorna, så har motionärerna anledning att vara nöjda.

I samma motion framfördes också önskemål om vidgad akademisk utbildning i u-landsfrågor. Den delen har kanske inte fått så stort utrymme i det här utlåtandet, men eftersom det är ganska mycket på gång och UKÄ delar motionärernas uppfattning rörande behovet, så har jag kunnat ansluta mig till den skrivning som föreligger.

I statsutskottets utlåtande behandlas också en motion om ett institut för u-landsfrågor. Utskottet skriver kort: »I detta sammanhang förtjänar även tanken på ett institut för u-landsforskning att prövas.»

Det finns kanske en del att tillägga i den frågan. Tanken på ett nordiskt institut har ju tidigare behandlats i Nordiska rådet. I det sammanhanget avgav SIDA ett remissvar. Man sade där att ett institut för u-landsforskning skulle kunna ha mycket viktiga uppgifter, om det inrättades i Sverige. Det skulle kunna bidra till att skapa för-

Ang. information i Sverige om internationella frågor

ståelse för utvecklingsbiståndets långsiktiga effekter, och det skulle kunna bidra till en tvärvetenskaplig helhets-syn. Man skulle också genom ett institut kunna följa och förmedla kontakter med den växande internationella u-landsforskningen. SIDA pekade på att det redan fanns institut på olika håll i världen. Det finns ett i London, ett i Sussex, och ett institut har nu upprättats i Danmark. Canada överväger också att inrätta ett sådant institut. SIDA tillstyrkte alltså att man utreder frågan om ett institut för u-landsforskning.

Med de här anförda, tungt vägande synpunkterna från diverse sakkunniga instanser har jag försökt belysa vikten av ett ökat engagemang från vår sida. Jag hoppas att den utredning som utskottet har önskat kommer att göra det lättare för riksdagen att i framtiden fatta kloka beslut i de här frågorna.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. information i Sverige om internationella frågor

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av motioner angående information i Sverige om internationella frågor.

Till behandling i ett sammanhang hade utskottet förehått

dels de likalydande motionerna I: 439, av fröken *Stenberg*, samt II: 508, av fru *Sundberg* och herr *Nordstrandh*, dels ock motionen II: 494, av herr *Ericson* i Örebro och fru *Hjelm-Wallén*.

I motionerna I: 439 och II: 508 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att uppdraga åt Kungl. Maj:t att låta överse hur informationen om verksamheten inom den internationella sektorn på bästa sätt kunde samordnas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 439 och II: 508,

2. att riksdagen måtte avslå motionen II: 494,

3. att riksdagen som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anført beträffande behovet av ökad information i internationella frågor.

Fröken **STENBERG** (m):

Herr talman! Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 177 i en välvillig skrivning avstyrkt en hemställan i vilken vi motionärer — det gäller motionsparet I: 439 och II: 508 — begärt att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt Kungl. Maj:t att låta överse hur informationen om verksamheten inom den internationella sektorn på bästa sätt kan samordnas.

Vi motionärer menar att olika institutioner och myndigheter, som är verk-samma inom denna internationella sektor och så långt som möjligt samarbetar i fråga om likartade aktiviteter, i högre grad bör beakta detta samarbete beträffande informationsverksamheten.

Det skall villigt erkännas att frågan om en rationellare samordning av information beträffande internationella frågor är en svårhanterlig arbetsuppgift. Den borde dock icke vara olöslig. Utskottet har givit en rätt uttömmande redogörelse för de informationsmöjligheter som nu finns att för den svenska allmänheten presentera verksamheter inom den internationella sektorn och därmed sammanhängande frågeställningar och problemkomplex. Läsaren kan finna en intressant provkarta på en rad initiativ som syftar till att förstärka denna upplysnings- och informationsverksamhet. Men det växande informationsflödet rinner till från så många håll att det faktiskt finns anledning befara att den allmänhet informationen är avsedd för inte har

Ang. information i Sverige om internationella frågor

möjlighet att få en rejäl och lättfattlig överblick av all denna information.

Det vore därför rimligt med ett ökat samarbete mellan alla dessa svenska organ som verkar inom den internationella sektorn. Det förefaller mig vara nästan nödvändigt med en koncentrerad sammanställning och en presentation av tillgängliga informationsformer över hela sektorn, alltså skrifter, föreläsare, filmer etc.

Hur många föreningar och organisationer ute på fältet känner t. ex. till att UD:s tjänstemän i den mån arbetsförhållandena så medger är positiva — som det står i utskottsutlåtandet — till tanken att föreläsa och ge information i internationella frågor?

En sådan information via UD vore ett intressant alternativ att tillämpa när det gäller att slå vakt om det internationella engagemang som finns och skapas exempelvis på de platser i vårt land, där s. k. kulturveckor äger rum och där ambassadpersonal från främmande länders beskickningar presenterar bl. a. det egna landets utrikespolitik med ty åtföljande diskussioner kring politiska, ekonomiska, sociala och kulturella frågor.

Det finns också anledning att uppmärksamma SIDA:s ambitioner att från sitt verksamhetsområde ge upplysning och information till allmänheten genom presskonferenser, skrifter, föreläsare etc., och det förefaller mig vara psykologiskt klokt om våra ungdomsorganisationer i ännu större utsträckning finge del av denna informationsverksamhet i form av diskussioner och föredrag. Det skulle måhända bidra till en sakligare och mer nyanserad debatt omkring problemställningarna visavi u-hjälp. Det finns ju — som utskottet anför — bland de unga ett starkt engagemang för u-landsproblem och internationella frågor.

Jag vill till slut, herr talman, bara konstatera att vi motionärer inte har begärt någon stor utredning — så har utskottet tydligen tolkat vår hemstäl-

lan. Nej, vi har begärt en översyn av hur informationen om verksamheten inom den internationella sektorn på bästa sätt kan samordnas. Samordningen har börjat beträffande FN-organen. Men det finns fler institutioner — alla med statsbidrag — som skulle kunna komma i fråga.

Samordningsarbetet bör ske i snabbara takt. Informationsverksamheten ökar på alla kanter, och just därför bör den presenteras för allmänheten på ett mer samlat sätt så att informationsutbudet blir lättare tillgängligt för dem det är avsett.

Herr talman! Jag har som motionär velat lägga fram dessa reflexioner och har intet yrkande utom bifall till utskottets hemställan.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag tänker inte försöka starta någon debatt utan lovar att uttrycka mig så kortfattat som möjligt.

Fröken Stenbergs uttalande och efterlysning av en bättre information anser jag vara riktigt. Den svenska regeringen har i flera olika sammanhang — i FN bl. a. — understrukt vikten av en effektiv informationsverksamhet för att aktivera den allmänna opinionen till stöd just för internationella frågor och samarbetet inom FN.

Jag tror dock inte någon utredning behöver göras; hela denna fråga är redan utredd. En ytterligare utredning skulle enligt min uppfattning endast försena verksamheten. Vad som behövs är ett bättre stöd för informationsverksamheten, vilket jag tycker utskottet har klargjort på ett mycket bra sätt. Jag är också mycket tacksam för vad utskottet här sagt.

Jag har flera gånger tidigare om åren haft tillfälle att efterlysa ett aktivare stöd från riksdagen. Framför allt tror jag att vi som inom FN-förbundet sysslar med information om FN:s verksamhet kan åstadkomma vad fröken Stenberg efterlyser. I samarbete med

Ang, Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

UD kan vi förmedla erforderlig information.

Det är i övrigt riktigt att det här behövs ett organ som förmedlar och visar var man kan få den bästa informationen och på det viset hjälper allmänheten. Det behövs också en kraftigare insats för att ta hand om den efterfrågan på information som finns, därom råder ingen tvekan. Det skall vara ett centralt organ som kan bjuda ut allt material och ge lämplig information om det. Samtidigt skall organet genom att tillgodose allmänhetens intresse hålla det vid liv.

Vi har inte minst den senaste veckan sett hur farligt det är om felaktig information kommer ut. Jag är övertygad om att informationen avsevärt kan förbättras om vi följer utskottets förslag. Härför behövs dock snabbt ökade anslag.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Ang. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet jämte motioner

I propositionen nr 122 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 27 juni 1969, berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av vad i statsrådsprotokollet anförts om Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet.

I propositionen hade konstaterats, att det vore samhällsekonomiskt olönsamt att anlägga en ny kanal för Vänerns förbindelse med västerhavet i sträckning

en Vänersborg—Uddevalla och att en sådan därför icke borde komma till stånd. Utredningar visade, att Trollhätte kanal till en lägre kostnad kunde ge tillräcklig kapacitet för att täcka behovet av kanaltransporter inom den aktuella regionen. Inom vissa ramar vore enligt propositionen en utbyggnad av trollhätteleden samhällsekonomiskt lönsam jämfört med alternativet att lägga ned kanaldriften och gå över till landtransporter med omlastning i kusthamn. För att underlätta en närmare bedömning av frågan i vilken utsträckning det vore motiverat med sådana utbyggnadsarbeten i trollhätteleden avsåges statens vattenfallsverk och sjöfartsverket skola utföra vissa ytterligare teknisk-ekonomiska utredningar. Beträffande Göta kanals västgötadel visade utförda beräkningar att en utbyggnad icke skulle bli samhällsekonomiskt lönsam. Dess framtida roll i friluft- och rekreationssammanhang borde från statens sida bedömas i ett större sammanhang inom ramen för det totala stödet till sådana ändamål.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1065, av herr *Paul Jansson m. fl.*, och II: 1228, av herr *Franzén i Motala m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1071, av herr *Lindblad*, samt II: 1239, av herrar *Tobé* och *Sellgren*,

dels de likalydande motionerna I: 1072, av herr *Harald Pettersson m. fl.*, och II: 1238, av herr *Jonasson m. fl.*,

dels ock motionen II: 1237, av herr *Dockered*.

I motionerna I: 1065 och II: 1228 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att en beredning måtte tillsättas för skyndsam överarbetning av kanaltrafikutredningen med särskilt beaktande av det material som framlagts i vätterdelegationens senaste utredningar.

I motionerna I: 1071 och II: 1239 hade föreslagits, att riksdagen med an-

Ang. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

ledning av förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anföra, att frågan om utbyggnad av Göta kanals västgötadel finge bliva föremål för ytterligare prövning särskilt i vad avsåge vilka ytterligare kostnader en sådan utbyggnad skulle kräva jämfört med de kostnader kanalens bibehållande som endast turistled medförde.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1237,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1072 och II: 1238,

3. att riksdagen i anledning av departementschefens uttalanden och motionerna I: 1065 och II: 1228 samt I: 1071 och II: 1239 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anförde beträffande Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet.

Reservationer hade anförts, utom av annan,

1. av herr *Andersson, Birger*, (s), utan angiven mening; och

2. av herr *Larsson, Herbert*, (s), likaledes utan angiven mening.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Så här i nattens stilla stunder är det visst tid för dem som står bakom de blanka reservationerna att yttra sig. Den blanka reservation jag har antecknat till detta utskottsutlåtande avser dock inte på något sätt att markera missnöje med utskottets förslag.

De likalydande motionerna I: 1065 och II: 1228 tar upp vad som bör och kan göras beträffande Göta kanals framtid. I motionerna yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att en beredning tillsättes för skyndsamt överarbetning av kanaltrafikutredningen med särskilt beaktande av det material som framlagts i Vätterdelegationens senaste utredningar. Denna motionärernas hemstäl-

lan tillstyrkes i sak av ett enhälligt utskott.

Det är angeläget med en överarbetning av det material som kanaltrafikutredningen framlagt. Sedan det presenterades har nytt material — till och med mycket betydelsefullt sådant — lagts fram, och det motiverar en överarbetning.

Göta kanal är en ur många synpunkter viktig kommunikationsled. Den trafikeras inte bara av vad man skulle kunna kalla för reguljära turistbåtar, utan har på senare år även fått ett starkt inslag av utländska turistbåtar. Denna turisttrafik har i sig ett värde som inte får nonchaleras. Mycket pengar läggs årligen ned på turistpropaganda och många gånger på mindre lönande projekt än Göta kanal. Att reklamera för turisttrafik på Göta kanal är ingen kostsam sak. Men skall turisttrafiken på denna vattenled kunna fortsätta måste kanalen inte bara bibehållas utan även förbättras.

Turisttrafiken är dock inte det mest betydelsefulla när det gäller Göta kanal. Industriorterna runt Vättern, liksom runt Väneren, är om några medvetna om kanalens betydelse. För industrierna å dessa orter spelar kanalen en stor roll och skulle komma att spela en ännu större, om kanalen breddades så att större tonnage än vad som nu trafikerar den kunde utnyttjas.

Kostnaderna för en breddning är inte överväldigande, och jämförda med vad motorvägar och motorleder kostar är de rimliga. En breddning, som underlättar för större båtar än de som nu trafikerar kanalen att ta sig fram på denna, kommer att kunna lasta av landsvägarna, vilket ur såväl kostnads- som säkerhetssynpunkt är betydelsefullt.

Med dessa korta erinringar, herr talman, har jag velat understryka den betydelse Göta kanal har och hur angeläget det är att snarast göra en överarbetning av kanaltrafikutredningens betänkande. För ett stort och för hela lan-

Ang, Vänerens och Vätterns förbindelse med västerhavet

det viktigt industriellt område har en breddning och fördjupning av Göta kanal stor betydelse. Underlåter man att lyssna till önskemålen från intressenterna utmed Vättern och Väneren, kan man åstadkomma stor bestående skada. Göta kanal får inte försumpas eller förslummas. Dess betydelse som viktig trafikled är inte mindre nu än tidigare. Därför, herr talman, vill jag enträget vädja till regeringen och den eller dem inom denna, som har att handlägga det ärende vi nu skall avgöra, att skyndsamt låta göra en överarbetning av kanaltrafikutredningen.

Häri instämde herr *Richardson* (fp).

Herr **LARSSON, HERBERT**, (s):

Herr talman! I proposition 122 har Kungl. Maj:t bl. a. tagit upp frågan om Vänerens och Vätterns förbindelse med Västerhavet. Många har med intresse väntat på en proposition i ärendet, och att så varit fallet är naturligt med tanke på den betydelse som kanaltrafiken har.

Redan inledningsvis vill jag framhålla att en i dagarna avlämnad utredning av landshövding Mats Lemne, utan att den är sammankopplad med kanalutredningen, ändå markerar behovet av en snabb utbyggnad av kanalleden. Enligt den angivna utredningen skall bl. a. norra stödområdet för lokalisering upphöra. Varför? Näringslivet inom regionen måste ha gjort ett markant uppsving. I annat fall borde väl stödområdet fått vara bestående. Att näringslivet inom Väner- och Vätternsområdena är expansivt understryks av de utredningar som förekommit. Såväl den statliga utredningen som den tidigare utredningen genom Vänerkommittén visar klart på de stora ekonomiska fördelar som en förbättrad kanaltrafik innebär.

I dag har jag ingen anledning att gå in på de utredningar som förevarit angående en kanal mellan Vänersborg och

Uddevalla. Låt mig emellertid understryka att om dessa utredningsförslag realiserats hade mycket varit vunnet. I dag är en utbyggnad av kanalen i sin nuvarande sträckning högaktuell, och det är nödvändigt med begränsade snabba insatser för att ge sjöfarten möjlighet till att utnyttja det tonnage som är anpassat till ifrågakvarande trafik. Därmed vinnes en ökad lönsamhet samtidigt som transportmängden ökas.

Med begränsade insatser — punktinsatser som kan utföras utan tidsödande utredningar och som kan anpassas till en kommande utbyggnad — kan väsentliga fördelar ernås. Några bärande, sakliga skäl för uppskov tills hela kanalfrågan blivit utredd finns ej.

Här syftar jag på det s. k. tröskelproblem som kanalleden Karlsgrav mellan Vänersborg och Brinkebergskulle utgör.

Kanalen Karlsgrav — en sträcka på 3 500 meter — förbinder sjön Vassbotten, den sydligaste delen av Väneren, med Göta älv och anknyter till älven nedanför Wargöns pappersbruk. I älvfåran mellan Väneren och Vargön finns Vargöfallen och kraftstationen. Tillkomsten av Karlsgrav var sålunda nödvändig för att erhålla en kanalled från Göteborg upp genom Väneren och Vättern.

De slussar, till antalet sex, som finns mellan Vänersborg och Göteborg är: slussen vid Brinkebergskulle, belägen inom Vänersborgs stad, Trollhätte slussar samt slussen vid Lilla Edet.

Det intressanta i sammanhanget är att slussarna har större kapacitet för djupgående fartyg än vad kanalleden Karlsgrav har. Det låga vattenståndet i Väneren har i år skapat speciella svårigheter genom att lastkapaciteten ej kunnat utnyttjas. Problemet med trafiken genom Karlsgrav var enabanda under lågvattenperioden år 1956 men med den skillnaden att godsmängden sedan dess har ökat med 60 procent och fartygsstorleken med i runt tal 75 procent.

Ang. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

En annan fråga inställer sig när det gäller investeringar i dagens fartyg. Vilken fartygstyp skall dagens beställare våga välja? Här kan redan från början en felinvestering ske. Varven måste snarast få klarhet i vilka åtgärder som kommer att vidtagas. Att åtgärder skall vidtagas får väl anses självklart efter statsutskottets skrivning.

Djupgåendet i kanalen är beräknat till 4,6 meter. Vid lågt vattenstånd reduceras det i Karlsgrav till cirka 4 meter.

Vid lågvattenperioden år 1956 värderade Vattenfall förlusterna för den nödvändiga begränsningen av fartygens lastförmåga till en miljon kronor, vartill kom förlusten för omlastningar och mindre rationellt tonnage. Förlusterna under innevarande lågvattenperiod uppgår säkerligen till belopp av betydligt större omfattning.

När Vänerkommittén den 25 november innevarande år uppvaktade kommunikationsministern önskade man i första hand en fördjupning av kanalen så att nuvarande tonnage kan helt utnyttjas även under lågvattenperioder. Som en nästkommande etapp önskar man ett djupgående på 4,6—4,9 å 5 meter, vilket skulle innebära att man kunde utnyttja de i kanalen inbyggda marginalerna. Det skulle också medge en ökning av lastintaget från 1 800 till 2 500 ton.

Kanaltrafikutredningens huvudförslag tar sikte på en fortsatt satsning på Trollhätte kanal genom åtgärder etappvis. Man anger att en första etapp bör omfatta en fördjupning till cirka 5 meter, vilket innebär att man utnyttjar återstående djupmarginaler i slussarna och gör det möjligt att ta fulla lastintag på de större fartyg som med sin längd och bredd ryms i nuvarande slussar.

Vattenfall har i sitt remissyttrande angivit att en preliminär projektering av åtgärder för 5,0 meters djupgående antyder att kostnaden kommer att lig-

ga vid cirka 20 miljoner kronor. Eftersom de avsedda åtgärderna även inkluderar eliminering av sådana hinder som innebär att fartygen nu måste framföras med onödigt stor försiktighet, kommer lönsamhetskalkylen för åtgärderna i fråga inte enbart att påverkas av de ökade lastintagen för de större fartygen utan även av de vinster, som ligger i en för hela trafiken minskad gångtid genom kanalen och i en i vissa avseenden ökad säkerhet.

Den närmast aktuella åtgärden för en 5 meter djup led är fördjupningen av Karlsgrav på sträckan Väner—Brinkebergskulle. Jag vill erinra om att Vattenfall redan år 1960 begärde 3,7 miljoner kronor för dessa arbeten. Framställningen har hittills varit vilande i avvaktan på kanalutredningen, och nu, nära tio år efteråt, synes lösningen vara inom räckhåll.

Nu väntar man på riksdagens principbeslut genom den i dag behandlade propositionen 122, men arbetena är enligt uppgift så långt förberedda att de kan igångsättas i varje fall vintern 1970/71 om medel ställes till förfogande. En ny kostnadsberäkning är under utarbetande, och preliminärt anges kostnaden till 6—7 miljoner kronor i dagens läge.

Övriga åtgärder för en 5 meters led är väsentligen koncentrerade till Stallbacka och bergskanalen genom Trollhättan jämte vissa åtgärder på sträckan Bohus—Göteborg. I fråga om Stallbacka vid Trollhättan framtingas en flyttning av farleden genom den planerade nya motorvägsbron och den nya klaffbron för Trollhättans stad. Man beräknar att dessa broars skall tillkomma i mitten av 1970-talet och bli bestämmande för tidsprogrammet för en genomgående femmetersled.

Statsutskottet framhåller: »Såvitt utskottet kan finna talar såväl transportekonomiska som rent närings- och lokaliseringspolitiska skäl för ett bibehållande av kanaldriften.» Utskottet tar också upp frågan om en eventuell ut-

Ang, Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

ökning av kanalledens kapacitet och intar även därvidlag en starkt positiv inställning.

När det gäller frågan om utredningskravet kan man utan överdrift utläsa en beställning när utskottet skriver, att man »finner det angeläget att sådana utredningar kommer till stånd och vill — med hänsyn till dessa frågors stora betydelse för berörda bygder — understryka departementschefens uttalande att utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt».

Herr talman! Jag vill ytterligare understryka betydelsen av att utredningsarbetet forceras samt att man utan att avvakta en samlad utredning låter verkställa en delutredning för genomförandet av erforderliga arbeten i Karlsgrav.

Vänerns låga vattenstånd har i år varit mycket besvärande för sjöfarten på Trollhätte kanal. Ändrade vindförhållanden kan vara tillräckliga för att sätta en fartygschef i en brydsam situation. Om fartyget i någon av Vänerhamnarna lastar efter den då aktuella vattennivån i kanalen Karlsgrav, kan fartygschefen vid ankomsten till Vänersborg finna att vattendjupet ligger under de tidigare erhållna uppgifterna.

För näringslivets expansion och för utvinnandet av lägre transportskostnader måste i första hand kanalens tröskelproblem lösas.

Jag skall i det här sammanhanget ej beröra frågan om en pipelineförbindelse, men låt mig framhålla att oljan representerar en sådan låg volymandel att den inte bör påverka utbyggnadsfrågan.

Låt mig avslutningsvis ansluta mig till kanaltrafikutredningens huvudförslag, som går ut på en fördjupning av Karlsgrav till 5 meter. Dessa arbeten är redan genom Vattenfall så långt förberedda att de kan igångsättas vintern 1970/71.

I övrigt hoppas jag att de utredningar som kommer till stånd beträffande kanalsystemet i dess helhet leder

fram till resultat som gagnar regionerna kring Väner och Vättern.

Herr talman! Jag vill med det anförda markera det starka intresse som finns i bygderna för dessa frågor, och jag vill i övrigt yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herr *Skärman* (fp).

Herr **JANSSON, PAUL**, (s):

Herr talman! Jag föreställer mig att många av kammarens ledamöter kanske är förvånade över att jag inte nöjer mig med ett instämmande med herr Birger Andersson i denna fråga. Men eftersom jag är motionär i ämnet, och då kanalen flyter genom mina egen hemortskommun, kanske det må vara mig förlåtet om jag säger ett par ord i sammanhanget.

Det påstås att när Baltzar von Platen började bygga Göta kanal var många tvivlare och olyckskorpar framme, vilka ville lägga hinder i vägen för projektets genomförande. Han betecknades av många som en galning vilken hade gett sig på någonting som skulle vara omöjligt, nämligen att förbinda sjöar och vattendrag på så olika höjdnivåer som det var fråga om. En del gick så långt att man siade om, att när Baltzar von Platen blev färdig med sin kanal skulle det inte finnas mer vatten i den än aktieägarnas tårar över ett misslyckat projekt och den svett som producerades av dem som grävde kanalen. Vi vet ju nu efter 147 års erfarenhet att dessa tvivlare har haft fel och att Göta kanal har haft stor betydelse för transportarbetet i berörda region, för att inte tala om den betydelse kanalen haft och alltjämt har såsom turisttrafikled, vilket herr Birger Andersson här närmare berört.

Nu har det tyvärr på senare tid dykt upp nya tvivlare, vilka anser att kanalen inte skulle ha någon framtid såsom transportled. Dessa tvivlare är främst att finna bland majoriteten i

Ang. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

1961 års kanaltrafikutredning. Vi som står bakom motionerna I:1065 och II:1228, väckta med anledning av proposition 122, anser att något slutligt ställningstagande i fråga om Göta kanals framtida öde inte skall tas förrän vissa viktiga synpunkter ytterligare har beaktats.

För det första har på senare tid kommit fram och publicerats en del material, som utredningen på sin tid inte hade tillgång till. För det andra har framkommit uppgifter och fakta, som enligt reservanten Sven Thorells mening borde ha varit med i reservationen, om de då hade varit kända. För det tredje har viktiga synpunkter framförts av många remissinstanser, som har yttrat sig med anledning av betänkandet. För det fjärde — och inte minst viktigt — bör man beakta resultatet av den utomordentligt snabba utveckling som har ägt rum under senare år på skilda områden och som man med fog kan påstå i åtskilliga fall har kullkastat de prognoser på vilka utredningen har grundat sina ställningstaganden.

De slutsatser som utredningen har kommit till efter kalkyler beträffande de godsmängder som kan väntas bli fraktade på en utbyggd Göta kanal, kan man ställa sig mycket frågande till. Utredningen har ju baserat sina kalkyler på antagandet av en möjlig trafikökning på Göta kanals västgötalinje på mellan 2 och 3 procent per år under tiden 1965—1980. Sedan inträffar det märkliga att där sätter man stopp. Sedan räknar man inte vidare fram i tiden. Det finns ju all anledning att räkna med att trafiken på en utbyggd Göta kanal skall kunna öka även efter 1980. Såsom jämförelse kan nämnas att trafiken på Trollhätte kanal har ökat med i genomsnitt 3,9 procent under tiden 1950—1967.

Såväl reservanten som flertalet remissinstanser har dessutom ansett att man har räknat med alltför låga godskvantiteter. Dessutom har flera före-

tag i Vätterområdet utvecklats betydligt snabbare än väntat, vilket rimligtvis bör påverka bedömningen av lönsamheten för en utbyggd kanal. Vad trängselen på våra vägar med ty åtföljande olycksfallsrisker och höga samhällliga kostnader betyder i sammanhanget behöver man knappast orda om. De senaste dagarnas dystra olycksstatistik talar här sitt tydliga språk. De tyngre lastbilstransporterna har ju på senare tid blivit föremål för allt större uppmärksamhet, och man har kommit fram till att den tunga lastbilstrafiken inte på långt när här sina kostnader när det gäller vägbyggande och vägunderhåll.

De s. k. undervägs-kostnader som utredningen har räknat med för lastbilstransporter ligger på mellan 8 och 11,5 öre per tonkilometer för olika avstånd. I syfte att belysa de trafikvinster som kan väntas uppstå genom att transportera gods på Göta kanal jämfört med lastbilstransporter av samma godsmängd från hamnarna i Göteborg och Norrköping har vi på sidan 2 i motionen tagit in en tabell, som är utarbetad av Allmänna ingenjörbyråns trafikavdelning. Beräkningarna har gjorts efter tre alternativ för godsmängdens ökning, nämligen 1, 2 eller 3 procent årligen samt för tre alternativa ökningar av undervägs-kostnaderna för lastbilstransport, nämligen 8, 10 och 12 öre per tonkilometer. Det är i stort sett samma beräkningsgrunder som kanaltrafikutredningen själv har använt.

Jag skall bara peka på ett par exempel ur denna uppställning, som enligt min mening belyser det vettiga i att på sikt satsa på kanaltransporter i stället för att öka lastbilstransporterna på våra vägar.

Om vi antar att trafikökningen i en utbyggd Göta kanal blir så låg som 2 procent per år och att undervägs-kostnaderna för lastbilstransporter stannar vid 10 öre per tonkilometer, skulle man 1980 göra en trafikvinst på cirka 3,9 miljoner kronor. 1990 skulle vinsten

Ang. skatt för hundar

vara i det närmaste 5 miljoner för att år 2010 vara uppe i cirka 7 miljoner kronor. Hela det diskonterade värdet för avskrivningsperioden med 1975 som basår skulle belöpa sig på 74 miljoner kronor. Man kommer till ännu bättre siffror, om man räknar med en större trafikökning.

De här siffrorna är framräknade med kanaltrafikutredningens egna antaganden som grund, dock med den väsentliga skillnaden att man i det här fallet har räknat med en avskrivningstid på 40 år för investeringskostnaden i Göta kanals Västgötadel, d. v. s. samma tid som utredningen räknade med för investeringar i Trollhätte kanal. Jag kan inte frigöra mig från tanken att kanaltrafikutredningen genom att kräva nästan dubbelt så snabb avskrivning för investeringar i Göta kanal, nämligen 25 år, medverkat till att onödigtvis framställa en utbyggnad av kanalen som icke ekonomiskt försvarbar. Det förhållandet har ju också påtalats av flera remissinstanser och bemötts från olika håll. Det kan ändå slås fast att de båda projekten bör vara jämfärliga i det sammanhanget. Man skall inte ha en avskrivningstid för det ena projektet och en annan för det andra. Om avskrivningen för en utbyggd Göta kanal får ske på 40 år, så blir också den satsningen lönsam.

Jag skall sluta med det slående exemplet att fem s. k. paragrafbåtar på en utbyggd kanal fraktar lika mycket gods som 300 långtradare på våra vägar. Jag tycker att det är ett argument som är högst relevant i sammanhanget.

Nu är vi motionärer tacksamma för utskottets välvilliga skrivning. Utskottet har, som herr Birger Andersson sagt, i stort sett tillstyrkt motionen, och vi har ingen anledning att på något sätt vara kritiska. Vi hoppas att regeringen snart skall komma med ett förslag i kanalfrågorna som är positivt även då det gäller Göta kanals Västgötadel.

Jag har, herr talman, inget annat yr-

kande än bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Es-kilsson* (m), fröken *Mattson* (s) samt herrar *Wärnberg* (s), *Tage Johansson* (s) och *Wirtén* (fp).

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Statsutskottets utlåtande beträffande Vänerns och Vätterns förbindelse med Västerhavet är enhälligt. Ingen av de talare som yttrat sig har haft några anmärkningar mot utskottets utlåtande, och inga andra yrkanden har framställts än om bifall till utlåtandet. Jag anser därför att jag inte behöver gå in på någonting av vad som sagts i fråga om olika sifferuppgifter. Om Göta kanals Västgötadel har utskottet sagt att en viss oklarhet synes råda beträffande utvecklingen i stort av trafiken och dess fördelning på skilda transportmedel m. m. inom närmast berörda områden, varför utskottet finner det angeläget med en ytterligare prövning av härmed sammanhängande frågor, och det vill utskottet att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna.

Jag förmodar att både motionärerna och de som talat i dagens debatt anser utskottets yttrande tillfredsställande, och utan att gå in på vad som sagts tidigare ber jag därför att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande nr 178.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt.

Ang. skatt för hundar

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 65, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1923:116) angående skatt för hundar jämte motioner.

Ang. skatt för hundar

I proposition nr 135 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 24 oktober 1969, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i förordningen (1923:116) angående skatt för hundar.

I propositionen hade föreslagits, att den nuvarande begränsningen i kommunens rätt att bestämma hundskattens storlek skulle slopas.

Enligt nuvarande regler i 4 § förordningen angående skatt för hundar skulle hundskatten bestämmas av kommunen till ett för varje hund lika belopp, lägst 10 och högst 75 kronor för kalenderår.

Med anledning av propositionen hade väckts följande motioner:

1. de likalydande motionerna I: 1081, av herr *Lindblad*, samt II: 1249, av herr *Westberg* i Ljusdal och herr *Sellgren*, vari yrkats, att kommunerna skulle få laglig rätt att medgiva nedsättning eller befrielse från hundskatt för vissa ägarkategorier;

2. de likalydande motionerna I: 1082, av herrar *Thorsten Larsson* och *Nils Nilsson*, samt II: 1250, av herr *Josefson* i Arrie m. fl., vari föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 135 skulle besluta, att kommunen skulle äga fritt bestämma grunderna för uttag av hundskatt i enlighet med vad som anförts i motionerna;

3. de likalydande motionerna I: 1083, av fröken *Stenberg* och herr *Karl Petersson*, samt II: 1251, av herrar *Ringaby* och *Nordstrandh*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 135 med förslag till lag om ändring i förordningen angående skatt för hundar;

4. de likalydande motionerna I: 1093, av fröken *Lundbeck m. fl.*, och II: 1261, av fröken *Wetterström m. fl.*, vari anhallits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 135.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 135 måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i förordningen (1923:116) angående skatt för hundar med den ändringen, att 4 § erhöles i betänkandet angiven lydelse;

2. att riksdagen med anledning av motionerna I: 1081 och II: 1249, I: 1082 och II: 1250, I: 1083 och II: 1251 samt I: 1093 och II: 1261 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående skatten för hundar i enlighet med vad utskottet i betänkandet anförde.

Den av utskottet i punkten 1 föreslagna ändringen i Kungl. Maj:ts förslag avsåge, att hundskatten skulle av kommunen bestämmas till lägst 10 och högst 100 kronor för kalenderår.

Fröken STENBERG (m):

Herr talman! I motionsparet I: 1083 och II: 1251 har presenterats en del frågeställningar med anknytning till Kungl. Maj:ts proposition nr 135 med förslag till lag om ändring i förordningen angående skatt för hundar.

Motionen finns redovisad på s. 4 i bevillningsutskottets betänkande nr 65. Om motionen kan sägas att den vänder sig mot förslaget om att den nu av staten föreskrivna maximeringen av hundskattens storlek skall slopas fr. o. m. den 1 januari 1970.

Vi motionärer har bland annat ansett att principen i detta fall måste vara att hundskatten aldrig bör sättas högre än vad som uppskattningsvis motsvarar merkostnad för renhållning och liknande åtgärder orsakade av hundhållningen. Vi har också framhållit hundägarnas önskemål, att en del av hundskattemedlen borde användas för åtgärder som gör det lättare att hålla hund och exemplifierat det med bland annat förslag om jourtjänst bland

veterinärer, om djursjukhus och inrättandet av rastplatser.

Propositionen har väckt en viss oro bland hundägarna, eftersom en av kommunerna genomförd godtycklig beskattning skulle kunna drabba så blint och orättvist bland annat just de hundägare som har låga inkomster — pensionärer och ensamma som bor isolerat och har hunden som skydd och sällskap.

Svenska kennelklubben anför i ett yttrande till bevillningsutskottet att när förordningen om hundskatt icke innehåller någon bestämmelse om att medlen skall användas för åtgärder till nytta för hundägarna så synes det helt uteslutet att kommunerna skulle få rätt att själva bestämma hundskattens storlek utan någon i författningen angiven högre gräns. Man säger också att det är uppenbart att dessa skattebelopp — det rör sig för år 1967 om drygt 15 miljoner kronor för riket, därav 2 miljoner kronor för Stockholm — mångfaldigt överstiger de utgifter som hundhållningen kan medföra för samhället.

Utskottet föreslår också i en välvillig skrivning en förutsättningslös översyn av hela hundskattefrågan. Detta förslag, vid punkten 2 i utskottets hemställan, är jag tacksam för och ansluter mig till. Men i avvaktan på den begärda utredningens resultat — detta gäller ju dock en fråga som berör ett mycket stort antal medborgare — ber jag beträffande punkten 1 att få yrka bifall med den ändringen, att nuvarande lydelse av 4 § i förordningen angående skatt för hundar fortfarande skall gälla samt att ingressen till förslaget om lagändring anpassas därefter så att i andra delsets orden »4 och» utgår.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande i denna fråga är en kompromiss. Det är enhälligt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. beredskapslagring av olja

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de rörande punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till det av fröken Stenberg under överläggningen framställda yrkandet; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 2.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Ang. beredskapslagring av olja

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 66, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner.

I propositionen nr 136 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 19 september 1969, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen följande förslag till

1) lag om ändring i förordningen (1957:343) om oljelagring m. m.,

2) lag om ändring i förordningen (1957:344) om oljeavgift m. m.,

Ang. beredskapslagring av olja

3) lag om ändring i förordningen (1958:575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.;

dels godkänna de riktlinjer som förordats i propositionen för den fortsatta beredskapslagringen av oljeprodukter;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de ändringar i oljelagringsprogrammet som kunde föräntas av den begränsade omprövning av detta som förordats i propositionen.

I propositionen hade framlagts ett program för fortsatt lagring för beredskapsändamål av olja under sjuårsperioden 1970—1976. Ansvaret för att genomföra programmet avsåges liksom nu åvila oljebranschen och storkonsumenterna av olja. Krigsreserven av drivmedel förutsattes även i fortsättningen förvaras i bombskyddade anläggningar. En del av krigsreserven av eldningsolja föresloges lagras i anläggningar som skulle lokaliseras efter beredskapsmässiga överväganden. Denna lokaliserade lagring skulle åvila oljehandeln samt kraft- och värmeproducenterna. Beredskapslagringen föresloges omfatta även lagring av råvaror för framställning av stadsgas samt av gasol. Lagringen av råvaror för stadsgas skulle åvila gasverken och lagringen av gasol dels staten, dels säljare och importörer. Programmet föränledde vissa ändringar i förordningarna om oljelagring och om oljeavgift. Vidare hade föreslagits följdändringar i förordningen om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.

Investeringskostnaderna för beredskapslagringen av bensin, fotogen, motorbrännolja och eldningsolja hade beräknats till cirka 760 miljoner kronor. Därav föresloges staten bidra med 80 miljoner kronor för merkostnaden för den skyddade och den lokaliserade lagringen. Investeringskostnaderna för stadsgasindustrin beräknades till cirka 18,7 miljoner kronor och för oljebranschens lagring av gasol till cirka 7,7 miljoner kronor. Investeringskostnader-

na för ett statligt gasollager uppginge till cirka 19,8 miljoner kronor.

Propositionen hade, såvitt avsåg ändring i förordningen om oljeavgift m. m. och i förordningen om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar m. m., hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till lagutskottet.

Med anledning av propositionen hade till bevillningsutskottet hänvisats följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1094, av herr Åkerlund m. fl., och II: 1262, av herr Enarsson, vari anhöllits om riksdagsuttalande av innebörd, att fiskefartyg i utrikes trafik skulle vara befriat från avgiftsskyldighet beträffande oljelagring; samt

2) motionen II: 1263, av herr Åberg, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära sådan ändring i förslaget till lag om ändring av förordningen (1957:343) om oljelagring m. m., att olja, som användes av fiskefartyg, vilket bedreve yrkesmässigt fiske på internationellt vatten, skulle befrias från avgiftsskyldighet beträffande oljelagring på samma sätt som den olja som förbrukades av handelsfartyg i utrikes trafik.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 136, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i förordningen (1957:344) om oljeavgift m. m.,

2) lag om ändring i förordningen (1958:575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.;

B) avslå

1) motionerna I: 1094 och II: 1262,

2) motionen II: 1263.

Reservation hade anförts av herrar Lundström (fp), Yngve Nilsson (m), Gösta Jacobsson (m), Tistad (fp), Jo-

han Olsson (cp), Magnusson i Borås (m), Ahlmark (fp), Sundkvist (cp) och Josefson i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I:1094 och II:1262 och med anledning av motionen II:1263 måtte uttala, att lagringsskyldighet och skyldighet att erlagga oljeavgift icke skulle föreligga i fråga om olja som förbrukades av fiskefartyg i yrkesmässigt fiske på internationellt vatten.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Det gäller här en jämlikhetsfråga, som det visat sig vara mycket svårt att få gehör för hos majoritetspartiet i denna kammare. Närmare bestämt gäller det havsfiskets likställighet med annan sjöfart. Det speciella problem som nu är aktuellt rör beredskapslagring av olja.

Lagringsskyldighet eller skyldighet att erlagga oljeavgift föreligger inte för olja som förbrukas av fartyg i utrikes fart. Hittills har man vid tillämpning av bestämmelserna på detta område inte ansett att fiskefartyg som fiskar på internationellt vatten går i utrikes fart, detta trots att både sjöfartsstyrelsen och generalutlisterens förklarar att så är fallet enligt deras mening.

I en reservation, som avgivits av nio av utskottets ledamöter, yrkas »att riksdagen måtte uttala att lagringsskyldighet och skyldighet att erlagga oljeavgift inte skall föreligga i fråga om olja som förbrukas av fiskefartyg i yrkesmässigt fiske på internationellt vatten». Någon författningsändring behövs inte. Det hela är en tolkningsfråga.

Att olja som används på fartyg i utrikestrafik har undantagits från lagringsplikt beror på att man inte räknar med att kunna upprätthålla någon utrikes sjötrafik i ett krigs- eller krisläge. Därför behöver man inte beredskapslagra olja för sådan trafik.

Ang. beredskapslagring av olja

Men lika litet som man kan räkna med att någon utrikes handelssjöfart skall kunna fortgå i ett krisläge, lika litet kommer det att kunna bedrivas något fiske på internationellt vatten. Det borde alltså finnas lika starka skäl att undanta fiskefartyg, som fiskar på internationellt vatten, från lagringsplikt som kan åberopas för handelstrafik i utrikestrafik.

Men det anser inte utskottets majoritet. »Det måste förutsättas att det för folkförsörjningen betydelsefulla fisket kommer att pågå i stor utsträckning även i ett krisläge», skriver utskottet och tillfogar »om inte på internationellt vatten så i varje fall på svenskt territorialvatten». Fiske som fiske, med andra ord.

Men det är allt skillnad på fiske och fiske. Västkustfiskarna, som jag känner bäst till, bedriver i fredstid i stor utsträckning sitt fiske i Nordsjön, ända borta vid Shetlandsöarna och utanför skotska kusten. De har alltså mycket långa gångtider till sina fiskeplatser och följaktligen stor oljeförbrukning på sina fiskeresor. I ett krisläge blir fiske sannolikt möjligt endast innanför en tremilsgräns. De områden där fiske kan bedrivas blir med all säkerhet starkt begränsade. Att jämföra det fiske det då kan bli fråga om med det fiske som bedrivs i fredstid hundratals sjömil hemifrån, ofta med landning av fångsterna i främmande hamnar, är helt verklighetsfrämmande.

Utskottet avslutar sin argumentering med orden: »Enligt vad utskottet erfarit är det för övrigt endast ett fåtal större fiskefartyg som uteslutande ägnar sig åt fiske på internationellt vatten och dessa kan under krigsförhållanden antas komma att bli tagna i anspråk för militära ändamål.» I själva verket är detta ett starkt skäl för att man skall befria dessa större fiskefartyg från lagringsskyldighet och skyldighet att erlagga oljeavgift.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. beredskapslagring av olja

I detta yttrande instämde herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Schöft* (m), *Österdahl* (fp) och *Karl Pettersson* (m).

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Utskottets majoritet har som nämnts avstyrkt de motioner herr *Tistad* här har talat för, och man har gjort det med stöd av en utredning i denna fråga. Vi har menat — och på den punkten är vi väl helt överens — att vi måste ha en oljeberedskap så att fiske kan bedrivas under krig eller avspärrning i fred. Under det senaste kriget lyckades man upprätthålla fiskerindringen på ett bra sätt. Vi är helt överens om att vi måste gardera oss också för framtiden. Vad som skiljer är väl närmast våra uppfattningar i fråga om de fiskebåtar som nu går på internationellt vatten. Enligt reservanternas mening borde man inte ta någon avgift för dem.

Vi har menat — och jag tror att det är riktigt — att dessa båtar, som under normala förhållanden går på internationellt vatten, under krig eller avspärrning i övrigt givetvis kommer att användas för fiske på nationellt vatten och att vi därför inte har någon anledning att skilja på fiskebåtar i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att med denna korta motivering få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de rörande punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets

hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 66 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 51.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 68, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.;

nr 69, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m.; ävensom

nr 73, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m.; samt

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet tisdagen den 16 dennes

för deltagande i sammanträde i Oslo med Nordiska rådets trafikutskott.

Stockholm den 10/12 1969

Birger Lundström

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 366, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 57 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett statligt förvaltningsbolag m. m. jämte motioner;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB jämte motioner;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB jämte motioner;

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter m. m.;

nr 385, i anledning av motion om utredning angående utbildningen på barnavårdens område;

nr 386, i anledning av motioner rörande forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna;

nr 387, i anledning av motioner angående information i Sverige om internationella frågor; samt

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet jämte motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett

av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 395, till Konungen i anledning av motioner om naturvården inom de svenska fjällområdena.

Anmälades konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 404, till Konungen med uppgift på ett vilande

förslag till ändring i grundlagarna, avseende riksdagens krigsdelegation.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 47 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 00.11.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert